

శ్రీరస్తు.

చంపూ రామాయణము.

ఇది

కాశ్యపాచార్య సంస్థాన విద్వాత్కవియగు

ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతికవిచే

నాంధ్రీకరింపఁబడినది.

చెన్నపట్టణము :

శ్రీనివాస వరదాచారి అంశుకంపెనీ వారిచే

ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు వారిచే

ప్రకటింపఁబడినది.

౧౯౧౭.

వెల. రు. ౧-౦-౦

[All rights reserved.]

IV

సంఖ్య.	పుట.
31. శ్రీరాముఁడు పంచనటిని వసించుట	78
32. శ్రీరామునికడకు శూర్పణఖ వచ్చుట	80
33. కిష్కింధాకాండము	90
34. వన్నాకాలవర్ణనము	97
35. లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁ బోవుట	99
36. సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు వానరుల నంపుట	100
37. హనుమదాదుల ప్రాయోపవేశప్రయత్నము	101
38. జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బోవుట.	102
39. సుందరకాండము	105
40. హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాటుట	105
41. హనుమంతుఁడు సీతాన్వేషణమునకై చింతించుట	107
42. రాత్రివర్ణనము	107
43. హనుమంతుం డశోకవనముం జొచ్చుట	108
44. సీతాదేవి రావణునకు హితము చెప్పుట	110
45. హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట	112
46. హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు దెల్పుట	114
47. హనుమంతుఁ డశోకవనభంగమొనర్చుట	115
48. హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగించుట	117
49. లంకాపురదహనము	119
50. మధువనభంగము	121
51. యుద్ధకాండము	123
52. కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట	124
53. రావణునకు విభీషణుఁడు హితము చెప్పుట	125
54. విభీషణుఁడు రాముని శరణు సొచ్చుట	126
55. శ్రీరాముఁడు సముద్రునిపైఁ గోపించుట	127
56. విద్యుజ్జ్వలహస్తానిమాయకు సీత విలపించుట	129
57. అంగదుని రాయబారము	131
58. ఇంద్రజిద్యుద్ధము	133
59. కుంభకర్ణయుద్ధము	135
60. ఇంద్రజిత్తుని రెండవయుద్ధము	137
61. రామరావణయుద్ధము	140
62. రావణమరణమునకు విభీషణాదులు దుఃఖించుట	142
63. సీత యగ్నిప్రవేశము	144
64. భరతాదులు రామునెదుర్కొనుట	145
65. శ్రీరామపట్టాభిషేకము	146

శ్రీరస్తు.

చంపూరాయణపీఠిక.

కవికాలనిర్ణయము.

ఈకృతి యొనర్చినకవి కవిరాజకంఠీరవభిరుదాంకితుఁడును వాసిష్ఠగోత్ర
జుఁడును నగుఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి. ఆశ్వాసాంతగద్యములయందు “ఋగ్వే
దికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధాకరుఁ” డని తన్ను వర్ణించికొనుటచే
నీతనితండ్రిపేరు తిరువేంగళార్యుఁ డైనట్లు తెలియుచున్నది. మరియు గ్రంథా
వతారికలోఁ దాను “తిరువేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయ ధన్యచిత్తవర్తనుఁ”
డనియు—

“అత్తిరువేంగళార్యుని యుదారదయావిలసత్కటాక్షనం

పత్తినుదీర్ణమైన సుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను

ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతిఁ రచియింపనేర్చె”

ననియు వ్రాసికొనుటచే నీతని కవితాగురువు కూడఁ దిరువేంగళార్యుఁడైనట్లు
కన్పట్టుచున్నది. ఈతిరువేంగళార్యు లిరువురు భిన్నపురుషులై యుందు రని
తోచుచున్నది. అట్లు కానిచో గురువును వర్ణించునవసరమున నతఁడు తనతం
డ్రియే యని చెప్పకుండునా?

కవికాలమును నిర్ణయించుటకుఁ దగినయాధారములు కొన్ని గ్రంథము
నందేయున్నవి. వానిలోఁ గృతిపతివంశావతారము ముఖ్యమైనది. ఈకృతిపతి
యిప్పుడు కాశ్యోటినగరసంస్థాన మని వాడఁబడుచున్న దేశమున కధిపతి యైన
వెల్లంటి కనవరాజు. ఆదేశమునకుఁ దొండమండలము, తుండీరమండలము నని
పూర్వోనామములు. ఆంధ్రజైమినిభారతకృతిపతి యగుసాళువ నరసింగరాజు మొద
లగు సాళువరాజులు పూర్వ మాదేశమును బాలించిరి. వారిపిదప మాకరాజు
వంశ్యులు ధాజులైరి. ఈమాకరాజుకులములోఁ జేరిన తిరుమలరాజునకే
చదలువాడ మల్లయకవిప్రణీత మైన విప్రనారాయణచరిత్ర మంకిత మైనది.
కొంతకాలమునకు రాజ్యము మాకరాజువంశమునుండి దాహిత్యభాగముగా వెల్లం
టివారికి సంక్రమించినది. ఈమా ర్చెప్పుడు జరిగినదో స్పష్టముగాఁ దెలియదు.
ప్రస్తుతగ్రంథకృతిపతి యైనకనవనృపతి యీవెల్లంటివంశమువాడే. ఇప్పుడున్న
కాశ్యోటినగరపు జమీందారులు కూడ నీవంశమువారే. మాకరాజువారును

వెల్లంటివారును గూడఁ బూర్వపుసాళువరాజులబిరుదములఁ దమబిరుదములుగాఁ జేసికొన్నారు.

కసవరాజువంశము గ్రంథములో నిట్లు వర్ణింపఁబడినది. కరికాళచోళుని వంశములో సింగరిరాజు పుట్టెను. సింగరిరాజునకు శ్రీరంగరాజును, శ్రీరంగరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకు సింగరిరాజును, సింగరిరాజునకుఁ గావేరిరాజును, గావేరిరాజునకుఁ గసవరాజు, సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు, పెరుమాళ్రాజు ననునలుపురు కొడుకులును బుట్టిరి. ఈకసవరాజే కృతిపతి. కసవరాజుపిదప నేడవతరమువాఁ డగుబ్రహ్మరాజు కాలమునఁ బుట్టిన గపద్ధావతీపరిణయ మనుసంస్కృతచంపూగ్రంథ మీవంశ క్రమమును దృఢపఱుచుచున్నది. ఆగ్రంథములోఁ గసవరాజునకు మాఱు కేశవరా జనియున్నది. కసవయనునది కేశవశబ్దభవము కాఁబోలును. కసవరాజు తరువాతి తరములవారు పద్మావతీపరిణయములో నీరీతిం జెప్పఁబడినారు :—

కసవరాజు పిమ్మట నతనితమ్ముడైన వేంకటపెరుమాళ్రాజు రాజ్యముచేసెను. అతని యనంతర మాతని యన్నకొడు కగుబ్రహ్మరాజు రాజ్యముచేసెను. బ్రహ్మరాజుకొడుకులు కావేరిరాజు వేంకటపెరుమాళ్రాజులు. వేంకటపెరుమాళ్రాజు కొడుకు బ్రహ్మరాజు; అతని కొడుకులు కుమారువేంకట పెరుమాళ్రాజు, కావేరిరాజు, తిరుమలరాజు, సుందరకృష్ణరాజును. కుమారవేంకటపెరుమాళ్రాజుకొడుకులు బ్రహ్మరాజు మొదలగువారు. ఈబ్రహ్మరాజే పద్మావతీపరిణయ కృతిపతి. కసవరాజునకు బ్రహ్మరాజునకు నడుమ నయిదుగురు రాజ్యముచేసినట్లులు దీనివలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈగ్రంథములోఁ గుమార వేంకటపెరుమాళ్రాజు తారణ సంవత్సరచైత్రమాసములో లోకాంతరగతుఁ డైనట్లును, నాసంవత్సరజ్యేష్ఠమాసములో బ్రహ్మరాజు పట్టాభిషిక్తుఁ డైనట్లును బ్రహ్మరాజునాజ్ఞ ననుసరించి యాగ్రంథము వికృతసంవత్సరమునం దచ్చుపడినట్లు నున్నది. తారణసంవత్సరము 1884-వ కైస్తవసంవత్సరమునకును, వికృతసంవత్సరము 1890 సంవత్సరమునకును సరిపోవును. కుమార వేంకటపెరుమాళ్రాజు నవతితమ్ముఁ డగుతిరుమలరాజున కంకితమైనట్టియు, గరుడోద్రి సుబ్రహ్మణ్యవిద్యత్కవి. ప్రణీత మైనట్టియు 3 శత్రుఘ్న

౧ ఈగ్రంథము కార్యేటిసగరమునందలి శ్రీభారతీలీలాసదనముద్రాక్షరశాలలో నచ్చుపడినది.

౨ బ్రహ్మరాజునకు బొమ్మరాజుని వాడుకపేరు. బ్రహ్మరాజుగారిపుత్రు లయినకుమారవేంకటపెరుమాళ్రాజు, కుమారస్వామిరాజుగార్లు ప్రస్తుతసంస్థానాధిపతులుగానున్నారు.

౩ ఈగ్రంథము చ్రాతప్రతి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్తకభాండాగారమున నున్నది.

విజయ మీవంశక్రమమును దృఢపఱచుచున్నది. ఈ గ్రంథము ౧౭౮౩ వ (రసకరిమునిశశి) శాలివాహనసంవత్సరమునకు సరియైన ప్రభవసంవత్సరమునఁ బూరింపఁబడినట్లు గ్రంథాంతమందున్నది. ఇది క్రీ. 1864-వ సంవత్సరమునకు సరి పోవును. అప్పటికిఁ గుమారవేంకటపెరుమాళ్ళాజు సజీవుఁడై యున్నట్లును, నతనికి బ్రహ్మరాజు, కుమారవిజయవీరరాఘవరాజు, కావేరిరాజు, సింగరిరాజు ననునలు వురుకొడుకు లున్నట్లును జెప్పి యింకను బలువురు తనయులు కలుగుదురుగాక యని కవి యాశీర్వదించినాఁడు. క్రీ. 1884 సంవత్సరమునఁ గాలధర్మమునొందిన కుమారవేంకటపెరుమాళ్ళా జీతఁడే యగుట నిస్సంశయము. ఈ కుమారవేంకట పెరుమాళ్ళాజు కనవరాజున కై దవతరమువాఁ డగుచున్నాఁడు. ఆచారానుసార ముగాఁ దరమున కిరువదియైదుసంవత్సరములచొప్పున లెక్కించినచోఁ గనవరాజు క్రీ. 1714 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డగుచున్నాఁడు. స్థూలదృష్టిచే, క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువాఁ డనుకొందము.

వేటొక లెక్కనుబట్టి చూచినను నించుమించుగా నీకాలమే ధృవపడుచున్నది. ఎట్లన :—

కవిగురువైన తిరువేంగళార్యుఁడు సాశ్వతిమ్మనృపాలుఁడు, వీరవేంకటరాయ శౌరి, వెలుగోటివేంకటవిభుఁడు, చెంజి వరదేంద్రుఁడు ననుప్రభువులచే గౌరవింపఁబడినట్లు గ్రంథములోనున్నది. (ఆ. ౧ ప. 3౧.) సాశ్వతిమ్మనృపాలుఁ డెవ్వఁడో తెలియదు. ఆకాలముం దాపేరుగల సుప్రసిద్ధరాజు గానరాఁడు. సామాన్యఁ డైనజమిందారుఁడై యుండనోపును. చెంజి వరదేంద్రుని కాలము స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. దీనినిబట్టి యితరుల కాలము నిర్ణయింపవలసి యున్నది. చెంజి యనునది దక్షిణారాక్షాట మండలములో సుప్రసిద్ధ మైనస్థలము. ఆంగ్లేయభాషను దీనిని “జింజి” యందురు. కర్ణాటరాజ్యకాలముం దీచెంజిదేశమును గొందఱునాయకులు పాలించుచుండెడి వారు. ఆనాయకులలో నొక్కఁడగు “చెంజి వరదప్పనాయనయ్యవారు తీర్థాచరణవచ్చి శేతుదర్శనంశేళి స్వస్తిశ్రీశాలివాహనశకవర్షంబులు. ౧౫౯౩ కల్యబ్దః ౪౭౭౨ అస్తిక్ వర్తమానె వైశాఖబహుళనవమి స్తిరవారం యీపుణ్యక్షేత్ర మైన.....మరప్రదేశం ఆకార్తికశుద్ధపౌర్ణమినాడు కౌమారస్వామికి బంగారు అందలమున్న సమర్పణశేళి తమఆరతిను యేర్పాటు శేయించినారు” అని మధురకు సమీపమందున్న సుప్రసిద్ధకుమారక్షేత్రమగు తిరుప్పరంగుండ మను

గ్రామమునందలి దేవాలయములో నొక్క తెలుగుశాసనమును, దాని కనువాదముగా నొక యరవశాసనమును గలవు. ఈశాసనములో వరదప్పనాయనితోఁ గూడ నిరువదియైదు తరములవారు పేర్కొనఁబడియున్నారు. వీరిలో వరదప్పయనుపేరుగలవాఁ డితఁ డొక్కఁడుమాత్రమే యున్నాఁడు. తిరుమలార్యుని శారవించిన చెంజి వరదేంద్రుఁ డివరదప్పనాయఁడే యనుటకు సందేహ ముండఁ గూడదని నాయభిప్రాయము. వరదప్పనాయనిశాసనసంవత్సరము క్రీ. 1671 సంవత్సరమునకు సరిపడును. ఇంక వీరవేంకటపతిరాయశౌరి యెవ్వరో చూతము. పేరునుబట్టిచూడ నీతఁడు కర్ణాటరా జని స్పష్టమగుచున్నది. సుప్రసిద్ధుఁ డగు వీరవేంకటపతిరాయలు క్రీ. 1614 ప్రాంతమున మృతి నొందెను. 1643 ప్రాంతమున శ్రీరంగరాయలు రాజ్యమునకువచ్చి 1678 ప్రాంతమందు రాజ్యభ్రష్టుడై మహిసూరు దేశములో మృతినొందెను. ఈయిద్దఱురాజుల నడిమికాలమునందుఁ బలువురు రాజ్యమును గాంక్షించుటచే ఘోరమగుపోరు పుట్టి శ్రీరంగరాయలు రామరాయలు వేంకటపతిరాయలు ననువారు స్వల్పస్వల్పకాలము సింహాసనమధిష్ఠించి పదభ్రష్టు లగుచువచ్చిరి. శ్రీరంగరాయలపిదప క్రీ. 1678-1680 సంవత్సరములలో వేంకటపతిరాయలు రాజ్యముచేసినట్లులు కొన్ని శాసనములవలనఁ గనఁబడుచున్నది. ఈవేంకటపతిరాయలకాలము చెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది. ఈతఁడే తిరువేంగళార్యుని శారవించిన వీరవేంకటరాయ శౌరియైనట్లు తోచుచున్నది. నిజముగా శ్రీరంగరాయలతోడనే కర్ణాటరాజ్యమంతమైనది. అదిమొదలు చాలకాలమువఱకు నావంశములోనివా రెవ్వరో యొక రాణిగొంది సమీపదేశమునకుఁ బ్రభువులై పూర్వాధికార మంతరించినను బూర్వరాజుల బిరుదములను మాత్రము పెట్టుకొనుచుండినట్లును, గౌరవార్థముగా వారినే కర్ణాటరాజులుగా మధురనాయకులు మొదలగువారు భావించుచుండినట్లును శాసనములవలనఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇంక వెలుగోటి వేంకటవిభుఁ డెవ్వరో చూడవలసి యున్నది. బ్ర. వెల్లాల సదాశివశాస్త్రిగారు రచించిన వెలుగోటి వారి వంశచరిత్రమువలన వేంకట యనునామముగలవారు ౧౯-౨౦-౨౧ తరములలోమాత్రమే యున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. ౨౦-వ తరమువాఁడైన యాచ

౧ ఈశాసనములు రాజకీయశాసనాధికారులు 1917 సంవత్సరములో సంపాదించిన శాసనములలో 860-861 సంఖ్యలు గలవి. వారికార్యస్థానమునఁ జూడనగు.

౨ చూ. Sewell's Lists of Antiquities Vol. II.

శూరున కెనమండ్రు కొడుకులు. వారిలో వేంకటాద్రినాయుడు, వేంకటప్పనా
యఁడు, చినవేంకటప్పనాయఁడు ననుముగ్గురు వేంకటాభిధాను లుండిరి. వీరిసోద
రుఁడును రాజ్యభర్తయునైన కుమారయాచమనాయఁడు మహిసూరువారితో
యుద్ధముచేసి జయమంది “అబ్దుల్ ఫాదుషా” గారివలన బహుమానములు పొంది
నట్లు బ్ర. సదాశివశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. అబ్దుల్ ఫాదుషా యనఁగా అబ్దుల్
కుతుబ్ షా యను గోలకొండరాజు. ఈరాజు క్రీ. 1611 మొదలు 1672 వఱకు
రాజ్యముచేసెను. ఇదియుఁ జెంజి వరదప్పనాయనికాలమునకు సరిపోవుచున్నది.
యాచమనాయనిసోదరులు కూడ నీకాలమువారే. వారు ముగ్గురిలో నెవ్వరో
యొకరు చంపూరామాయణములోఁ బేర్కొనఁబడిన వెలుగోటి వేంకటవిభుఁడు
కావలయును. ఈప్రమాణములు మూఁటినిబట్టి తిరువేంగళార్యుఁడు క్రీ. 1670-
80 సంవత్సరములప్రాంతమువఁ జైనట్లు తేలినది. అతని శిష్యుఁడైన వేంకటా
చలపతికవి క్రీ. 1700 ప్రాంతమందుఁ గృతినిర్మించుట యీకాలనిర్ణయమున కవి
రోధమేకదా !

కవికాలనిర్ణయము చేయుట కింకొకయాధారము కూడఁగలదు. వేంకటా
చలపతికవి దామర యక్కనృపాలుని సన్నిధికిం జని నప్పు డెవ్వరో “వరకవి
గంధసింధురము వచ్చె” నటన్న “నేను గవిరాజకేశరి” నని కవి పల్కెనట.
(చూ. ఆ. ౧ ప. 3౪) ఈ యక్కనృపాలుఁ డెవ్వరో నిర్ణయింపవలసియున్నది.
ధూర్జటి లింగకవి కృత ౧కాళహస్తిమాహాత్మ్యమువలనఁ గాళహస్తి రాజవం
శమం దక్కప్ప యనుపేరు గలవారు నలుపు రున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.
వారిలో మొదటివాఁడు చెన్నపట్టనమునకుఁ బేరొసంగిన చెన్నప్పనాయని రెం
డవకుమారుఁడు. ఈతఁడే ఉషాపరిణయగ్రంథకర్త. ఈయక్కప్పనాయని మను
మఁడుఁగూడ నక్కప్పయే. ఈరెండవయక్కప్పకు, అక్కప్పయను కుమారుఁడును
మనుమఁడును నమ్మక్కయను గూతురునుండిరి. అమ్మక్క వెలుగోటి వీరకుమార
యాచమనేని భార్యయై బంగరు యాచమనేనిం గనియెనట. ఈబంగరు యాచమ
నీఁడు క్రీ. 1693-వ సంవత్సరమువఱకు సజీవుఁడైనట్లు వెలుగోటివారి వంశచరి
త్రము చెప్పుచున్నది. కావున, బంగరు యాచమనేని మేనమామకుమారుఁడగు
నాలుగవయక్కప్ప క్రీ. 1700 సంవత్సరప్రాంతమువఁ డనియు వేంకటాచలపతి
కవికి సమకాలికుఁ డనియుఁ దేలుచున్నది. ఏవిధమునఁ జూచినను వేంకటాచల

పతికవి క్రీ. 1700 ప్రాంతముం దుండె నని సిద్ధాంతీకరించుట కాక్షేప మేమియుఁ గనఁబడదు.

పద్మావతీపరిణయమునందుఁ గనవరాజు నుత్తరచరిత్ర మిట్లు వర్ణింపఁ బడినది :—

“కనకవరా జపుత్రకుండై వయసునఁ జిన్నవాడై నను గుణములచేఁ బెద్ద యు, వేంకటేశ్వరాంశసంభూతుండు నై నవేంకటపెరుమాళా జనుచిన్నతమ్ముని రాజ్యతంత్రధురంధరుంగా నెంచి యతనియందు రాజ్యభార ముంచి నిస్పృహఁ డై వానప్రస్థాశ్రమము నంగీకరించి భార్యతోఁ గూడ మునినికరముంజేరి వారి చెంతఁ గొండగుహయందు వసించి దుష్కరమగు తప మొనర్చుచుఁ గొంతకాల ముండి యంతటఁ దనకు మోక్షకాలము సమీపించినదని యెఱింగి నిజరాజధాని యైననారాయణపురమునకేగి యందున్నకల్యాణవేంకటేశ్వరుని యాలయములో ధ్వజస్తంభముచెంత భగవత్పాదములు స్మరించుచు బ్రహ్మరంధ్రమునుండి ప్రాణ మును విడిచెను.” అని. చంపూరామాయణములోఁ గనవరాజునకు సింగరిరాజు, తిరువేంగళరాజు పెరుమాళాజు ననువారు ముగ్గురే తమ్ము లుండినట్లు చెప్పఁబడి నది. పద్మావతీపరిణయములో నీతనికి, తిరుమలరాజు, వేంకటపతిరాజు, చిన్నరా జునను మఱి ముగ్గురుతమ్ములుఁగూడ నుండిరనియు నీయార్ధురిలో వేంకటపెరుమా లాజు కడపటివాఁ డనియు నీతఁడే గకార్యేటినగరమును గట్టించెననియు, సంతకుఁ బూర్వము నారాయణపురమే రాజధానిగా నుండె ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఈగ్రంథము ప్రతియొక్కటే అత్తిరాలలో బ్ర॥ వెల్లాల చిన్నవేంకట సుబ్బయ్య సిద్ధాంతిగారివలన దొరకినది. దీని చివర “యతుల నారసింహ్వరాజు వ్రాసిన చంబూరామాయణం” అనియున్నది. ప్రత్యంతర మింతవఱకు దొరకలేదు. లేఖనదోషములుమాత్రము సవరించి వలసినపట్ల సంస్కృతచంపూ మాయణ మునకు సరిచూచి మాకు దొరకిన ప్రతి ప్రకటించినారము.

వేంకటేశ్వరాష్టకములోనివి గ్రంథావతారికలో (పుట ౪.) ముద్రింపఁబ డిన మూడుపద్యములుగాక. మిగిలిన యైదుపద్యములు నీక్రిందఁ జేర్పఁబడినవి.

శా. పర్వేందు ప్రతిబింబవక్త్రము శరత్పద్మాక్షియుగ్మంబు కీ

రార్యశ్లాఘ్యధనుర్గుణసహన సూనాకారనాసోన్నతిః

౧ చంపూరామాయణములోఁ గార్యేటినగరప్రశంస యుండుటచే నీమాట సత్యము కా దని

తేలుచున్నది.

శర్వాదుల్ను తియింపలేనితటి నీసాందర్య మెంతోగదా
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. ఆర్యేలేండ్లు తపంబుచేసి భవదీయావాసశేషాద్రిపైఁ
జెర్వంగాంచెను వేల్పుమూఁకకు మహాసేనుండు బల్నెత్తురుల్
నురువ్లట్టఁగఁ దారకాసురుని దానుగ్గాడె నీశక్తిచేఁ
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. తార్వాశంబులు వంచి చిత్తరుల వింతల్కుచ్చైయుండఁ గాఁ
దిర్వీధుల్ భవదీయ సన్నిధిని ముస్తీదైన యావీధిలోఁ
దెర్వారే తిరునాళ్ల నీకు నడవక దృశ్యంబు గాకుండఁగాఁ
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. కుర్వేరుం దమనంబు జాతిసుమముల్ గోరంట చేమంతులుక
హరై వనిగ్గులుదేటు శ్రీతులసి నీకర్పించు మర్త్యుండు దా
సేర్వజ్రంబుల మాక్తికంబులను బూజించేఫలం బొందుఁగా
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

శా. ఓర్వన్మక్య మె యామ్యబాధ కటువై యుండన్మనుష్యుండిలం
జార్వాకోక్తులచేతనే చెడు దురాచారంబు గావించుఁగా
శర్వర్యంను నహస్సునందును భవచ్ఛారిత్రదూరాత్ముడై
కార్యేటిశ ప్రసన్నవేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా.

జయంతి రామయ్య.

కవిత్వవిమర్శనము.

శ్రీమద్రామాయణమును జంపువుగా సంస్కృతభాషయందు రచించినకవి
భోజరాజు. ఈరాజకవి భారానగరము రాజధానిగాఁ గల మౌలవదేశమున క్రీ.
శ.1018 సం॥ మొదలుకొని 1060 వఱకు రాజ్యముచేసినట్లు శాసనములవలనఁ
దెలియుచున్నది. కనుక నితఁడు క్రీ. శ. 1022 సం॥ మొదలు 1063 సం॥ వఱకు
వేంగీదేశమును బాలించిన మనరాజరాజనరేంద్రునకు సమకాలికుఁడుగా
నున్నాఁడు. ఇతఁడు సరస్వతీకంఠాభరణము, పాతంజలసూత్రవృత్తి మొదలగు
గ్రంథములను రచించియుఁ బెక్కుపండితకవులకు నాశ్రయభూతుడై వారిచే
బహుగ్రంథముల రచింపించియు సంస్కృతభాషను మహాన్నతికిఁ దెచ్చెను.

చంపూరచన కితఁడు మార్గదర్శి. ఇందుల కితఁడు ‘ గద్యానుబంధరసమిశ్రితపద్య సూక్తిర్హృద్యాహివాద్యకలయాకలితేవగీతి ’ యని గద్యముతోఁగూడిన పద్య కావ్యము వాద్యముతోఁ బాడినగీతమువలె హృద్య మని కారణమును నిరూపించెను. ఇతఁ డీచంపూరామాయణమునం దయిదుకాండములే రచించి యేకారణమువలననో యాటవది యగుయుద్ధకాండమును రచింపక విడువఁగా దానిని లక్ష్మణసూరి యనుకవి రచించి పూరించిన వాఁడయ్యె. ఈకవిశిఖామణు లిద్దఱును రచించిన యీచంపువు మృదుమధురపదసందర్భసుందరమై చదువరుల నిర్భరరసాస్వాదపరవశులం జేయుచు సంస్కృతభాషకు వన్నెగలిగించుకావ్యములం దొక మిన్నగా నెన్నందగియున్నది.

ఇట్టి ప్రబంధమును దెనుఁగుచేసినవాఁడు కవిరాజకంఠీరవ బిరుదాంకితుఁ డగుఱు గ్వేదికవి వేంకటాచలపతి.

ఇతని యాంధ్రీకరణపుఁ దెఱంగులు కొంత పరామర్శింతము. ఇతఁడు మూలమును గొన్నియెడల వేఱుగ మార్చియుఁ, గొన్నిపట్టుల లేనివి గూర్చియుఁ, గొన్నిచోట్ల నున్నవి విడిచియుఁ దెలిగించినను మొత్తముమీఁద మూలమున కంతగా హెచ్చును దక్కువయుఁ గాకుండ దీనిని రసవంతముగానే రచించినాఁ డనవచ్చును. భాషాంతరమునేయుట యనఁగా నొకభాషలోనిపదమునకు మఱి యొకభాషయందలి మాటుపదమును మక్కికమక్కిగాఁ బెట్టుట గాదు. భాషలు తమతమశబ్దవాక్యస్వరూపవిశేషములంబట్టియుఁ, దన్నూలకము లైనవ్యాకరణ ప్రక్రియలంబట్టియు, రచనయందును శైలియందును, స్వభావమునందును బరస్పరభేదము గలిగియుండును గనుక నొకభాషయందలిపదములను మఱొకభాష లోనికిఁ బరివర్తనము చేయునప్పు డారెండవభాషస్వభావాదుల ననుసరించి తగు కొలందిని వానిని మార్చియుఁ గూర్చియు రచించిననే యవి రమణీయమై రసవంతముగా నుండును. ‘బ్రహ్మాండభాండము’లను ‘బమ్మగ్రుడ్డుకుండ’లనుటగాని ‘పెండ్లికొడుకు’ను ‘వివాహపుత్రుఁ’ డనుటగాని భాషాంతరము గాదు. దీని నెఱింగియే కవికులాదృష్టాధ్వగమనుఁ డగుశ్రీనాథుఁడు తనతెనుఁగునైషధమున ‘శబ్దం బనుసరించియు, నభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబుఁ బోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నొచిత్యం బాదరించియు, ననొచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబునఁ జెప్పంబడిన యీభాషా నైషధకావ్యం’ బని వ్రాసినాఁడు. ఇంక నీ కవితెనుంగునందలి మార్పులను గూర్పులను విడుపులను నుదాహరించెదము.

మార్పు:—ఇట మూలమును బెంచికాని తగ్గించి కాని మఱింత మెఱుంగు
గూర్చిన మార్పులను దెలిపెదము.

మూ. సీతా పురా గగనచారిభి ర ప్యదృష్టా
మాభూ దియం సకలమానవనేత్రపాత్రమ్
ఇ త్యాకలయ్య నియతం పిదధే విధాతా
బాహ్వాదయేన నయనాని శరీరభాజామ్. (అయోధ్యా)

తె. మ. అజరాదుల్ పొడగాంచగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముదే
వి జనానీకవిలోకభాజనము గావింపన్ మదిం గొంకి పం
కజగర్భుండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్కి బా
వ్వుజలాకీర్ణముగా నజాహ్వాయభృతక్షాత్రాభిమానోన్నతిన్. (4ఆ. 52ప.)
మూలమునందుంబోలె. దెనుఁగున గగనచారులకును బొడగాంచరానిదని సీతకు
వనవాసానర్హతను దెలుపుటకై పరమసౌభాగ్యప్రయుక్త మగుసౌకుమార్యాతిశ
యము చెప్పటయేకాక యెక్కువగా ‘అసూర్యంపశ్య’యనియుఁ జెప్పి యెండ
కన్నెఱుంగనిది యడవి కెట్లు పోజాలు నని సందర్భోచ్చిత మగుకరుణరసమును
మూలముకంటె ఘిక్కుటముగా నిందుఁ గవి వెలివిరియించినాఁడు. రామునిదేవిని
మనుష్యులు చూడ ననువుగాకుండునట్లు చేసినవిధాతకు రామునియం దింతయభి
మానమేల యని యాశంక కల్పించికొని బ్రహ్మకును రాముని తాతకునుగల “యజా
హ్వాయ”మే హేతువుగా నిబంధించి మూలమున కెంతో మెఱుఁగు గావిం
చినాఁడు.

మూ. యద్యస్తి కౌతుక మపూర్వమృగే మృగాక్షి
చాన్ద్రం హరామి హరిణం నను సన్నిధేహి
యావ న్నముఞ్చసి మయా హృత మేణ మేనం
తావ ద్దభాతు తవ వక్త్రతులాం మృగాజ్కః. (ఆరణ్య)

తె. శా. నీకున్ వింతమృగంబుపైని దమియుం లే నేమి కాదంటినా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదం
గై కొ మ్మాహరిణంబు నీకరమునం గన్పట్టునందాక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాస్యైకదాసోన్మతిన్. (5ఆ. 81ప.)

మూలమందలి ‘చాన్ద్రంహరిణ’మునకంటె దెనుంగునందలి ‘రాకాచంద్రున కంత
రంగ మగుసారంగ’ మనుట మిక్కిలిసొంపు. మూలమునఁ జంద్రుఁడు మృగాం

కమును వీడి శుద్ధుడై సీతాముఖముతోఁ బోలు నని యుండఁగాఁ దెనుఁగునందు శుద్ధుడయ్యును సీతాముఖమునకు దాసోన్నతి నే పొందునని మిక్కిలి సారస్వము గలిగి యున్నది.

‘సచివా సైలద్రోణ్యాం నిక్షిప్య’ యన్నముక్కను

గీ. ఖర్జుమయ్యెఁ గృతాధ్వరుం డయినయతని

దేహము తిలో త్తమోదితస్నేహమునకు

నర్హముగదా కృతాధ్వరుం డైనయతని

దేహము తిలో త్తమోదితస్నేహమునకు.

అని తెలిగించి శ్లిష్టార్థాంతరన్యాసానుప్రాసములతో మిక్కిలి చమత్కరించినాఁడు.

ఇట్లే మూలమున ‘అస్తి ప్రశస్తా జనలోచనానా, మానన్దనన్ధాయిషు కోసలేషు | ఆజ్ఞాసముత్సారితదానవానాం, రాజ్ఞా మయోధ్యేతిపురీ రఘూణామ్’ అనుశ్లోకమునకుఁ జాతుర్వర్ణ్యాదివర్ణనకలిత మగు నొక సీసపద్యమును, విశ్వామిత్ర యాగనందర్భమున ‘కరతలగలితపలాశసమితుకౌశాః కుశికసుతాస్తేవాసినః’ అనుటకు ౨-వ యాశ్వాసమున (84, 85, 86, 87) నాలుగు పద్యములును, హనుమదాదులప్రాయోపవేశఘట్టమున ‘తాస్తాఃకథాఃపరిదేవయన్త’ మ్మనుటకు నయిదాటుపద్యములను రచించి మూలముకంటెఁ దెనుఁగును రసోద్వేలము గావించినాఁడు.

కూర్పు:—ఇందు మూలములో లేనివై కేవలకవికల్పితము లగువానిని వ్రాసెదము.

వసంతవర్ణనము.

సీ. జిగితీవపడఁతికిఁ జెంగవిపావడ యవనీపవోచితయావకంబు

మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ

పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంధి కాననహరిద్ర

వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణీరుహశైలగైరికంబు

కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, సమయవర్ధకి పొదరింటిగిమికిఁ గీలు

కొలిపినరుటంపుఁగైపుతాతఘకుటోడు, బిల్లగుము రెల్లకడనుద్భవిల్లెఁజిగురు.

మ. మరునంచు మఱుసృష్టి మ్రాఁకులయెడం బాలించుటెక్కు హిమో

పరిసంహారముఁ జూపి తత్తిపురుషీభాగాచితిం జైత్రుఁ డొం

దురజస్సత్వితమోగుణోన్నతు లనం దోచెం జిగుళ్లుం జిగు

ళ్లరకంబయ్యెడుక్రొవ్విరుల్ విరులపట్ల వ్రాలుభృంగంబులున్.

చ. చనదు వినోదకోప మిఁక సాగవు బింకము లాలకింపుఁ డీ
మనసిజుఁ డానతిచ్చినక్రమం బిది యంచు విటీవిటాలికిం
బనుప వసంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసినకాగితంబులో
యనఁ దనరెన్ సబంభరవనాంతరకాంతలతాంతబృందముల్.

ఇత్యాదులు పెక్కులుగలవు. బాలకాండమున దశరథుని యనపత్యతావిచారమును, మిథిలాపురవర్ణనమును విశ్వమిత్రకృతసీతాసౌందర్యవర్ణనమును వివాహవర్ణనమును మూలమందులేవు. అష్టాదశవర్ణనములనందర్భములో నీతని సొంత షడ్వైములు లేనితావు లేదు.

విడుపు:—ఇందు మూలమున నుండియుఁ గవిచే విడిచిపెట్టఁబడినవానిని వ్రాసెదము. మూలమున విరాధుఁడు నీతను విడిచి రామలక్ష్మణుల నెత్తికొని పోవునందర్భమున

‘యాతునః పదవీ సైషా యా తు న శ్చాస్య లక్ష్మణ

యాతుకామం తయై వేదం యాతు కామం నహన్యతామ్.

‘అయి కబలయ మా మమూ విముఖ్యే త్యతికరుణం రుదతీ మవేక్ష్యసీతామ్

అర మరచయతా ముభా వసిభ్యాం విశితభుజం భుజభారహీనమేనమ్.

‘రక్షోవధః ప్రకృత ఇ త్యయమేవ శంసే

త్స్వర్ణాయ గాయకపదం గమితో విరాధః

నాగాలయాయ వపు రస్య వదే దితీవ

శ్వభే త దక్షిప దిషుప్రహతం స రామః॥’ అను శ్లోకములును, శూర్పణఖ రామునిం గూర్చి—

‘లావణ్యామ్బునిధే రముష్య దయితా మేనా మి వైనం జనం

శస్తా న్తాస్యజ దన్తదన్వయగురో రుత్పత్తిభూః పద్మభూః

ఆస్తా మేత దరణ్యవాసరసికే హ కప్త మస్మి న్నిమామ్

కాన్తిం కాననచన్ద్రికాసమదశాం కిన్ నిర్తమే నిర్తమే.

అన్నశ్లోకమును మఱియు నిట్లే రసవంతము లగుకొన్నిశ్లోకములను విడిచినాఁడు.

మూలమునకు సమాన మైవ తెనుఁగు.

మూ. శ్లో. సంక్రాంత వర్ణాన్తరగాధిసూనో

స్సంపర్కపుణ్యాదివ రామభద్రః

తాత్ప్రకమా త్విప్పలదణ్డయోగ్యః

పలాశదణ్డాదృతపాణి రాసీత్.

(బాల)

తె. గీ. కలితవర్ణాంతరుం డైనగాధిసూను

సహచరతనేమొకో నిజక్షత్త్రజాతి

కయిన పిప్పలదండ మూనియుఁ బలాశ

దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు.

(2 ఆ. 90 ప.)

మూ. శ్లో. రేఖారథాజ్ఞ సరసీరుహశఙ్ఖచిహ్న

క్షేమంకరే తవకరే జగతాం త్రయాణామ్

కాంతారకన్దఖననం రచయేతి నూన

మాబద్ధవాన్ ప్రతిసరం భగవా న్వసిష్ఠః.

(అయోధ్యా)

తె. చ. ధరజలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్త్రయీశవం

కర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మార్తినిదానకాననాం

తరతరుమూలకందఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో

గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజర నిన్నటియుత్సవోన్నతిన్.

మూ. శ్లో. మహానమరసూచకః ప్రతిదినం మనోజన్తనో

మయూరగళకాహళికలకల స్సముజ్జృమ్భతే

పయోదమలి నేది నే పరుషవిప్రయోగవ్యథాం

నరేషు వనితాసువా దధతి హస్త కే కా ఇతి.

(కిష్కింధా)

తె. పృథ్వీ. చెలంగె నలుదిక్కులన్ శిఖిశిఖావళికంఠకా

హలీధ్వని , వియోగితామపి నరేషు నారీషువా

జలాకులఘనే దినే సపది యాన్తి కేకా' యితి

చ్ఛలారభటితో మనోజరణవేగసంసూచియై.

ఇట , వియోగితా.....కేకా' యను దానిని దెలిగించిన రసభంగము

గాన దాని నట్లే యనుకరించి వ్రాసినాఁడు.

ఇతని కవిత్వమందు దోషములును గొన్ని గలవు. కొన్ని పూర్వాం

ధృకవుల యనుకరణములును గలవు. ఒక్కొక్కచోటఁ దెనుఁగు మూలమున

కంటె నొకటి రెండువన్నెలు తక్కువగా నుండుటయుఁ గలదు. స్థాలీవులాకన్యా

యమున నొక్కయుదాహరణము.

మూ. శ్లో. వాచం నిశమ్య భగవా నథ నారదస్య

ప్రాచేతసః ప్రవచసాం ప్రథమః కవీనామ్

మాధ్యందినాయ నియమాయ మహర్షి నేవ్యాం

పుణ్యా మవాప తమసాం తమసాం నిహస్తీమ్.

క. అమరమునిపల్కు విని సంభ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధ్యందినకృత్య మొనర్చ నరిగె సురుచిర, తమసారసకుముదవనికిఁ దమసాధునికే

ఇట మునిమాధ్యందిననియమునకుఁ దెనుఁగునందలి నదీవి శేషణములకంటె మూలమందలివి మిక్కిలి యుచితములు. కథావిషయమునను నొకానొకచో మూలమునకును దెనుఁగునకు భేదము కనఁబడుచున్నది. మూలమునఁ గ్రాంచమిధునములో నొక్కదానినే బోయ చంపినట్లుండఁగా రెంటిని జంపినట్లు తెనుఁగుననున్నది. కొన్నిలక్షణదోషములును గలవు. మొగతా (ఆ. 3-71 మగతాయనుట సాధురూపము.) ధనువంశము (ధనుర్వంశము). కడానిబెత్తపు (కడానిబెత్తపు). ఇత్యాదులు చూపట్టుచున్నవి. 'గండపెండేరముఖపరిష్కార' (3 ఆ. 71) యని సమాసగర్భమునఁ దెనుఁగు దుష్టమయ్యను బూర్వశాసనములందుఁ గండపెండేరము మొదలగు రాజచిహ్నభిధాయకములు సంస్కృతసమాసములందు ఘటితములై యున్నవి. కూతుశబ్దమునకుఁ బ్రథమైకవచనమాత్రనియత మగురువర్ణకము సమాసమునను బహువచనమునను విభక్త్యంతములను గనుపట్టుచున్నది. రెండవయాశ్వాసమున 25-వ పద్యమున 'నూళగేరి' యనుపదము మొదట 'సురలగౌ' రని దిద్దంబడినను బిదపఁ గర్ణాటనిఘంటు పరిశీలనమున నాగవాసమునకు వాచక మగు 'నూళగేరి' యనుపదముగాఁ దెలిసి దిద్దంబడినది.

కవి దాక్షిణాత్యుడుగాన నొండురెండుచోట్ల ద్రావిడకర్ణాటపదములు పడినవి. 'చెలంగె నలుదిక్కుల' ననువృధ్వీవృత్తమునకుఁ గవి తొమ్మిదింట యతిని వేసినాఁడు. వసుచరిత్రపీఠికను బ్ర॥ శౌంతి భద్రాద్రిరామశాస్త్రులవారు 13-వ యక్షరమును, శృంగారనైషధవ్యాఖ్యానమున బ్ర॥ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు 14-వ యక్షరమును బృథ్వీకి యతిగా వ్రాసిరి. పూర్వకవిప్రయోగములందు 12-వ యక్షరము యతిగా నున్నది. కావున దీనినిబట్టి కవి యందుఁ దప్పపట్టరాదు.

ఇక్కవి మూలమున నందందుఁ గలశైలిని బాకమును ననుసరించియే యాయాపట్టులపద్యములను రచించినాఁడు. ఇతని కవనమున వ్యర్థపదములును బాదపూరణములును సంతగాఁ గలుగవు. స్వతంత్రప్రయోగము చాలవఱకుఁ గలదు. రసపోషణము ప్రధానముగా నున్నది. కవికి శృంగారరసము మిక్కిలి యభిమాతముగా నున్నది. మొత్తమునకు శైలి మధురమై యలంకారబంధురమై యున్నది.

తంజనగరము దేవరాజసుధి,

కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

VISWANATHAN TEKUMALLA,

FLAT 501, 'PRASANTH TOWERS'

MUSHIRABAD MAIN ROAD,

HYDERABAD-500048. (A.P.)

శ్రీరస్తు.

చంపూ రామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

— * ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము. * —

శా. శ్రీవత్సాంకము చాయకై వడి మిటారింప న్ననోవారిజా
తాపిర్భూతనిశావిటప్రతిభటుం డై హృత్తటిం దోచురా
జీవాపుం డనఁ బొల్చుకొస్తుభముచే జెన్నెరమాజాని మా
కావేరీప్రభునందనుం గనవరాట్కంఠీరవుం బ్రోవుతన్.

ఉ. గుబ్బలికన్యలోచనచకోరయుగంబునకు న్న్యగాంకుఁ డై
నిబ్బరపున్నదం బొసఁగునెయ్యఁడు బంగరుగట్టువింటివాఁ
డబ్బర మైననవ్వునఁ బురాసురులం దెగటార్చుపాదుషా
గిబ్బపటాణిరావుతుఁడు గెల్పొసఁగుం గృతినేత కెప్పుడున్.

ఉ. నీ వనురాగలీల హవణించుప్రవాళము కేలివీణె కో
హోమా విధ మంచు నెంచుతనసూక్తిచమత్కృతికిన్ దరస్థితం
బావహిలన్ రహించుజవరాలినిఁ గూడి పయోజపీఠిఁ గొ
లైవ్వి వసియించు ధాత కనవావనినేతఁ జిరాయుఁ జేయుతన్.

సీ. ప్రభవిల్లుఁబద్మసౌభాగ్య మేవిరిబోడి యభిముఖస్ఫూర్తిఁ జెన్నొందినపుడ
పొగడొందుఁ గుందవిస్ఫురణ మేజవరాలు చిటునవ్వు కెమ్మోవిఁ జ్ఞలికినపుడ
పాటిల్లు నీలసంపత్తి మేవాల్గంటి క్రేగంటిచే నిరీక్షించినపుడ
పల్లవించు ముకుందభావ మేవగలాడి యడుగు మందిరమునం దిడినయపుడ

గీ. యాజగన్మాత మకరాకరాత్తజాత, శంఖనందనకచ్ఛపోజ్జ్వలపదాగ్ర
వరమహాపద్మరాగనూపురరుచుల్ రహించఁ గృతినేతనగర నర్తించుఁగాత !

ఉ. ఫాణితమాధురిం దెగడుపల్కులయందము సేభ్యసింపఁగాఁ
బోణిమి నేగుదెంచుగతిఁ బొల్చుచుక్కెరవింటిదంటసా
మ్రాణిపటాణి వాణి ననురక్తిని దాల్చు మెఱుంగుఁబోణి శ
ర్వాణి యొసంగుఁ గాతఁ గనవక్షితినేత కభీష్ణితార్థముల్.

- చ. నెమిలికి నాట దిద్దువగ నెయ్యపుఁజిల్కుకు గౌళమాధురిం
దమి యిడునేర్పు నీకు విదితం బగు నింక వరాళిచాలిగా
త్రమున రహింపఁ జాలుట గదా ! యరు దంచు విరించి మెచ్చ హా
సము నునువాతెఱుం జొనుపుశారద పొల్పుఁ గృతీంద్రునూక్తులన్. 6
- చ. ఆలఘతమాగమాంతసముదంచిత మౌచిగురాకు విఘ్నముం
డలకులశైలఖండన మొనర్చుబలాసురఘాతిహేతి కం
దలదరవిందకాంతిహరణస్ఫురణాభరణంబు నిచ్చలుం
బలితపుగౌరుమోముదొరపాదయుగంబు శుభంబు లీవుతన్. 7
- ఉ. ఇం బడరంగ సద్గతినమృద్ధినిదానము ధర్మ మేని ధ
ర్మంబు నెఱుంగఁజేయుమహిమం దగునట్టిది వేద మేని వే
దంబు భరించువారు వసుధాసురు లేని తదీయపాదప
ద్మంబులఁ దక్క నొక్కయెడ మామకమాళిమదాళి వ్రాలునే. 8
- శా. ఆరాధింతు నిరంతరంబు నతులధ్యానప్రసూనంబుచే
ధారావాహికతర్కవాదపటుశబ్దగ్రంథవైజ్ఞానికున్
భారద్వాజసగోత్రు లోకవినుతాపస్తంబసూత్రు న్నహా
ధీరు న్నద్దురు నాగదేవగురునిం దిప్పార్యవర్యాత్మజున్. 9
- క. శుకభీష్మవిభీషణశౌ, నకశా క్త్యనరాంబరీషనారదుల వసి
ష్ఠ*కయాధుజగుక్మాంగద, బకదాల్భ్యులఁ బుండరీకు వ్యాసుఁ దలంతున్. 10
- నీ. కౌతారధార యేఘునునిబాహుదండ మక్షరాక్షసమహావృక్షమునకు
శతకోటి యేమేటిజాగ్రన్నఖాగ్రంబు జంబుమాలిశరీరశైలమునకుఁ
గూటపాకల మేవనాటవీరుబలంబు జృంభమాణనికుంభకుంభిపతికి
నాభీలఘణధరం బేభవ్యువాలంబు కంపనప్రాణప్రకంపనమున
- గీ. కతని శ్రీరామభద్రముద్రాంగుళీయ, దానసంతోషితావనీతనయు సనయు
గోష్పదీకృతవారాళి గుణపిభాసి, జవనభవ్వంతు హనుమంతు సన్నుతింతు. 11
- నీ. మహికర్ణపుటశుక్తిమాక్తికాకృతిధన్యు, యామునద్వీపాబ్జహేమగర్భుఁ
గాళికాముఖవీటికారసజ్జరసజ్జానిజముఖాలోకివాణీవదాన్యు
మాలతీమాధవమేళనాద్భుతశీలు దశకుమారకథాసుధాసముద్రుఁ
బ్రణుతచంద్రావీడగుణయథార్థతనాము శిశుపాలవధకృతిశ్రీకళత్రు

గీ. నాంధ్రభాషారచితభారతాదికావ్య, భాగవతముఖ్యపితృతబహువిధప్ర
బంధమకరందబృందపుష్పంధయార్య, మతిచణులు నైనకవిశిఖామణులఁదలఁతు.

మ. నిరతంబుం బలుకున్కిటారికి చొకానిద్దంపుటద్దంబు లై
పరమానందకలావిజృంభణపరీపాకక్షపాకాంతు లై
సరసోదారకథానుధారసవిలాసక్షీరవారాసు లై
చిరకీర్తు ల్లనుసత్కవీంద్రుల గుణశ్రీసాంద్రులం గొల్చెదన్. 13

మ. నెల రెణ్ణెల్లకు నొండు రెండుపదము ల్నిద్రాదరిద్రాణతా
కలితాంధ్రోక్తులఁ గూర్చునంతనె మదిం గర్వించుదుర్వృత్తు న
త్యలఘుప్రభాధి దృఢాంధ్రసంస్కృతసమస్యాపద్యసద్యస్సము
జ్వలనందర్భసమర్థసత్కవుల రచ్చ నైచ్చఁగా వచ్చునే. 14

ఉ. ధారణి గద్యసూక్తిమిళితం బగుపద్యము హృద్యవాద్యరే
ఖారమణీయ మైనమృదుగానమురీతి రహించుఁ గాన నా
నారసవత్కవిత్వకలనాచతురానను లిచ్చ మెచ్చఁగా
నారసనంబు చంపురచనంబుఁ దిరంబుగఁ జేయుఁగావుతన్. 15

— * అవతారిక. * —

వ. అని యిష్టదేవతాగురునమస్కారంబును మహాకవిపురస్కారంబును గుకవి
తిరస్కారంబును సనమస్కారంబుగా నొనర్చి సుధారసమధురదశరథాత్మజ
కథాసంవిధానబంధురం బగుమహాప్రబంధంబు సందర్భింపం బూని యున్న
సమయంబున. 16

సీ. సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుండు సాహసోన్నతుఁడు శ్రీహరికరుణాకటాక్ష
వీక్షణాలంకారుఁ డిందీవరేక్షణాజననోచనచకోరచంద్రుఁ డమర
తేజుఁడు సాహిత్యభోజుఁడు దానకర్ణానతారుఁడు మహాహవకిరీటి
యాదిగర్భేశ్వరుం డశ్వరేవంతుండు కటకపురీచూరకారుఁ డుత్త

గీ. మద్విజాశీర్వచోవర్ధమానసకల, భోగభాగ్యాయురార్హోగ్యయోగశాలి
కసవరాజన్యమూర్ధన్యఁడసమవై భవోజ్జ్వలతమంతుకెక్కఁదానొక్కనాఁడు.

గీ. సుసమై తగువట్టి ప్రసన్నవేంక, టేశ్వరస్వామిపద్యము లిపుడు మాకు
వీనులకు విందు సంధిల వినఁగవలయు, ననినఁ జదివితి నార్యులు హర్షమొంద,

శా. వేర్వేఱ శివుఁ డంచు విష్ణు వనుచు నెవ్వలంటికావేరిరా
జోర్వినాథకుమారుఁ డౌకసవరా జుల్సాహస్వత్త్రి ధరా
గీర్వాణప్రకరంబు లెంచఁగను భక్తి న్ని స్సృతిష్ఠించెఁగా
కార్యేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా !

19

శా. ధర్వాసఃప్రముఖుల్ మునీశ్వరులు నెంతో భక్తిచే నెమ్మది
న్నిర్వాణప్రదుఁ డైనదేవుఁ డని నిన్నే యెంచి భావింపఁగాఁ
దర్వాత న్నది నన్యదై వతచరిత్రం బెంచ మాకేటికిం
గార్యేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా !

20

శా. చర్వాద్యాహుతు లాదిగాఁ దగినయజ్ఞంబందు ఋగ్యజుషా
ధర్వోద్గాతృవచోవిలాసమున నీత త్వంబు నిత్యంబు నం
తర్వాణుల్ నుతియింతు రెల్లెడను శాస్త్రగ్రంథసద్యుక్తులం
గార్యేటిశ ప్రసన్న వేంకటరమాకాంతామనోవల్లభా ! *

21

క. వారిదగంభీరోక్తుల, నీరితిఁ బ్రసన్న వేంకటేశ్వరునుతియున్
గౌరవమునఁ గావించుచు, భూరమణుసభాంతరంబుఁ బొగడెద మఱియున్. 22

చ. పగడపుఁగంబముల్ గరుడపచ్చలబోడెలు తమ్మికెంపుటా
సొగ సగుచూరుమొగ్గులును జొక్కపునీలపుఁగప్పు జాళువా
జగతియుఁ గ్రొత్తముతైములజాలకరాశి సిరాజిచేలచాల్
జిగిబిగించదువాలు విలసిల్లుసభాభవనాంతరంబునన్.

23

సి. అలమేలుమంగాంతరంగసారసభృంగలలితుఁ డౌ వేంకటాచలీవిభుండు
జానకీముఖపూర్ణచంద్రచకోర మై రాణించురామచంద్రప్రభుండు
రాధాకుచాద్రిధారాధరాకారుఁడై భాసిల్లుమదనగోపాలశౌరి
శ్రీరంగనాయికాశృంగారకాసారరాజహంసం బైనరంగపతియుఁ

గీ. జారుచామికరాధిక్యచాకచక్య, భూరిమాణిక్యధగధగస్ఫురణభరణ
భాసురవిచిత్రశుభచిత్రపటము లందు, వెల్లసీకన్నులవిందు గావింప మఱియు. 24

ఉ. అందపునర్తనం బభినయంబును మద్దెలసద్దు గీతగో
విందము వేణునాదనసవీనసుధారసధార వల్లకీ
బృందరవంబుఁ దాళరుతి పేర్మిపురాణము నింపుసొంపు ది
గ్వందితకీర్తి యైనకసవయ్యేతిజానిసభాంతరంబునన్.

25

- సీ. శబ్దతర్కాదిశాస్త్రప్రసంగములఁ బేరెక్కినవిదావ్వింసు లొక్కవంకఁ
బ్రాక్యతమాగధప్రముఖభాషలఁ గబ్బ మొనరించుకవిరాజు లొక్కవంక
రామభారతకథాప్రస్తావపటిమఁ జెన్నొందుపౌరాణికు లొక్కవంక
గీత ప్రబంధాతిచాతురీవిస్ఫూర్తి నొజపుమీఱినగాణ లొక్కవంక
- గీ. నుచితమతిమంతు లగుమంత్రు లొక్కవంక

మఱియు సామంతబంధుసమాజవంధి

యోధదండాధిపతిముఖ్యు లొక్కవంకఁ

- . బ్రమదమునఁ గొల్వ నిండోలగమున నుండి.

26

- ఉ. వందిధురీణుల స్తధురవాణులఁ గన్గొని వేంకటాచలా
ర్యేందునిగుంభితం బగునుధీడితమద్భిరుద్ధాంకగద్య మా
నందవదాన్య మిత్తటి విసన్వలె నావుడు వారు నింపుసాం
పొందఁ బరించి రీగతి ననూనఘనస్వననిర్భరార్భటికా.

27

బిరుదుగద్యము. — జయజయారంభజృంభమాణగంభీర భేరిని నాదమేదు రా మోద
కల్వాదశిలితాలయానుసారిభూరినటనావలోకనారచితఖచరపురచక్రోరలోచనాని
చయచారుహసితచంద్రచంద్రికానికరముకుళితామందమందాకీనీకనకారవింద
సందోహసద్యోపికాసకారణసముద్యోతమానప్రతాపమార్తాండ ! ఐవరగండ !
సంభోగభోగసాహస్రమండితకుండలికులాఖండలధరణీమండలభరణపాండిత్యగరి
మసాహాయ్యవితరణప్రవీణబాహుగ్రజాగ్రత్కృపాణకంఠీరవకుమారలుంఠితా
కుంతపరిపంథవసుంధరారమణగంధశుండాల ! గండరబాల ! చతుస్సముద్రముద్ర
తాఖండిభూమండలసభాగ్రవిభాసమానవిశంకటపాదపటలశంకుప్రకాండహిండి
తానూనసానుమాణిక్యరశ్మిసంభారవిజృంభితశాతకుంభకుంభినీధరస్తంభశిఖరనా
నట్యమానమానసీయకీర్తినర్తకరాంబుజాద్రభప్రభమభ్రామ్యమాణధౌతభా
జనయుగవిరాజమానరజనికరహరిత్తుంగ ! లోభిదాజకుమారవేశ్యాభుజంగ !
పిలాసవతీవితానవిలోచనచక్రోరకాఢకరరాకాసుధాకరశ్రీకరాకారకామనీయక
విశేషనిర్జితనిర్జరసేనాధినాథనవనిధానాధీశనందనపురంధరకుమారవిక్రమవసంత
కంతుసాందర్య ! దేవబ్రాహ్మణ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య ! దుర్వారవేగ లీలాపరా
భూతజాతమన్యవతురగమణిరోచమానదేవమణిరోచమానతత్తాదృశావర్తకీర్త
నీయర్పుంపాఘడార్పులిపిఖురలిభంజలిగతిచతురసింధుగాంధారకాంభోజసంభవ
సమంచిత పంచభద్రప్రముఖసైంధవధురంధరసమారోహనైపుణసపత్నీకృతన

కులరేవంత ! గజపతిసప్తాంగహరణవిరుదభాస్వంత ! శచీకాంతదిశాకృశోదరీము
ఖదరీదృశ్యమానకాశ్చీరతిలకాయమానవాసరాధీశతరుణకిరణప్రసారవికస దర
విందమకరందబిందు మధురిమధురీణ నిరవద్యహృద్య గద్యపద్య భాసురమహా
భారతభాగవతరామాయణాదిపుణ్యకథానిరంతరావధారణలగద్భగవదమలగు
ణశ్లోకాసమంకురనిదానవిశదాప్టమాక్తికీవిశిష్టకర్ణ శమ్ములీయుగళపర్యంతవిశ్రా
న్తవిశాలనయనతామరసమందిరనందదిందిరాచరణలాక్షారసప్రేక్షావహతరంగి
తాపాంగశోణరేఖామయుఖసంచారధౌరేయకృపాకటాక్షరక్షితసంస్కృతాం
ధ్రుకవిరాయకురుకురుకాశకరూశకోసలకళింగబంగాళచోళగౌళమాళవమగధ
మద్రమళయాళదహళపాండ్యపాంచాలపల్లవనేపాలముఖ్యభూపాలశేఖరాస్థాన
ప్రసిద్ధపాఠకపటలపాపర్యమానమానితాత్మీయవిరుదావళిప్రహేళికారగడభోగా
వళీదండకశతకతారావళీచతుర్భుద్రికోదాహరణచక్రవాళాదిచాటుప్రబంధబంధు
రలతాంతకంతుకసితాంతకవితాశాంతసౌరభ ! కావేరీవల్లభ ! యిబ్బరాత్య
బబ్బరబాహ ! ధరణీవరాహ ! పంచఘంటానాదమేదిసీమీసరగండ ! మో
హనమురారి ! సౌహత్తమల్ల ! చాణూరమల్ల ! చాళుక్యనారాయణాంక !
నిశ్శంకదుర్గాధినాథ ! కళ్యాణపురవరాధీశ్వర కటారిసాశ్వ మాకరాజవీరరాఘవ
రాజతనూజతిర్వేంగళనాథరాజకులపాలికాతిలకదేవళాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల
బొమ్మభూపాల సాధ్వీలలామ రాగమాంబాచిరంతన సుకృతపరిపాక శ్రీస్వరూప
చిన్నకృష్ణాజమామనోహర ! బాసదప్పవరగండాంక భాస్వరవీరానేకపనీకాశ
ప్రచండగండక్షరద్దానధారాసముద్దండవేదండప్రకాండోపరిసమారోపితవిరుదకే
తనశిఖానిర్ఘాతజీమూతసముదయాదభ్రగర్భనిర్గళదనర్గళవిమలకరకౌనికాయ
మాయాఖిలసదాత్మీయవిజయప్రయాణవీక్షణక్షణోత్సుకఋణుభుక్షపురచకోరేక్ష
ణాగణవికీర్యమాణారారాజదాచారలాజాసంభార ! కటకపురిచూరకార ! శ్రీ
వేంకటాద్రిపతివందన ! కావేరీరాజవరనందన ! సల్లలితరసవిరాజగీర్ధన్య ! వెల్లం
టికసవరాజమూర్ధన్య ! పిజయీభవ ! దిగ్విజయీభవ !

28

వ. అని యనితరసాధాతణ్ణానవద్యపదహృద్యనిజబిరుదగద్యపతనపరిశీలీతపారిషద్య
శ్రవణానందు లగువందిజనులకు నభీష్టవస్తువు లొసంగి యంత.

29

చ. నను హరిణాంకమకాళికరుణాసముపాత్తరసప్రసాదవ
ద్భుతతరసంస్కృతాంధ్రకవితాధను నాదిమవేదివంశవ

ర్థను దిరు వేంగళార్యకవిరాజసమాశ్రయధన్యచిత్తవ

ర్తను దయఁ బిల్వఁబంపి సముదంచితచాతురిఁ బల్కె నీగతిన్.

30

సీ. చక్రవాళాంకప్రశస్తివిస్ఫురణంబు సాశ్వతిమ్మనృపాలుసమ్ముఖమునఁ
గొలఁకులాయపుఁ దేజబలురౌ తనినకీర్తి వీర వేంకటరాయశౌరిసభను
జంఘాలవాతూలచతురలాంఛనరూఢి వెలుగోటి వేంకటవిభునిచెంతఁ • •

బాకశాసనచిహ్నభాసురప్రభ చెంజివరదేంద్రునాస్థానవసుధయందు

గీ. మంతుకెక్కంగ నేమతిమంతుఁ డమరు, నతఁడు సామాన్యుఁడే సమస్తావనీమ

• నీషిగణనీయమధురవాణీవిలాస, హాసితభారవి తిరువేంగళార్యసుకవి. 31

ఉ. అత్తిరు వేంగళార్యునియుదారదయావిలసత్కటాక్షసం

పత్తి నుదీర్ణమైనసుకుమారవచఃప్రతిభానిరూఢి ను

ద్యత్తరగద్యపద్యచయ మాశుగతి న్రచియింప నేర్చి నీ

విత్తటి మంతు కెక్కితి మహీశులచెంగట వేంకటాచలా!

32

సీ. సందర్భములు లేవె జనసన్నతానన్యపదసహిష్ణుతకుఁ జొప్పడవు గాక
కావ్యరీతులు లేవె కమనీయజాతివార్తావిశేషస్ఫూర్తి దగవు గాక
యుత్తరోక్తులు లేవె యుచితాదిమప్రౌఢకవిసుప్రయోగముల్ గావు గాక
సౌజన్యములు లేవె సకలార్థనికరోపకారసామర్థ్యంబు గనవు గాక

గీ. సమధికాచారభూసురోత్తములు లేరె, జగతి నీరీతి గౌరీశచరణభజన

ధీరనిష్ఠాగరిష్ఠులు గారు గాక, సకలగుణసాంద్ర వేంకటాచలకవీంద్ర!

33

చ. తరణిసమప్రతాపనిధి దామరయక్కునృపాలుసన్నిధిన్

వరకవిగరిధసింధురము వచ్చె నటంచు వచించువానిక్రొ

వ్వఁ గవిరాజకేసరి నటంచుఁ బఠించితి వాశువైఖరిన్

• సరసులు మెచ్చ వాఙ్ముఖవిశంకట వేంకటశైలసత్కవీ!

34

ఉ. అంబుజసంభవోపనా సమగ్రమనీష! నిరస్తదోషమై

యిం బడరంగ నీవు రచియింపఁ దొడంగినభవ్యకావ్యర

త్నంబు మదంకితంబుగ నొనర్పు మనల్పయశోవిభానుభా

వంబిల నానిశాకరదివాకర తారక మై విరాజిల్లె.

35

వ. అని సబహుమానంబుగా నుదారఘనసారతాంబూలజాంబూనదాంబరాభర

ణాదు లొసంగినం గైకొని యత్యంతసంతోషతరంగితాంతరంగుండ నై కృతి

ముఖింబున కలంకారంబుగాఁ గృతిపతివంశావతార బభివర్ణించెద.

36

— * కృతిపతివంశవర్ణనము. * —

- సీ. సౌగంధికవ్యూహసమ్మోహనాస్త్రంబు నాశీకనికరవై తాళికుండు
కృతకేతరాలాపలతికాలవాలంబు కోకవియోగాబ్ధికుంభసూతి
ప్రథమాద్రిపార్వతీపతిజటాజూటంబు గగనరంగముకుందకౌస్తుభంబు
శాశికాశావధూకాశ్శీరతిలకంబు బ్రహ్మాండమండపరత్నదీప
- గీ. మఖిలహరిదంతరూఢగాఢాంధకార, గంధసింధురవర్గనిర్గంధనైక
ధీరకంఠీరవేంద్రంబు తేజరిల్లు, బ్రణుతలక్ష్మీకరుండు విభాకరుండు. 37
- సీ. నిజశపోనందితాంబుజగర్భలబ్ధరంగవిమానరాజుఁ డిత్వాకున్యపతి
శాక్కురాకారవాసవసమాహోహః ప్తశంభులీలుఁడు కకుత్స్థప్రభుండు
సత్యభాషాప్రతిష్ఠాసభాజితగాధిజన్మసంయమి హరిశ్చంద్రవిభుఁడు
గాఢయత్నానీతగంగాతరంగిణీకీర్తిధ్వజుండు భగీరథుండు
- గీ. విశ్వజిద్యాజి రఘుమేదినీశ్వరుండు, నాదియగురాజు లుదయించి రాదినేంద్రు
సంతతికి భూషణంబులై యంత నందు, శౌరి జనియించె శ్రీరామచంద్రుఁ డనఁగ.
- సీ. దశరథేశ్వరచిరంతనపుణ్య మెవ్వానిశాంబరీమానుషసంభవంబు
జమదగ్నినందనస్వర్గమార్గనిరోధి తలఁప నెవ్వానికోదండపటిమ
దండకావనతపోధనభాగ్య మెవ్వానిపితృవాక్యపాలనవ్రతచరిత్ర
లంకాపురాంగనాలంకారభరపశ్యతోహరం బెవ్వానిసాహసంబు
- గీ. దశముఖావరజాచంద్రతారభూరి, విభవసంధాత యెవ్వానిశుభకటాక్ష
మతఁడు సీతామనోహరుం డనుజసహితుఁ, డమరనుతలీలఁ జిరకాల మవని నేలె.
- సీ. చూపరియడుగుమేల్తాపసి కేదేవ దేవునిపదరజస్థేమ మామ
చిన్నిజాబ్జితాల్పుసింగిణిరసదాడి కేస్వామిశుభకరం బిభకరంబు
మున్నీటిపెన్నీటి చెన్నుబన్నమున కేబలశాలిశరకీలి పనటిచూలి
తెఱగంటిపగతుమన్నెటికంపుటంచగుంపుచకు నేవిభుశరాసనము ఘనము
- గీ. తాదృశానూనకరుణానిధానమాన, సాభిరాముఁడు భక్తియుక్తాంతరంగ
బుధజనవిలోచనచకోరపూర్ణసోముఁ, డఖిలగుణధాముఁ డగురాముఁడతిశయిల్లె.
- సీ. కొలిచినవారికిఁ గెలవితంకెటిఱున్న నలసినవారికి నిలువనీడ
పేర్కొన్నవారికిఁ బెరటికల్పకశాఖి గణుతించువారికి గాఢిసురభి
నేవించువారికిఁ జేరువమేరువు భావించువారికిఁ బట్టుఁగొమ్మ
చింతించువారికిఁ జేతిచింతామణి మ్రొక్కినవారికి ముంగిటినిధి

గీ. రాజమాత్రుండె హైమధరాధరాధి, రాజకన్యాంతరంగసారంగవికస
దమలకమలాభిరామనామాక్షరుండు, రామచంద్రుండు తైలోక్యరక్షకుండు.

క. శరణాగతులకు నెల్లను, వరదుం డగురామభద్రువంశమునందుం
గరికాళచోళభూపతి, కరుణానిధి సంభవించెఁ గలియుగవేళన్. 42

మ. హరిదశ్వప్రతిమప్రతాపవిమతాహంకారహుంకారి యశా
కరికాళక్షితిపాలవంశమున విఖ్యాతప్రభావుండు సిం
గరిరాజేంద్రుండు సంభవించె దశదిక్పాంతాధరాభృత్యయో
ధరముక్తామణిహారధోరణిసముద్యత్కిర్తిని స్తంద్రుఁ డై. 43

మ. చరణాంభోరుహబంభ రాయితరిపుష్పాపాలుఁ డౌధారణీ
శ్వరచూడామణి సింగరిప్రభునకున్ జన్మించె శ్రీరంగరా
జరవిందాప్తకుమారసారమణితారాధీశకల్పద్రుఫే
చరకాశాంబుజకామధేనుశిబిరాజభ్రాజదాదాద్యుఁ డై. 44

క. గీరంగనాముఖాబ్జుండు, శ్రీరంగనృపాలసుతుండు సింగరిరా జా
జీరంగరంగదరిన్మప, సారంగమృగేంద్రుఁ డనఁగ జగతి న్వేలసెన్. 45

క. సనయులు సింగరిభూభృ, తనయులు కావేరిరాజదాసరిరాజుల్
వినయులు వొగడొందిరి భువి, ననయులు సతతంబుఁ దలఁక నడరిరి క్షితిపుల్.

శా. శ్రీవెల్లంటికులాబ్ధికౌస్తుభమణిక్షేమంకరాకారుఁ డౌ
కావేరీంద్రున కుద్భవిల్లిరి సుతు ల్కాత్యాయనీవల్లభ
గ్రీవాక్షేష్వికళంకపంకహరసత్కిర్తుల్ భుజోదారతే
జోవిస్సారులు సింగరీశకసవక్షోణీపతుల్ విశ్రుతుల్. 47

క. ఆలలితయశోవై భవ, శాలులలో నగ్రజుండు చంద్రముఖీపాం
చాలుండు సింగరిధరణీ, పాలుండు పొగడొందె రిపువిఘాలుం డనఁగన్. 48

శా. ఆరూఢస్త్రియవారణాధిపతిసప్తాంగపహారక్రియా
ధీరాగ్రేసరుఁ డైనసింగరిధరిత్రీనేత కుజ్జృంభిత
క్షీరాంభోధికి యామినీకరునిమాడ్కిం గల్గెఁ బుత్రుండు కా
వేరిత్తారమణీకళత్రుండు జగద్విఖ్యాతచారిత్రుఁ డై. 49

సీ. కలలోన నైవ నవుల కైన నన్మతంబు వచియింప వెఱచు నెవ్వనిజహ్నా
యెంతసందడి నైన నిల నన్యకాంతల వీక్షింప నళుకు నేవిభునిచూపు

- శరణన్న నపరాధశత మరాతికి నైన మన్నించు నేమహమహానిమనసు
కోటి యిచ్చెద నన్నఁ గొండినిమాట యాకర్ణింప దేధన్యకర్ణయుగళి
గీ. యతఁడు పొగడొందు నీతిమార్గానుసారి, విబుధభరణాధికారి సేవితమురారి
కటకపురిచూరకారవిఖ్యాతబిరుద, రమ్యగుణహారి కావేరిరాజశౌరి. 50
- క. అంకెపలివంశజలధిమృ, గాంకకళం గోనమాంబ నంబుజపాణి
సంకీర్తితవిక్రమగరు, డాంకుడు కావేరినృపతి యర్ధి వరించెన్. 51
- శా. కాకుల్ స్థోపమసత్యవాక్యనిధి యాకావేరిరా జంచిత
శ్రీకోనాంబికయందు నందనులఁ గాంచెన్ బాహుశౌర్యప్రథా
పాకారాతికుమారునిం గసవభూపాలాగ్రణిన్ సింగరీ
లాకాంతుం దిరువేంగళేంద్రుఁ బెరుమాత్రాజన్యమూర్ధన్యనిన్. 52
- క. అం దగ్రజుండు కవిబుధ, మందారుడు కసవరాజు మంతునకెక్కెం
గందళితామందసితా, బృందహితాలాపమాధురీధుర్యుం డై. 53
- సీ. చండాభియాతివేదండతండమదంబు ఖండించుమృగరాజు కసవరాజు
కమనీయసౌందర్యగాంభీర్యచాతుర్యకలియుగనలరాజు కసవరాజు
నిఖిలరాజన్యవర్ణితమైన యభిమానగరిమచే రారాజు కసవరాజు
కర్ణాటకవిరాజగణనీయవితరణఖ్యాతిచే శిబిరాజు కసవరాజు
గీ. ధైర్యమున కద్రరాజు విద్యలకుభోజ, రాజు వెల్లంటికావేరిరాజగర్భ
కలశజలరాశి నుదయించి కందులేని, కళల నింపొందురేరాజు కసవరాజు. 54
- ఉ. నీతివనీకుతారులు వినీతివిదూరులు శాల్మలీక్షమా
జాతనిభు ల్విశాలగుడ్డశైలసమాఖ్యు లజాగళస్తన
ఖ్యాతివహు ల్తహీపహతకాగ్రణు లెందఱు లేరు ! తద్గుణ
వ్రాతము లెంతురా ! కసవరాజధరాధిపు సమ్ముఖమ్మునన్. 55
- ఉ. వైరివిఘాలుఁ డైనకసవక్షితిపాలుఁడు వార్ధిమేఖలా
భారధురంధరత్వమునఁ బ్రౌఢవచోరచన స్ఫురూపతా
స్ఫారత నెన్న సాటి యగు బంగరుగట్టుకమానుపాదుషా
నారికిఁ బద్మసంభవునినారికి ఫాలవిలోచనారికిన్. 56
- క. శ్రీమంతుఁడు చరణానత, సామంతుఁడు కసవరాజు సాటి యగుం దే
జోమహిమను భోగంబున, గాములదొరకు నిష్వమానగాములదొరకున్. 57

- క. ఆరాజుకూర్తితమ్ముడు, రేరాజు కళావిలాసరేఖం గలిమిన్
రాజాజు సింగరీంద్రుడు, గీరాజు వచోనిరూఢి గీర్తింపంగన్. 58
- ఉ. ఖ్యాతమృగవ్యకౌతుకవిహారుడు సింగరిరాజు సంభ్రమా
న్వీతబలోద్ధతి న్వనుల నీలవరాహముల నవ్విధింపగా
భీతమనస్కుడై కలిమిబిత్తరినెయ్యుడ హూ! మహూన్నత
శ్వేతవరాహరూపమును జేకొనియెం గడు నద్భుతంబుగన్. 59
- క. ఘనుడాసింగరిభూపతి, కనుజుడు తిరువేంగళేంద్రుడనమానయశో
ధనుడు ధనంజయసదృశుడు, తనరారు నరాతిరాజదర్పాపహుడై. 60
- మ. సభలన్ వాసవదారకైశికచకాశిన్నాత్నమందారసౌ
రభసంభారవిజృంభమాణకవితారంభాతిగంభీరతా
విభవప్రాధిమ నెంతు రెంతయు గవుల్ వెల్లంటికాపెరిభూ
విభుతి ర్వేంగళనాథరాజనృపతిన్ విశ్రాణనశ్రీనిధిన్. 61
- చ. భటకవిగాయ కార్థిజనబాంధవకై రవపర్వశర్వరీ
విటుడననుల్లసిల్లు తిరువేంగళనాథునిసోదరుండు వేం
కటపెరుమాళ్ల రాజు నలకంతువసంతజయంతజిద్విశం
కటతనుకాంతినందితజగజ్జనలోచనుడై విరాజిల్లున్. 62
- చ. సురవరదంతిదంతములచొప్పున ధాతముఖింబులుం బలెన్
సరసిరుహాక్షుబాహువులచాప్పున వార్ధులమాడ్కి లోకపా
లురకరణిన్ రణాంగణవిలూనరిపు ల్లనవక్షమాపురం
దరముఖులై నభూవరులు నల్వురు మంతున కెక్కిరెంతయున్. 63
- క. ఆనలుగురురాజులలో, భానునిభుడు కనవరాజు భాసితె నెంతే
నానారిపునేనాతటి, నీనాయకమంథమేదిసీధరభుజుడై 64
- క. ధృతి గనవశౌరి విభవో, న్నతసాళువబొమ్మరాజనందిని గమలా
సతి కేన యనందగుసద్గుణ, వతి జనకృష్ణాజిమ నివహాం బయ్యెన్. 65
- సీ. తనదుపుట్టినయిల్లు తగ బాలువొంగినచందాన వెలియించునిందువదన
తనదుమెట్టినయిల్లు తామరతంప మై పొగడొంద జేయునంభోజపాణి
మహాసీయతరసర్వమంగళాభిఖ్య యై ధాత్రి సాం పెసగుసద్గోత్రజాత
సంగీతసాహిత్యసకలవిద్యాప్రాధిమహిమంబు దెలిసినమంజువాణి

గీ. కరము రాణించు సౌజన్యగరిమధన్య, పరమకల్యాణి కసవభూపాలురాణి
ఆశ్రితత్రాణవిలసత్కృపావలంబ, సద్గుణకదంబ చిన్నకృష్ణాజిమాంబ. 66

క. ఆచినకృష్ణాజిమ ల, క్షీచంద్రాననవిధాన నేవింపఁ గృపా
రోచిష్ణుఁడు కసవప్రభుఁ, డాచక్రాయుధునికరణి నమరున్ ధరణిన్. 67

— * షష్ఠ్యంతములు. * —

క. ఈదృక్కల్యాణగుణా, మోదితలోకునకు భువనమోహనకుశల
స్వాదూక్తివిపాకునకు మ, హీదేవాశ్రాంతభజన హేవాకునకున్. 68

క. గండరబాలాంకున కు, ద్దండభుజాబలనవీనతాలాంకునకున్
ఖండితరిపుజాలునకుం, బండితకవిరాజరాజిపరిపాలునకున్. 69

క. రాజగ్రామణికిం బద, రాజీవప్రణతవిముఖరాజన్యగజో
ద్వేజనస్పృణికిం గోనాం, బాజతరనవీనశుక్తిమాక్తికమణికిన్. 70

క. ఆరామసత్రసారా, గారసరఃప్రముఖిధర్మకర్మవినిర్తా
ణారూఢకీర్తినిధికిన్, ధీరస్తుతమధురసాహితీసేవధికిన్. 71

క. శ్రీలప్రాభవనిధికిం, దోళప్పాచార్యచరణతోయజసేవా
శీలప్రాదుర్భూతవి, శాలప్రారంభధైర్యసారాంబుధికిన్. 72

క. కాశ్యపగోత్రోద్భవున క, వశ్యాయమయూఖలేఖవసుధాజసుధా
పశ్యాళికమాళిధునీ, దేశ్యయశోహారవైశదీవిభవునకున్. 73

క. మంథానాచలధృతికిన్, సంధాభృగుపతికి శౌరిచరణాంబుజపు
ష్పంధయశుభచిత్తునకున్, బాంధవరక్షామిశ్రత్కృపాయత్తునకున్. 74

క. ఆకాశీతలసేతు, ప్రాకటశరణాగతాభిరక్షణబిరుద
శ్రీకావేరిన్మపాంబుధి, రాకాచంద్రునకుఁ గసవరాజేంద్రునకున్. 75

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన చంపూరామాయణం బను
మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 76

— * కథాప్రారంభము. * —

క. అమరమునిపల్కు విని సం, భ్రమమున వాల్మీకిసుకవి మాధ్యందినకృ
త్య మొనర్ప నరిగె సురుచిర, తమసారసకుముదవనికిఁ దమసాధునికిన్. 77

చ. అరిగి తదీయపావనతటావని నొక్కెడఁ దుంటవింటిబల్
దొరవిరితూపువాడిమికిఁ దోడు కిరాతశరాహతివృధం
బొరలి తపించుక్రౌంచయుగముం గని లోఁ గృపవూని మానిజే
ఖరునిముఖాంబుజంబున నొకానొకభారతి దోచె నీగతిన్. 78

శ్లో. మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః

య త్రౌంచమిధునా దేక మవధీః కామమోహితం.

79

చ. అని శపియించి మానివిభుఁ డక్కట ! యొక్కెడఁ బోక తీర్థనే

వన కిపు డేటికి న్నదికి వచ్చితి వచ్చిన నేమి కొంచల

న్వనచరుఁ డేయ నేమిటికి వాఁ డటు లేసిన నేయుఁగాక నే

గన లెదఁ బూని వానిఁ గొఱగానిగతిం బడఁదిట్టనేటికిన్.

80

మ. అని చింతించుచు వామలూరుతనయుం డాత్మీయపుణ్యాశ్రమం

బునకుం న్వచ్చినయంతలోనఁ బలుకుంబూఁబోడి వేటొక్కది

క్కునఁ డెక్కు ల్పచరించువైఖరులు గన్గోలేనిచందంబునం

జనుదెంచెం జతురాస్యుఁ డంచతళుకున్నాఁమాణిదూఁకించుచున్.

81

క. చనుదెంచి విరించి తపో, ధనువలనినపర్యఁ గాంచి త్రైలోక్యవ్యా

జనిజేంద్రజాలభూజగా, దనబర్హీభూతకృతి యతం డిట్లనియెన్.

82

మ. నుడువుంజిల్కలకొల్కి సత్యజగతి న్నూల్కొన్నచందంబునం

బుడమి న్నల్లడ నాత్మవృత్తగతులన్ భూషింప నూహించి ని

ల్కడగావించె భవద్రసజ్ఞపయి నింకం దీనిచేఁ బ్రొద్దువం

గడపునాదొరవేలుపున్నడవడిం గబ్బంబు గావింపుమా.

83

చ. అని యవనిశ్రవోభవుని కానతియిచ్చి యలంఘ్యవర్ణలే

ఖనకరుఁ డేగునంతఁ జెలికత్తియ లై రఘురాముకీర్తివ

ర్తన లనవద్యపద్యతనుధారిణిఁ దన్మృదుశయ్య కొయ్యనొ

య్యనఁ గదియించినం బలుకుటంగన ముంగల యై చెలంగఁగన్.

84

స్థి. అలరుఁబొట్లము విచ్చినట్లు కస్తురివీణె గోసినరీతిఁ గుంకుమము రాశి

బోసినతేవఁ గప్పరము సిరంబు గుప్పినలీల మేళవించినవిపంచిఁ

బలికించినతెఱంగున లతాంగిబిగిచన్గవఁ గవుంగిలించినపగిదిఁ జంద

నాచలగంధవాహం బెదుర్కొన్నచందంబున నమృతపానంబుమాడ్కి

గీ. బుధకవుల కింపు జనియింప మధుమయోక్తి, రత్నఖనీదర్శి బ్రహ్మార్థి రచనసలిపె

శ్రవణలేఖనపఠనకృజ్ఞనఘనాఘు, హరణపారాయణంబు రామాయణంబు. 85

క. భవ్యపదశ్రవ్యముఁ ద, త్కావ్యముఁ గుశలవుల కతఁడు గఱపిన భువన

స్తవ్యులు వా రవి వనవా, స్తవ్యులకడఁ బాడి మెచ్చు సలిపిరి మదికిన్. 86

- చ. మునివటువేషధాను లతిమోహనశీలురు వా రయోధ్యకుం
జని యొకనాఁడు నాగరకసన్నిధి రామచరిత్ర మింపుసాం
పున నెనయించుగాణలఁ దముం గనుఁగోఁ గొలుపుండె పిల్వఁ బం
పిన రఘువీరుఁ జేరి వినిపింపఁ దొడంగిరి గీతిఁ దత్కృతిన్. 87
- సీ. మ్లాటలజవరాలిమగనికి నామధేదంబు లేకటకంబుభరణిసురులు
బలుజాళువాగట్టువిలుకానికిఁ బటాంతరంబు లేనగరంబురాజమణులు
నిధు లింటనుండుమన్నీనికి నపరావతారంబు లేవీటియూరుజనులు
హలముఖాత్తశ్రీల హర్యగ్రజునకుఁ బర్యాయంబు లేపురియంఘ్రిభవులు
- గీ. వెలయు నది సారవాజగంధిలసమీర, వికసితారామవాటికావిహరమాణ
కీరకలకంఠకలకలోద్గీతవిరుద, రతివధూజాని సాకేతరాజధాని. 88
- ఉ. ఆపుర మేలు మానవకులార్ణవపూర్ణశశాంకుఁ డుగ్రబా
ణాపహృతాశరోత్కరగళాంతరలోహితజాలతైలసం
దీపితదోఃప్రతాపమయదీపశిఖాపతయాళుశత్రుగో
త్రాపతిజాతకై తవపతంగుఁడు పఞ్చిశతాంగుఁ డున్నతిన్. 89
- సీ. తనశౌర్యశిఖి కుల్కి వినువీధి కెగఁబ్రాఁకుభానునంద పతంగతానుభూతి
తనసైన్యధాటిచే వనులకేగువిరోధిసతులపల్కులయంద శౌకరీతి
తన కేలుబడి యైనధరలో నిరవుకొన్న వారలాయువునంద వర్షభూమ
తనరాజధానిలోఁ దనరుభూమినిలింపవరులయంద నవార్షవైభవంబు
- గీ. తనధృతిఁ జలించుకులధరాధరములంద, గై రికభరంబుతనసోయగంబుఁజూచు
మదవతులయంద కంటకాభ్యుదయ మొదవ, ధారణినిరీతిగా నేలె దశరథుండు.
- శా. సప్తద్వీపయుతావనిన్ బహుసమాసాహస్ర మి స్త్రేలియున్
నప్తల్ పౌత్రులు పుత్రులుం గలుగుపుణ్యం బేమియున్ లేమికిం
బ్రాప్తస్వాంతదురంతచింతఁ బరితాపం బొందువాఁ డొక్కనాఁ
డాప్తామాత్యులతోడ మంతనమునం దాభూవరుం డి ట్లనున్. 91
- సీ. కలిమితొయ్యలి మెలంగనిముఠారియురంబు చిన్ని వెన్నెల లేనిశివునిశిరము
కలకంఠనికరంబు నెలకోని లేమావి యంచలపదువు డాయనికొలంకు
పారిజాతము వసింపనినిలింపవనంబు వినుమిన్న గానుపింపనిదినంబు
ప్రామిన్కుఁడెగ భజింపని విప్రునెమ్మోము తఱుకుముత్తియము వర్తిలనిశుక్తి

గీ. సంతతికి ద వ్యగుజనుండు సరియ కాన, నెంతధనమున్నఁగుల కాంత లెంద యున్నఁ
గాంతి పచరింప నోచరుగా మదియ, సదన మనపత్య మగుట నోసచివులార.

మ. భవనాలంకరణంబు సంస్కృతిసుధాపాథోనిధానక్షపా
ధవబింబోదయ మాశయారచితచింతాభారఘోరాంధకా
రవిభాతాగమనంబు ప్రాక్తనజనిప్రాప్తై కపుణ్యాతిరే
కవిపాకంబు తనూభవుండె కద లోకశ్రేణి కూహింపఁగన్.

93

చ. అలికమురావిరేక మృదులాంఘ్రులగజ్జెలుఁ గంధరంబునం
దలిపులిగోరు సుదెజగితాయెతు వీనులచిన్నిమద్దికా
యలు నిశువాలుఁగన్గొనలయంజనరేఖలు ముద్దుగుల్క ముం
గలఁ జరియించుబాలకునిఁ గన్గొనుభాగ్యము లెన్నఁ డబ్బునో !

94

గీ. కనకమయకీకిణు లొకింత గల్లురనఁగ, దాదికరపల్లవము లూఁది తప్పటడుగు
లల్లనల్లన మణిమందిరాంగణంబు, లం దిశుకుమారుఁ డెపుడొ కన్విందుసేయు.

చ. అనిమిషలోకనాయకుని కై నఁ జరాచరసృష్టికర్త కై
నను భువనత్రయీభరణనైపుణి కోపినమేటి కై న నె
త్తిని బెనువాఁడికన్ను గలదేవున కై నను శక్య మానె నం
దనుఁ డనుకల్పి నెంతటిధనంబులు గల్గియు సంతరింపఁగన్.

96

సీ. చిన్ని నెన్నుదుటిపైఁ జిందులుద్రొక్కు నీలములై నయలకజాలములతోడ
ననిమిత్తహాసితమోహనచంద్రచంద్రికల్ నిగిడించుముద్దునెమ్మొగముతోడ
నక్షరోచ్చారణం బవ్యక్త మై యుండఁ బులకండ మొలికెడుపలుకుతోడఁ
గుందనంపుమెఱుంగుటఁ ద్రెమోత చెలంగు బుడిబుడిమురిపంపునడుపుతోడఁ

గీ. దనదుమ్రమాలమెలంగెడుతనయునెత్తు, కొని తొడలమీఁద నిడుకొనికురులుదువ్వి
శిరసు మూర్కొనుసుకృతి చేసినతపంబు, సలుపలే నై తినేమొ ధీసచివులార !

గీ. అనుచు ననపత్యతాదురత్యయనిదాఘ, తాపమునఁగుందుతనదుడెందమ్మునెమ్మి
కభినవంభోదగర్జయో యనఁగఁ జెవుల, పంచువొనరించుగంభీరఘణితి మీఱ.

సీ. నదివీటితో విభండకుఠేజ మాని జింకమిటాడె. గన్నశేఖరితశృంగుఁ
దున్నచో వర్షింప నుర్వీధరాళిచే వరము గైకొన్నపావనచరిత్రుఁ
డిగురాకుఁబోడుల నేనుఁగుఁదలతొమ్ముమునులంచు నెంచినముగ్ధహృదయుఁ
డంగవగహనిగహం బోలిగా శాంతయనుకాంతఁ బెండ్లియాడినఘనుండు

గీ. ఋషియొక్కఁడొనర్చుపుత్రకామేష్టివలన, నందనులు నీకుఁ గలుగనున్నారటంచు
మున్నలసనత్కుమారుచేవిన్నకథను, మంతుఁడెఱిగింప ముదమందిమహిపుఁడంత.
వ. శాంతాకుటుంబియుం దనకు సంబంధియు నగునంబుజోదరపదాంభోజరోలం
భాంతరంగు ఋష్యశృంగు రావించి యవ్వీరించి చంచదాగమప్రపంచపార
గుండుపద్రష్టగా వసిష్ఠవామదేవాధిష్ఠితం బగువాజిమేధంబు సరయూధుని
రోధంబున నిర్నిరోధంబుగా నిర్వృత్తించి పుత్రీయయగు నిష్ఠిక్రియ కుపక్రమించు
తఱి నశేషభువనశోషణప్రవీణరావణప్రతాప రేఖానిదాఘదారణంబున కాది
కారణంబును నభంగశార్ఙ్గచక్రచాపాభిరామంబును నకూపారవరకుమారి కాచి
రవిఫాలితాలలామంబును నఖిలతాపసవ్రాతచేతశ్చాతకోపరివికీర్యమాణనిరవధి
కృపారసజలౌఘంబును నగుకృష్ణమేఘంబు నూతనాతసీగుచ్ఛసచ్ఛాయ నిజ
తనుఃప్రభాపూరంబునఁ గలశపాగావారంబు నభినవకువలయాకారంబు గా
వించు తావునకుం బోవ నూహించి మణివిపంచిపాణి వాణి వదనంబునం(1)
భాసఁగుసరసునిం బురస్కరించుకొని నడచి యొండొరులం గడచి ముందట.

శా. నారీనూతనపంచబాణ ! కవితానైపుణ్యపారీణ ! కా
వేరీక్ష్యావరగర్భసింధురమణావిర్భూతరాకానిశా
తారాకాంత ! దిగంతవైరిముఖపద్మస్తోమహేమంత ! చిం
తారత్నప్రతిమానదానగరిమత్రాతాఖిలార్థిప్రజా !

101

క. భారతభాగవతకథా, నారాయణదేవదివ్యనామశ్రవణా
నారతసుకృతైకపరి, స్కారభ్రాజిష్ణుకర్ణ ! కలియుగకర్ణా !

102

స్రగ్వీణి. వీరచూడామణీ ! విశ్రుతౌజోహృతా, శారణీ ! భూరిభోగామరగ్రామణీ !
సూరవంశగ్రణీ ! సుస్థిరోదారదో, స్సారసామీరణీ ! శబ్దవిద్యాఫణీ !

103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావీలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిర్వేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధా
కర జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైనచం
పూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీజనకధీర బొమ్మ, ట్నాజనపతిగర్భశుక్తిమాక్తిక చినకృ
• ప్లాజిమదేవీమానస, రాజీవమరాళ ! కసనరాజన్యపాలా !

మ. అమరు ల్లాంచి రవేలకేళి జలమర్త్యస్త్రీసమాలింగన
ప్రమదాపాది పయోవినోది ఘనగర్జానీతవేలావన
ద్రుమయూరీనటనావలోకపరయాదోరాజదారేక్షణ
భ్రమకృద్వల్లనమీనధోరణి సుధాపాధోనిధిగ్రామణీ.

సీ. పాథోదసమితికిఁ బానీయశాలిక ఫణిరాజశాయికిఁ బడుకటిల్లు
మనుముద్దరాలికి మగతాలమొలనూలు కలవానిచెలికాని కలరుదోట
మింటికాపరులకు మృష్టాన్నసత్రంబు సకలదివ్యవదాన్యజన్మభూమి
మఘవగజాంతసంపద కాదికారణం బఖిలాచలేశున కనుగుటల్లుఁ

గీ. డార్యతోఁబుట్టుగట్టురాయలపతత్ర, యుగళికిఁ దనుత్ర మెవ్వఁ డయ్యుదధిఁగాంచి
నీలవర్ణండు నిద్దుర మేలుకొంచి, యున్న వేళ విచారించి యుత్సహించి.

మ. కలశాబ్ధిం దెలిదీవి నైందవశిలాగారంబులో ముత్యపుం
దళుకుందిన్నియమీదఁ గల్పసుమనస్త్రోపరిం జిల్వరా
• యలమై సిద్ధపుగద్దెపీటపయి నధ్యాసీనుఁ డై యెట్టజీ
రుల కన్గేవల నబ్జపత్రముల బారుల్ దీర్చు భద్రాకృతి.

సీ. రోహణాచలశృంగమోహనాకృతిఁ జొకాటం బగుమణికిరీటంబువానిఁ
దొగలకు నెత్తమ్మితెగలకు దాంపత్య మాయితం బిడుకన్నుదోయివాని
ఘోసలిపోగులనిగ్గుటాసపరిసాముకూటము తై నచెరుటద్దములవానిఁ
గలుములొయ్యారియుయ్యెలపచ్చగొలుసుతీ రగునురస్థలివై జయంతివాని

గీ. నంబుదతటిన్ని భశుభాంబరంబువానిఁ, గమలజాండంబునకు నాల్లుకాళ్లమండ
పంబిడుభుజావిజృంభణంబైనవాని, హరిఁ గని నుతించి రిట్లని యమరు లపుడు.

— * దేవతలు విష్ణుని స్తుతించుట. * —

కవిరాజవిరాజితము. జయ మదవారణభేదని వారణసంభ్రమకారణ చక్రధరా!
 జయ ఖగచారణగీత! మహారణసాహసధారణబాహుభరా!
 జయ భవతారణ! గంధసమీరణసాదివిదారణ దివ్యశగా!
 జయ రవికైరణ శక్త్యవధీరణ సత్త్వరచారణ కాంతిర్పురా!

లయగ్రాహి.

శ్రీకర విభాకరసుధాకరవిలోకన నృలోకపతినాకనదనీకసుతతాక
 శ్లోకవిభవాకర నృపాకలనచాకసదశోకసుమకోకనదభాకలవిలోకా!
 ఆకమలినీకమనమాకుముదినీకమితృమేకుశలమాకలయఙ్గాకితవివేకా
 పాకరిపుతోకసఖమాకురవిపాకముఖకేకిశిఖికాకలితమాకుటతటీకా! 7

ఫాలభుజఫేలన కరాశశిఖిలాలన విలోలనరపాలక విఫాలకరవాల
 వ్యాళముఖకేళిసఖకేళివహశూలి పరిపాలితమమీలలిత బాలిజభజావే
 హాలహాలనీలగళఫాలతలలోలదతి వేలశిఖికిలతతిఫేలదరిఫేలా
 కీలితవిభీలహరిధీలురదశీలకుజపాలయజపాలయజనాలయ కృపాళూ. 8

చ. అనిమిషవృత్తి నంబునిధి నాశరజైత్రతః దెచ్చినట్టిప్రా
 మినుకులు నల్వ కిచ్చుటకు మెచ్చిరిగా యతిలోకవర్తనుం
 డని జను తెల్ల నిన్ను; జనకార్జిత మైనసువర్ణసంపదల్
 తనయులఁ జేరు టేమి యరుదా! మురదానవభేదకోవిదా! 9

చ. కలిమిపడంతిగుబ్బకవగబ్బితనంబు భుజాంతరంబున
 జలనిధిమేఖిలారమణిచన్ద్రవగట్టితనంబు మూఁపున
 న్నైలకొనియుండుమోపరివి నీ వగుటన్ భవదీయకేవలా
 చలవహనక్రియాచణత సన్నుతినేయఁగనేటి కచ్యుతా! 10

మ. మకరాంకార్ణవమగ్నభావకలనం బాటిల్లుకంపంబు కం
 టకలీలాకబళీకృతం బయినమేనం బూనుభూదేవఁ బా
 యక శృంగారము దార్చినట్టి భవదీయస్తబ్ధరోమాకృతి
 ప్రకటాకారము ప్రోచు మమ్ము నవినారంభప్రియంభావుకా! 11

చ. కులిశధరాదినిర్జరులకున్ వసపోనిహిరణ్యదైత్యు పం
 పులు రసదాడి గాంచుఫలము ల్విదళింప నయస్ఫురన్నఖా

వళి మెఱియించుచు న్వేడలవా బలుగంబమునందు నంటిపం
ఱొలుచుట కుక్కుగో శ్లనుజనోక్తి నిజంబుగ దంభకేసరీ.

12

ఉ. దానవనాథచంద్రుఁడు పదత్రయమాత్రపయోధిమేఖలా
దానజలంబు నీకరముఁ దార్చియుఁ దార్పకమున్న పద్మజాం
డానఘబాహ్యవారి చరణాగ్రనఖాహతి జాటి పాటి యే
తై నెగడంగఁ జిత్రకృతి నాకృతిఁ బెంచి తలీకవామనా !

13

మ. దనుజాధీశ్వరుఁ బట్టి కట్టినభవత్తైవిక్రమాకార మొ

• క్కనదిం గాంచుట వింత నాఁగ రిపుర క్తవ్రాతసంజాతపం
చనదాకల్పక మైనతావకభృగుసావ్యమీభవద్రూప మొ
క్కనికి స్సన్నుతిసేయ శక్యమె జగత్కల్యాణసంధాయకా !

14

గీ. మనుకులీనత రామనామమున మదన, జిన్తహిమ దుష్టనరపాలశిక్షణమున
భావిచతురవతారవై భవము దెలుపు, పరశుధారేయపాణికి శరణు నీకు.

15

మ. భృతశుద్ధాంతభుజాంతరాయ నిజనాభీపల్వలాంభోరుహా
దితలోకత్రయకారణాయ బలిదై తేయప్రతాపాతపా
వృతివర్షాగమవాసరాయ నలినశ్రీజైత్రనేత్రాయ ధ
న్యతమస్వాంతసరోజినీదినకృతే సారాయణా యోన్నమః.

16

క. అనుబుధనుతి సుఖతశ్రుతి, యును సుష్ణయు నఖరయుక్తయుఁ బదోజ్జ్వలయున్
జనపాపహారిణియు నై, తనయవతారములగతి ముదం బొదవింపన్.*

17

మ. వనజాక్షుం డనియెన్నిజస్తవనరావంబుల్ దిశావాటిఁ బ
ర్వ నతు ల్పెక్కు లొనర్చి లేచి యెదుటన్ వర్తిల్లుగీర్వాణులన్
నునుఁగెందమ్ముల కన్నదమ్ము లగుకన్నుందోయిచాయల్ పయిం

• దనుకం జూచి తదీయమానసము లొనందంబు నందించుచున్.

18

మ. హరికి నేమమె భద్రమే శిఖికిఁ గళ్యాణంబె మార్తాండికిం?

బరిణామంబె పలాశికిం గుశలమే పాథోనిధిస్వామికిన్ ?

హరిణారోహ కనామయంబె సుఖమే యక్షావళీనేత కా

మరభూమిధరధన్వికిం బ్రమదమే మాంగళ్యమే? ధాతకున్?

19

మ. చెలువంబే వినువీటినీటరులకున్ జేజేలకున్ లెస్సయే

దళితాభీలపిభావరీచరచమూదంభంబె దంభోళికా

* ఈపై స్తుతిపద్యములలోఁ గొన్నియర్థసందేహములున్నవి. మాతృకలోనున్నట్లే ముద్రించితిమి

మ. జలకంబింటికి రావణుండు మృగయాశ్రాంతిం బ్రవేశించుచోఁ
జలువంజోతి తదంతరస్ఫటికపాంచాలీకరోద్యన్నిజో
పలకుంభీశతనీలశీతలజలప్రాచుర్యం దై వేల్పురా
యలకుఁ లేనితదీయవింశతినిరీక్షానుగ్రహం బందెడుఁ.

27

లయగ్రాహి.

నందనములోని హరిచందనముఖద్రుమములం దశముఖుండు నిజమందిరవనీవా
టిం దిరముకొల్పుఁ జెఱలం దగిలి యున్నసుంసుందరులుకంజడిసెకం దొడరుజాల్వా
బిందియలవారిలహరిం దడుపఁ దోచునసటం దనగుపాదు లనఁగందగినయావే
ల్పుందరులరాలు విరులం దొరఁగనీనిగతులం దిరుగుగంధవహబృందము ముకుందా!

సీ. అజసమాఖ్యకు మేఁక యలవడ్డకై వడి నాహితుండికు నరేంద్రాఖ్య వీఁక
వావి లింద్రాణినా వర్తిల్లుహవణిక నసుర పుణ్యజనాహ్వయంబుదారి
మద్ది కింద్రద్రునామము చెల్లువడువునఁ గవిసంజ్ఞ జలపక్షిగనినజాడ
గుడనగప్రథ తాతిగుట్ట చెందినయోజ స్వర్ణారిని గళాదుఁ డన్నమాడ్కి

గీ. హుతవహాభిఖ్య రూఢి యన్తతి ఘటింప, గార్హపత్యాది యగుపావకత్రయంబు
వంటలక్కతనంబె రావణునియింట, జరిపెడు ఘనాఘనఘనాభ జలజనాభ! 29

సీ. కడహజారంబుచావడి కెదుర్కొను వజ్రకై దండ గొని వచ్చుగరిమ మెల్ల
నొడువుజవ్వనిపోకముడి కాసపడుపెద్దసరిగదై నుండుపెద్దటిక మెల్ల
ససకాదులకు లేనిచనవుతోఁ దెలిదీవిదొరచెంగట మెలంగుమరిపె మెల్లఁ
దళుకుగిబ్బపటాణిబలురౌతుకనుసన్న మణిపీఠి నుండుసన్తాన మెల్ల

గీ. బో నిడి వివంచి గొని కాళిమానదండి, కచ్చరలవెంటఁ దిరుగఁ బాలైతి నని వి
చారపడు నొర ! నర్తనాగారకృతవిహారదశకంతవశవృత్తి నారధుండు. 30

క. కమలావల్లభ ! విను మ, య్యమరారిం గినుకఁ జెనకునతనికి మఘవ
ప్రముఖులలో వే తొకఁడీ, జముఁ డొక్కఁడు దక్క వెఱచు శరణం బొసఁగఁ.

శా.వాగ్దేవీపతిచే నరేతరజనావధ్యత్వముం గన్న యా
ప్రాగ్దేవాగ్రణి మెట్టతామరకు నారణ్యద్విపంబుంబలెఁ
బొగ్గంతావళదంతకుంతపటలోదీర్ణవ్రణాంకావళి

ప్రాగ్ధౌరంధరుఁ దై జగత్రయికి నిర్బంధావహుం డయ్యెడిఁ.

32

వ. మఱియు సురుయుగావసాదకరవీరవరపి నోదమేదిసీధరధురంధరోద్ధరణసాహసప్ర
సిద్ధబాహుమహాబల విహరణానీతనిరధికరణకాందిశీక సుప్రతీక పుండరీక వా

మన కుముద సార్వభౌమ పుష్పదం తాంజ నైరావణం డగురావణం డనార
తారచితభువనవిద్రావణం డై తొడరి గరుడఖచరకిన్నరకింపురుషసిద్ధ సాధ్య
విద్యాధరమరుచ్చారణప్రధాను లగునేము తావకీను లనెడుబహుమానంబు
మాని యాత్మనీనయాతుధానసేనాభితానంబువలనఁ బలాయమానులం గా
నింఛిన విమాను లనుచస్తదభిధానం బపగతార్థ సంధానంబుగా ధరణ్యంతరం
బున శరణ్యండు నీవే తక్క వే తొక్కండు లేమి సామియామిన్యధిపసా
మీచీన్యవన్నఖముఖిపరిస్ఫురణంబులు, సరీస్యపవిరోధికరసరసిజోదరాభరణం
బులు, నకృత్రిమముక్తికాంతానీమంతసిందూరకందళవిమోహహావ బహుగు
ణారుణిమాభరణంబులు నపారసంసారనీరపారావారతరణకరణంబులు ననంకు
రత్కళంక మునిమనఃపంకేరుహలంకరణంబులు నగుభవదీయదివ్యచరణంబులే
శరణంబు లని వచ్చితి మనువియచ్చరులయుచ్చైస్ఫురత్తరంబు లగువాగ్విస్త
రంబు లాకర్ణించి యంచితస్వకీయపదసకృత్ప్రపన్నవిపన్నదై న్యభయవిమో
చనుం డగు నప్పండరీకలోచనుండు.

33

క. పలికె హరినీలాచల, కలితశరచ్చంద్రచంద్రికాధవళం బై
యెలన వోలయ సుధాసారలసన్మృదుమాధురీధురంధరఫణితి.

34

మ. దుడుకు ల్మీయెడ నిన్ని సల్పెడుపలాదుం గైదువుం బంపి యి
ప్పడె దండించుట దొడ్డు గా దయినచోఁ బొల్వోవు నీయంచిత
త్తడిరాహుత్తునిమాటచెల్లుబడి, చింతల్ దక్కుఁ డిం కయ్యెడుం
గొడుకుం గోరి యజించుపజ్జీరధుకోర్కు ల్మీమనోవాంఛలు.

35

ఉ. రాచవజీరుఁ డితఁ డన రాక్షసలోకమహాతిరేకశి

తొచణచ్చాపదీక్షఁ గొని కాంతు జగన్నతి నంచు లోచనా
గోచరుఁ డైనయచ్యుతునకు న్నతిఁ జేయుచు వేలుపుల్ సుధా
వీచిమదంతరాళ మటు వెల్వడి యొక్కెడ నిల్వ నల్వయు.

36

మ. త్రిదశాగ్రేసరులార ! నీరధికుమారిం జూపకిం దోడుపా

టొదవం ధారణి నుద్భవించుటకు నుద్యోగింపుఁ డయ్యప్పరో
మదిరాక్షీమణులందుఁ దాదృశజనిం బాటించియు. మీకుఁ ద
ప్పదు నాకీశత వాయునే జనులకుం బ్రాగ్వాసనావై ఖరుల్.

37

.. క. దంభోళిసహస్రమహా, దంభాపహదేహపరుషతావహుఁ డిస్త

జ్ఞంభోదితుఁ డొకభల్లుక, జంభారి విజృంభి యయ్యె జాంబవదాఖ్య.

38

చ. అని నియమించుధాతపలు కంబుధరాగమవాభగర్జతో
 నెనయఁగ రామవాహిని మహిం బొడసూపకమున్న రాక్షసేం
 ద్రునిసితకీర్తిహంసి వెఱతోఁ బఱచెం, దమ రున్నచోట్లకుం
 జనిరి సురల్, విరించియు నిజం బగుతావు భజించె నంతటన్. 39

క. ప్రాజాపత్యాఖ్యాయుతుఁ, డాజన్నమునందు హుతవహావిష్కృతుఁ డై
 భూజానికి నమృతరస, భ్రాజిత మగుహేమపాత్రఁ బాయస మొసఁగెన్. 40

క. ఒసఁగినఁ గైకొని సంతస, మొసఁగ సదస్యులు ఫలించె నృప నీసుకృతం
 బు సమస్తం బని పలుకన్, ముసిముసిలేనగవు తనదుమోమునఁ దొలఁకన్. 41

ఉ. కోకనదప్రియాన్వయుఁడు కోసలరాజసుతాలలామకుం
 గైకకుఁ బ్రేమతోఁ జెఱిసగం బమృతాన్నము పంచి యిచ్చినం
 జేకొని వాగు భూవరునిచిత్త మెఱింగి సుమిత్రకు న్నువ
 ణ్ణాకృతిజైత్రగాత్రకు నిజాంశములం దిడి రర్థ మర్థమున్. 42

గీ. అవభృథస్నాన మైనయనంతరమున, వశగతమనోరథుం డగుదశరథుండు
 దొరల మానుల వీడ్కొల్పి మరలె రత్న, కీలితనికేతమునకు సాకేతమునకు. 43

గీ. అంతఁగతిపయదినముల కాన్యపాలు, మదవతులయందు వింతగా నొదవెఁ బజ్జి-
 వదనయోషావిభూషావివాసనావి, చక్షుణము లైనదాహృదలక్షణములు. 44

చ. జడిమ వహించునెన్నడలు సన్నదనం బెడలించు కొంచెపు
 న్నడుములుఁ దెల్లబంగరువున ల్వగుచెక్కులుఁ బెక్కుదోయపు
 దొడవులబర్వు లోర్వనితనూలత లూడనిఁబాడు మువ్వళ్లుల్
 బడిబడినిద్ర లూరుపుటలంతలుఁ గాంతల కొప్పె నయ్యెడన్. 45

నీ. శివచాపవిదళనస్పృహ చెల్లునే చెల్వ కది కన్బొమలరూపమదము గాక
 కుహనామృగజయాశ గొలుపునే జవరాలి కది నేత్రయుగముసోయగము గాక
 శరధిబంధనచింత శక్యమే విరిబోడి కది జంఘులవిలాసపదవి గాక
 యసురదుర్గజిగీష వసమే కృశోదరి కది గబ్బిగుబ్బలయుదుటు గాక

గీ. యనఁగ గోసలరాజన్యతనయమదికి, గోచరం బయ్యె నిజగర్భకుహరవిహర
 దంబురుహనేత్ర శుభచరిత్రానునరణ, చతురబలవత్తరోద్యోగ సముదయంబు. 46

క. పరమాణుతేఁ గృశతం దగు, వరవర్ణినియుదర మపుడు వటపత్రశయుం
 ణ్ణిరవుకొనం దొలుతటిగతి, హరిపదబహుపాద్దళాభమై తగె నంతన్. 47

చ. రవి యజముం, గుజుండు మకరంబు, తులక్ దినరాజనూనుడుం
గవి తిమి నొందఁ జెంద గురుకర్కటలగ్నమునందు శుద్ధపు
న్నవమిఁ బునర్వసుక్ బుధదినంబున నొక్కవెలుంగు కోసలో
దృవజతరారణిం బొడవుదాల్చెఁ బలాశసమిద్దిధత్తు వై.

48

మ. చివిసప్రాణసమీరణగ్రహిశపజ్జిగ్రీవమాయాభుజం
గవిభంగప్రద మైనపూనిక విహంగస్యందనుం డీగతిక్
రవివంశంబు నలంకరించెఁ దన శ్రీరామాభిధానంబు స
త్కవినందర్భములం దవంధ్య మగుసౌగంధ్యంబు సంధిల్లఁగన్.

49

క. ధరణీవరునియనుంగుం, దరుణీమణి కమితనయుడు తనయుడు పొడమెం
జరణాంభోరుహనతనం, భరణప్రారంభరతుడు భరతుఁ డనంగన్.

50

క. మిత్రకులజలధిమణులు ను, మిత్రకు నుదయించి రప్రమేయతరశ్రీ
వృత్రఘ్ను లైన లక్ష్మణ, శత్రుఘ్ను లమిత్రనగరసత్రఘ్ను లనన్.

51

చ. విరచితజాతకర్తు లభివృద్ధులు నై యలరాకొమాళ్లనం
తర ముపనీతు లై చదువునం బలుసాదనలం బ్రవీణు లై
కరితురగాధిరోహముల గద్దఱులై విలువిద్దెలందు నే
ర్పరు లయి చాతురంగరణరంగసమర్థులు నైరి ధారణిన్.

52

సీ. పుంవ్యక్తు లైతోచుపురుషార్థములరీతిఁ దనువు గైకొన్న వేదములపగిది
నయనగోచరము లైనయుపాయములరీతి నరులైన జలనిధానములకరణి
సుఖదర్శనతఁ గన్నశిఖిశృంగములభంగి ప్రభులైన ధాతృవక్త్రముఖభాతి
నడవడి గలదివ్యనాగదంతములట్లు బాహుజు లగుశౌరిబాహులక్రియ .

గీ. ధర్మముఖ్యత నిత్యసత్యత నయాను

సృతి గభీరమ శుచిభవోన్నతియు వాఙ్ము

ఖాకృతిఁ బలాశహృతియుఁ బంచాయుధాతి

విలసనముఁ బూని వెలసి రన్నలువు రంత.

53

చ. నలినహితాన్వయేశుఁ డొకనాఁ డినుఁ డిందిరయిండ్లబీగము

ద్రలు కరకుంచికావిఘటితం బొనరింపకమున్న గాయకా

వళి నుతిగీతి మేలుకని నచ్చి యహర్ముఖనిత్యకృత్యము

ల్పలిపి మణీమయాభరణజాలవిడంబితరోహణాద్రి యై.

54

చ. చరణములందుఁ బావ లొకజవ్వని పూనుపఁ జామరంబు లి
ద్దలు మరుచిక్కటారు లిరుదారులయం దిడ నొక్కపాటలా
ధర కయిదండ యీయఁగ మదావళమంధరుఁ డై మరుత్సభా
గురు వగుకొల్వకూటమునకుం జనుదెంచి తదంతరంబునన్.

55

మ. వలిపంపుందెరమాటులం దిరుగు జాశ్వామేలికీల్పొమ్మ లం
దెలనాదుల్ విరిచందువామొకరిలేఁదేంట్లార్భటు లేవ్రహ
స్తులు సామంతులు కొల్వ దెల్పుబలుసద్దుల్ చామరగ్రాహిణీ
వలయారావము వందిమాగధులకై వారంబు తోరంబుగన్.

56

ఉ. మన్నెకొమాళ్లు రాదొరలు మంత్రులు మిత్రులు రాయబార్లు వి
ధ్వన్నివహంబులుం గవులు వైణికులు న్నటులుం భజింపఁగాఁ
బున్నమచందురుండు పొడుపున్తలచక్కి వసించియున్నచా
య న్నవరత్నపీఠి గొలువై బలువైభవ మొప్ప నున్నెడన్.

57

— * దశరథునొద్దకు విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చుట. * —

సీ. కడజాతితేనియాగము నిర్వహించిన యఘటనఘటనావిహారహారి
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి చేసి వానికి నెక్కు భారతీసహచరప్రతిభటుండు
మేనకాలావణ్యమానసాధీనుఁ డై పరమహంసతఁగన్న వరతపస్వి
తనరాచదొరపుట్టువు నిరాకరించి బ్రహ్మర్షి యై మెఱయుమహామహుండు
గీ. వచ్చె భువనోచ్చయాద్భుతావహనశీల, పాలితజటాలబాలవాక్ప్రముదితాది
తేయధౌరేయుఁ డల్లగాధేయుఁ డాతి, ధేయుఁ డై మించునైందుమతేయుకడకు,
శా. కావ్యప్రాకృతసూత్రబోధనలరేఖన్ సర్గభేదంబు వ
ర్ణవ్యత్యాసము గల్గి సోమసుతుఁ డైనాఁ డంచు సాహిత్యవా
స్తవ్యుల్ శాబ్దకు లధ్వరుల్ తను మదిం దర్శింప సాక్షాన్తునీ
శవ్యంజారుఁడపోలె వచ్చుకుశవంశస్వామి నీక్షించుచున్.

59

ఉ. లేచి కథాంబుజాతముకుళీకృతియు న్నతియున్ ఘటిల్ల మా
యాచతురక్షసాచరభయానకజన్యవిహారకాతర
ద్యౌఃచరవీరపాలకరథుం డగుపక్షిరథుం డొనర్చు పూ
జాచరణంబుచే ముదితుఁ డై యతఁ డామహినేత కి ట్లనున్.

60

సీ. చిప్పకూఁకటితోడి శిరసునం దిడినట్టి జిగిమట్టికుల్లాయ సొగసుమీఱ
హురుమంజముత్యాలయొంటులచకచకల్ తళుకుఁజెక్కులదండఁ దాండవిధిప

గోణముపైని రింగులువారఁ గట్టిన వలిపెదుప్పటి కటిస్థలి రహింప
 నెడమకెంగేల నెక్కిడిన విల్ కుడిచేత నొకటిరెండులకోరు లొఱపు నెఱపఁ
 గీ. గవదొనలు బూని వెంట లక్ష్మణుఁడు నడువ
 రామభద్రుండు నావెంట రా నియోగ
 మొసఁగితివయేని రాకాసిదొసఁగు మాని
 యవభృథస్నాత నగుదు నోయధిప యనుడు. 61

— * రాముని విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుటకు దశరథుఁడు విచారించుట. * —

క. ములుకులు గాఁడినగతి ముని, పలుకులు వీనులకుఁ దోఁప భయసంగతి మూ
 ర్చిలి తనకుఁ దానె తెప్పిటి, తలపోతకుఁ జొచ్చె నిట్లు దశరథుఁ డాత్తన్. 62
 గీ. వెడతపసి నాపె నెద గొడ్డువీఁగికన్న, రాము నెడఁబాపునతినిమ్మరంపుఁబలుకుఁ
 జిలుకు తనవంటి పెనుదంటచేతఁగాని, మఘము నాచిన్ని పాపఁడే మనుచువాఁడు.
 ఉ. అక్కట ! దిక్కటాహభయదార్భటిఁ బర్వెడు సోకుటెక్కటి
 లెక్కడ! కాకపక్షధరుఁ డినిను వెక్కడ! వారితోడ వీఁ
 డెక్కటిపోరికిం దొడరు టెక్కడ ! యెక్కడి సంగతంబు లీ
 మొక్కలపుంబ్రసంగములు మోసముఁ దెచ్చుదురూహలే కదా ! 64
 నీ. బాలామణులజోలపాటలా నై శాటవాహినీర్ఘాటకోలాహలములు
 గరిడిసాదనలా సగర్వపూర్వసుపర్వగహనసంగరరంగవిహరణములు
 చెండుగోరింపులా కంఠాలభుజదండచండదానవశిరఃఖండనములు
 పెన్నుద్దికొమరుల పెనఁగులా పలలాశనద్వంద్వబంధురానందనములు
 గీ. చెల్లఁబో చూచిచూచి నిశీధినీచ, రప్రభులతోడిగొడవ కీరాచపుడేమి
 వేలుపుటుటారితాపసివెంట నరుగు, మనుచు నీరాము నేరీతిఁ బనుచువాఁడ.
 చ. అని యెడఁ ద నివ్విచారపడునాదొరతోడ వసిష్ఠుఁ డిట్లనున్
 జనవర ! కౌశికుం డనఁగ నల్వకు జోడితఁ డిత్తతిం దపో
 ధన ముడివోనిపూనిక వితాన మొనర్వఁ గడంగినాఁడు నీ
 మనుకులకీర్తికామినికి మై కసిగందనిచాయ సంధిలన్. 66
 చ. అనిమిషరాజసంపదల కర్హుఁడు గోత్రవహుండు నెల్లమే
 దిని భరియింప నోపునతిధీరుఁడు మానవసింహుఁడు జగ
 జ్జననుతవిక్రమోన్నతుఁడు శాత్రవరాజహరుండు నైన నీ
 తనయుఁడు పూనుకొన్న నొకతాపసిజన్నముఁ గావ నోపఁడే ! 67

క. నీరాముని లక్ష్మణుతో, నీరామునివెంటఁ బనుపు మింక నితనిచే
నీరజసీచర యగు ధర, నీరజహితవంశ చింత నీ కేమిటికిన్. 68

— * దశరథుఁడు రామలక్ష్మణుల విశ్వామిత్రునితోఁ బంపుట. * —

గీ. అనివసిష్ఠుఁడుపల్లువాక్యములవలనఁ, దనయుమహిమంబునిజమనితలఁచెన్మృపుఁడు
విశ్వసింతురె ? భూపతుల్ వింతవార, లెంతవారై నఁ దమపురోహితుని గాక.

క. యోగవిధేయుం డెవ్వఁడు, యోగీంద్రుల కతఁడు గురునియోగవిధేయుం
డై గాధేయుని వెనుకొనె, యాగపరిత్రాణమునకు ననుజాన్వితుఁడై. 70

ఉ. పైనముచేసి తండ్రి వనుపం బెనుపంతముతోడ నిట్లయో
ధ్యానగరంబు వెల్వడి పదాంకపవిత్రితమార్లు లైరి త
న్మోక్షపానుభావభజమానబలాతిబలాభిధానవి
ద్యానిరవద్యబోధవిజితశ్రము లై మహిపాలబాలకుల్. 71

చ. వడి గొరవంకబారు లిరువంకల రాఁ జెలరేఁగి చిల్కత
త్తడి దుమికించుకొంచు జడదాలుపువేలుపుకంటిమంటలోఁ
బడి వెడవిల్తుఁడంగ మెడఁబాసిన మోసపుటెంకి యాటచేఁ
బడసిన యంగసంజ్ఞ నిల భాసిలుదేశ మతిక్రమించుచున్. 72

చ. అలక కెలంకునం దొలఁకు నాటకొలంకుననుండి వచ్చు గం
ధిలనలిసీమిశ్రద్రవధిన్ సరయునది దాటి వృత్రని
ర్దళనసముద్భవత్రిదశరాడఘనాశఘనప్రకాశముల్
మలదకరూశముల్ గడచి మార్గమునం జనుచుండువారికిన్. 73

సీ. యక్షాన్వయసుకేతుకుక్షివారిధిఁ దోచు కాలకూటమువంటికలువకంటి
దివివెలయాలి కై దెగు నన్నదమ్ములం దగ్రజుకా ల్ద్రొక్కినట్టిజంత
మామచే జగ మెంచు మారీచుఁ డనియెడు పాతకుఁ గనినట్టిపాపజాతి
వనధి గ్రోలినమానికినుకచేఁ దనయుండు తానును బొలదిండి యైనదుండి

గీ. యాత్మసాత్కారితచరాచరాత్యయప్ర
యత్నకృతకృత్యమృత్యుదుస్త్వజకృతాంత
నగరశృంగాటక శయాగ్రనర్తితోగ్ర
నిఖిలఖేటక తాటక నిలిచె నెదుట. 74

క. ఆదారణ సీదారి న, రాదకులోత్పాతసంధ్య యనఁ దగు రుధిర
క్షోదారణఁ గని ఘృణి యగు, నాదశరథసుతునిఁ జూచి యతివరుఁ డనియెన్.

సీ. వనిఁ ద్రోయఁడే చంద్రవతిఁ గూఁతు రనక యుద్ధతి నాచి కేతుమాతామహుండు
 పినతల్లి యనక నిర్భేదింపఁడా మున్ను దితినిండుగర్భంబు శతమఱుండు
 ప్రియకాంత యనక డుల్పింపఁడా రేణుకాతరుణియాదల జమదగ్నిమాని
 బ్రాహ్మణి యని గణింపక తెంపుతోఁ బట్టి చంపఁడా భృగురాణిఁ జక్రపాణి
 గీ. నడతదప్పినయప్పుడె కెడపఁజెల్లు, బుధవితతి నైన యతి నైన బాలతి నైన
 దయదలఁప నీకునిటువంటి భయదబలత, మనుకుటిలశీల యబలయెమనుకులేశ.

ఉ. నా విని యావినీతరిపునాముఁడు రాముఁడు కర్ణపాళియం
 దావిబుధారి నారి గుణ మంటియు నంటకమున్న టంక్రియా
 రావమునన్ ధనుర్గుణము రక్కసి నొంచుట కెచ్చరింప ర
 ఖోవిసరాంగళోణితముఁ గ్రోలి యెఱుంగనికోల యేయుడున్. 77

— * తాటకను రాముఁడు వధించుట. * —

క. ప్రాణహుతిగొనె నాశీత, బాణాపలి యాతుధానభామినిపంచ
 ప్రాణముల రావణాదిమ, కోణపసముదయము బుత్తిగొనుటకు మొదలన్. 78

క. తాటక నీగతి శరహతి, గీటడఁచి నిశాతర్ఘ్నాటకీర్తికవాట
 జ్యోటంకృతి యగురఘువతి, యాటోపముఁ జూచి పొంగి రమరులు నింగిన్.

క. అంతటఁ గౌశికుఁడు గృశా, శావంతికభృత జృంభకాది శస్త్రనికాయం
 బం తేవాసికి రామున, కెంతే వాసిగ నొసంగె నింద్రునియాజ్ఞన్. 80

ఉ. కౌశికుఁ డస్త్రదేశికుఁ డొకానొకదేశము సత్యలోకనీ
 కాశముఁ జూపి యొరిపువిఖండన కంటివె నైగమాంతవా
 ణీశరణీభవన్తునిమణీఖని నీవని నాశరేందిరా
 నాశకళాపటుండు కుహనావటుఁ డున్నజనైకపావనిన్. 81

చ. క్షీతి నుదయంబుఁ జెంది బలిగీమునకున్ వడి వేరువాటి యు
 న్నత మగురూపుఁ బూని గగనస్థలి లోఁగొని యచ్చటం దరు
 ప్రతతి చెలంగు లోకపరిరక్షకభిక్షుకచర్యఁ గన్న యా
 మతకరిపొట్టిదిట్టమహిమంబు విడంబ మొనర్చుకై వడిన్. 82

— * విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞమునకుఁ బ్రారంభించుట. * —

వ. అని యిత్రైఱంగునం దరంగితామందమందాకినీవికచకనకౌరవింధమకరంద
 నిష్యందమధురిమానర్ఘ్యంబును, సచిరసంకోచితప్రచురతరమార్గదైర్ఘ్యంబును,

నగునిజాలాపసరణిం దరణికులపావనుల వీనులకు విందు సంధించుచు మదాంధ
సింధురపురంధ్రీకర్ణాంచలచలనసంచారితసమీరణనివార్యమాణ పంచాననద్య్వ
ణుకమధ్యాశ్రమం బగుసిద్ధాశ్రమంబునకు నేగి యాగాధినందనుండు యాగం
బునకు నుక్యోగం బొనర్చి యున్న సమయంబున నంభోజినీకుటుంబబింబ
గోచరుం డగు హిమాచలకుమారికాసహచరశిరోభూషణం బై న్నయ్యోషధీ
రమణుకతన భీతిలుచు వెలువడిన తద్గళాంతరాళవసదరాళతరకరాళహాలాహ
లంబు పోలికఁ త్రిలోకీవిత్తోభకారియగు రత్నోబలారికి నగారంబైన తనదు
నేరంబు పరిహరింప దాశరథియై యున్న వెన్నునకు విన్నపంబు సేయింపఁ
దదీయవంశకర్త యగువికర్తనుసమీపంబునకు యామునానుబంధంబునం
జేరఁబోవులవణవారాశితీరున నఖండపటుకళాధూర్వహుండై పర్వశర్వరింగూడి
క్రీడించుజూడ రేతేఁడు నాతోడివేడుకకు రాఁడని యుపశమంబుతో హరిపదో
పాంతసీమాసమాసన్న యగునమాయామినివిధంబున నంబరైకదేశంబునం
ద్రిశంకుండు నివసించుటం జేసి నానాటికిఁ బ్రబలు నీచవాటిక నతిస్ఫూర్తి
వర్తిల్లు దివాకీర్తిబృందంబుచందంబున దశస్యందననందనాగ్రణి మహాగ్రచాప
ప్రతాపకీలీలాకలాపంబున నకూపారకుమారవిహారదమరారివీరవరశరీరపటలం
బులం బుటంబు లిడుట కంభోరుహకుమారుం డనునయస్కారుండు సంఘ
టించిన యింగాలసంఘంబుభంగి బంగరుగట్టుపట్టు కాఱడవి నిర్గమించు
సౌవర్గవాహినిజలావగాహంబునకు వచ్చు నుచ్చైశ్శ్రీవోవనస్తంబేరమకదంబ
కంబు డంబున, నిలిపసంపత్కలమపారంపరుల కింపు సొంపు సంపాదించు
రాత్రిచరవధూటికాకోటికన్నీటియలజల్ల కాదికారణం బై, కాశికారాధ
నీయచిత్రభానుప్రభానిరోధకం బైనధారాధరనికాయంబుసోయగంబున మహా
బిలంబునం దుండియు మరుద్ద్రసనలాలనం బై తోఁచు మేచకాస్తోకదర్శితరా
సీకంబువీక, నాకసంబున భయానకం బగుపలాదలోకంబు నాలాకించి కించి
తైన ధైర్యంబు లేక యాకులం బైన యాజకసమూహంబు లితరేతరంబు
నిట్లని గణియింపం దొడంగె.

83

చ. తపసులపాలిమృత్యువులు దైత్యులు వీ రిలనున్న సౌళ్లకుం
దప మని చేయఁ గూడునొ వ్రతం బని పట్టఁగ శక్యమో వితా
యిపు డిది యేటియత్నము వహించె పివేకవిహీనుఁ డైనయీ
నృపముని యంచుఁ గౌశికు పయిం గడు నేరము తెంచువారలున్.

84

ఉ. హత్యకు రోయఁ జూతురె దురాత్మకు లై చరియించురాక్షస
వ్రాత్యులు వీరివంక నగురట్లకుఁ దిట్లకుఁ బెట్ల కోర్చునౌ
ద్ధత్యవిశేష మెక్కడిది తాపసిబక్కల కింక మీర లా
ఘాత్యము చూప భూపతులు గారు చనుం డని పల్కువారలున్. 85

మ. ఖరణు ల్పాత్రము లగ్ను లాస్తరణముల్ హవ్యంబులు స్నేహితో
డ రసాభాసత దోష దీక్ష కడముట్ట న్నోచెఁగా మాని ప
క్షిరథుం డప్పుడె బాలుఁ డితఁ డని సందేహింపఁడా యూరణే
యరుదే నేటికిఁ జేతగానిపని కీయైత్వాకుఁ డనావరలున్. 86

మ. మన మధ్వర్యుల మై కనం దగినసామ్రాజ్యంబు లే మున్న వీ
యనయజ్ఞంబున కేల వచ్చితిమి లె స్సాయెం గదా కూలిపో
యినయాధ్వాత్రము చాలు చాలు నిక హోతృత్వం బటంచుం బలా
యనపారాయణు లైన ఋత్విజులు నై ర-చో మఘాగంతుకుల్. 87

సీ. కేల నున్ములించి గిరిశృంగములు పూచి కాచినతరులపై వైచివైచి
కన్నుల మిణుఁగులుల్ గ్రమ్మ నాశ్రమభూమి నెల్ల క్రొన్నెత్తురు చల్లిచల్లి
వడి ఫేచరుల నేలఁ బడ నీడ్చి సిగలూడ్చి కరములు పెడకేలు గట్టికట్టి
యట్టహాసము చేసి హస్తఘట్టనలతో నటునిటు పాతరలాడియాడి

గీ. నిండిరి నిశాటు లెడము లేకుండ మింట, వింట లే దిట్టిదుడుకు నీవింట మమ్ము
మనుపవే రామ యభిరామ యనుచు మాను, లార్తినెఱిగింప లేనగ వంకురింప.

మ. విలు కేలం గొని రామభద్రుఁడు రణోర్విం దమ్ముఁడుం దాను బె
క్కులకోరు ల్నిగిడించి రక్కసులముక్కుల్ చెక్కులుం గాళ్లు పి
క్క లురమ్మల్ కరము ల్పిరమ్ములును బ్రక్క ల్దొక్కలుం చక్కు చ
క్కులు గావింప నిలింపు లెక్కు డని రక్కోదండపాండిత్యమున్. 89

గీ. కలితవర్ణాంతరుం డైనగాధిసూను
సహచరత నేమొకో నిజక్షత్రజాతి
కయినపిప్పలదరిడ మూనియు బలాశ
దండకరుఁ డయ్యె నపుడు మార్తాండకులుఁడు. 90

శ్లో. మారీచక్షణదాచరుం డపుడు రామస్వామితోఁ బోరికై
యగారంభించి తదీయమారుతశరవ్యాపారశూలీకృతా

కారుం డై మృతి దప్పి యుష్పకడలిం గాఁపయ్యె వార్ధీశకాం
తారత్నంబులు నీటిపాప యనుచుం దన్బట్టి యాడింపఁగన్.

91

క. ఆహేళికులుం డనిమిష, బాహుళహిమకిరణరాహుబాహు సుబాహున్
వాహరివాహగేహ, ప్రాహుణికుం జేసె ననలబాణప్రాధిన్.

92

మ. విదితన్నేహము, సాధువంశము, గుణాన్వితంబు, సత్పక్షమున్
హృదయగ్రాహిఫలంబు నై యొలయు నయ్యిత్వాక్కురాత్పురిత
ప్రదరోత్తంసమువెంట నంటి చనియెన్ రాత్రించరప్రాణప
క్షి-దయం బాయఁగలేనిమానవతిగీతిన్ రక్తభావాత్తయై.

93

చ. నిజమఘపూర్తి దోఁప రజనీచరహరిణియై కకుత్స్థత
ల్లజుని వరించి యున్నజయలక్ష్మికి నొక్కసపత్నిఁ గూర్ప గా
ధిజమునిచంద్రుఁ డంతట విదేహమహీపరిణీపురోస్తుఖ
వ్రజనము చేకొనెం గృతము వర్ణవిపర్యయచర్యుఁ డెంచునే.

94

చ. ముని రఘురాముతో నరిగి ముందట శోణతటానుబంధి చం
దనవనవాటి నాఁటిపయనంబు వసించి పయోధిరాజది
గ్వనజముఖీవినోదమణికందుకతన్ రవి చెంద సాంధ్యవం
దనముఖకృత్యము ల్పడిపి తజ్జేజ్జులగోష్ఠి మెలంగె నయ్యెడన్.

95

క. ఈజనపదమున కధిపతి, యేజనపతియో మునీంద్ర యిది కృతయుగవ
ద్భ్రాజిత మని వెఱఁగందెడు, నాజితనూభవునితోడ యతివరుఁ డనియెన్.

96

సీ. పౌరాభిమతచిత్ర బలసాంబుఁడు కుశాంబుఁ డనఁగఁ గౌశాంబికి నధిపుఁ డొకఁడు
నరశరీరసరోజనాభుఁడు కుశనాభుఁ డన మహూదయమున కిన్కుఁ డొకఁడు
దోశ్యక్తిశరజుఁ డాధూతరజుఁడన ధర్మారణ్యపురికి నధ్యక్షుఁ డొకఁడు
నవనివిభావసుండు వసుండునా గిరివ్రజరాజధానికి రా జొకఁడు

గీ. నై న వై ధాత్రకుశరాజసూనులండు, వసువు పాలించుదేశ మీవసుధయందు
రల్లకుశనాభుఁడు ఘృతాచివల్లఁగనియె, నతను సైన్యాధ్యక్షులంబుఁ గన్యాశతంబు.

ఉ. కిన్నెర మీటి వీణెఁ బలికించియుఁ దంబుఁబూని రక్తిగాఁ
దిన్ననిపాట పాడియును దేశియు మార్గము నింపు సొంపు నిం
పన్నటియిచ్చియుం దివిరి మద్దెల వాచియుఁ బ్రొద్దువోక యా
కన్నెలు కేళికావని నొకానొకనాఁడు మెలంగి రయ్యెడన్.

98

చ. కరువలి వారిమేనులును గౌనులుఁ గీల్జడలుం దొడ ల్నడలో
తఱులుఁ గురు ల్కరులొక్కలువఁ దానిపు డెక్కడ సంతరించెనో
శరశత మైదుకై దువులజంత యటంచు విరాళి కొగ్గి డ
గ్గఱుటయు రాచకూఁతురుల గాలికి గీలికి సోఁక శక్యమా.

99

చ. చులుకఁదనంబుఁ గోడిగముఁ జూపకు మోపవమాన మానినీ
తిలకములం గవుంగిటికిఁ దీసెద విట్టి విచార మాజడా
త్తుల దని పల్క-గా డ్వులుకతో విరిఁబోండ్లయొడన్లు వంపు దిం
పులుగొనరానిపెందెవులుఁ బూంచె; నిశాంతముఁ జెంది రింతులున్.

100

చ. తనయలవాతచేష్టఁ గని తత్ప్రతికార మొనర్పఁ జూళినం
దనుఁ డగుబ్రహ్మదత్తునకుఁ దండ్రి యొసంగినఁ గన్యకామణుల్
నునుజిగిసానదేతిన మనోజులకోరుల మించి రద్దిరా!
మునిసుతుఁ జెట్టవట్టుశుభమూర్తుల కెక్కడిగాలిసోఁకుడుల్.

101

మ. కుశనాభం డల సౌమదేయున కనుంగుంగూఁతులం బెండ్లి స
ల్పి శుభాన్నత్యముఁ గన్నపిమ్మట జగత్ప్రేంభోలికావ ర్తికీ
ర్తిశరచ్చంద్రసుధాపయోధి యగుగాధిం గాంచె నస్తద్గురుం
గుశసంజ్ఞం డగుమత్పితామహుకృపం గోదండవిద్యానిధిన్.

102

గీ. అనుచు నిజవంశకథఁ దెల్పు నతనియుక్తి
రక్తిగనుచాయఁ గెంజాయ ప్రాచిడాయ
దినముఖవిధేయములు దీర్చి మనుకులీనుఁ
డనుజుఁడును దాను మునివెంట నవలఁ గదలి.

103

సీ. భవఫాలద్యగ్వృతప్రవహత్తదీయకిరీటకోటిసుధాంశురేఖ యనంగ
వైలాధిపాలానమూలకీలితసింధుగజరాజరజతశృంఖల యనంగ
నపవర్గమార్గ సౌభారోహణాధారహీరమయాధిరోహిణి యనంగ
నతివేలసుకృతపక్షాహూతి హేతుశారదవారివాహధోరణి యనంగఁ

గీ. గమలకువలయకష్టోర్ముదసాధు, సీధుమాధుర్యమేదురక్షీరయై భ
గీరధునిపాలి సౌరశృంగిణి యనంగ, మించు గంగాతరంగిణిఁ గాంచె నెదుట.

104

శా. హస్తాంభోదనిర స్తయాచనకధారాటచ్చటాదైన్యసా
ధ్వస్తీక్షీరగవీవదాన్యదిన రాజామ్నాయమూర్ధన్య వి

ధ్వస్తారాతిన్యపాలసైన్య ! యమృషావాణీపదాధ్వన్య ! ధీ
రస్తోమస్తవనీయజన్యగరిమప్రాధాన్యయోధాగ్రణీ !

105

క. కంధరవాహనసింధుర, సైంధవచందనసుగంధ సౌగంధికినీ
బంధుసుసింధురశరమరు, దంధఃపరిపంధిబంధురాయతకీర్తి !

106

మానిని. పాటవసంగితురంగభటోద్భటబంధురగంధగజేంద్రఘటా !
హాటకకూటధురీణపులీనమహత్తరమత్తరిపుష్పితిభృ
ర్ఘూటవిపాటనశాతవిపాత ! నిశాటవిరోధికటాక్షునిరా
ఘాటకృపారసపూరసమేధితగాఢనిరూఢనిజాభ్యుదయా !

107

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదితసరసకవితావిలాసవా
సిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి
ప్రణీతం బైనచంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు,

శ్రీరస్తు.

చం పూ రా మా య నా ము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీనందనసౌందర్య బుధానందనసూక్తిధుర్య యరిన్యససేనా
మానమదేభనఖాయుధ, కోనమదేవీకుమార గుణమణిహారా !

1

— * విశ్వామిత్రుఁడు రామునకు గంగాతరణం బెఱిగించుట. * —

మ. కని యయ్యేటితెఱుం గెఱుంగుటకు నైత్వాకుండు గాంక్షించినం
గొనియాడం దలకెక్కుటెక్కులది పేర్కో శక్తుడా యిట్టిగం
గ నొకండైన వచింతుఁ గొంత యనుచున్ గాధేయుఁ డాలోకపా
వనితీవి న్నొడువం దొడంగెఁ దదనుభావినాయమానార్భటిన్.

2

చ. చలిమల మున్ను మేగుతనుజాతయనందగు మేనిటెక్కు చ
న్నులవలినిక్కునుఁ గల మనోరమఁ జేకొని కాంచె దానియం
దలికచలున్ రథాంగకుచ లంబుచరాయతనేత్ర లబ్జవ
క్త్రలు నగుముద్దుఁగూతులను గంగయు శౌరి యనంగ నిర్వరన్.

3

గీ. వారిలో వారిలోలకల్వారకమల, వసరటద్భృంగ గంగఁ జేకొనిరి సురలు
మారునిమిటారిచికటారి శౌరియనెడు, హొంతకారి వరించె నయ్యంతకారి.

4

మ. గిరిజం గూడి శివుం డనేకయుగముల్ గ్రీడింపఁ దత్తేజ ము
ర్వర దాల్చెన్ ధర యోర్వలేమి గని గీర్వాణుల్ శిఖింబూన్పఁ జే
సిరి గర్భచ్యుతియంచు సంతతి నిజస్త్రీలందు లేకుండ ని
ర్జరకోటి బహుభార్య గాఁగ ధరణిన్ శాపించె నద్దేవియున్.

5

మ. పడవాలున్ ఘటియింపుమంచు దివిజుల్ బ్రార్థింప నవ్వహ్నియుం.
దొడుకుండత్తడిజోడుతేజము సుధాంధోవాహినీపారిని
ల్పుడు నయ్యెఱు వడంకుమెట్టకడ తెల్లుం దార్ప నాతెల్లునం
బాడమెన్ దైవతమొక్కఁ డిత్తిగలమోముల్ కృత్తిక ల్కెచ్చుగన్.

6

ఉ. అట్టి హితావహున్ గుహు మహామహుఁ దా దళవాయిపట్టముం
గట్టికొనంగఁబట్టి భయకారకతారకవీరకాహళీ

ధట్టరవశ్రుతిఁ బెదరు దాడి దొఱంగి నిజామరావతీ
పట్టణమేల నోచెఁ బవిపాణి యపారరమాధురీణుఁ డై.

7

సీ. తొలకరితటియాటపులుఁగుఁదేజీరాతు నడుగుచోదుమిపక్కిపడగవాని
నలువపాగాబాటయలవరించినమేటి రాకాసిముక్కాఁక డాకవాని
తెఱగంటిరాచకూఁతురిఁ గైకొనినజాణఁ గొమరు మన్నెటికంపుఁగొమ్మరువాని
జాళువానె తమ్మిసరిదాల్చునీటరి మలచెంచురాచూలివలపువాని

గీ. మేలుబలువాలుతోడికెంగేలువాని, వేలుపులచాలుఁ గృపఁ జాల నేలువాని
షణ్ముఖుని బేరుకొన్న నీచరిత విన్న, నొదవునయ్య తదీయసాయుజ్యపదవి. 8

చ. విరిసరి వేనలిం, గళభువి న్నణివల్లరి, యంఘ్రి వజ్రపు
న్సరిపణినాఁ ద్రిలోకి యనుచానకుఁ దానొకనీటు వెట్టు నం
బరతటినీవతంస మిది పావకమూర్తి గతిం ద్రిధాపరి
స్ఫూరణముఁ బూనుకొన్నవిధము నివ్వరించెద నీకు రాఘవా.

9

క. పొగడొందె మును దయాంచ, ద్విగళుఁడు భుజదండపరిణకృతభరణమిళ
జ్జగదండమహీనగరుఁడు, సగరుఁ డనం జక్రవర్తి సాకేతమునఁ.

10

చ. తరణికులేంద్రుఁ డాతఁడు విదర్భజఁ గేళిని వై నతేయసో
దరి సుమతిఁ వివాహమయి తత్సతులందు సమాశతవ్రతా
చరణవరప్రదాయి భృగుసత్కృపచే నసమంజసంజ్ఞతో
నలువదివేపుఱొక్కరగు నాత్మజులం గనియె మహశాజులఁ.

11

క. అసమ్మజసచరితుం డని, యసమంజసమాఖ్య వెడల నడిచి పురిఁష
ష్టిసహస్రకుమారులు గొల్పి సహస్రకరప్రతాపవారితరిపుఁ డై.

12

దు. సగరుం డంతట వాజిమేధమఖదీక్షుం బూని యాగోచితం
బగు తేజి నివిడిపింప నాహరి నహల్యాజారుఁ డింద్రుండు చౌ
ర్యగతిఁ దాచె నిశాచరుం డగుచు జారత్వంబు వర్తిల్లుచోఁ
దగుచోతత్వముఁ జేరె నంచుఁ దను విద్వాంసు ల్పది రోయఁగఁ.

13

చ. హరి నరయఁ గురుం డనుప నత్తటి సాగడు లుర్బో రోసి వే
సరి ధర ద్రవిష్ట్రవిష్టి బలిసద్మగు లై హరిబుద్ధి దక్కి చి
క్కెర మునిము చ్చటంచు గమకింపులచే గపిలుం గెరల్చి త
ద్గురుతరకోషదీపమునకుఁ శలభాకృతిఁ జెంది రందఱుఁ.

14

క. తనయులు దడయుట కధిపతి, మనుమనిఁ బనుచుటయు నతఁడు మహిబీలపదవిం
జని నిగుఱైన పితృవృత్తిలఁ, గని వారిం దడుప వారిఁ గాంక్షించు నెడన్. 15

క. చదలేటిసీటఁ దడుపక, కొద లేటికిఁ దీలు సగరుకొమరుల కని ప్రే
మ దివంతచరుఁడు గరుడుఁడు, మదివంత యడంప నంశుమంతుండంతన్. 16

చ. కపిలు సహశ్వపార్శ్వతలుఁ గన్గొని జన్నపుఁదేజియంచు వి
న్నప మొనరించి వానికరుణన్ హయముం గొనితెచ్చి యిచ్చినన్
నృపుఁడు తనూజమన్యువు భరించియు మన్యుసమాప్తిఁ గాంచి ది
వ్యపదవి కర్హుఁ డయ్యె నతివార్ధక మొందియు నిర్జరోన్నతిన్. 17

క. అసమంజసుతుం డంతట, వసుమతిఁ బెక్కిండ్లు పూని వలిమలకడఁ దా
పసియై తిరిగియు సురనది, వసుధకుఁ దేనోపఁ డయ్యె వానిసుతుండున్. 18

గీ. తండ్రిక్రియఁ బో నలదిలీపతనయుఁ డగుభ
గీరధుండు గోకర్ణంబుఁ జేరి సలుపు
తపమునకు మెచ్చి యిలఁ దూలు తనదువేగ
మాఁగికొనఁజూచు నుగ్రుపై నాగ్రహించి. 19

సీ. తొగతేని పరివార మగుతారసంఘంబు శంఖరింఖి న్నణిసరణిఁజూప
జవనీతహారిదంతజలధరవ్రాతంబు కూలశై వలజాలలీలఁదోప
సుడివడి తిరిగెడు సురవిమానశ్రేణు లెడనెడఁ బడవలవడువుఁ దెలుప
భిదురాసి తను నెందు వెదకింపఁ జొదంతి డిండిరఖండపాండితి భజింప

గీ. గగన మేకోదకీభూత మగుట నబ్జ, హితుఁడు దిజ్జోహము వహింప నతనితేరి
హరులఁ దరఁగలవెల్లిఁ బో నాఁవలేని, తహతహ ననూరుఁ డాత్మలోఁ దల్లడిల్లి.

మ. నురుఁగన్నవృ ముఖాబ్జమం దొదవ నన్నుం బూని పోనీక శం
కరుఁ డే యాఁగెడువాఁడు చూతమనుచుం గల్గోలవాచాలతన్
సురకల్లోలిని కేలినీరమణహృజ్ఞాటీజట్కారుద్ధ యై
గఱికిం బట్టిన మంచుబొట్టు కరణిం గన్పట్టెఁ జిత్రంబుగన్. 21

క. పృథుకేందుమాళి సురనదిఁ బృథివికి రానీక యడ్డువెట్టుటయు భగీ
రథుఁ డాత్మ నపూర్ణమనో, రథుఁ డై నుతియించె ధరణిరథు నీకరణిన్. 22

సీ. కుసుమవాటియు మహానసము నై పొసఁగు నేదేవదేవునకును దేరివల్లువ
చూపులు రూపులు నై పొల్పుమీలు నేపరమపూరుషునకు బండికండ్లు

లాయంబుఁ గంచంబు నై యుల్లసిల్లు నేదంటవేల్పునకును గంటసరము
 లీలాబ్జ మంసముల్కియు నై చెలంగు నేయసమవై భవునకు నొసలికన్ను
 గీ. నతని జితకంతు నతులబాహుప్రతాప, దూరతోవార్యమాణసింధూరసింధు
 రాశరకళత్ర సీమంతు సంఘిహతకృతాంతు వామార్ధశుద్ధాంతు నభినుతింతు.
 మ. జయ మృత్యుంజయ ! వాసరాత్యయవియచ్చారీవినోదప్రియా !

జయ గంగాధర ! మేదిసీధరధనుర్జ్యాకర్షణోద్యత్కరా !

జయ గౌరీధవ ! సారసోద్భవరమాజానీప్రణీతస్తవా !

జయ విశ్వాధిక ! దారుకావనమునిశ్యామాప్రియంభావుకా !

24

వ. అని యిట్లు నిజకపర్దనిర్దయదుద్ధసిద్ధవాహినీమహీతలావతారకారణ నైపుణంబుఁ
 జూపునాదిలీపభూపాలతనయు నాత్మీయచిత్రచారిత్రబహువిధోచ్చారణంబునకు
 మెచ్చి వైయచ్చరపరంపరాకీర్తికోటిమణిర్ఘాటపాటలమరీచి మాలికారచితనీ
 రాజనోపచారచారుచరణరాజీవుండును, గైవల్యవితరణానుకూలకరుణారసార్ద్ర
 భావుండును, శిఖండిపదమార్గణవ్యగ్రశాబరీ మరాళగమనరోధికాదంబినీడంబ
 రవిడంబికాకోలకాళిమాళీకమృగమదానులేపన మనోహరగ్రీవుండును, వినోద
 మేదిసీధరాయమాణరాజతగ్రావుండును, నఖండస్వయంవ్యక్తసూక్తిశీలితానేక
 భావమోహకప్రకాశితానన్యదేవసామాన్య దివ్యప్రభావుండును, నభంగురస్వీ
 యసంగరోపకరణతాసమంచితప్రపంచ దురహంకరణవంచనాచుంచుకొనిచిదవ
 దాతహాసితమాత్రనిర్వాపిత పురత్రితయపూర్వదేవుండును, నగుమహాదేవుం
 డు దను నవని కవతరించుట కనుమతించుటయుఁ బంచశరపంచశాఖామండలి
 తపుండ్రకోదండదండంబునం దుండి చిటిలిపడు బటువుకట్టాణిముత్తియంపుఁ
 బూసకరణి ధరణిజనపాతకప్రతతి కుత్పాతహేతు వై గగనపద్మిం దెగి పడిన
 మిక్కుటంపుఁదోకచుక్కతేకున మరకతంపుటుప్పరిగకొణిగదప్పి యులుకుబ
 కదారిపారువామిటారీతిరునఁ గుమారనారాచధారావిదారితధరాధరపివరసరణి
 నిర్గమించు రాయంచమించుఁబోడి పోడిమి హిమాద్రిమంజులనికుంజంబు
 నిష్క్రమించు పంచాననప్రమదకొమరున నమరపురషనాంత రాశతంతర్యమాణ
 నిష్కాంతియైన చౌదంతియొప్పిదంబున శంబరగీవీలలామంబు పొదుగునం
 బరిస్రుతం బగునురుక్షీరపూరంబుడంబున నాదేవదేవుపాటలజటాజూటంబు
 వెల్లువడి చిలువచెలువ చెలువలర, దంష్ట్రీకలసెకలం దొలంగించు బలుచలువఁ
 బరివసతి నెలకొన, నలకమతపతి వీపుచిప్పఁ దాకి యుప్పరం బెగసి జగదండక

ర్పరంబునఁ గుంటువడి మగుడువేగం బడరఁ బుడమికి డిగి నలుగడల వెల్లివిరిసి
 పెల్లగుచుం జాలుకొని యిద్దరులు నేరుపడు నుద్దఁడి నేలుబడి వెడలి పులియ
 డుగుతపసికొడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడువున, వసంతసమయంబు నను
 సరించు కుసుమసముదయసమృద్ధిపగిది, విశదపక్షానుశీలనాలక్షితవినోద యగు
 కౌఘుదీపమితిరీతిఁ, గృత్తికాషట్కంబుననువర్తించు కార్తికనిశాచక్రవర్తిమూర్తి
 లాగునఁ, బరమభాగవతుననుగతికి హత్తు సత్త్వగుణసంపద విధంబున, వదా
 న్యమూర్ధన్యునకు ననుకూల యగుకీర్తి బాలికపోలిక, భగీరథురథంబువెంట
 నంటి పంటవలంతికంటసరి సరవి మీఱి నీహారగిరికుమారి భాగీరథీప్రథాసమా
 కలిత యై యనేకనగరభేటకర్వటీగ్రామటీకోటులందఁటి జహ్నుమునిసవనవా
 టిపై నాటోపగరిమ నెఱిపం గోపించి పుక్కిటఁ జిక్కంబట్టి యెట్టకేలకుఁ
 గరుణపుట్టి యాజటివరుండు కర్ణపుటి విడువఁ గడువడిం గదలి జాహ్నువీసమా
 హ్వయంబు మెఱియ నరిగి సాగరులపయిం బఱవ నయ్యేటి వరవ నమ్మేటియ
 టువదివేపురున రేంద్రనందనులు సంక్రందనపురంబుఁ జెంది రంత భవదీయవంశ
 కర్త యగు సగరప్రణప్త సంతర్పితపితామహగురుప్రసాదాసాదిత ప్రాజ్యసా
 మాజ్యవైభవుం డై యుండె. పుండరీకలోచనా ! సమీచీన యశాష్టాకీణకుల
 విజయవైజయంతి యన నీసురస్రవంతి మెఱియుచున్నది. మఱియు నీవియ
 న్నది జగన్నతాపదాను లగుభవత్కులీను లీనిఖిలజలనిధిమేఖిలావలయభా
 రంబు భరియించుటంజేసి నిర్భరుం శయ్యు దుర్భరపురావసుంధరాభరణధారం
 ధరీలక్ష్మమాణయగు బుభక్షం బోనిడ వడంకుమెట్టకడఁ దోకవెట్టుకొని గట్టు
 చట్టుపల మట్టుపెట్టుదిట్టదెస మొగంబుగాఁ జాఁగి నిగిడి వేయుపడగలకొలందిఁ
 బూర్వప్రారావార లహరీ జలకణాసారధోరణీవిసారణపరాయణసమీరణకిశోరపా
 రణాకుతూహలి యగునాదికుండలియన సహస్రథావిజృంభమాణప్రవాహగా
 హితపయోరాశి యై కాననయ్యె నవలోకింపుము.

25

మ. అని మందాకిని భూమికిం దిగినచర్యం దెల్పి యాలోకపా

వని వారిం గొనియాడి యావలికిఁ బోవ న్తుందటన్ సౌధకే

తనధూతశ్రమహంస మొక్కనగరోత్తంసంబు నీక్షించి యె

వ్వని దివీ డని రామచంద్రుఁ డమగన్ వాచయముం డి ట్లనున్.

26

సీ. అఖిలమోహిని యైనహరిమాయచే వజ్ర యమృతాపహృతి కేగునస్ఫురవరులఁ

దెగటార్పఁగుపితయైదితి మహేంద్రు జయింప దగుపుత్తుఁ బడయ వేడఁగమరీచి

- పనుపునఁ దపము నల్ప నగారి కై తవంబునఁ బరిచర్య నల్పుచు వినీతుఁ
డై యుండి యొక్కనాఁడంఁఁఁగి నెన్నెలులంట నశుచియై కూర్కునయ్యతివకుక్షిఁ
గీ. దూతి గర్భంబుఁ బవి నేడు తునుకలుగ నొ, నర్ప నవి సప్తమారుతినాఁ జెలంగె
నాశరులతల్లి వసియించు నప్పు డిప్పు, రము గుశస్ల నమనుకాన రవికులీన. 27
- క. పొడమెన్ సుకృతి యలంబన, యెడ నొకఁడు విశాలుఁ డనఁగ నిత్వాకున్దకుం
గొడు కతనిపేరి దఘమున, కెడయీదు విశాల యయ్యు విది రఘువీరా! 28
- చ. సుమతిన్యపాలుఁ డేలుపురిఁ జూత మనం జని మువ్వు రాధరా
• రమణునపర్య గైకొని పురందరుఁ డేజడదారి నారిపైఁ
దమి గతశోకుఁడై పిదపఁ దాల్చె నజాండభరంబు నట్టిగౌ
తమజటి యున్నయాశ్రమపదంబు కుఱుగటత్రోవఁ బోవఁగన్. 29
- క. పాషాణ మొకటి రఘుకుల, భూషామణి పదపరాగములు పైసోకన్
యోషాతిలకం బగుచుఁ దు, రాషాడరవిందగంధిరహిఁ జూపట్టెన్. 30
- మ. మనువంశేంద్రుసదాబ్జరేణువు సయిం బాటంగ నెమ్మోము కౌ
ను నెఱుల్ పొక్కిలి పాణిపాదములు కన్నుల్ పుష్కరచ్ఛాయ మ
య్యె నయారే యనఁ బద్మవాసనలు మేనెల్లం గన న్నోచియుం
జనువోయి నివ్విడదయ్యె శైలగరిమస్వాభావ్య మయ్యింతికిన్. 31
- గీ. అరిది యనఁగఁజెల్లదె రజోగుణమె భేద, మునకు మోదమునకు మూలమగుట
రజమువలన వికృతి భజియించినయహల్య, ప్రకృతిఁదాల్చె రామపదరజమున. 32
- సీ. తనచంచలతవాయ దని తవంబొనరించు తొలకరిమెఱుఁగొ యీతలిరుఁబోడి
హరసాంధ్యకృతిథాటి ధరకు జాతినసుధాకర రేఖయేమొ యీకంబుకంఠి
వసుమతి తనపేరువాసింపఁ గన్న పైఁడిసలాకయేమొ యీబిసర్దుహాక్షి
• తనచెలికాని కామని కనంగుఁ డొసంగిన కృపాణి యేమొ యీనలినపాణి
- గీ. యనఁదగు నహల్యయాతిధ్యమునకు నలరి
కౌశికుఁడు రాఘవులతోడఁ గదలి యంత
జనకమఘువాటి కరుగఁ బూజన మొనర్చి
యినకులునితో శతానందుఁ డిట్టులనియె. 33

— * రామలక్ష్మణులకు శతానందుఁడు గాధేయశృత్తాంతముం జెప్పట. * —

శా. కన్యాకుబ్జపురి న్వసించునపు డీగాధేయుఁ డక్షౌహిణి
పైన్యంబు : గొని యొక్కనాఁడు మృగయాజాతాశయానందుఁ డై

వన్యం గ్రుమ్మరఁ దోచు ఘర్తమడఁగన్ వాసిష్ఠసద్భంబునం
దన్యానామరథేనుక ర్తృకతదీయాతిధ్యసంతుష్టుఁ డై.

34

ఉ. ఈపసి గాచయింట వసియించుటకుం దగుఁగాక దక్కునే
తాపసి కంచుఁ దద్గవికతం బగునుద్ధతిపెట్టుఁజేసి ధా
త్రిప్రబలంబు బ్రహ్మబలధిక్రృత మాట యెఱింగి చాపమున్
రోపముఁ బాఱవైచి మునిరూపముఁ దాలిచి తత్తణంబునన్.

35

చ. తపమొనరించున త్తఱి బతంగకులాబ్ధిశశాంకుఁ డాశయ
వ్యపగతశత్రుశంకుఁ డగునట్టిత్రిశంకుఁడు బొందితోడి ది
వ్యపదవికై వసిష్ఠు విడనాడి తదాత్మజులన్ దురుక్తిచే
గుపితులఁజేసి శాపము దగుల్పడి తన్ శరణంబుసొచ్చినన్.

36

ఉ. మాలతీకంబు సూడక సమస్తయుషుల్ తనుఁగూర్చి వచ్చున
వ్వేళ వసిష్ఠసూను లొదవెం గద రాజకయాజకుండు చం
డాలపుసోమయాజి కని నవ్విన వారి యవాచ్యజాతులై
కూల శపించి వేలుపులు కుంభినికిన్ దిగమి న్నకోపుఁ డై.

37

చ. దివికిఁ ద్రిశంకుఁ బంపుటయు దేవవిభుండు తదీయకశ్శల
స్లవపతివేషముం గని యిలం బడద్రొబ్బ నభంబునందు న
య్యవనిపు నుండఁబంచి భూవనాంతరకల్పన మంత నబ్జసం
భవకృతసాంత్రవాదుఁ డయి మాని తపోభరితాంతరాయతన్.

38

క. పశ్చిమదిక్కున కరిగి వి,పశ్చిదపశ్చిముఁ డితండు బహువర్షము లం
దాశ్చర్యకృతాస్తోకత, పశ్చర్య వహించె భూనభశ్చరనుతుఁ డై.

39

మ. నరమేధంబున కంబరీషుఁ డడుగం దన్ దల్లిదండ్రుల్ ధనా
తురులై యమ్మిఁగొనం బశూకరణభీతుం డై శునశ్శేపుఁ డీ
కరుణార్థిన్ శరణంబువేడ నతనిన్ గాధాయుగప్రీణితా
మరుఁగావించి భజించె నిట్టిత్రిజగన్తాన్యండు సామాన్యుఁడే.

40

క. వెండియుఁ బడమటిచాయని, తం డుగ్రతఁ బూనుకొన్న తపముఁ జెల్లుప నా
ఖండలుఁ డలనుమనఁగో, దండునివేదండ మైన తనుఁ బనుచుటయున్.

41

క. మేనక మానివిరక్తి భ,యానక రతిరాజరణజయానకనిభసిం
జానకనత్తరనూపుర, యానకళానుగతగాంగహంసాంగన యై.

42

- సీ. మించుతోడ రమించుమేఘంబు కై వడి వ్రేలుకొం ప్పొకనీటు గీలుకొలుప
మరుపతాక వహించుమకరచిహ్నము రేఖ సోగకన్గవ బెఱ్ఱ సాగసుచూపఁ
బండుగురే దాల్చు నిండుజాబిలిరీతి మొగము లేనగవుతో ముద్దుగులుక
నెలదీవఁ దఱుకొత్తు నలరుగుత్తులతీవి బటువుగుబ్బలు నేత్రపర్వ మొసఁగ
గీ. మహికి దిగివచ్చి తనయాశ్రమంబు కెలన, మెలఁగ నావేల్పుజవరాలివలకుఁ దగిలి
యలఘుకళలకు నిధిగాన నతనుశాస్త్రు, దేశికుం డయ్యె నప్పుడు కౌశికుండు. 43
- మ. నునుఁగెమ్మోవి జపానుబంధ మణఁపన్ నూగారు సామీరణౌ
దనచర్య న్నటపింపఁ గౌను హరిచింతం బోనిడం గోకపా
లనదృష్టిం జనుదోయి మాన్పఁ జిరకాలం బీఘనుం డావిలా
సినితోఁ గూడి మెలంగి యంతట నుదీచి న్యోగియై యున్నెడన్. 44
- సీ. వేలుపుదొరవీటివేశవాటిమిటారిమిన్నల కిదిగదా మేలుబంతి
హయమేధముఖయాగయజనశీలురఫలాకలనల కిదిగదా కల్పలతిక
పవిత్రేత వసపోనిదివిజేంద్రపుతపోవితతికి నిదిగదా వేలువిత్తు
జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటానుజిరావజీరున కిదిగదా జీవగట్ట
గీ. యనక కినుక శిఖాకృతి దనుకఁ దిట్టె, నమరపతి పంపఁ దనదుడెందము గలంప
వచ్చురుచిరోరురంభ యావనవిజృంభ, మానసంరంభ రంభ నిష్క్రాని వరుండు.
క. తదనంతర మీతఁడు పూర్వదగంతరమున నిరంతరశ్వాసనిరో
ధదురంతతపోబిభ్య, త్రిదివుం డయి విలయతరణితెఱఁగున మెఱయన్. 46
- శా. బ్రాహ్మీవల్లభుఁడు న్వసిష్ఠుఁడు నిలింపశ్రేణియు న్నీవపో
బ్రహ్మర్షిప్రవరుండ వంచుఁ దను సంభావింప లోకోత్తర
బ్రాహ్మణై కశరణ్యమంత్రజుషియన్ ప్రఖ్యాతి వర్తిలై నీ
బ్రహ్మజ్ఞానధురీణుఁ డంచు గణుతింపన్ మాని సంప్రీతుఁ డై. 47
- క. రాతిరి యచ్చట నుండి విభాతం బగుటయు నొసంగెఁ బ్రామినుకులప్రో
గై తమ్ముల కనుఁ గైతగు, జోతికి న్స్థ్యంబు దర్భసుమగర్భముగన్. 48
- క. శ్రీరామలక్ష్మణులు సంధ్యారచితప్రణతులై నిజానుగతిన్ రా
వారికి జనకపురాలం, కారము వివరింపఁ దొడఁగెఁ గౌశికుఁ డెలమిన్. 49

— * శ్రీరామనకు విశ్వామిత్రుఁడు మిథిలాస్పతాంతము జెప్పఁట. * —

మ. కిరిధౌరేయున్నికోట హీరఖచితక్రీడాది, మున్నీగు చ
ల్వ రహింబాయనిచీర, మేరుగిరి జాల్వాపీఠ, మిన్నేలు బి

త్తరపు హరిము గాఁ జెలంగుధర సీతారత్నముం గాంచఁ దాఁ
బురుటి లైనపురీమతల్లి మిథిలం బోలంగఁ బ్రోలున్నదే !

50

మ. శివకోదండవిఖండనంబు సలుపన్ సీతానురక్తి విదే
హవిభుం డున్నపురంబు డాయఁగల నీయత్నంబు చింతించి తా
భవచాపం బగుభీతి నిన్ను నతిచేఁ బ్రార్థింప నున్నట్టి మే
రుపురీతిం గనుపట్టె వప్ర మిచటన్ రోధోఽంతరవ్యాప్త మై.

51

చ. జగతికిఁ గూతు రై కలిమిజవ్వని జానకి యన్సమాఖ్య ని
న్నగర వసించి యున్నకతనం బెడఁబాయనికూర్చి కాశయం
బగపడఁ జుట్టఁబెట్టు కలశాంబుధికై వడిఁ జూడ నొప్పె నిం
దగడిత పుండరీకకుముదావలిధాశధళీయుతాంబు వై .

52

చ. ఇప్పురి గొప్పయుప్పరిగ లిక్కువ టెక్కువహించు మించులై
యొప్పులకుప్ప లుండ విడనొల్లని నల్లని మబ్బులోయనం
దెప్పలఁదేలుఁ దన్ముఖవ నేరుహసారభ వారిరాశి నె
ల్లప్పుడు దూర*భేచరవనాగతసాంద్రమ దాళిమాలికల్.

53

మ. మినుకుంబైఁడిమెఱుంగుమేడ లిచట న్నిన్నంది యుండం గనుం
గొని యాదిత్యులు రత్నసానుపులు పెక్కుల్ దోచె నొరయ్య ! ప్రా
క్కనకక్షోణిధరంబు శంకరుఁడు విల్లా వంచిన న్వంచుఁగా
క నికేతంబులు మాకు లేవె యనుచుం గర్వించు రత్యున్నతిన్.

54

చ. హరిహయనీలకీలితమహ త్తరగోపురకాంతిధోరణిన్
దరణి భ్రమించి నీకుఁ దగునా యమునా వడిసుల్లఁ జెంద సా
గరుఁ బెడఁబాసి వచ్చుటకుఁ గారణ మేమి యనం దదీయమా
ఖరికి నగు న్సురీతతి పకాపక నిష్పరిమింటిచాయలన్ .

55

క. పరిమిళితాగరుధూప, స్ఫురణం బై యిచట ధరణిసుత రతనపుటు
ప్పరిగ గగనారవిందము, సురభియనుట నిజ మొనర్చు సురతతిమదికిన్.

56

శా. ఋగ్వేదార్ణవకిర్ణధారులు, యజుశ్శ్రీవల్లభుల్, సామస
మ్యగై వ్యదుష్యనిధుల్, భృతధ్వవిధమీమాంసారిరంసుల్, శ్రవో
దృగ్వాణీ పరిణేత, లక్షచరణోక్తివ్యాపకుల్, సాహితీ
భృగ్వంశంబులు, జాణ లన్నికళలం దీప్రోలి విప్రోత్తముల్.

57

ఉ. ఈవికి జాల దర్ణ వమహీస్థలి, * పోరికి జాల దీప్తిలో
కీవరవీరలోక, మురుకీర్తి వసించుట కిమ్ము కాదు రా
జీవభవాండ, మిన్నగరి జెన్నగురాచకొమాళ్ల కన్నవో
నావశమా గణింప రఘునందన వారిగుణప్రభావముల్. 58

గీ. ఒకరొకరి యింటిముందటి యుదిరిపసిడి, మేరువం తేసి రాసులై మోటయునన్గగఁ
దెల్ల బేగడకొండ యాస్తి యగునలకు, బేరుఁ డెనయానె యీవీటిబేరులకును.

ఉ. ఏరులసంఖ్యఁ జెప్పటకు నెవ్వరికి న్వసపోనిదారిఁ గా
శ్రీరధరిత్రి బైరులు సమృద్ధి వహింపఁగజేసి గోగణా
ధారత రాజశేఖరవతంసములై సయిదోడు గంగకు
స్వీరికి బోల్కి చెల్లు నన విష్ణుపదోద్భవు లుందు రిచ్చటన్. 60

మ. వినువీధిం జనునప్పు డిప్పురముఁగో వేతండతండంబు చె
క్కున నెక్కొన్నమదంబు లంబుజవిపత్నుఁ జెంద పెంపొంది కం
దనుపేరం దనరారుఁ గాని భువనఖ్యాతావదాతాంశుసాం
ద్రునకుం జంద్రునకుం గళంక మను పెందుం జెప్పఁగా నొప్పునే. 61

మ. చరణాబ్జంబులు సాది కుర్వఁ గదియఁ జాఁగు న్రయప్రౌఢిఁ జి
త్తరుతేజీలను మించుఁ దిన్ననినడన్ ధాటిం బరీక్షించువో
శరధుల్ దాటి చివుక్కున న్నరలు నాజానేయరత్నంబు లి
ప్పరి నారట్ట కరూశ బాష్టాక శక ప్రోద్భూతభావోన్నతిన్. 62

మ. కొఱతం జెందనిచందురుం డడుగునం గూర్తాకృతిం జొప్పడం
దరిత్రాన్మడై తొలుకారుమించు లమరన్ సౌందర్యమంధాద్రచే
జెఱకున్నింగిణిజోదు చైత్రయుతుఁ డై శృంగారసారాంబుధిం
దరువం గల్గిన వేల్పుచెల్వ లిచట స్వర్తిల్లువారాంగనల్. 63

ఉ. చిత్తరుచిత్తరుల్ నడభజించి రనన్ జిగినీలి కాసె ద
ల్కొత్తెడు పాత్రక త్రియల కొజ్జటికంబు వహించి కోహళం
దత్తిలు నైన్గ గా దనెడునైపుణి మార్గవిధంబు దేశియుం
బెత్తము కేలఁ బూని వినిపింపఁగ నోపుదు రిందు నట్టువల్. 64

ఉ. సంగరభోజి కాస్తి యగు జంత్రము, గాత్రమునందు రక్తిచూ
పం గొఱగాఁడ్లు, చాలఁ డలపావని రాగము విస్తరింప, నెం

చం గొడుకుంబరాశ్వతరసంజ్ఞలకున్ శ్రుతిదప్పనంచు వీఁ
కం గయికోరు ముజ్జగముగాణల నిచ్చటి గాయకోత్తముల్.

65

క. ఉలు ముటిమినట్లు భరముం, దరితీపుమిటారిపలుకుదారి నయంబు
నైఱుంపనేర్తు రిప్పురి, నెఱమద్దెలకాండ్రు వాద్యనినదప్రాఢిన్.

66

ఉ. చక్కెరమోవికాటు, దమసానులచీరలవల్లెవాటు, లేఁ
జెక్కుల గోటిసీటు, మెయిఁ జెల్వగు కీల్జడవాటు, నార్జపుం
డెక్కుఁఘటింపఁ గుంకుమపటీరకురంగమదాదివాసనల్
సొక్కులిడ న్నడ న్విటులు సోలుదు రిచ్చటివేశవాటులన్.

67

చ. పలుతెలినిగ్గు మొల్లగమి, బాహులు చంపకమాలిక, ల్కొగ
బులు వికచారవిందములు, పొన్నలు నాభులు, వాలుఁగన్నులు
త్పలములు నైచెలంగ బహుతం గనుపట్టు వసంతలత్తుల
ట్లలరుల జట్టిగొందురు విటాశయ మిచ్చటిపుష్పలావికల్.

68

చ. మొగముల తమ్మివాసనకు మూఁగెడు తేఱులఁదోలు కేలి కై
చిగురులమేపరు ల్గదియఁ, జిల్కెడు పల్కులఁ జేరఁ గీరముల్
బెగడఁగ, మించు నందె రవలిం గలహంసలు రా, ససైన్యయై
తగుమరుమించుఁబోణి కెనదాటుతు రిచ్చటిశాలిపాలికల్.

69

క. జనకుఁడు నిమివంశయశో, జనకుఁడు నిజకీర్తివిజితశారదఘనతే
జనకుఁడు పటుబోధనిరం, జనకుఁడు పాలించు దీని సరసాస్థానిన్.

70

మ. మొగలిం గేదఁగి రేకు, వంశకుహళి న్దుత్యంబు, చట్రాతిలో
* మొగతాత, శ్కనఁటిన్ మిటారి కపురంపుంబల్కు, గారాకుఁదీ
వగమి న్నేజిగు రుద్భవిల్లునటు లీవై దేహయూగక్రియా
జగతిం బాల యొకర్తు సీత యనుసంజ్ఞం గల్గి వర్ధిల్లఁగన్.

71

మ. కటి దొడ్డై కననౌటఁ, గన్గవకటాక్షశ్రీలగర్వంబు చూ
పులుఁ జన్నుల్ మొగసేసి యుంట, బగడం బుం ధార్కొన న్తోవి పూ
నుటఁ, దామణ్యపు బందుక ట్టగుట మేనుందీవకుం జెప్ప కె
చ్చటికో పోయె మిటారి బాల్య మసమామ్రప్రాప్త దౌర్బల్య మై.

72

చ. గొనబుటాయారి నెన్నె టులు కొప్పున కందుట చూచి హానికీ
న్ననలకుఁ దాము రాఁగలుగునంటు గణించి నిజోపమానయో
జన మొనగూర్చ వేడుటయుఁ జంపక మిందుకు సమ్మతింపమిం
గనకలతాంతవాటిసయిఁ గంటు వహింపఁగఁబోలుఁ దుమ్మెదల్. 73

క. విరి తేనెమేపరులకున్, హరినీలపుసరుల కిరుల కబ్బాక్షికురుల్
గురులై వెడవిలుతుని బెడ, గుఱులై తగ నెమ్మిపురుల కొక దాఁచురులై. 74

ఉ. నీ విఁకఁ బాల ముంచినను నీళ్లను ముంచిన మే లటంచు మీ
లావిరిఁబోణికన్నఁగవ కాశితవృత్తి వహించి తత్కటా
క్షావళికాంతిపూర మమరాపగ యై యమునాన్రవంతి యై
తావుకొన న్భజించె నమృతప్రభవానిమిషత్వసంపదన్. 74

క. శ్రీలగువీనులసంగతి, నాళీకత బెళుకు కలికినయనమ్మలపై
వ్రాలినమదాళిమాలిక, పోలికఁ దారకల సొలపుపాలుపు వహించెన్. 75

శా. ఆవామేక్షణనానఁ బోలుట కనర్హం బాటనో మిక్కిలి
నూపుంబువృష్టునంబు దాళనిగతిం వోఁచె, స్తహీమండలిం
దావయ్యె న్సరసాళి గర్భ్యరుచికి న్సంపంగి, వంశంబు ము
క్తావాసం బగుచున్ విరక్తయతిచిహ్నం బయ్యె నూహింపఁగన్. 76

గీ. నెలనెలకు భానుమండలిఁ గలయుఁ జంద్ర
బింబ మందురుగా కిందుబింబమందు
నరుణబింబంబు గలయునే యరు దనంగ
మొగమున కొసంగు నొకతీవి ముదితమోవి. 77

చ హరమకుటావతంస మగునర్థసుధాకరుఁ డప్టమీనిశా
కరుఁ డెదిరించి లొచ్చగుట గానఁబడంగ నపాంగమాలికా
పరిచితకాళిమ న్నిటలపాలికపై నిడి మోయఁబోలు నీ
సరణి నన న్బొమ్మలైయు జవ్వనికి న్నెలవంక బాగునన్. 78

క. చిత్తజుఁ డను దొమ్మరి లా, గెత్తి వడిం దూటి చనఁగ నిడినకడానీ *
బెత్తపువలయములో యన, బిత్తరితాటంకయుగము బెడఁ గై తోఁచెన్. 79

గీ. చిగురుపిలుతుపగతుఁ డగునుగ్రునకు శేఖ, రత్న మొందు తనకొఱంత దీట
నర్థచంద్రుఁ డలిక మై తోఁచెనేమొ యీ, మదనజనని యైనమానవతికి. 80

- మ. కలువ ల్తంకెన కుందచంపకములుం గందోయి కెమ్మోవియుం
బలుచా ల్నాసయు నౌటఁ దమ్మి తలఁచుం బద్ధాస్యమో మెల్ల నా
బలఁగం బంచు; మృగాంకుఁ డట్ల పొగడుం బల్కు ల్సుధల్ చిన్నివె
న్నెల లేనవ్వు కపోలముల్ కళలు నై నిచ్చల్ ప్రకాశించుటన్. 81
- మ. పహజశ్రీహరిణాంకపంకరుహముల్ సౌందర్యదాయాహృతీ
స్పృహచే దర్పణబింబదంభమునఁ దన్ జేరం గృపం గారవిం
చి హసాక్షిద్యుతిఁ బంపకం బిడి భృతజ్యేష్ఠత్వముం దమ్ముల
న్రహియుం బూన్పఁగఁబోలు బాలమొగ మా రాజారవిందంబులన్. 82
- క. సంకుమదంబు వహించియు, సంకుమదం బణఁచు నౌర సతికంధర మీ
నాంకావహజయకాహళ, శంకావహమృదు నినాదచతురమయుతమై. 83
- మ. కులుకుల్ నేర్పెడు పైఁట మీటుకొని రేఁగుబండ్లు పూగీఫలం
బులు మాలూరశలాటువు ల్లికుచము ల్పూబంతులుం దమ్మిమొ
గ్గలు తాళంబులు నారికేళములు చక్రంబుల్ నునుం బైఁడికుం
డలునుం గొండలు నై చెలంగెఁ గుచము ల్నానాటికిన్ బోఁటికిన్. 84
- చ. జనకునిపట్టిగట్టిజగిచన్గవ సామజకుంభదంభనో
దనగరిమ న్రహించు టరుదా? కరిదారణకారియైనయా
కనకగిరీంద్రధన్వివరకార్తుకముం దునియించుప్రాయపుం
ఘనతవహించి యున్న దనఁగా నిక భాసుకులాధినాయకా. 85
- చ. నడు మతిసూక్ష్మ మైనకతనన్ రతిన ర్తసఖుండు సిబ్బెపు
బొడ నునుగబ్బిగుబ్బకవఁ బుట్టెడు రాయిడి కావలగ్నముం
జడియఁగనీక యానికయొసంగిన నీలశలాకపోలికం
బడఁతుకరోమరాజి కనుపండువు నిచ్చు జనంబు చూడ్కికిన్. 86
- చ. ఘనుఁడు గదా విధాత సతికౌ నణమూత్రమునన్ ఘటించినాఁ
డని చరణాబ్జరేణుపరమాణువుచే మునిసార్వభౌమగే
హినితనువల్లి యెల్లస్యజిలుంచిన నీయెదుటన్నుతింపఁ బో
యినభవదీయచిత్తమున కేగతి వింతయగున్ రఘూద్వహ. 87
- గీ. కౌసుసోయగంబు గగనంబు నుతియింప, ననుచుఁ గన్న పిన్నజనులు దల్లఁపఁ
దనకుఁ దానె తోచె వనితపొక్కిలికి మహాబిలప్రసిద్ధి యద్భుతముగ. 88

- చ. గురుకుచబాహువల్లరులకుం దమపాలిటిపుణ్యవాసన
న్మరులుగ నోచినార మని చంపకమాలిక లుండఁ బంకసం
కరములు తమ్మితూఁడు లురుకాండబలంబువహించి బహ్మనన్
సిరిఁ బచరింపఁ దత్తనువు చిల్లులు వోవఁగ నాడరే జనుల్. 89
- సీ. వేణిబంధమయారవిందబంధుకుమారికాసమాకలితసై కత మనంగఁ
దారుణ్యహిమకర్ధాకిరీటశుద్ధాంతవిహరణోచితమణిద్వీప మనఁగ
రతిమన్మథవివాహారచనామహూత్సవప్రకటితకనకవేదిక యనంగ
హరిశ రాసదురాసదాధిరోపణపణగ్రహమనోరథరథాంగం బనంగ
గీ. భృతస్సదాకారమేదిసీకృతి జుగుప్సి, తాశయకుశేశయభవప్రయత్నగౌర
వస్ఫురతైజసక్షోణివలయ మనఁగ, బాలిక పిఱుందు కన్నులపండు వయ్యె. 90
- చ. అతిశయరూపరీతి కరభాలికిఁ జొప్పడఁబోదు హస్తినీ
పతులకరంబులు న్మలినభావము దోచు ననంటి కంబముల్
గతమృదులేతరాకృతులు గాన మనోజ్ఞతయు న్నువర్ణజ
ద్యుతియు మృదుత్వముం గలతిలోదరియూరుల కెవ్వో పోలికల్. 91
- చ. తలిరుకటారికాని బలుదంటదొనల్ వెనువెంట నంటు ను
జ్వలశరశాలిసార మొదవ న్నకరాంకము లూని హేమకా
హళగరిమన్ జగత్త్రయజయంబు వహింపఁగఁ జేయునట్టి యి
జ్జలరుహపత్రనేత్రమృదుజంఘికల న్నతియింప శక్యమే. 92
- క. కంజనయనాశిరోమణి, కిం జరణయుగంబు సొబగు కెంజిగు రగుటన్
సంజాతకోరకంబు ల, నం జితతారకములైన నఖిములు మెఱయున్. 93
- సీ. రాజీవచర్యధుర్యకుఁ బాల్పడినఁ గాక ఘనకూర్మరేఖ చేకొనినఁ గాక
వసుమతీభరణలాలసత కోపినఁ గాక మతకరిహరిదారి మనినఁ గాక
దళితారి విక్రమోద్ధతిఁ జెలంగినఁ గాక రాజహరితకు నేర్పడినఁ గాక
మణివీతానాయోధ్యమహిమఁ జెందినఁ గాక కోటేకుటెక్కు నెక్కినినఁ గాక
గీ. శ్రీఘనోన్నతి కలికి మై చెలువు నెఱపి, కాక చెల్లిపాదయుగళి మీఁగాళ్లు పిఱుందు
నెన్నడుము చన్నుగవ మోము చిన్ని మోవి, నాస వేనలి యొకని కెన్నంగఁదరమె.
- క. ఈపగ్గిది న్నవయావన, యై పరఁగఁ దనూజపెండ్లి కాజనకుఁడు ధా
త్రీపమదాక్షేపణమగు, చాపారోపణము పణము సలిపె గుమారా. 95

- క. అని యీగతి మునితిలకుఁడు, ననవిలుతుని చిలుకుటమ్ము నాటినచందం
బున డెందంబున సీతా, వనితామణి గీలుకొనఁగ వర్ణించుటయున్. 96
- క. ధరణికుమారీకుచభర, పరిరంభముగోరు రామభద్రుని మదికిన్
మనువిల్లు మేరునయ్యెన్, హరువిల్లు నమేరు వయ్యె నతివైచిత్రిన్. 97
- వ. ఇత్తేఱుగునం దత్తపస్వి కీర్తితం బగునమ్మత్తకాశీనీరత్నంబు శంభుచాపాధిరో
పణప్రయత్నంబు చిత్తంబున హత్తింప నక్షత్రవర్తనాయత్తతల నత్తమిలు
వృత్తంబుల నిమిత్తంబువలన సత్రపోదాత్తులె యత్తమక్షత్రియకుమారు లగు
విభాకరనిశాకరుల తీవి, దేవతావిగ్రహపరిగ్రహభావ భావనావిలకుమారీలతో
రరికాముఖరపామరధరామరానీకదుర్వివేకం బపాకరించుటకు భూచరులలో
చనంబులకు గోచరించిన యనింద్యసౌందర్యసాంద్రులగు నింద్రోపేంద్రులచం
దంబున, నిజాపకారకారణశుచిస్ఫురణ కయనం బగుభవతృతీయనయనంబు
లీలఁ, గలహవేళాకుపిత శైలాధిపదుహితృ చరణకిసలయ విలసితాలక్తరసవ్య
తికరానువేలముకుళితం బొనర్చియుఁ బెచ్చుపెరుఁగుమచ్చరంబు లిచ్చలం బా
యక తదీయకోదండదండంబు ధరణీమండలంబునం దుండుట యెఱింగి ఖండిం
చుటకుఁ బంతగించుకొని యేతెంచిన లతాంతశరవసంతులకరణి, దెలుగంటి
కలువకంటు లెటువంటి యొప్పులకుప్పలై న తెప్పపాటు వాటిల్లక చూపుటొర
పులం దరిది దోప దని తత్పురీవారపారిష్ల వేక్షణాకటాక్ష వీక్షణప్రేక్షణీయు
లగుట నైజగతి నవతరించిన జయంతనలకూబరులహవణిక, మహీభర తృణ
గ్రాహీకృతమహానీలశకలబృందంబు లగు చికురబంధంబులును, సౌగంధికవనీ
బాంధవస్తనంధయకుటిలతాచపేటీపాటవనిరాఘాటంబు లగులలాటంబులును,
జాంబూనదరసవిలిఖితశ్రీలకు సవర్ణంబు లగుకర్ణంబులును, ధనుర్లతల వంపు
దింపులకుఁ దెచ్చుకొమరుగల కనుబొమలును, గమలదళవిదళనావహచరిత్రంబు
లగునేత్రంబులును, నపత్రాకృతిభరితచాంపేయకళిక లగుకాళికలును, ముకుర
నికరాపిధానకరవై శద్యవిశాలంబు లగుకపోలంబులును, బింబఫలకదంబకమ
దంబున నతనుఘోటథాటినుద్ధాటించు కాపులకుఁ దాపు లగుమోపులును,
నవీనకుందకోరకతపశ్చాదకారకోదంతంబు లగుదంతంబులును, ననౌపమ్యవా
హనానుకూలహిబుకంబు లగు చిబుకంబులును, పర్వదినశర్వరీమాత్రపరిపా
లితాఖండమండలపయోరుహాభియాతిస్తయావలోకనస్తితోన్మృఖంబు లగుము
ఖంబులును, శంఖసంఘాధికదరత్వ సంపాదన ధురంధరంబు లగుకంధరంబు

లును, సమదవేతండశుండావితానచాంచల్య దానసన్నాహం లగుబాహులును,
జగదభయవితరణశరాసనాకర్షణపురస్కరణసంజనిత కీర్తిపుంజమంజిమవిశంకా
కారి హీరకంకణాలంకృతప్రశస్తాబు లగుహస్తంబులును, విపులతరకవాట
విఘటనాతిదక్షంబు లగువక్షంబులును, సింహసంహననత్వయాధార్థ్య బోధా
వధాను లగుకౌనులును, జలభ్రమివిభ్రమప్రదాయిగంభీరమాభిశోభ్య లగు
నాభులును, సంతరీపంబుల నకూపారంబుల ముంపజాలు నతివర్తులాకృతిఘ
నంబు లగుజఘనంబులను, సకలభువనజలజనయనామానవప్రనిర్భేదనప్రోద్య
మాన శీలికేలినీరమణపాణికిలితగదాయుధానుకారచారువు లగునూరువులును,
సంతతస్పర్ధాధురీణతూణీరజాతానీతశరసంఘం లగుజంఘలును, నభినవప్రవాళ
మ్ముల నధ్యుషితసాలమ్ములుగావించు చంచదారుణ్యశరణమ్ము లగుచరణమ్ము
లును, మెఱయ సరయగమనంబులతో యాగభాగంబులకుఁగా మున్ననుశ్రు
తచ్యవనజటిలధౌరేయు లగునాశ్వినేయు లన గాధేయు వెంబడి నడచు నభి
రామలక్ష్మణు లగురామలక్ష్మణు లాత్మీయరామణీయకనిరీక్షణ క్షణత్వరాస
మారుహ్యమాణకాంచనప్రాసాదమంచోపరిప్రవేశ పారశాతోదరీనిశాతదృ
క్కోణరుచిగణవిసార్యమాణదరవికసదుత్పలపలాశవర్గం బగురాజమార్గంబు
సంఘ్రితలకలితహాలకులిశకలశతామరసచామరపతాకాతపత్రాదిరేఖాంకంబు
ల నలంకరించునవసరంబున.

98

— * రాముఁడు శివునివిల్లు విటుచుట. * —

సీ. ఘనరేఖితో ఘనాఘనరేఖి చెలి గాఁగ మెఱుఁగుఁజామనిచాయమేనివాని
రాజీవప్రతేందిరాజీవదాయి గ దోయి నాఁ జనుకన్నుదోయివాని
రాకారమాసోదరాకారసౌందర్య మోముచక్కనిముద్దుమోముపాని
యుగలీల నిభహస్తయుగలీలలితరీతి కేలికయగు కేళికేలివాని

గీ. దరముచెలువంబుఁ దఱుముకంధరమ్మవాని, నరరి నురరీకరించు పేరురమువాని
రాముఁ సౌమిత్రిమైత్ర్యభిరాముఁ జూచి, పౌరులు భజించి రక్షిసాఫల్య మపుడు.

మ. పొలయల్క న్నుడిగొన్నభూమిజనతద్యాభివల్లిచే మారచా
పలతాటంకృతి దోఁప రాముఁ డది సైఁపం జాలియో శూలిబ

ల్విలు. మోపెట్టి తదీయ భంగసమయావిరూపతనాదార్తి జై
త్యులఁ దార్ప న్నునివెంట నేగ నిమివంశోత్తంసునాస్థానికీ.

100

గీ. ఏగీతనరాక విని మున్న యెదురుకొన్న, జనకునిసపర్య గన్న యామునులమిన్న
కన్నుసన్నఁ దదానీతకార్తుకం బ, తండు గీలించె డాకేల బెండులీల. 101

మ. (1) ధనువంశం బది విష్ణునంశ మగునాధానుస్కంధారేయచే
మనువంశంబుగతిన్ గుణోన్నతి వహింప న్నోచి యంత నివ్వదే
హాసరేంద్రాత్త జమానసంబుక్రియ వేగాకృష్ట మై లేఖిలో
కనికాయామదంబు కైవడి విభగ్నం బయ్యెఁ జిత్రంబుగన్. 102

సీ. ప్రతిపక్షవిక్షోభశితపక్షవిక్షోభకరుణాంబుదకదంబగర్జ్జ యనంగ
భుజమందిరాసాది విజయేందిరాదాన సమయపుణ్యాహాఫోషం బనంగ
మహికుమారీకరగ్రహణసంఘటిత మాంగళికసంగీతమాఖరి యనంగ
నానురాన్వయజగీషాసముద్యతమహాప్రస్థాన భేరికార్భటి యనంగఁ
గీ. జండకరవంశమండనోద్దండబాహు, దండకృతమండలీకార ఖండితేందు
ఖండకోటీరకోదండకాండరవ మ, జాండభాండంబు గుమ్మని నిండికొనియె. 103

క. జనకుం డంతట రఘుపతి, కిని సీతకుఁ బెండ్లి సలుపఁ గృతనిశ్చయఁ డై
తనుఁ బిల్వబంప మిథిలకుఁ, జనుదెంచెం బజ్జిరఘుఁడు సమనోరఘుఁ డై. 104

సీ. కననోచుతిలక మెవ్వనికీర్తి నప్పర స్తోమసంగీతగోష్ఠీముఖంబు
తలిదండ్రు లనుబంధములకుఁ బాలయ్యె నెహ్వనిచేఁ బరతత్త్వ మైనవేల్పు
మనియె రాజన్వతి యనంగ నెవ్వనివంక మున్నీటిమొలనూలి ముద్దరాలు
దురమునం దరిజాతదుర్దశ విడుచు నెవ్వని కేతుదశచూచి వజ్రపాణి
గీ. అట్టియజుపట్టి కెదురుగా నరిగి పురికిఁ, వోడుకొని తెచ్చి రతనపువొడ్డనగ రొ
కటి విడిది చేసి తలఁప శక్యంబు గాని, యులుప వట్టించి నిమివంశతిలకుఁ డంత.

మ. అనుజుఁ డైనకుశధ్వజున్ జితసుధన్వావాప్తి సాంకాశ్యప
ట్టనరాజుం బిలిపించి యాఘనుఁడు తోడన్ రా నయోధ్యాధినే
తని కేతంబున కేగి యున్నయెడ మార్తాండాన్వయాచార్యుఁ డి
ట్లను బాంధవ్యకథానుబంధమధురవ్యాహరణౌరంధరిన్. 106

మ మనువిత్వాకు భగ్గీరథుండు రఘువు న్నాంధాతయు న్నున్నుగాఁ
గ ననేకు ల్లలరే కదా రవికులఖ్యాతుల్ నృపుల్ తత్ప్రసి
ద్ధి నవీనోన్నతిఁ దాల్చు పజ్జిరఘుఁ డిద్దివోపకృద్ధన్విక
న్ననతిశ్లాఘ్యులు రాముఁడున్ భరతుఁడున్ సౌమిత్రులున్ భూపరా. 107

ఉ. ఈవనజాతబంధుకులుఁ డీనిమివంశ్యునితోడి బాంధవ
 శ్రీవచరింపఁ జూచుట శచీధవుఁ డీశుఁడు వీయమందిన
 టై వెలయించు నింకఁ గన. నానగభేదనశక్తి రామునం
 దావహిలు న్నహీదుహితయం దగు నింద్రజయానుకూల్యమున్. 108

ఉ. వింట గుణంబు గూర్చి రఘువీరుఁడు పంటవలంతి గన్నవా
 ల్లంటిఁ బరిగ్రహించుక్రియ లక్ష్మణుఁడు న్నిజకీర్తిసంపద
 నివ్వంటికి సద్గుణాప్తి యొదవించుటఁ జేసి వరించుఁగాక నీ
 యింటనుమించుమించుహసియించు నిభోర్తిశ నూర్తిశ న్నృపా. 109

క. భరతుఁడు శత్రుఘ్నుండును, వరియింతురు భవదనుజభవల మృదులవచ
 స్సురభిలకాండవి మాండవి, ధరణీశ్రుతకీర్తి యనఁగఁ దగుశ్రుతకీర్తిన్. 110

— * శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులవివాహసన్నాహము. * —

గీ. అని వసిష్ఠుఁడు తనయోపయామలగ్న, నిర్ణయ మొనర్ప సాకేతనేతవిడిది
 వెడలి నిజగేహమున కేగి వీ డలంక, రింప మిథిలేశ్వరుండు సాటింప నపుడు. 111

చ. అలికిరి కస్తురి గృహము లన్నియుఁ గుడ్యము లెల్లఁ గుంకుమం
 బులు గొని పూసి రెల్లకడ మ్రుగ్గులు వెట్టిరి క్రొత్తముత్తియం
 బుల మఱి వీధివీధులను బూన్చిరి పచ్చలతోరణంబు లి
 చ్చెలువునఁ బట్టనంబుఁ గయిసేసిరి పౌరు లనేకవైఖరిన్. 112

చ. తొగచెల్లితాతిజోతి హిమతోయముఁజిల్కఁ గిరీటిపచ్చతా
 నిగనిగ లల్క ముత్తియపునిగ్గులు మ్రుగ్గులు వెట్ట దట్టపుం
 బగడపుఁజాయ జాజు నినుపం గనుపట్టు విదేహరాజు హా
 న్నుగరునకుం బరిష్కరణనాటిక లేటికి మాటిమాటికిన్. 113

— * మంగళస్నానవర్ణనము. * —

వ. అనంతరం బంతరంగసంగతానందుం డగుశతానందుండు పరిణయోచితా
 భ్యుదయకాలికకరణీయంబు లాచరించి పంచశరవీరసంచాలిత సువర్ణపాంచా
 లికల పోలికల మేలికలం గీలుకొను జనకజాదిబాలికలం గై సేయుం డనినఁ
 దదీయాలిక లగువిధుకలాలికలు లాలికలగుచుఁ దొలుదొలుత జగతీకుమారిం
 గూరిమిం జేరి రయ్యెడ. 114

సీ. సిరసంఘ జన్వాజిచే నొక్కమృదుపాణి జలకమారిచె నొక్కజలద వేణి
తడియొత్తె జలుగుపావడచే నొకమిటారి కట్టె నంశుక మొక్కకంబుకంఠి
ననదండ నిడుకీల్జడను జుట్టె నొకబోటి దిద్దెఁ జిత్రక మొక్కముద్దుగుమ్మ
యలఁదె గందము నొక్కహరిచందనామోద తొడిగెఁగంచుళి నొక్క పడఁతిమిన్న

గీ. తీర్చెఁ గాటుక నొక్కయిందీవరాక్షి
మేత్తె లత్తుక యొక్కచాంపేయగంధి
పూనె మణిభూషణము లొక్కపువ్వుబోడి
చూపె ముకురంబు సతి కొక్కసాబగులాడి.

115

క. సతు లట్లూర్తిల మొదలగు, లతకూనల కతులమంగళస్నానాలం
కృతు లొనరిచి హిమభూభృ, తృతిసుతకడ నిలిపి రంత దశరథునగరన్. 116

మ. అలివేణు బ్రఘుసూను మాంగళికపీతాసీనుఁ గావించి ము
న్నలికంబందు శుభాక్షతంబు లిడి కల్యాణీజను లోభనం
బులు వాడ న్నిగఁ జుట్టియున్న తళుకుంబొందాయెతు ల్వీడ్చి కుం
తలము ల్దువ్వి తలంటి రింపుగులుక న్సంపంగితైలంబునన్. 117

గీ. మలయజోద్వర్తన మొనర్చి మరకతంపుఁ గొప్పెరల వాసనజలంబుఁ గుందనంపు
బిందియలఁగొందఱిందీయనిందుముఖులు, జలకమార్చిరిమనువంశతిలక మునకు.

సీ. కలువరాజిగిమిన్న చలువ దువ్వలువచేఁ దడి యొత్తి రధికసౌందర్యనిధికి
వలిపె హొన్నంచుదోవతియు సౌవర్ణాంబరముఁ గట్ట నొసఁగిరి రాఘవునకు
పరువంపుఁగిరవాదివిరిసరు ల్చికురబంధమునిండఁ జుట్టిరి దాశరథికి
ఘనసారహిమవారికలితకుంకుమపంక మలఁదిరి తరణివంశాబ్ధిమణికి

గీ. మకరకుండల కేయూరమకుటహార, కాంచికాదామకటకోర్తి కానికాయ
గండపెండారముఖపరిష్కారనివహ, మువిదలు ఘటించి రఖలదేవోత్తమునకు.

మ. కలకంఠీమణు లీగతి న్రఘుపతిం గై సేసి యాతీవి మాం
గలికాభ్యంజనమజ్జనాచరణలం గై సేయఁ బాటీరపం
కలతాంతాభరణాను కారితచలత్కల్పాననీజాతరీ
తులఁ గావించిరి లక్ష్మణున్ భరతు శత్రుఘ్నున్ బ్రమోదంబునన్. 120

చ. పరికరచారులీలఁ గనుపట్టెడుపెండ్లికొమాళ్ల కంబుధీ
శ్వరుసతి యింద్రరాణియు నివాళికి నెత్తు పసిండివెండిప

- శ్లోరములరేఖః దత్సమయవేఖవిరోధివిదారిదోర్యుగ
స్ఫురదరిపాంచజన్యముల పోల్కి రవీందులు దోచి రంతటన్. 121
- సీ. పంచధానిరవద్యభద్రవాద్యపితాన మానందముఖరాబ్ధి ననుకరింపఁ
గరదీపికాకోటి ఘనతరతారకాపటలీవిలాసమ్ము పరిధవింపఁ
బాదచారినరాధిపకిరీటసందోహ మబ్జకోరకభావ మభినయింప
మాక్తికచ్ఛత్రచామరదామరచ్ఛాయ కౌముదీరేఖ వైఖరిఘటింప
గీ. గురుకవిబుధానుసరణి సోదరులు దెలుప, నెక్కినగజంబు గగనంబులెక్కుగొలుప
నయనపర్వదరుచిసాంద్రుడయినరామ, చంద్రుడొగివచ్చెజనకుహజారమునకు.
చ. ఇనకులుఁ డాహజారమున నేనుఁగు డిగ్గి యనుంగు మంత్రిసూ
నుని కలుదండ గైకొని తను న్నిమిషంశవరుం డెదుర్కొనన్
మినుకుటొయారిపాదుకలు మెట్టి నివాళి మిటాగు లెత్త శో
భనపువితర్దిఁ జెంది మధుపర్కము నంది వసించు నయ్యెడన్. 123
- ఉ. మేను తళుక్కు రంచుఁ దొలుమించునడం జనుదోయి రాయిడిం
గౌ నసియాడ నందియలు గల్లనఁ గిల్జడ పార్శ్వరంగనీ
మానటియై రహింపఁ దెరమాటునకున్ మరుదంతి నీటునన్
జానకి వచ్చె నెచ్చెలులు సందడిఁ గ్రమ్మ నొయారి నెన్నడన్. 124
- క. శతపత్రహితాన్వయవి, శ్రుతునకు “నారాయణస్వరూపవరాయ
ప్రతిపాదయామితే” యని, సుత జనకుఁడు చారవోసె సూన్యతసూక్తిన్. 125
- గీ. రతియు మదనుండుఁ బ్రణయఃప్రహముఁ బూని
యుత్పలపయోజశరము లొండొకరిమీఁద
నేయుక్తియ జానకీరాఘవేశు లప్పు
డిరువు రొనరించి రన్యోన్య వీక్షణములు. 126
- మ. తనక్రేగంట, రహించు తుంటవిల్లుతున్ దండించె నేయుగ్రుఁ, డా
యనవిల్ ద్రుంచితి వెంత జోద వనుచున్ హర్షించి వైదేహి రా
మున కచ్చోఁ దలఁబ్రా త్నెపంబు దొలకఁ మృక్తాభిషేకం బొన
చ్చె నుదంచధ్వనిఁ గంకణంబులు ప్రశంసింపం గృతజ్ఞత్వమున్. 127
- క. అంగజశంఖజియశ్రీ, కిం గట్టుదుఁ బట్ట మనెడు క్రియ నాసీతా
శృంగారిణికంఠంబున, మంగళసూత్రంబు గట్టె మనుకులుఁ డెలమిన్. 128

- గీ. కడలిగట్టుపనికి గరిడిసాదనవీరి, కిది యటంచుఁ దజ్జు లెంచుకొనఁగ
జనకరాజకన్యయును రామభద్రుండుఁ, గట్టి రథిక్మైత్రిఁ గంకణములు. 129
- చ. తెలిగనుదోయి చెందొగలతీరుగఁ దాంతవతంసితాసితో
త్పల యగు హేమామధూమ్య పయిఁ బర్య ఘనంబున నత్తమిల్లు న
త్తోల్లుకరిమించు మించునలతోయ్యలి దోయిట నుంచి నించులా
జలు వడగండ్లు గాఁగ శిఖిచాలె శిఖావళితో నటింపఁగన్. 130
- చ. తనకులకర్తమిత్ర మగుతామరచెల్పు హరించుకొన్న మ్రు
చ్చున కతిరోహితత్వ మిటు చొప్పుడునే యని పట్టుకొన్నపో
ల్కిని మిథిలాధినాథసుతకే ల్విజపాణిఁ బరిగ్రహించె న
య్యినకులసార్వభౌముఁడు సమృద్ధతరప్రణయాభిరాముఁ డై. 131
- మ. నగము న్తున్నుగఁ దన్ని క్రొన్ననలు పూనంజేయునీయంఘ్రి డా
య గరీయం బగుతాయి తా నలరుటే యాశ్చర్య మంచు న్సఖుల్
పొగడ స్సిగ్గు వహించుభూమిజపదంబు న్రాఘవుం డంటి గో
ళ్లగుమిం బుచ్చగమిన్ భజింప సనెక ల్లట్టించె హస్తంబునన్. 132
- క. మింటం దోచునరుంధతి, యింటనైలఁగెడు పురోధ కిల్లాలట క
న్గొంటిమి తత్సతి నున్నతి, గంటి మనుట యెంత వింత కాకుత్స్థులకున్. 133
- గీ. అమరనగకోటి యైనఁ బర్యాప్త మాధ, నాంబర వితీర్ణి కా వివాహంబునం ద
నంతకళ్యాణగుణ హేతు వై నగాము, సన్నిధిమ హేమాత్సవం బట్లు సాగె గాక.
- ఆ. లక్ష్మణు లగునూర్కిలాలక్ష్మణులలోభ, రతులు మాండవీభరతులు నఘవి
జఘ్నులు శ్రుతకీర్తి శత్రుఘ్నులునునట్ల, పరిణయార్హ కృతులు జరపిరంత. 135
- మ. ననఁబోణుల్ రతనంపుఁ బల్లెరముల న్నాల్వోదనం బొల్పుఁ బ
ప్పును శౌకంబులుఁ బిండివంటలు ఘృతంబుం బాయనం బానవా
లును బచ్చట్లు రసావళుల్ దధి మొద ల్బువ్వం బమర్పంగ భో
జనము ల్బంధుజనంబుతోఁ జలిపి రైత్వాకు ల్పభార్యాకులై. 136
- చ. హరిహయవిస్తయావహరమాధికుఁ డాజనకుండు ముద్దుఁ గూఁ
* తురుల వివాహము జ్ఞానీశత్రు శ్లోనియాడఁగ నిట్లానర్చి య
ల్లర కరణం బొసంగె హరులుం గరులు న్రథము ల్దనమ్ము లా
భరణము లంగనామణులు పట్టపరీమళవస్తు లాదిగన్. 137

గీ. ఈగతి విదేహపతియింటఁ గృతవివాహు, లైనతనయులతోఁ గూడ సతనివీడు
కొని దశస్యందనుం డంతఁ దనదుపురికి, నడచు నెడ నొక్కనాఁటి పైనంబునందు.

సీ. తను వెల్లు నిండి యాదలకు నెక్కిన రాద్రసము కై వడి జటారాగ మమరఁ
జేఁజిక్కి కృశియించు రాజన్యయశము వైఖరి జపస్ఫటికాక్షసరము దనర
నగభేది యనెడు చిహ్నంబుఁ దెల్పెడి జాడ గండగొడ్డలి భుజాగ్రమున మెల్లియ
మరు గెల్చి యావీరవరు విల్లలుత వై చికొనినట్లు జందెంబు కొమరు నెఱస

గీ. హరకుధరశృంగతుంగవంశాగ్రంగ, నానటత్కిర్తిన ర్తకీనటనపటిమ
• వర్ణనోదీర్ణ తద్గృహద్వార్గవుండు, మార్గమున కడ్డ మైతోఁచె భార్గవుండు. 139

గీ. తోఁచుటయు గుండె కడుఁ బాచుపాచుమనఁగ
భృగుసుతుఁ డమందగతిధుర్యుఁ డగుట గనియు
వినియు నెక్కడి సడివచ్చె వీఁ డటంచు
దిగులుపడి పక్షిరథుఁడు చింతింపఁ దొడఁగె. 140

శా. ఈడో యేమి లలాటనేత్రుఁడు నహో యీధన్వితోడన్ గుహ
ప్రీడాదాయి భుజాబలుం డితఁడు మున్ ద్రిస్సప్తకృతోర్వరణ
క్రీడాకృత్తరిపుక్షమాధిపవపుఃకీలాలవారాశి నీ
రేడాతొక్కతరాలవారలకుఁ దా నీడ నివాపాంజలుల్. 141

శా. ముల్లోకంబులుఁ దల్లడిల్లు నిపు డిముంగోపి కేనుంగుతోఁ
జెల్లాడం జనుబాలులీల నితనిం జేష్టించినం గీడు వా
టిల్లుం గా దని వేడుకొన్న మదిఁ జండించుం గదా వీనికిం
దల్లిం జంపిన దుండగీనికి దయాదాక్షిణ్యము ల్గునే. 142

శా. ఐన ట్లయ్యెడుఁగాక వేడుటయ కార్యం బంచు నర్హ్యదిపూ
జానిర్తాణ మొనర్చుపక్షిరథభూజానిం గటాక్షింప కో
హో నారి న్నదనారిధర్తమునకు న్యోజించినాఁ డెవ్వఁడో
హానిం జూతముగాక యిప్పు డని గర్వగ్రంథియై ముందటన్. 143

చ. నిలిచిన భార్గవుం గని మునిప్రవరుం డని తేమ డిగ్గి యం
జలియొనరించు రాఘవు నిశాటకులద్విపర్నూటకూటపా
కలకరబాణతొఘవుని గన్గొనని గ్గరుణాబ్జపత్రబా
హుళిఁబచరింపఁ జూచి తలయూచి యతం డతిచండిమోద్ధతిన్. 144

శా. నీవా రామసమాహ్వయుండవు ? జను ల్నిన్నేకదా మన్యుర
 త్నావై చక్షణి భీరువుం మరములో ఖండించినాఁ డందు రో
 రీ విశ్వాధికధర్మనిర్మథనపారీణప్రచారుండవై
 నా వీ వెక్కడిరాచబిడ్డఁడవురా నారీతనుత్రాన్వయా! 145

చ. శివు దృఢముష్టిచే నొగిలి శ్రీహరికోపరసాబ్ధిమగ్నతం
 జవికినప్రాతవిల్లొకటి సద్దమునం దిడికొన్న మీవిదే
 హవిభుఁడు దాని నెక్కిడుట యాత్తజఁ గోరి యొనర్ప నిప్పుడా
 చివుకుచిదారపుంధనువుఁ జీల్చుట కింత మదింప నేటికిఁ. 146

శా. నీలా విందునఁ గాననయ్యెడు మదానీతోగ్రచాపంబుఁ గెం
 గేలం గైకొని మండలీకరణశక్తిం జూపెదే యంచు వీ
 రాలాపంబు వచింప నారఘువరుం డావిర్భవన్తందహః
 సాలోకంబున సన్నసేయుడు సుమిత్రానందనుం డిట్లనున్. 147

మ. జననీకంతవిలుంతనాచరణమో శస్త్రాస్త్రభృద్భావ్త్వా
 ర్తనమో మత్తనిశాచరీవధ మఘత్రాణంబు లుగ్రస్ఫుర
 ధనురాకర్షణనైపుణంబును మహత్త్వం బై విజృంభింప ని
 మ్మనువంశప్రభవాగ్రగామి యగురామస్వామికిఁ భార్గవా! 148

శా. ధానుఝోన్నతి చెప్పఁదీరునె మునీంద్రా మేరువో మందరం
 బో నీచాపము దాని బైసియు నిఁక న్తోపెట్టఁగాఁ గాననా
 నే నింతే మది కింతలోఁ బదటమా యీవట్టి యశాద్ధత్యమే
 లా ని నివ్విప్రత చూచి కాచితి దురాలాపంబు చాలింపుమా. 149

చ. అనుడుఁ బరశ్వధాయుధుఁ డహంకృతిఁ జేతికి నిచ్చినట్టి వి
 ల్దనకడకంటిచాయ మణిధన్వంత గన్పడ నెక్కు వెట్టిసం
 జనితగుణధ్వనిస్తనితసంగతి నొప్పె ఘనాఘనంబు పో
 ల్కిని నరపుంగవుండు నరలేఖశిఖావళకోటి రంజిల్. 150

క. భజియించిరి నమ్రతవ్రిం; బజతనయ తనూజ భుజసమర్పితగుణలై
 త్రిజగన్నుతి గలభృగువం, శజనిం దగు చాపదండ జమదగ్నిభవుల్. 151

క. ఋజు వగుచాపము వక్రత, భజియించుట వక్రుఁ డైన భార్గవుఁ డెంతే
 ఋజుతం గనుటయు భరతా, గ్రజయుగపత్నాప్ర గుణతకతమునఁ గాడే. 152

గీ. మునితిలకుఁ డంతట నమోఘ మనుకులీన, మార్గణ నిరుద్ధ సౌవర్గమార్గుఁడయ్యెఁ
దద్గతిక్షణవిఘ్నకృత్యమునఁ దోచు, ఫలము చేసేత ననుభూతి సలిపె ననఁగ.
వ. అంత సంత్రాంతం బైనజామదగ్న్యశక్తి సంపత్తిచే సంపన్నుండును. పన్నగ
పరిబృథ భోగసాభోగ భుజాభిరాముండు నగురాము నాలింగనంబు సేసి
మూర్ధంబు నాఘ్రాణించి దశరథుండు కరితురగపురస్సరరథుం డై పరిఘయుం
బలెఁ బరిసరంబునం బ్రవహించు సరయుతరంగిణిచేఁ బరీతం బగు సాకేతం
బును సదారు లైనదారకుల సాదరంబుగా నవలోకించు పౌరపురంధ్రుల
నీరంధ్రిత గవాక్షంబు లగుకటాక్షంబులచేఁ బింఛాతపత్రాయమాణ ధవళా
తపత్రుం డగుచుం బ్రవేశించె.

154

ఉ. సారతరత్రపాభరవశంబున గూఢమనోజవిక్రియా
భారవిశేషతా జనకపార్థివకన్యలఁ గూడి సంతత
స్ఫారసుఖానుభూతి గను పక్షిరథాత్మజులకు భజించె శృం
గారము యావనస్ఫురదగారము ధీరనుతప్రచార మై.

155

మ. కుటిలారిద్విరదావళీవిదళనక్రూరాసి*పారీంద్ర కై
యటకౌమారిలకాపిలాది బహుశాస్త్రాభిజ్ఞముగ్వేదివేం
కటనారాయణసత్కవిప్రముఖసంఖ్యావన్తరాశచ్ఛటా
పటువాగారభటీవిభాసురసభాపద్మాకరాహస్కరా !

156

క. అనుదినసురభిస్రక్చం, దనఫలదానక్రియాభినందితనానా
జనపదవసుధానిర్జర, వినుతకళాభోజరాజ విభవబిడౌజా !

157

మాలిని. మదనజనకరూపా మంజుధర్మానులాపా !
వదనవిజితచంద్రా వైభవశ్రీమహేంద్రా !
పదనతరిపురక్షా పండితోద్యత్కటాక్షా !
కదనజయధురీణా గానవిద్యాప్రవీణా !

158

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠీవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం
బైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ఇది బాలకాండము.

శ్రీరస్తు.

చంపూరామాయణము.

— ❦ —

చతుర్థాశ్వాసము.

— . అయోధ్యాకాండము. * —

- క. శ్రీవెల్లంటికులాధిప, సౌవస్తిక విప్రభక్తిసంపన్నమనీ
షావిర్భావ నిషేవిత, కావేరిన్యపాలచంద్ర కసవనరేంద్రా. 1
- చ. పరదురవాపబాహుబలభాస్వగుఁ డుత్తరకోసలావనీ
శ్వరుఁడు శచీశ్వరుం దెగడువైభవ మొప్ప ధరిత్రి యేలుచున్
భరతుని లక్ష్మణావరజుఁ బంచె ముదంబునఁ గైకయీతలో
దరికి సహృదరుం డగుయుధాజిదిలాధిపురాజధానికిన్. 2
- * దశరథుఁడు రామునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁ దలఁచుట. * —
- శా. అంత నివ్వశ్వభరస్వయంవహభుజోదంతు నివ్వదేహత్కజా
కాంతుం గోసలమాత్రధాత్రికిఁ బతిం గావింప రా జాత్మలోఁ
జింతించెన్ జగమెల్లఁ దాల్పుఁగల జేజేగట్టువజ్రజ్జని నై
శాంతస్తంభధురంధరత్వ మెనయించంబూనుచందంబునన్. 3
- క. చింతించి తనదుకోరికి, మంతుల కెఱిగించి గురుసమావనయశ్రీ
మంతు లగునాగరకధీ, మంతులఁ బిలిపించి పలికె మధురతరోక్తిన్. 4
- సీ. ఆచక్రవాళక్షమాచక్రధౌ రేయు లాజన్మశుద్ధవృత్తానపాయు
లాచండ్ఢకిరణాజహదఖండభుజశౌర్య లామనుస్థిరతరన్యాయధుర్య
లాపురందరగోపకోపపాదితవార్తు లాబహ్మభువనవిఖ్యాతకీర్తు
లాస్థాణునారాయణాస్థానమృతదాను లాకకుత్ స్థపరిస్ఫుటాపదాను
- గీ. లై నమాపెద్దలచరిత్ర మతివిచిత్ర, మన్మచుఁ గొనియాడుకొనఁ జెల్ల దందుకెల్ల
షష్ఠిసాహస్రకములు మజ్జనకు వెనుక, రక్షణముగన్న మీరెపోసాక్షు లెన్న. 5
- క. వేదము మీయంగీకృత, వాదము లోకత్రయానివారితనిజమ
ర్యాదము గావున నది యాఁ, గాదనరు గదా నిజంబు గాఁ దనరుఁ గదా. 6
- సీ. దోషాచరీహరిదూరీకృతిఘటించు నతిరథత్వమునను నాచరాక
ఖిలన్యపాలకశత్ర ఘనసారచర్చ, బోనిడు హేతివాడిమి నడఁగఁబోక

- వై రివీరముఖేందువై వర్ణ్యరచనానిదానోగ్రసేనకు లోనుగాక
యాచకశ్రేణిదైన్యంబు వెల్వెలఁబాటు హరియించు ధనముచే హానిలేక
గీ. తేటి లేబోటిగమికిఁ బూఁదేనెసోన, విందు సవరించువికచారవిందవాటి
నించుపున్నమనాటివెన్నెల యనంగ, నెరసె జర మేన సిరసును నరసె మాకు. 7
- ఉ. కాన భవన్తతం బగునొకానొకపల్కు వచింతుఁ బార్థివో
ద్యానవినాశకృత్పరశుధారు జయించినవీరు సజ్జనా
ధీనవిహారు మేరుగిరిధీరు మదగ్రకుమారు నే నికన్
భానుకులాధిరాజ్యమునఁ బట్టముగట్టి వహింతు నూటటన్. 8
- మ. అనుసీతాదయితాభిషేచనకరవ్యాహార మారాజసిం
హునివంకన్ విని నాగరోత్కరము వర్షోద్యోగజాగ్రద్ధనా
ఘనఘోషశ్రవణక్షణకలిత కేకానిక్వణోత్సేకకే
కినికాయంబుగతిం బ్రమోదనినదాకీర్ణాఖిలాశాంత మై. 9
- క. వనజోద్ధతమధునిభవ, క్రీనటన్తోదాశ్రు వయ్యె రఘుపతినభిషే
చనబహుగుణితద్యుతి గనుఁ, గొనుటకుఁ గనుదోయి గడుగుకొనియెడుభంగిన్.
- మ. మనువంశాగ్రణి జాగ్రదగ్రసుతసామ్రాజ్యాగమప్రాజ్యమ
జ్ఞనసంమర్దజ భూరజఃపరిజిహ్వాచుంచురోమాంచకా
యనికాయప్రకృతివ్రజద్విగుణజాతానందమున్ డెందమరి
ద నిగూహించుచుఁ బల్కె నాప్తసచివోత్తంసాళితో నత్తటిన్. 11
- ఉ. నే మవనప్రసక్తి నవనిన్ భరియింప ని దే మొకో జన
స్తోమము శైలజారమణజూటవిటంకసుధాంశుధాము శ్రీ
రాము నఖండ మండలధురంధరుఁగా గణియించి నించె గా
మామది కద్భుతం బనుడు మంత్రులు పల్కి రుదారచాతురిన్. 12
- ఉ. ధారణి న్నావరించి యవదాతయశోనిభు లై సమీర లు
న్నారె కదా జనౌఘమయి నారఘునాథు శరణ్యగా ముద్దిన్
గోరకయున్నె యూరక చకోరక మాఁకలిగొన్నచో విధుం
జేరక చేరు నే యమృతసింధువుఁ దజ్జనకత్వబంధువున్. 13
- క. అనియెడు మంత్రులుఁ దారు, స్థనులపుడు వసిష్ఠుశాసనంబున నభిషే
చన సంభారాహరణంబునకుం ద్వీరపడఁగ నృపతిపుంగవుఁ డంతన్. 14

గీ. రాము వినయాభిరాము సుత్రామసదృశ, ధాము రావించి యోవత్స తావకీన
మాళిమకుటంబుఘటియింపమామనసు యతిష్యమాణంబు రేపటితిష్యమందు.

చ. అని నియమించి పంచినయజాత్మజాయత్నము కోసలేంద్రనం
దన కెఱిగించి యాత్మసదంబునకుం జనుదెంచి యున్న య
జ్ఞకసుతాసహాయకరసారసముఖ భృతకౌతుకంబుగా
నొనరించె దత్పురీజనులయుల్లమురీతి వసిష్ఠుఁ డంతటన్.

16

మ. రఘురామోదయవార్తఁ దోచు జనహర్షశ్రీలకున్ గేహగే
హఘనానద్ధముఖానవద్యబహువాద్యశ్రేణు లాశాంతరా
లఘుదంతావళకర్ణతాళపరిభేలం గాంచు నా దావహి
ల్ల ఘటించెన్ భువనత్రయీమకుటిపై లాగెత్తునొద్ధత్యమున్.

17

— * కైక రెండు వరము లడుగుట. * —

చ. హరిహయకంటకాన్వయలయావహవై ఖరి కెల్ల యైన క
ల్లరి మదిరీతి మేను కుటిలమ్ముగఁ ద్రిమ్మరు మాయదారి మం
దర యనుజంత శాంతభరితం బగుకైకమనంబు దివ్యపు
ష్కరిణి విశుద్ధవారి వనకాసరి వోలెఁ గలంచె నత్తటిన్.

18

మ. పటుఝంఝానిలపేష దోష ముదయింపన్ శీతలాంభోధర
చ్ఛటదంభోళిజనించినట్లు జనతాసౌఖ్యాపహృన్తందరా
కటువాక్యార్భటి నుద్భవించె భరతుం గన్నట్టికై కేయియం
తటిసీమంతవతీశిఖామణిమతిన్ జార్జన్య మత్యున్నతిన్.

19

శా. ఆశాతోదరి మందరారమణి దయ్యంబో యనం జిత్తమా
వేశింపన్ మును వైజయంతనగరోర్విన్ శంబరానీతబా
ధాశాంతిం బతివంకఁ గాంచినవరద్వంద్వంబు నావేశ యం
దాశించెన్ భరతాభిషేకరఘువర్యారణ్యచర్యాకృతిన్.

20

ఉ. కైకయి వేడుతద్వరయుగంబు నిశాతశరాకృతిం జెవుల్
సోకి తపింపఁజేయ మదిలో నిలఁజాలక దావపావకా
లోకము చుట్టుకొన్న వనితోపల నుండి బహిర్వినిర్గమ
స్వీకృతి గాంచు నేణిగతిఁ జేతన వోఁ దలిమోపరిష్థలిన్.

21

గీ. వ్రాలి తెప్పిటి నరపాలమకాళి దా న, సత్యభయశీలి గావున జాలిగొలుపు
నాలి నీలితనాన కాననఁగఁజాలి, సోలి సుతుషూలిమికి నాగయాలిఁ జూచి.

గీ. జాయమానస్థిరాకీర్తి జాయ మాన, వేమి నీసుతుఁడా రాజ్య మేలు మేలు
కౌతుకముఁ బన్నితిలకు నకౌతుకముగఁ, గౌతుకము*రాము వెడలనికౌతుకంబు.

క. అపరీతరామ మగుతటి, విపరీతము గాకపోదు విధిక్యత మగునీ
యుపయమవై భవ మిపుడా, యుపయమవై భవ మొనర్పనున్నది యనుడు.

చ. అతివ నిరర్గళస్థితవదానస యై కితవాత్తనీన వాం
భితవరపూర్తికిం బతివశీక్యతిఁ బూన్పుచు నమ్మచెల్ల యా
శ్రుతము నిరాకరించుటకుఁ జూచెద వేమనవచ్చు నింక ని
శ్రుతము వివేకపాకమును సూన్యతమున్ మనువంశవల్లభా. 25

మ. తనమే మాంసము గోసియిచ్చిన కపోతత్రాణశీలిన్ శిబిన్
వినవో యాశ్రితవిప్రశేఖరునకున్ నేత్రప్రసం దై నధ
న్య నలర్కాహ్వయు నాలకింపవో వదాన్యలో దప్పిరే బాస ద
ప్పినఁ బాథోలిపిఁజేసె దుక్తిక్యతమున్ బృథ్వీశు లూహింతురే. 26

మ. అకటా యాడినమాట చెల్లుబడి నేయంజూడు మారీతిఁ జ
ల్పక కౌసల్యమనోరథంబె ఘటియింపం బూనినం దాఘకో
నె కదా నేనిక దారుణాగ్నిశిఖఁ గానీ నీటఁ గానీ కృపా
ణికఁ గానీ గరళంబుచే నయినఁ గానీ ప్రాణ మొప్పించెదన్. 27

ఉ. నావిని యీవినాదయపు నాదయితామణివా భవాదృశ
గ్రావకతోర యేకరణి గణ్య యగున్ సతులందు రాముఁ డే
కై వడ్డి నోఁచుఁ దండ్ర గలుగన్ సుతవంతులపోడి మింక మా
కేవిధి నబ్బు నీతనయుఁ డిచ్చు నివాపనివాపమున్ గొనన్. 28

నీ. మణిమయప్రాసాదమహి మెలంగుపదాంబు లడవుల నడచిన నడచుఁగాక
మడుఁగు దువ్వలువఁ బూనెడుకటీరంబు వల్కలశౌటిఁ గట్టినఁ గట్టుఁగాక
కుంకుమవాసనాలంకృతం బగుతొమ్ము బూది పైఁబూసినఁ బూయుఁగాక
పసిడితామెతుకుఁ బొల్పుచుమాళిబంధంబు జడలుగాఁ జాలినఁ జాలుఁగాక

గీ. కైక యేవీకఁ బవళించు లేకలేక
కలిగిన కకుత్స్థవంశశేఖరునిమ్మదుల
తను వయో యీసు నెనయు నీమనసుకంటె
గడుసుఁదన మొందు సుపలసంఘములయందు. 29

గీ. అనెడు పతిజం కెనఁ గరంగదయ్యె నకట, మందరాక్రాంత మగుకైకమానసంబు
 పూర్ణచంద్రోదయంబయ్యుభూరివీరు, దావరణ మొందుశశికాంతమనఁగనంత.
 మ. పతి యానుర్తతికిం బరాజ్ఞుఖిత దోషం గొంతసే పూరకుం
 డి తనుంబిల్వ సుమంతు సంప నటకు స్సీతేశుఁ డేతెంచి యా
 నతుఁడై ముందట నిల్చి రా జపుడు దీనస్వాంతుఁడై వర్తిలం
 గత మేమీ యని భీతినొందఁ బలికెం గై కేయి నిర్లజ్జయై.

30

— * కైక రామునకుఁ ధనవరములం జెప్పట. * —

మ. తనయాసక్తియు సత్యసూక్తియు విరోధంబొందఁ జింతాంబుధిన్
 మునుఁగం జొచ్చె నరేంద్రుఁ డిదొర ననిన్ మున్నొక్కచోఁ గాచి కై
 కొనియుందున్ వరయుగ్మ మే నదియు నీకున్ మాండవీజానికిన్
 వనచారావనిభారహేతు వన నైత్వాకుం డనుం బ్రీతుఁడై.

31

మ. భరతుం డేమి తలంకునో మహిభరింపన్ రాముఁ డుగ్రాటవిన్
 జరియింపన్ మదిఁగొంకునో సగరవంశస్వామికిన్ దండ్రీ కీ
 సరణిం జింతిలనేటికిం దనప్రతిజ్ఞాపూర్తి మావంక దు
 ష్కరమై తోషఁగ వాసవోపకృతియో గంగాసమాసీతియో.

32

చ. నను వని గాత్రమాత్రభరణంబునకున్ నియిమించి యాచతు
 ర్వసనిధిమేదినీభరణరాజ్యరమాగరిమంబుఁ దమ్ముగు
 ట్టనితల కెత్తినావు సుకరత్వము దీన గణింప నాపయిం
 గనఁబడుఁ బక్షపాత మధికంబయి నీమది కంబుజేక్షణా.

33

గీ. జనకుఁ డనుజాభిషేచననోత్సవశుభంబు, వీనులకు విందుగాఁ దానెయానతిచ్చి
 మామకీనాథజలియుతప్రణామపూర్ణ, పాత్ర మునకేల కాడమ్మ పాత్రమనఁగ.

34

చ. కులిశనిపాతభీత మగుకొండవిధాన దవానలావళిం

దలఁకువనీవనస్పతిపిధంబు దివస్పతిరాజధానికిన్

దొలఁగు యయాతితండ్రగతి దోషఁగ భూపతి నేలప్రాలపి

హ్వలపడఁబోక కైకగురునానతి జేకొనుమయ్య రాఘవా.

35

క. అన దండమిడి తదాజ్ఞన్, ననదండగతిన్ శిరంబునం దాల్చి ధరా

వనమునకై రఘువీరుఁడు, వనమునకై చనుకడంక వర్తిలె నంతన్.

36

క. మనుజేశునగరు వెలువడి, జననిగృహంబునకు నరిగి సవినయనతుఁడై

సినతల్లిచేతఁ దెలిపిన, విని యాకాసల్య శోకపిహ్వలమతి యై.

37

— * రాముఁ డడవికిఁ బైనమగుట. * —

చ. ధర జలజాదిచిహ్నములు దావుకొనంగ జగత్రయీశివం
కర మగునీకరంబునకుఁ గంకణ మార్చినిదానకాననాం
తరతరుమూల కందఖననం బొనరింపు మటంచుఁ గట్టెనో
గురుఁ డగుశక్తితండ్రి రఘుకుంజర నిన్నటియుత్సవోన్నతిన్. 38

వ. అని యితైఱుంగున నమ్మత్తకాశినీరత్నంబు చిత్తంబు శోకాయత్తంబుగా
వర్తిల్ల నత్తటి సుమిత్రానందనుం డమిత్రానందకుధరబృంద సంక్రందనుం
డగుదశస్యందనాగ్రనందనుని తాలిమి యనెడు తూలంబున రవుల్కొనిన
కోపశిఖి యాటోపంబు సూప ని ట్లనియె. 39

చ. కలితవివేకపాక యగుకైక నయేతరవావదూకయై
తలఁచిన లోకనింద్యతకుఁ దా నవుఁ గా దనలేక యాకె మం
దులు తల కెక్కి బుద్ధిచలితుం డగువృద్ధుఁడు పెక్కుసేయు మొ
క్కలివగఁ బైన మయ్యెదవు కానకు భానుకులీన శేఖరా. 40

చ. ముది మది దప్పియున్న యతిమూర్ఖునకు నిజ మేది? నిన్ననే
కద నినుఁ బట్ట ముర్వరకుఁ గట్టెద నన్నది యందు కింతి దన్
గదిమిఁకొనం దలంకినది కన్నద విన్నది గాని దేమి చె
ప్పదు నిది నీతిగాఁ దలఁచుపూనిక నీది గణింపఁ జెల్లదే. 41

చ. అడుగకమున్న నీకు నిఖిలావని తండ్రి యొసంగి యుండఁ ద్రొ
క్కడపడనేటి కుర్వరకుఁగా దొర కాశ్రమవర్ణరక్షలం
బడఁజ్ఞుపదంబు లెంతటితపంబున లే వటుగాన దైవ మె
క్కడ వసియించుఁ బౌరుషము గల్గినచోఁ బురుషార్థసిద్ధికిన్ 42

మ. అరుణత్వంబు వహింప నేమిటికి నీ యంఘ్రుల్ వనాటాట్య మే
త్కరయుగ్మంబు భజించుఁగావుత గుణాకర్షంబుచే రక్తిమన్
వరభీతుం డగుతండ్రి యానతి నతిన్వర్తింప నీకేటికి
నృతీయిధిపం జనుఁగాక నాధను వికృత నమ్రత్వ మోరాఘవా. 43

వ. అని పలుకు ననుజు నలుకయుం గలంకయుం దొలంగ సాంత్యవాదమాధు
రీరచితసీధుసాధురీతిలాఘవుం డగుచు రాఘవుం డి ట్లనియె. 44

మ. జనకాదేశము భానువంశజుల కాచార్యం బగుం దండ్రుపం
పున ము న్కండుఁడు రేణుకాతనయుఁడుం బూరుండు గోహత్యకున్

జననీహత్యకుఁ బ్రాయ మిచ్చుజరకుం దా రొప్పియున్ సాధువ

ర్తనులై నా రటుగానఁ గాన కిపు డే దాతాజ్ఞఁ బోకుందునే.

45

గీ. అనియుఁ దమ్ముడు వెంటరా జననితోడఁ, గైకయివాక్యనిశమనగ్లపితన్యపతి
వపురవనభవ్యకర్తవ్య మపుడు దెలిపి, తత్కృతాశీర్వచోరక్షఁ దాల్చి యంత.

చ. జనశుభవాదమోదభరసంగత సీతవసించుమేడకుం

జని ఘనగర్జనంబు విని శౌఖినటించు మయూరికిన్ ధను

ర్ధవి చెవిఁ దార్చు నాటవికువైఖరిఁ గాననవాసవార్తఁ దె

ల్పిన వెనుకోఁదలంచు నలప్రేయసిమాటకు విహ్వలాత్తుడై .

47

క. ఆననము *దగనులివమే, రాన నముచిదమనురమణి కధికపు నీవా

కాననము మృగాస్తోగ్రవృ, కాననము భజించుదాన వంభోజాక్షి.

48

గీ. అనెడు విభువారణోక్తుల వెనుకదీయ,

దయ్యె మహికన్య సింహమధ్యాగ్రగణ్య

వనికేఁ దాదృక్ప్రియత్నుఁ డయ్యెను సుమిత్ర

యనుఁగుఁబట్టియు హరిశౌర్యుఁ డగుట నంత.

49

చ. ధనదంతావళధోరణీమణిగవాద్యం బైన యీవి న్సుయ

జ్ఞ నగస్త్యహ్వయుఁ గౌశికుం ద్రిజటు రక్షోజైత్రయాత్రాచితిం

దనిపె న్రాముఁడు మేదినీసుతయుఁ దద్వాసిష్ఠునిల్లాలికి

చ్చె ననేకాంబరభూషణంబులు వసీశ్రేయఃప్రయాణార్హతన్.

50

సీ. దండకావిపినవాస్తవ్య మానివితానసంకటం బెడలించు కంకటంబు

శౌర్పణఖోరునాసన్ మాక్తికతుషారకణఖరజ్యోతి గాఁగలుగుహేతి .

యచిరభావ్యభిమధ్యపురానిలింపసంపద్య్యయం బైనచాపద్య్యయంబు

వలభిదాదిమతపఃఫలకాండకలనాతిశయకల్పనగ మైనశరధియుగముఁ

గీ. దెచ్చుట కనుజ్ఞ వడసి యాత్మీయఘృత, రాశి కోసలజాశ్రితాగ్రజున కొసఁగి

వెంట సౌమిత్రిరా రామవిభుఁడు నగరు, వెడలి సతిదానుఁ బురవీధినడుచునపుడు.

మ. అజరాదు ల్పొడగాంచఁగూడని యసూర్యంపశ్య నారాముడే .

వి జనానీకవిలోకభాజనము గావింపన్ మదిం గొంకి పం

కజగర్భుండు ఘటించె నాగరకలోకశ్రేణికిం జూడ్కి బా

ష్పజలాకీర్ణముగా నజాహ్వయభృతక్షాత్రాభిమానోన్నతిన్..

52

- ఉ. వెండియు రాఘవుండు వృధివీపరిణీమణియింటికి న్సుమం
త్రుండు నిజాగతిం దెలిపి తోడ్కొనిపోఁ జని యూర్తిశాసహా
యుండు విదేహరాజసుతయున్ వనికిం దనవెంటఁ బైనమై
యుండుట విన్నవింప విసినోన్ముఖుఁ డయ్యె నతండు నయ్యెడన్. 53
- క. చింతిలి సుమంత్రుఁ డాజగ, జంతం గై కేయిఁ జూచి సడలందగదే
యింతట నభిషేకనిదా, ఘాంతావగ్రహము నీదురాగ్రహ మింతి. 54

— * సుమంత్రుండు కైకను నిందించుట. * —

- చ. మును పొకనాఁడు తేడతనన్రొలఁ బివీలిక లాడుముచ్చటల్
విని నగ, నవ్వఁ గారణము వేడ నతం డని చెప్పినప్పుడే
తనువు దొఱంగుఁ బ్రాణ మనఁ దన్మృతికిన్ మతినొప్పకొన్నదు
ర్జననికిఁ బుట్టినట్టియతిసాహసురాలవు గావె నావుడున్. 55
- క. అసమంజు వెడలనడిచిన, వసుధేశ్వరుఁ డేజనాపవాదముఁ జెందెన్
దెస లెఱిగిన వరములకా, ముసగసలని కైక నోరుమూయించెఁ బతిన్. 56
- క. సరయూపాతితపోరో, త్కరుఁ డాయసమంజురీతి దాశరథి యింకన్
బురివెడలుట కెంతటి ముష్కర వని సిద్ధార్థకుండు కైకం బలికెన్. 57
- చ. వనికి గురూక్తిఁ దోచుపరివారపుబొంద పయిన్నిరీహుండై
తనపినతల్లియానతిని దాల్చెఁ గటిస్థలి రాఘవుం డధి
స్తనతటనానటజ్జనకజానయనాంబుర్పురాభిషేకసం
జనితదుకూలతాగుణవిశాలము వల్కలచేల మత్తటిన్. 58
- క. వల్కలధృతి నజగవహృతి, శుల్కాత్తకళత్రుఁ డతఁడు సుషమవహింపన్
నూల్కనె జనముఖిబిసకిం, జల్కతతిన్ వికృతి నిఖిలజగదద్భుతమై. 59
- మ. తనఘుల్ గన్గొననోచు రాఘవునియాథాత్మ్యంబు భావించులీ
ల నధోవల్కలదర్శనాసహనిమిలన్నేత్రుండై మున్ను గ
ట్టినహొంబట్టు సడల్ప నేమికోద వృత్తెన్ గోటికందర్పనా
హనునెమ్మేని కేటంచు వాక్పతిసుతుం డార్తి మరల్చెన్ మతిన్. 60
- క. కులగురువారితనిజవ, ల్కలధృతియై యపుడు నీత కౌసల్యపదం
మ్ములకెరఁగి వనికి సెలవిడఁ, దెలుపన్ మది నడలి యాసతీమణి పల్కున్. 61
- చ. ఖరకిరణాతపోత్క్రీరనఖింపచజాగ్రదరణ్యమార్గసం
చరణములన్ నిమిశకులజాత నవానతరార్థవిందమం

దిర వగు నిన్నుఁ జూచి వనజేవత లాత్మనిమేషకల్పనా

పరిహృతి కొగ్గినాఁ డనుచుఁ బంకజగర్భునిఁ దిట్టకుందురే.

62

వ. అని యనుష్టుతానపాయవాత్సల్య యగుకౌసల్యకు సుశీలచారిత్ర యగుసుమి
త్రకుఁ ద్రిలోకీహితాచరణకార్తణవరోత్సేక యగుకైకకు విశకలితమనోరథుం
డగుదశరథునకు ననవరతనిష్ఠాగరిష్ఠుం డగువసిష్ఠునకుఁ బ్రయాణోచితప్రదక్షి
ణయుతప్రణామంబు లాచరించి కాంచనమయం బగునిశాంతంబు వెలువడి
నివార్యమాణానుసారిదౌవారికవితానుం డగుచు జానకీసామిత్రియుక్తంబుగా
నమేయగుణసముద్రుం డగు రామభద్రుండు తండ్రియానతి సుమంత్రుండు
మున్నొని హజారంబు చాయ కాంతం బొనర్చి తెచ్చిన మరుచ్చటులజ
వనిరాఘాటఘోటకానుషంగం బగుశతాంగంబు నుత్తుంగరంగసాను శృం
గంబు నాగోహించు చంచలామణిధనురుదారధారాధరంబు డంబు మెఱయ
నెక్కి యొక్కటం గ్రిక్కిటిసి గుమురుగుము రై వెంబడించు నాగరకసము
దయంబు పదరయంబువలన నుదయంబుఁ జెందు పెందూళి మైథిలీజాని *
తేనియారాజధాని విడుచుపుడమి వడువునం దొడరి నీత యడవికై నడచు
నెడ నిది యమంగళం బనుచుఁ దత్ప్రజానయనజాల కీలితానల్ప బాష్ప
పూరంబు దూరంబు గావింప సాంతఃపురంబుగాఁ బురంబును వినిర్గమించి
యొక్కించుక తడవునకుఁ దనరథం బతీతలోచనపథం బగుటయు వగం
బొగిలి మూర్చ్ఛిల్లి పరిజనానీత శిశిరోపచారగౌరవానీతచేతనుం డై యజ
తనూజుండు పురికి మరలి కోసలకుమారి కాగారంబు చేరి వర్తింప నిటు నివా
రింప రానిమానవపరంపరల సందడుల మందమందగమనుం డై చనిచని
వికసదరివింద సందోహశోణిమాళీకలో చక్షురాలోక దూరీతకృతావగాహి
దేహి మోహసంతమన యగు తమస డాసి వాసరకరుండు తనదువనరాశి
జగమిష ననుకరింపక యపరవనరాశి గదియుపగిది నస్తమించుటయుఁ దత్త
టినీతట తరుతటాంచ లాస్తీర్ణపర్ణ శయనాయతనరీతి నుల్లంబు పల్లవింపం
జేయ నెల్లవారు శ్శయించురాతిరి నిశీధసమయంబున నమాత్యునాలోకించి
వంచితజనప్రపంచ వేగసంచారచారు వగుతేరు దోలించి వేగాసాదిత వేద
శ్రుతిగోమతినిషంది కాహ్వయనదీత్రయాలంకృతియు నిత్వాకునకు మను
విత్తీర్ణయు నగువసుమతిం గడచి జాహ్నవీసముద్వేలకల్లోల మాలికాను

వేలశీతలవిశాలమూలంబుగను నదూరమందాకినీసలిల శీకరాసారతోషితానేక
శాఖాశిఖానిరంతరకులాయవిశ్రాంత బహువిధశకుంతవారంబును నభంగశృంగి
బేరనగరశృంగారంబును నగుహింగుదీపాదపంబుచాయ నిరవుకొని యున్న
సమయంబున.

63

— * గుహుండు రాముం జూడవచ్చుట. * —

మ. జనిసాహస్రతపఃఫలం బితని సాక్షాత్కార మీస్వామి కై
క నిదేశింప వనిం జరింపఁ జను టాకర్ణింప శక్యంబె కా
దని తాదాత్వికమోదభేదగుణశీతాశీతనేత్రాంబు లా

. ననము న్నింప గుహుండు రాఘవునకు న్వందారుఁ డై యిట్లనున్.

64

మ. భటదుర్గోద్భటదుర్గవజ్జనపదప్రాజ్యంబు నారాజ్య మె
ప్పటికి న్నీది గదా చతుర్దశసమాపర్యంతముం దేవ రి
చ్చొటనే యుండి నను స్థవచ్చరణదాసుం బ్రోవరాదా మరు
త్తటినీసేవ జనన్యదర్శనమనస్తాపంబుఁ బాప స్మృతా.

65

శా. * నామందాధిపుఁ డాదరింపఁదగు నన్నన్ రాఘవుం డంబకు
న్నే ము న్నిచ్చినమాటపట్టు సడల నైస్సా! యిక న్వల్కలం
బేమే నొందుటగాక రాచసాగసు లెవ్వట్టంగ నర్హంబె యే

లామిధ్య ల్కనువంశ్యులం దనుడుఁ బల్కంగొంకె వాఁ డంతటన్.

66

సీ. హరులపగ్గము లూడ్చి యంబువు ల్లోలించి సారథి దరితరుచ్చాయ నిలుప
మధుపర్క మిశురీతి మకరందబృందమందరగంధవహుండు ముందట మెలంగ
వనవాసభృతనిజవ్యథ జూడలేక డాగినరీతి నపరాధి నినుండు ద్రుంకఁ
దనతోనే సాంధ్యవందన మొనర్చినమునీంద్రులగోష్ఠి నిశఁ గొంతప్రాద్దు జరగ
గీ. ధనువు చేఁబూని భిల్లుండు దవుల నుండ, లక్ష్మణుండు నిద్ర సౌవిదల్లత భజింప
జానకియుఁ దాను గాంగరోధోనికుంజ, పర్ణ మయశయ్య రఘుపతి పవ్వళించె.

క. మఱునాఁ డరుణోదయమున, భరితజటాభారుఁ డగుచు భాగీరథి ది

వ్యరథానుగ యగు నిమ్నగ, దరి నిలిచి రఘూద్వహుండు ధరిణిజ కనియెన్.

68

సీ. కంజాతవిమత శేఖరజట్టాకోటీరకా బేరవారిజాకరమరాళి
ప్రకృతి కై తవగవీభ రితశివాలయక్షితిధరోధక్షరక్షిరలహరి
కపిలకోపజ్వరగ్లపితసాగరసముద్భృతనవ్యదివ్యౌషధీమతల్లి
జాతుమజ్జనకృజ్జనాతిపాతకజాతదర్దురీసందోహదందశూకి

గీ. ఆహరిద్వారవార్ధిపర్యంతచార, జటిహితనిమిత్తవిధిక్యతస్ఫటికరథ్య
యగు నిది శరణ్య కృష్ణవేణ్యాదిసింధు, జలజదృష్టాలమూర్ధన్య జహ్నుకన్య.
మ. అని మంత్రం బురికి న్తరల్చి తరిచే నామింటిమున్నీటి జ
వ్వనిదాఁటించి గుహుండు వీడుకొని పోవక మత్స్యదేశంబుతో
వసనేకావను లెల్లఁ జూచుచు భరద్వాజాశ్రమక్షోణికిం
జని యాతం డనుపం బ్లవోత్తరితభాస్వన్నంద నావారి యై.

70

— * సుమంత్రుండు శూన్యరథంబుతో నయోధ్యకు వచ్చుట. * —

చ. చనిచని కాంచె దాశరథి సానుర్పురీతటజాతచూతచం
దనలతికాదిపాదప వితానకృతానిశఫేలనామిళ
జ్జనతతిగీతివిశ్రుతివిశంకటపంకజరాగధోరణి
కనదరుణీకృతిద్విగుణగైరికర్పూటము చిత్రకూటమున్.

71

ఉ. కాంచి వసించి దైవతశిఖామణి కోకిలకంఠకాహళీ
పంచమనాదపంచశరపాటహమాఖరి లక్ష్మణప్రయ
త్నాంచితలోచనోత్సవదళాలయచాతురీ జెంత సీతవ
ర్తించుకతంబున నిజపురీవిహృతి న్నటపించె నంతటన్.

72

వ. అంతట సుమంత్రుండు కాంతారవైరస్యంబున రఘువతంసంబు మరలునో
యనుదురాశంజేసి యాశ్చంగిబేరనగరంబున గుహసకాశంబునం గొన్నివా
సరంబు లుండి వేసరి కతిపయప్రయాణంబులఁ బరిక్షిణోత్సవప్రజాసమేతం
బగు సాకేతంబు సొచ్చి దాశరథివిరహిత నిజసమాగమసంజాత శోకాతిరేక
నాగరకలోక బహువిధాక్రందమందీభవన్నేమినిస్వనతరంగం బగుశతాంగంబు
డిగ్గి నగరుసొచ్చి యచ్చట మహిపతికి నతియొనర్చినఁ దనవినారఘుపతిసమా
గతిం దిరోభూతచేతనం డగుచు నతండు కోసలసుతాసుమిత్రాసమాశ్వా
సితుండై రాఘవుం డేగతిం బదాతి యయ్యె, సీత యేమి యనియె, సౌమిత్ర
యెట్లు మెలంగె నని చిప్పిల్లు కన్నీళ్లు నడరు గద్గదిక నడుగ మగుడ నడుగులకు
నెరఁగి యిట్లనియె.

73

క. నీరథమునకుం బారమ, నోరథమునకున్ భవత్తనుజు లెడలిరి మి
న్నేరవ్వలిదరి వని జా, వారికులై రావిదేహవరసుత కథిపా.

74

మ. కట్టువై తోచుదురుక్తు లేమిటికి వక్కాణింతు వైరించియెం
తటి బ్రహ్మర్షి మరుద్గవీనవపయోధారాభిషేకంబు స

- ల్పుటకుం జాలకయున్న కుంతలభరంబు న్నీతనూజుండు చెం
చటవిం దెచ్చిన మట్టిపాలఁ దడిపెన్ సాస్రీకృతోర్వీజుఁ డై. 75
- చ. ఘనతతిఁ దోచుకొమ్మెఱుఁగుకై వడిఁ గాఱడవిం జరించు న
జ్జనకజకాళ్ల గోళ్ల నొకచక్కఁదనం బిడురక్తిమంబు మె
త్తనిజిగి లత్తుకయ్యె మఱి తార్కొనఁబోదు వివర్ణభావ మా
ననమున కింత యైన రఘునాథసనాథవిహారహరితన్. 76
- మ. వనమార్గంబున రాత్రులుం గిసలయవ్రాతంబుచే రామభ
ద్రునకుం దల్ప మమర్చి దుష్టమృగసందోహంబు రాకుండ బల్
ధను వమ్ము ల్గాని కాచి యుండుట సుమిత్రాపుత్రుఁ డస్వప్నభా
వనకుం జొప్పడె రామసేవకుల కస్వప్నత్వ మాశ్చర్యమే ! 77
- క. అని సుతులయునికీ దన కా, యన దెలుప నృపాలుఁ డప్పు డపరాద్రికిఁ బ్రా
మిను కున్నేనగుమినుకుం, జనఁ గౌసల్యన్ సశోకశల్యం బలికెన్. 78
- క. మగువా నీకీక వగవం, దగవా విను మిందుకు నిద్ధానము మున్నే
నగయాపితఘర్తవని, స్మృగయారతిఁ దమనకెలన మెలఁగుచు నచటన్. 79
- చ. యతిసుతుఁ డొక్కనాటినిశి నంబువు ముంచురొద న్నధేభమ
న్మతిశితశబ్దవేదిఁ దునుమ న్నను వృద్ధులు సంధులైన త
త్పితరులు వానితోనె చితి పేర్చి శిఖిం బడువారు మాగతిన్
మృతియెడఁ బుత్రశోకమె భరించుమటంచు శపించి రంగనా. 80
- క. కలిగితినిల శూద్రావై, శ్యులవలనఁ దపస్వి నగుచు నోన్మపపర సం
ధిలు బ్రహ్మహత్య యనువెత, వల దని యాదుర్గతుండు స్వర్గతుఁ డయ్యెన్. 81

— * దశరథుని మరణము. * —

- క. వశమా యటుగావున దుర్దశమాన్వగ రాదు రామరామా యనుచో
దశమావస్థకుఁ దార్చెం, బ్రశమాధికు శాప మపుడు పజ్జిరభేషున్. 82
- సీ. అమరావతీపురం బాఁగుకోజూచెనా యేసశాచరకులాధీశుఁ డైనఁ
చెఱవోయెనా యేమి జేజేనగరి * నూళగేరిలోపలి దేమిటారి యైన
రాయబారము వచ్చెనా యిత్తటి నయోధ్య కింద్రుహేజీబులం దెవ్వఁడైన
నాజ్ఞపుఁ డాయెనా యఖిలావసీపరిత్రాణచాతురికిఁ బ్రధాని యైన

* “ సూళగేరి ” యనుపదము ద్వితీయాశ్వాసము 25 పద్యములో మొకసారి వచ్చినది.
సూళగేరి (రు) = నాగవాసము (అని తోచుచున్నది.)

గీ. హరి యనఁడు తేరు వెదకఁడు కరినిఁ గోర, డేనిమిత్తంబు వినువీటిపైన మితని
కనఁగ నరిగె నభంగురాహవవిహార, విశకలితదై త్యరఘుఁడగు దశరథుండు. 83

ఉ. అత్తటి దృగ్బునోదయత నశ్రురూపంబులు గండమండలిన్
హత్తి కుచాద్రులం దొరసి నాభిసరంబులు నిండి పో నెలుం
గెత్తినిశాంతచంద్రముఖు లేడ్చి రమర్త్యనతోదరీకరో
ద్యత్తరకిన్నరీముఖరితాహరితానవితానమాధురిన్. 84

ఉ. సూన్యతవాది రా జనెడుసుద్దులు నిమ్మళమాయెఁ గై కసం
స్థాన మటంచుఁ దిట్లు రుదితంబులు గానకు రాఘవుండు పోఁ
గా నిపు డింత పుట్టెఁ గడగం డ్లనువార్తలు మిన్ను ముట్టి బి
ట్టె నగ రెల్ల గొల్లు మన నాగత మయ్యెఁ బ్రభాత మంతటన్. 85

క. భరతాగమపర్యంతము, ధరణీపాలకుని మేనుఁ దైలద్రోణిం
దొరయింపఁ తత్సృజానుల, నరుంధతీప్రాణబంధుఁ డాజ్ఞాపించెన్. 86

గీ. అర్హమాయెఁగృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహముతిలోత్తమోదితస్నేహమునకు
నర్హముగదాకృతాధ్వరుం డైనయతని, దేహముతిలోత్తమోదితస్నేహమునకు.

— * భరతుఁ డయోధ్యకు నచ్చట * —

వ. అంతట నను క్తపం క్తిరథవిరామవార్తతానీతభరతు లగుటకు వసిష్ఠుచే నను
జ్ఞాతు లైన దూత లతివవనజననయననహయసంకోచితసరణులై తురగపతి
నగరి కరిగి దుస్వప్న దూయమానుం డైన కైక యీసూనునకు గురునిదే
శంబు విన్నవింప నాతని మాతామహుండును యుధాజిత్తుండు ననుపం గతి
పయదినంబుల నవశకునసంపాతసాతంక చేతస్కుం డగుచు దుర్దినంబుకరణి
నస్ఫురద్దీపంబై వీరభటజనంబుగతి నసీతాసహాయభేలనం బై నిదాఘసమయ
సరసిజాకరంబువై ఖరి ననూర్తిళాపాన్వితం బైనసాకేతంబు సొచ్చి, యచ్చొటు
యథాపురప్రచారచారుపౌరంబు గామికి విచారంబు దోఁప భూపతియగా
రంబు దరిసి యరసి యు దెవ్వరిం గానక మగిడి జనని నగరి కరిగి మాతృ కా
నతుం డై తండ్రిసేమం బడుగఁ బరుషతరవావదూక యగుకైక యిట్లనియె.

చ. అడవికిఁ దండ్రిపంపువడి యాలును దమ్ముఁడుఁ దానుఁ జెంచుకై
వడిఁ జనినాఁడు రాముఁడు భవద్గురుఁ డంతటఁ గాలధర్మముం

దడయిడలేమి గైకొనియెఁ దద్గతి నింకఁ గళంకు లేక నీ
కుడిభుజపీఠికి న్నరలు కొన్నది పంటవలంతి నావుడున్.

89

క. కేకయజ్ఞోక్తి మయూరీ, కేక యహిం గలఁచువీకఁ గీలితపరితా
పాకృతిఁ బూన్ప వివేకా, పాకృతి ధృతిసడలి యడలి భరతుఁడు పలికెన్.

90

శా. కైకా యెంతటి పాతకంబు ఫలమోకా తల్లి వై తీ వికెన్
మాకు న్నల్లర కన్నదమ్ములకు నంబాత్వంబు నీయం దనం
గీకార్యం బగు నింతనుండియును దుష్కీర్తి ప్రసూభావమే
చేకో నర్హవు నీకుఁ బట్టి ననుకో సిగ్గయ్యెడి న్నామదిన్.

91

క. మాతృవ్యాజము గాంచిన, పాతకధోరణి వటంచు భరితక్రోధం
డై తన్ముఖమున కభిముఖ, మై తగుదృష్టి న్నరల్చి యనుజన కనియెన్.

92

గీ. మనుకులంబుఁ గాల్తు నని కంకణము గట్టు, కొన్నయట్టి చెట్ల కొఱవి యుండ
సవనభరణ కేళి భువనపావనకీలి, నాశ్రయాశసంజ్ఞ యగడుగాదె.

93

శా. హల్యన్తోచి కొమాళ్లు దున్నఁగఁ దదీయశ్రాంతి యెంతో మన
శృల్యం బై కనిపింప లంపటపడె న్సంతానబాహుళ్యమాం
గల్యం బొందియు వేల్పుటా వనఁగ నింకం బుత్తశోకంబు కా
సల్యాదేవికి నేకపుత్రకుఁ దరించెన్ శక్యమా యక్కటా!

94

చ. తనవిధిచే నరేంద్రుఁ డవితర్కితమంత్రగతి న్నసింప నా
తని యసువాయువు ల్వీరముధారసనాద్యయిఁ గ్రోలి యున్నదీ
ఘనకుటిలస్వభావ యిది గట్టును జెట్టును బుట్ట మిట్ట యుం
డిన వని కింతె గాని తగునే జను టుండెడు రాజధానికిన్.

95

గీ. ఆత్మవృత్తి కర్హ మగుదైత్యకులము లె, న్నేని యుండఁ గేకయేశునింట
లెస్సపుట్టె నీపె లేమావిగుమినట్ట, నడుమ వినపుఁదీగె పొడమినట్లు.

96

క. జననీతి కెడయు మామక, జననీతిగ్గత నయంబు సౌజన్యంబుం
జననోచితి నింక మనుకుల, జననోచితకీర్తి యేల సంధిలు ననుచున్.

97

చ. తినుజునితోడఁ గైకనగ రాతఁడు వెల్వడిఁకోసలేంద్రనం
దనఁ గని మ్రొక్కి పెక్కుశపథంబుల రామవనాప్తి కాత్మఁ దా
ననుమతి చెందమిం దెలిపి యంత గురూదితసూత్రపద్ధతిన్
జనకున కాహితాగ్నుచితసంస్కీయల న్నెఱవేర్చె నన్నిటిన్.

98

క. జనకురీ డీగతిఁ బితృవన, ఘనకుం జన భ్రాతృవనసముత్సుకుఁ డగు న
య్యనఘుఁడు జననీముఖహిత, జనములతో మరలి వచ్చె సదనంబునకున్. 99

వ. వచ్చి యంత యథావిధిసమాహి తౌర్థ్వదై హిక చతుర్దశదినుం డగుచు నా
ఘనుం డున్నయెడ జలజహిత కులహితాచరణ జాగరూకం బగుపౌరలోకంబు
స్త్రపథానానీకంబై మకుటభరణార్థంబు తన్నుం బ్రార్థింప నప్పార్థివతనూజుం
డి ట్లనియె. 100

శా. చాలింపుం డిది యేటిమాట యకటా సౌమిత్రి చారిత్రమే
నాలంబించుట కోపలేక భవదీయాజ్ఞ ప్తి గోటీరము
స్త్రాళిం బూనక యుందునే యొదవి యున్నం బర్ణశాలావకా
శాలంభం బిఁక దండకావిపినసాలాంతర్విశాలావనిన్. 101

చ. అని వనయాత్రఁ దెల్పె నతఁ డంతిపురంబున కేగి యచ్చటన్
జననయనాసుఖప్రరత సత్పథపాంసులతావహత్వముం
డనకుటిలత్వముం దలఁచిన న్నుడిగాలిని బోలు మందరం
గని యనుజుండు చంపఁ జనఁగా విడిపించినరాముతల్లికిన్. 102

వ. ఇట్లు తెలిపి యద్దేవి మొదలైన జననీజనంబు వెంబడింప నగరంబు వెల్వడి
యనల్పశిల్పికల్పితసమీకృతసమీచీన కాననపథంబు వట్టి ఘోష్టాణవారణ
ఘటావీరభటశతాంగసంఘసంఘాతభూతలోదితపరాగయోగపంకిలనభోవిటం
కరింఖ ఝురీపరీవాహుండును సుమంత్రమంత్రిమణి ఫణితగుణనివహగుహ
సహాయతానిస్తరిత భాగీరథీపురస్సరసరిదూవ్యహుండును నై ముందట భర
ద్వాజు నాశ్రమద్వారంబునందుఁ బరివారంబు డించి యాతనిం గతిపయ
సమన్వీతుం డగుచుఁ బొడగాంచి యావిరించిప్రభావుం డమేయనిజయోగ
మాయాబలానీయమాన సంతానకామధేనువై మానికచకోరలోచనా సమా
చారితోదాత్త తత్తజ్జనోచిత నిమజ్జనానులేపనాభరణభోజనాది బహువిధోప
చార గౌరవతృణీకృతశచీసహచరత్రివివదనైచక్యం బైన యాతిథ్యంబు
సలుపం బాలు పెసంగుసేనతో నాఁ డచట నుండి మఱునాఁడు తన్నెని
యనుప ననుపమచిరత్న రత్నవిచిత్రకూటం బగు చిత్రకూటంబు డగ్గటి యగ్గిరి
యుపత్య కావకాశంబునందు సేనాని వేశంబునుంచి చెంచుతేఁడునుం దానును

జానకీజాని నన్వేషించి యంచిత హవిర్గంధగంధవహాశోరహూమధూమ
 దూరతోవిభావ్యమానంబును నచలితహరిణగణతిరోహితశరీర వనదేవతా
 వితాన శీలితోపహారప్రసూనంబును నిశీధినీచరపిశాచవాటీ సముచ్ఛాటన
 ప్రవీణ మంత్రాయమాణ రామానుజధనుర్నినదనిశమనసముచితసమీప
 ఘటితదళకుటీరజటికుటుంబ పరిచయకరంబితమహీభాగంబును, ననేకశ్లాఘి
 శౌఖావలంబమాన వల్కలాఽనప్రతానంబును, నంబరపురాయాత డివిజ
 శ్లాతోదరీక రకిసలయానీతపారిజాత సౌరనదవారిజాత కీలితవితానసీతావిహ
 రణాగార తరుతలప్రచురవిచికిలలతాజాయమానకాయమానంబును, నధ్యు
 టజచత్వరాలక్షితసాలమూల హిమకరోపలవితర్దికానిహితసితకృపాణ
 తూణీర వారవాణ బాణాసనవతంసంబును, నతిథికులసపర్యాపర్యుత్సుక సు
 మిత్రాపుత్ర నిత్యాహితామందకందమూలఫలకోశమందిరాయితైకదేశంబు
 ను, నవిరహిత ధరణితనయాచరణవిన్యాసధన్యతా పరిహసితసాకేతరామణీ
 యకంబును నగురామాశ్రమంబు నొంది కైకయానందనుండు కందళిత
 మానసానందుండై యంతట.

103

సీ. మినుమినుక్కును సీతమేనికాంతిఁ గడానివలువత ల్కొలయు వల్కలమువాని
 ఘనసారతిలకవైఖరి ఫాలతలమునం దీక్షింపఁ దగు హూమరక్షవాని
 జలసేకజనితపాటలిమఁ గాంచనకిరీటతగాంచు జాటజూటంబువాని
 మహిమండలి వహించురహినాదిభోగిభోగముల మించుభుజాయుగంబువాని
 గీ. తమ్ములనదమ్ములనెడునేత్రములవాని, నునుమొయిలుచాయలుడివోనితనువువాని
 నకృతసుకృతావిధేయత నమరువాని, రాముశ్రీరాము శాంత్యభిరాముఁ గాంచె.
 చ. కని యారామసమీపసీమ లతయై కన్పించు క్రొమ్మించుఁ బో
 ణి నరణ్యాని కయోధ్యటెక్కు జిగిచే నిర్తించు రాజీవపా
 ణి నిమిత్తోణికళత్రు వంగడపుమున్నీటన్ సముద్భూతిఁ గాం
 చినజైవాత్మకరేఖ భూమితనయన్ నేవించె సాధ్వీమణిన్.

105

ఉ. ఏనృపుఁ డాసుమిత్ర కుదయించియఁ దా నితరానవాప్యరా
 మానుజచర్యఁగాంచు నిశలం ధపనిద్రతఁ జెందెనేని యై
 వ్యాసీ కనుంగవం జెనయు వారిజబృందము లందు రాగుణ
 శ్రీనిధి సూర్తిశేషు నిజదృక్పథముం దొరయించె నంతటన్.

106

చ. మరుగతి మండువేసవినిమ్రగ్గి తలంకెడు జింక పంకజా
 కర మెదుటం గనుం గొనినకై వడి రాఘవుఁ గాంచి తత్పదాం

- బురుహమదాళి యై జనకుపోకడ నేడ్పొదవ న్వచించుచు
 స్ఫురతుఁడు మూర్ఛముంచె రఘునాయకు లత్మణు బానకీసతిన్. 107
- క. ఆలో నంతఃపురజన, జాలోదితరోదనార్తి చదలంట నిడన్
 వేలాతిగళోక్కాన్డ వ, కోలాహల మావసిష్ఠకుంభజుఁ డణఁచెన్. 108
- గీ. తెలివి ఘటియిల్ల నంతటఁ గులగురూక్త, సరణి రఘువీరుఁ డామర సైంధవాప
 కృతనివాపాది సముచితకృత్యసముద, యుండగుచునుం డెనుఖిగోష్ఠి నుటజవాటి.
- మ. మనువంశంబునకున్ యశంబునకు ధర్మశ్రీకిఁ బ్రాక్కుణ్యవ
 ర్తన కాచారబహుశ్రుతాదుల కనర్హం బెద్ది యాజాడ కొ
 వ్పని తాత్పర్యము నిస్తరించు భరతోపజ్ఞంబు విజ్ఞాపనం
 బు నిజారణ్యనివర్తనంబుఁ దెలుపన్ భూపుత్రితేఁ డత్తతీన్. 110
- మ. సకృదుధ్యేతచిరేతరాంశునిభరాజ్యశ్రీమదావేశి చి
 హ్నా కిరీటంబు భరింపలే నమృతసౌఖ్యం బబ్బు నీరత్నపా
 దుకల న్నాపయి నుంచు మంచు పదపాథోజంబుల న్వేడుపో
 లిక న్రమం బగు మాళితోడి భరతున్ లేనవ్వతోఁ జూచుచున్. 111
- చ. మనము గురుక్తి సత్యగరిమం దొరయింపమి రాజధర్మమే
 యని యఖిలావని న్నిజపదావనియం దిడుకోర్కి దార్కొనం
 బనిచిన మాండవీపతి సమస్తబలాన్వితుఁ డై యయోధ్యకుం
 జని యచట న్వసింప కనుజన్తుఁడుఁ దాను జటాధురీణులై. 112
- క. ఎందాఁక రామువనగతి, యందాఁక వసింతు నిచట ననుపూనికతో
 నందిగ్రామావసథము, నందిగ్రామాభినంద్యనయుఁ డతఁ డుండెన్. 113
- క. దాశరథిజటాధరభయ, దాశరథిక్రూతి ఘటింప నంతట మర్యా
 దాశరథియు భృతచాపమ, హాశరథియు నైన యనుజుఁ డతివయుఁ దానున్.
- ఉ. లేటికులంబు నోటఁ గబళించిన దర్భ త్యజించి సోగకన్
 దేటల కల్వచాల్కు వనినిండ నిజాకృతిఁ గొంకులేని స
 య్యాటముతోఁ గనుంగొనేడు నత్రిమునీశ్వరు నాశ్రమక్షమా
 వాటికి నేగి యాజటిలవర్యుసపర్య భజించె నయ్యెడన్. 115
- గీ. అత్రికనకగాత్రి యవనిపుత్రికినంగ, రాగ మొసఁగె సానురాగసరణి
 దాన్ నొకటఁ బూనె జానకి మేనును, మించుమించు నాక్రమించు తీవి. 116

- చ. వననిధిమేఖలావలయ వారిజనీరజనీభవన్నరా
దనభటతండఖండనవితండకతండనురక్తుడై ఘనా
ఘనవలయంబుఁ దూత్రెడు వికర్తను కైవడిఁ జొచ్చె దండకా
వనిఁ జమరీకిరీభహారివాహరిసూక్మరగండకావనిఁ. 117
- ఉ. చంద్రధరప్రభావ శతచంద్రధరోపమరూప శ్రీహరి
శ్చంద్రమహామహీంద్రనిభ సత్యవచోరచనాధురంధరా
చంద్రమతీసమానగుణసౌరభవచ్చినకృష్ణమాజిమా
చంద్రముఖీమనోరమణ సాదరణశ్రుతబాణభాషణా. 118
- క. కిన్నరనిధినాయకనిభ, కిన్నరకంఠీనవీనకేళిన్యధిపా
పన్నాళాగరధరణీ, భృన్నుతకీర్తిప్రతాప మృదుసల్లాపా. 119
- కవిరాజవిరాజితము. భరతభగీరథ నైషధనాహుష పక్షిరథాత్మజరంతియుధి
ష్ఠిరయువనాశ్వ తనూభవ భార్గవ చిత్రపవిత్రచరిత్ర నిధి
వరకవిరాజవిరాజితమందిరవందిరసాలవసంతనిరం
తరనిరవద్యయశోజితశారదనారదపారదహారధరా. 120
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిర్వేంగళార్యకలశరత్నాకర
సుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం
దైన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

చం పూ రా మా య న ము .

పంచమాశ్వాసము.

— * ఆరణ్యకాండము. * —

౪. శ్రీవేంకటపెరుమాళ్వసు, ధావరసంసేవితాంఘ్రితామరసలస
త్కావేరీ వల్లభపా, రావారగభీర కసవరాజవజీరా.

1

శా. కాకుత్ స్థాగ్రణి దండకావిపినభాగ వ్యోమసీమాఘనుం
డై కోదండము దోపఁ గాండనిచయం బాచాంతరక్షోదవా
నీకం బై మెఱయన్ మెఱుంగు కరణి న్దేవేరి వెన్వేంటఁ దాఁ
గేకింబోలి త్రిలోకి రంజిల మెలంగె న్నీలశైలచ్ఛవిన్.

2

మ. వనశుండాలకపోలకార్ష విగళత్వద్బాలసాలాతినూ
తననిర్యాసము తావిమాటు హుతగంధంబుల్ నదంబుల్ తపో
ధనపుణ్యాశ్రమభూములం దెలుపఁ దత్తన్మైనిపూజాహృతా
యనజాతి స్కనువంశు లాయడవి నుద్యానంబుగా నెన్నుచోన్.

3

క. శాతాయస్త్రిశిఖిశిఖా, ప్రోతశవవ్రాతుఁ డై తిరుగువాఁ డచిర
జ్యోతిర్ల తాశతావహా, సీతావనితావలోకచిత్రాకృతి యై.

4

గీ. యాతుధానుఁ డొకఁడు విరాధాభిధానుఁ
డలరుసరి మాంసమతిఁ గాక మపహరించు
కరణి ధరణిజఁ గొని యభ్రసరణి నిలిచి
రాకొమలఁ జూచి తలయూచి కేకవైచి.

5

మ. కట్టినవల్కలంబు జడగట్టిన కై శికముం గరంబులం
బట్టిన విండ్లుఁ జూడఁ గనుపట్టిన దచ్చెరు వెవ్వరో కదా
పెట్టెడుసొమ్ముచే సొగసు వెట్టెడు నిట్టి మిటారికత్తైతో
నట్టడవిం జరించెదరు నాయపదానము లాలకింపరో.

6

క. కాచితీ మి మ్మిపు డీచెలి, నాచే నొప్పించి చనుఁ డన న్రాముఁడు దో
షాచరు చనుమొన నొకనా, రాచము నాటింప సృక్కి రక్కసుఁ డలుకన్. 7

సీ. నీత నుర్వికి డించి చేకొద్ది వై చుశూల మమర్త వృహృదయశూలంబుతోడ
నడువ గేడించి మార్గావరోధాపరాధము సైఃప నిందు భాస్కరుల సాను
పునః దాల్చువింధ్యమ ట్లనుజుతోడను నెత్తికొని మింటి కరుగు దైత్యుని భుజంబు
లిరువురు ఖండింప ధరపై నొఱఁగి మేనుఁ దొఱఁగి వాఁ డమరుఁడై తొలుతరంభ
గీ. బలిమిఁ బైకొనుటను నై లబిలుని కినుక, గనిన యొడ లిది గర్హార్థమనుచు వేఁడఁ
దత్తనువు మున్ను నెత్తుటఁ దడిసిపదన, యిసధరణిఁ ద్రప్తిపూడ్చిం చె నినకులుండు.

క. శరభంగయతికి నతఁడా, శరభంగజకీర్తి రాక చాటుచు గంగా
శరభంగసంగరాశన, శరభంగజజనితదక్షిణఫలత సలిపెన్.

9

గీ. ఇంద్రుఁ జూచియుఁ దను మానవేంద్రుఁ జూచు
దనుకననటుండి జటిలుండు ననలశిఖకు
సమిధ యై మింటి కరుగ నై త్వాకుమణి ను
తీర్ణు నాతిధ్య మెనసి యాదిక్కు వాసి.

10

చ. అరిగి కనెం గుఱంగట జలాశయసింధుమరందకందళీ
కరణధురీణపాణిమయకంజితదంతికభీతభీతసం
చరణవిధాయతో యధరసంశయదాయక హోమధూమ దం
తురితపురోవనిన్ ఘటతనూజతపోవని లోకపావనిన్.

11

— * రాముఁ డగస్త్యాశ్రమముం జేరుట. * —

వ. కనుంగొని యనుంగుటాయారి యగుమహీకుమారి కి ట్లనియె.

12

సీ. సెలయేటివడి నగస్థలినుండి పడి వాసవాభాసుగతిదెల్పు నజగరములు
నజగరములనోళ్ల కబ్బి వెల్వడలేక వాతాపిదశ చూపు వనగజములు
• వనగజాహతులఁ గైవ్రాలి వింధ్యనగంబుభాతిఁ జొప్పడు సల్లకీతరువులుఁ
దరువుల శాఖాగ్రసరణిఁ జూపట్టి వార్ధి తెఱంగనుకరించు తేనెపెఱలు
గీ. నహుషముషివి ద్విషన్తేరుమహిధరప్రదీప వనరాజదుర్త్తదాటోపహరణ
పటుతరఘటితనూభవ ప్రాకృరిత్ర, మెదురుకొలిపెడు ఘడికి నిం దిగురుఁబోడి.

మ. జలిరాశి న్వలకేలఁ గుంభభవుఁ డాస్వాదించుచో నీఁగలుం

బలెఁ బైమూఁగు మొయిళ్ల డాపలిచెయి న్నావరింపఁ గంపించి శం
ఘటకుం బాసే నిలింపమార్గము భజింపన్లేక యామబ్బు లిం
డు లులాయాకృతేఁ బూని పల్వలముల న్వర్తితైదుం గంటివే.

14

- గీ. అని యగస్త్యునాశ్రమాభిరామతకు వి,స్తితమనస్కుఁ డగుచుఁ జేరఁబోవు
నెడఁ దదీయశిష్యు లెదురుగా వచ్చి తో,డ్కొనుచుఁ జనఁగ నరిగి మనుకులుండు.
- సీ. నహుషనామ భుజంగవిహృతిఁదప్పించె మిన్వీటి కీతనిదిగా విప్రవరత
యంభోధి నొకగ్రుక్క నాపోశనముగొన్న వీడు పూనినదిగా బాడబాఖ్య
కేలనగిటి నగంబు నేలమట్ట మొనర్చె నీమేటిదిగదాయతీంద్రచర్య
యసురప్రాణంబున కెసరువెట్టినకుక్షి గలుగు వీనిదిగదా కలశజన్త
- గీ. మనఁ దనరు లోకవంద్యు నిరాశుఁడయ్యు, దక్షిణాశభజించు చిత్రప్రచారు
బ్రహ్మతేజోమయు నిజప్రభావగాత్ర, గౌతమాత్రిపులస్త్యు నగస్త్యుఁగాంచె.16.
- క. నామము గోత్రము నొడివి ప్ర,ణామము గావింప మానినాయకుఁ డాశీ
స్తామముతో నొదవె ముని, క్షేమము లిక నని సపర్య సేయుచు నంతఁ.17.
- మ. మురజిచ్చాపముఁ దమ్మిచూలివిశిఖంబున్ వజ్రతూణీరముం
గరవాలంబు నొసంగి యానియమిలేఖిస్వామి తన్ బంప నే
గి రఘూత్తంసుఁ డొనర్చెఁ బంచవటి చక్కిం డెంకి గోదావరీ
సరసీజాతమరందమందరమగుత్సంప్రీత చేతస్కుఁ డై. 18
- మ. పులుఁ గొక్కం డెదుటం జటాధరనిరంభోవార్ధియై వజ్రయా
వలిఁ దం జేరెడు గట్టరాకొమరు తేవం దోఁచి మీ తండ్రికిం
జెలినైయుందు జటాయువందురు ననుం జేకోఁ దగు న్నాయెడం
బలలాదభ్రమ మేలరామ ! యని సంభాషించి పో నంతటన్. 19
- క. పంచవటిన్ సౌమిత్రిఘ, టించిన కారాకునగరిటెక్కు లయోధ్యన్
మించ న్సంతోషించి వ,సించె న్రఘుపుంగవుండు సీతాన్వితుఁ డై. 20

— * శ్రీరాముఁడు పంచవటిని వసించుట. * —

- శ్లో. అంతం దోఁచె నితాంతకంతువిజయోదంతంబు సిందూరితా
నంతాశాలివిపాకశీలితపిశంగాకౌర కేదారసీ
మంతం బాదినయావనోదయ మిశన్తాంబ్యాంశుమంతంబు హే
మంతం బధ్వచరోద్ధవాదినటఘంపానాట్యసర్వంతమై. 21
- క. శరదాతపత ప్తనభః, క్షరదమితనిదాఘబిందుసంఘము లతుల
స్థరమదకుంజరసరసీ, కరనికరము లొలసెఁ దుహినకణవిసరంబుల్. 22
- సీ. జాడ్యకరం బయ్యెఁ జంద్రోపలవితర్ది శరపాత మయ్యెఁ గాసారవిహృతి
యప్రద్యశ్యం బయ్యె హల్లకోత్పలపాటి విపదావహం బయ్యె నుపవనంబు

చర్చాగళితమయ్యెఁ జందనాలేపనం బత్తిశైత్య మయ్యెఁ జంద్రదాతపంబు
గగనమయ్యె గృహగ్రగతచంద్రశాలిక యసుకరం బయ్యె లాజానిలంబు

గీ. విరచితామోద మైతొఁచె విరులశయ్య, భారము ఘటించెఁ బూనంగహారవల్లి
కంటకోత్సేధ మొనరించెఁ గప్పురంబు, నిరవధికభోగ పరులై నదొరల కపుడు. 23

మ. బురుసీసుల్ సకళాతియాంతరగృహభోగాసికల్ దోమబ

త్తైరమచంబుల ధూమధూనరహసంతీయంత్రముల్ కుంకుమా

గురుసారంగమదానులేపనములుం గోష్ఠాంబుజా తేక్షణ

గురువక్షోజభరోపగూహములు భోగు ల్లాంచి రాసీతునన్.

24

క. నెఱసునటి విశ్రమింపం, దటియై నెఱిమించు మంచుతాఁకుల జిగివా

తెఱ పిల్లగ్రోవిఁబూనం, గొఱమాలె న్వేలమిటారికూఁతురి తెగకున్.

25

ఉ. అట్టియెడం గడంగి జగమంతయు నాఁగెడు మంచుదాడి కి

ట్టట్టు చనంగ లేక శరణంచుఁ దము న్భజియించు వెట్టకుం

దట్టుపునుంగు వాసనలతావగు లేజవరాండ్ర చొక్కపుం

గట్టిమెఱుంగుచన్దవలు గట్టె నిజోపరి పట్టబంధమున్.

26

గీ. అనతిచకితదివాంధంబు లైనయెండ, అనతిముదితమరాళంబు లైనకొలఁకు

లనతిసుఖతచకోరికలైనచంద్రి, కలుఁబ్రియము లొనెజనులకుఁ గంటుగాక. 27

సీ. హృత్పద్మ మాతంక మొనయనీయక మాటుకరణిఁ గరస్వస్తికంబు దోఁపఁ

జలివో జపించు నోజ వణంకునఁ దొలంకు రదనఘట్టనమునఁ బెదవులదరఁ

గృపత్రుట్టి విధి యొసంగిన కంబళమనంగ నంగంబు గోమాంచ మాదరింప

దౌర్గత్యమయన్మపధ్వజపతాకికరీతిఁ గటిఁ బటచ్చరవేష్టి గానిప్పింపఁ

గీ. దిరుగుభిక్షాశనులమీఁద దృష్టియిడని

యదయురాలగు కలిమితొయ్యలిగృహంబు

లలజడికిఁ దార్చుకై వడిఁ బులుఘ్నకొనియె

వనజవిసరంబు హేమంతవాసరంబు.

28

క. ఎన్నులతుద హేమకణము, ట్పెన్నుగఁదట్టారగి రాజితే న్రాజనముల్

సన్నిహితలవనచింతా, సన్నతిఁ గన్నీరునించు చందము దోఁపన్.

29

క. తాలిమివదలీ విరాళిన్, జాలిం బడి వెఱచు నళికచామణు లచ్చోఁ

జాల రతివ్యసనాంబుధి, వేలయు రజనీవిరామవేలయుఁ దెలియన్.

30

— * క్షీరామునికడకు శూర్యణఖి నచ్చుట. * —

- మ. దిశ లాకాశము ముంచుమంచుల మృగీద్వప్తిస్తనాన్తిష్టులన్
దశమావస్థలఁ బెట్టునట్టి తటి సీతానేవ్యుఁ డౌ నేతకున్
దశకంఠాసురు చెల్లె లానపడెఁ బద్మాదేవి కేల్ దమ్మికిం
బిశితంపున్సవి నేఁగు డేఁగచెలి తబ్బిబ్బైన చందంబునన్. 31
- క. ఆనపడి చుప్పనాతిపి, సాసి తనుం డాసి హృదయజాతానీతా
యానముఁ దెలిపిన విని పరి, హాసము దొలఁకంగ నాతఁ డానతిఁ బలికెన్. 32
- చ. ఓటపరి వౌదు నీ వయిన ; నొక్కతె కోర్వమి నన్నొకప్పుడే
మఱక భజించు నీతరుణి ; మంటికి వింటికి భంగురంపుటే
డైట ఘటియింపఁ జాలిన యతిప్రమదావహా, దీనిమాయకు
న్వేటతుము గాక లేక కనువిందగు నిం దగులంగఁ జెల్లదే. 33
- చ. మగువరొ వీడె లక్ష్మణుఁడు మన్తధమన్తఘఁ డీశుభాంగుఁ డే
తగులును లేక యీయడవి దండొనరింపఁగ వచ్చినాఁడు, నీ
జిగిబిగిఁ జూచెనేని తమిఁ జిత్తము హత్తకపోదు వానికిం
బగలును రాత్రియు న్నిదురపట్టదు కంటికి విప్రయుక్తతన్. 34
- క. కాన నతం డీమేనుం, గౌనుం జిగితొడలు నడలు కన్నులుఁ జన్నుల్
వేనోళ్లఁ బొగడఁ జనుమన, నానీలిపిసాళి మోహనాకృతి యగుచున్. 35
- మ. చరణాబ్జంబుల గిల్కు మట్టెలరొద ల్సంధిల్లఁ బాలిండ్లపై
నెరజాటున్న నుపైఁట నీ టిడఁ గటాక్షాలోకనాళీక దం
తురితోపాంతధరితి యై కవసి యెంతోమైత్రి సౌమిత్రితో
సరసాలాపము చూప నాతఁ డను హాస్యప్రక్రియా శీలుడై. 36
- ఉ. దానుడ నేను రామున కతండు మదీశ్వరుఁ డామహాత్ము పాం
దే సవరించి లోకులకు దేవులసానివి గాక నీ వికన్
దాసివి గాఁ దలంచు టుచితంబె విదేహతమాజ కిప్పు డా
భూసుతపుణ్య మేమి నినుఁ బోలునె రూపవిలాససంపదన్. 37
- ఉ. కొమ్మరొ దండు తాణెమునకు న్వేనుకోఁ దగుదానవీవు నీ
యెమ్మెకు రాముఁ డానపడు నింతయ కాక నిరాకరింపఁ బోఁ
డిమ్మగు దుష్టనత్వముల కివ్వని యయ్యవనీజ యిచ్చటం
ద్రిమ్మరనోప దన్నిటను నీ కతఁడే పతి చుమ్ము పొమ్మనన్. 38

మ. మరుజాలిం గుటి దప్పి శూర్పణఖ పల్తా టిట్లు నిర్లజయై
గటిక నీటగు నేటియిద్దరులకుం గాంక్షించు నాఁబెయ్యవై
ఖరి నీ యిద్దఱసుద్దులన్ బ్రమసి రాకాపోక గావించె వే
సరి సీతాహృతి నొగ్గ నగ్రజునికన్పన్నన్ గృహీతాసి యై.

39

మ. వనివా రీచెలి జాలిముక్కు గలుగ న్వర్తించి తౌరా యన
స్తనునంశ్యాగ్రణికూ ర్థితమ్ముఁ డురుకామక్రోధసంకల్పశూ
ర్పణఖాశ్వాససమీరధోరణులకున్ బల్బాట వాటింప న
య్యనిమేషాంతకురాలు కాలజలదోగ్రారావదాక్రంద యై.

40

ఉ. రక్కసిజోదు లంద టిక రాఘవుడాక విహస్తు తాదు రీ
ముక్తిఁడిజంతకుం దగిన మొండివిటుండు నిశాటజాతియం
దొక్కఁడు లేక తక్కఁ డని యూహపరుల్ నగఁ జేటగోటిబ
ల్తొక్కలపుంబిసాళి ఖరుముందటికిం జని నిల్చె నిల్చినన్.

41

ఉ. విగ్రత నీకుఁ డెచ్చినవివేకపరాజ్ఞుఖుఁ డెవ్వఁడో యతం
డుగ్రతదీయసాయకతమద్భవులం దొకఁ డైన నేమి? య
వ్యగ్రత గెల్తు లె మ్మని నిజావరజోదితరామలక్ష్మణో
దగ్రత కాగ్రహించి ఖరుఁ డాహవసన్నహనార్హ వేషుఁ డై.

42

చ. వెలువడి త్రోవకు న్భగిని వేగరి గాఁ బదునాల్లువేలజో
దులు పదునాల్లుచేరువలతో మునుకో నని కేగుదేఱఁ ద
త్కలకల మాలకించి సతిఁ గావ సహూదరుఁ బంచి సింగిణీ
విలు గుణయుక్తి మ్రోవ రఘువీరుఁ డెదుర్కొనె యాతుధానులన్.

43

వ. ఇ ట్లేదుర్కొని జనోదర్కగోచరేతరామోఘశరలాఘవుం డగు రాఘవుండు
మండలీకృతసముద్దండకోదండపిండితప్రచండకాండపారంపరి నిలింపులకు సాం
పు సంపాదింప, నావిలం బగు రత్నోబలంబు తత్త్వణంబ హైమనదినంబు కై
వడి నననాప్తపుండరీకం బై రాశిచక్రంబువై ఖరి నవిభిన్న కేతుపాతం బై, యం
బుజేక్షణావత్సోరుహంబులీల నాలక్ష్మ్యమాణ పత్రభంగం బై, ధారాధరసమ
యరంగ త్రరంగిణి తెఱంగునఁ బరివహదవేలకీలాలజాలం బై, యనార్యగోష్ఠి
పోలిక ననేకప్రకారహతకవచస్ఫురణం బై, శారదావసరవాసరంబుసరణి విశ
కలితాపఘనసంకులం బై, చాంద్రమనబాల్యచరితంబురీతి సంభృతగురూత్త

మాంగనాశం బై, పాండవబలంబురేఖ ధర్మరాజాధీనదేహం బై, షరశురా
 మాపదానంబుభాతిఁ బాతితసరోషకుంభినీధవకులం బై, పౌలస్త్యనగరంబులా
 గునఁ బలాశనప్రతిష్ఠాసమంచితశివాలయం బై, యంబురుహబంధుబింబంబు
 డంబున ననంతాభిపతదురుతరకరసహస్రం బై, దినావసానంబుచందంబున
 వియోగభాజనరథాంగయుగశతాంగసంఘం బై, హరయదుప్రవరసమరంబు
 వీఁక నప్రాణితత్రిశీర్షం బై, నిర్మలాంతరంగశీలంబుపగిది నిర్ఘాతదూషణం బై,
 యదైవితతత్త్వంబుతీవి నాత్మానశేషం బై, నశింప రోషించి దోషాచర
 సమాజశేఖరుం డగు ఖరుం డడరినప్పుడు విపశ్చిజ్ఞనంబునకు నైన నిశ్చయింపం
 గూడని జయాపజయభేలనంబు దోఁపఁ జూపఱ కననుసంధీయమానంబు లగు
 విశిఖసంధానమోక్షణంబుల నంతరిక్షచరనిరీక్షణాన్భుతవితరణవిచక్షణం బగు
 రణం బిరువురకుం బ్రవర్తిల్లు నెడ మార్తాండకులతిలకుచాపంబు నయ్యసుర
 లోపంబు గావింపఁ గోపయావకితముఖసరోజం డై దశరథతనూజుండు కుంభ
 సంభవుఁ డొసంగిన శరాసనంబు మోపెట్టి బెట్టిదంపు బాణంబు దండకావన
 తపోధనతనుత్రాణనిర్మాణపారీణంబుగాఁ బ్రయోగించె సంతట. 44

క. ఆఖరునిశిరము రవికుల, శేఖరునిశరంబు దునుమ జితలేఖనదీ
 మాఖరి యగు జటిలాశీ, రైవ్యఖరిఁ గొనె ముందె మంథర రఘుస్వామిన్. 45

మ. మునుము స్తంధర కైక యు న్వరయుగంబున్ సూన్యతాపాయభీ
 తన్యపాలోక్తియు జానకీరమణకాంతారప్రచారం బనం
 జను పేల్లన్ దశకంఠహీనతకు నోఁచంజాలుతైలోక్యభా
 గ్యనికాయంబు రహింప నావని మునుల్ సానందు లై రందఱున్. 46

మ. ఖరనక్తంచరుఁ గీటణంచి యుటజాగ్రత్తోణి విల్లెక్కు డిం
 చి రజోధూసరజాటజాటరుచిరశ్రీ మించు నైత్వాకుశే
 ఖరువత్తోజభరానురూపతదురఃకాఠిన్య యై కాఁగిలిం
 చి రణశ్రాంతి హరించె నీత యధికస్నేహదరానీవృత యై. 47

క. సౌమిత్రియు రాముజియ, స్థేమం దా రెండువేలజిహ్వలుగలవాఁ
 డై మెచ్చె మువ్వరున్ సుఖు, లై మునుపటికరణి నుండి రాసమయమునన్.

మ. అజహన్తత్సరవృత్తి చిత్తమెగపోయం జేటబల్లోటిజం
 జ తనస్థానమురీతి లంక నజనస్థానంబు గావింపఁ బా

కజితుం గీలి జముం బలాదు వరుణున్ గాడ్పున్ ధనేశున్ భవు
న్బుజకంఠూతిఁ దృణీకరించుదశకంఠుం జేరి యానన్రమ యై.

49

చ. వినుము జగత్త్రయీభయదవిక్రమ నే నటుమొన్న దండకా
వనికి వినోదకేళిఁ జని వర్తిలుచో భవదీయధాటి కొ
య్యన మునివృత్తిఁ జెందినజయంతవసంతులౌ పుష్పవంతులౌ
యనఁదగు శౌర్యవంతులు మదక్షులపాల్పడి రిద్ద అత్తఱిన్.

50

చ. చరగతిఁ జిత్రపుత్రికకుఁ జాటెడునెన్నడ దోఁపఁ దావిటె
. క్కరిది గదా కడానిలత కన్తతిఁ జిల్కెడుమేనితళ్ళు, తొ
ల్కరికరిమించు మించు లిడఁ గంతునొయారపుఁ జిక్కటారివై
ఖరి నొకహఠాంతకారి మెలఁగన్ గనుఁగొంటిఁ దదంతికంబునన్.

51

సీ. అదిపూనువేణిసోయగముఁ జెందరు కదా పన్నగీమణు లెంద అున్న నేమి
యదివహించు నెలుంగు హవణింప లేదు గా ! కిన్నరీతతి దావుకొన్న నేమి
యదచెందుపొక్కిలిహరువు చేకోదు గా యప్పరోనికర మెం తైన నేమి
యదిగాంచుపిఱుఁదుసంపదకు నోచరు గదా యుర్విబోటులు పెళ్ళరున్న నేమి

గీ. యది గదా యింతి యటువంటియలరువింటి
దంటమదహస్తి నెద హత్తి యుంటి వేని
గంటి వన వచ్చు వెలిదమ్మికంటివలఁతి
కలికిగావించుకలిమి రాక్షసకులేంద్ర !

52

ఉ. రాముఁడు లక్ష్మణుం డనెడురాచకొమా శ్లఁట వారు వారిలో
రాముఁడు పెద్దవాఁ డట ! యరాళకచామణి సీతపేరియ
క్కోమలి యమ్మహామహానకున్ జవరా లట దానిమేనితీ
రామర వారకామినుల కైన నధీశతఁ గోరఁ జేయదే ?

53

క. నీ కాయొసపరి దగు నని, కైకోఁ జని విగ్ర నైతి ఖరుఁ డంత మదీ
యాకృతిఁ గనలి బలాన్వితుఁ, డై కదలి తదీయవిశిఖహతిఁ బడె ననుడున్.

54

మ. దశకంఠుం డనునాసికోక్తు లటు లొందం జెల్లెలిం గొన్నదు
ర్దశ భావించి ఖరాదితాదృశజనస్థానోగ్రరక్షశ్చతు
ర్దశసంఖ్యాకసహస్రహంత్రి యగు సీతానేతచాపవ్రతా
పశిఖిజ్వాళిక నాలకించి ఘనకోపవ్యాపృతసావ్ంతుఁ డై.

5

ఉ. వింటి నపూర్వ ముర్వి నొకవింటినరుండె జయించువాడు ము
క్కంటిమలం దెమల్చినమగంటిమిజో దిడుతాణె మింక నా
పంటవలంతినోముగుమిపంట వహిన్ రహిమించునానివా
ల్లంటి వడిన్ హరించి తెఱగంటివజీరుల త్రుళ్లడంచెదన్. 56

గీ. ఘతకరిమెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణి బో నోమిన త్రిశంకుతనయుకులము
వాడగుట వీక నాచేత నేడురాముఁ, డింతిఁగోల్పోవ మారీచుమృగమొనర్తు.

క. అని మారీచునికడకుం, జని దశకంధరుఁడు తనవిచారము దెలుపన్
విని యతఁ డీమర్తతి కీ, తని కేమిటికొ వలె ననుచుఁ దహతహఁ బలికెన్. 58

శా. నీబోధం బిపు డెందుఁ బోయె నకటా ! నిశ్శంకలంకాపుర
ప్రాబల్యంబుఁ బొకాల్పుఁ జూచెదవు ధర్మంబౌ రఘుత్తంసభా
ర్యాబందీకరణంబు శూర్పణఖయూహాపోహ లాలింతురా ?
“స్త్రీబుద్ధిః ప్రలయాంతికా” యనుట నీచిత్తంబునం దోపదా ! 59

క. మాని నయినాడ రాముని, చే నొకచేపెట్టు మేసి చిత్తంబున కు
ద్యానారామపదం బవ, సానవిరామాహ్వయంబు జళు కగు ననినన్. 60

ఉ. కన్నుంగ్రేవలఁ గెంపు చోప నదిరా కాటొడ్డెమా నేను జె
ప్ప నీ విప్పని కొప్పుకోమి యిది నీపాండిత్యమో ? చాలు నం
చు నైష్ఠ్యమము వుట్ట నాడుటయు నచ్చో వాడు నిమ్మూర్పుఁ డిం
క న్నాబుద్ధులఁ జక్కఁ గాఁ డనుచుఁ దత్కార్యానుకూలాత్మఁ డై. 61

ఉ. భానుకులీనుదేవిఁ జెఱపట్ట దశాననుఁ డెంచ బ్రహ్మ త
త్ప్రాణసమీరు సౌరపురయాత్ర కమర్చిన పైడిజోడునె
మ్మేనిరుటంపు లేటితలమిన్న పతాణి యనంగఁ దాటకా
సూనుఁడు దండకావనము సొచ్చె హిరణ్మయపుంగురంగ మై. 62

క. ఇటువలె నేతెంచి కుఱం, గట మెలఁగెడు పైడిమెకముఁ గని దానిం దె
చ్చుట కవనిజ వేడెన్ ధూ, ర్జటి యజ్ఞమృగంబువెంట జరిగెడుకరిణిన్. 63

ఉ. వింట న్నారి ఘటించీ రాముఁ డనుర న్వెన్నంట బల్గుఱ్ఱపుం
గంటుంగొంటుపతాణిరాపుతుఁడు మున్ గాధేయుజన్నంబునన్
గంటిం జెందక పాటిచన్నబడు గిన్నా ల్లేచ్చటం డాఁగెనో
కంటింగంటి నటంచుఁ బాశము కరగ్రాహ్యంబు గావింపఁగన్. 64

మ. మనువంశ్యం బెనుమాయదారిమెక మై మారీచనీచుండు కా
నను ద వ్వట్లలయించికొంచుఁ జని యంతం దత్కలంబాహతిం
దనకార్తస్వరశంబరాకృతి చన న్వాల్మోకే “హతోఽస్తీతి” వా
గ్జనకార్తస్వర ముర్విపట్టి యధిపోక్తం బంచుఁ గంపింపఁగన్.

65

ఉ. కంపముఁ జెంది నీత యనుకంప వహింపవు కంటనుం దడి
న్నింపవు లక్ష్మణా యతఁడు ని న్నదె చీరెడు నన్న నల్లనై
లింపకుమారి మాయకుఁ జలింపకు రామునకా భయం బనం
దెంపరి యై దురుక్తు లవనీజ వచింపఁగ నాతఁ డార్తుఁ డై.

66

మ. అకటా ! నిన్ను సుమిత్ర గాఁ దలఁప హేయంపుందురుక్తంపు నా
లికెతూపుం జెవిగాఁడ నాడితివి తల్లిం బట్టనూహించుపా
తకుఁడే లక్ష్మణుఁ డేమి చేయ వశమా దైవేచ్ఛకు న్నే నయో
ధ్య కె డై వచ్చియుఁ గైకఁ బోలి పడఁ బాల్వెనాఁడ నేఁ డీ వనిన్.

67

క. విపరీతకాల మింతే, యిపు డెవ్వరి నొచ్చుకొనఁగ నేటికి నీచే
నపవాద మగుట నిజ మని, తపియించి సుమిత్రపట్టి తరలఁగ నంతన్.

68

సీ. మితిమీఱి వెలికిఁ గ్రమ్మెడుమనోరాగంబుసరణి నీటగు ధాతుశాటితోడ
కామాంధతకు నూతగాఁ గొన్నయట్టిచందము దెల్పువేణుదండంబుతోడ
తలదిమ్ము కామవార్తలఁ గ్రవ్వు నిడినపట్టనఁ దోచు గోపిచందనముతోడ
బలిమిచేఁ జేపడ్డబ్రహ్మాండభాండంబువలెఁ జెలంగెడుకమండలువుతోడ

గీ. నహమికనుబోలె “నచ్యుతోఽహంశివోఽహ”

మనుపలుకుతోడ నిజతుంగఘనశతాంగ

ముడుపదవి మాటి మున్నీటినిడిమివీటి

నట్టురాకాసి దొరఁకుసన్నాసి యగుచు.

69

చ. దళనిలయం బరాఘవయుతం బగుటం గని నీత సత్కృతుల్
సలిపెడఁదూపు మాని నహజం బగు నెప్పటిమేనిఁ బూని యా
నృళినముఖిన్ హరించె విజనం బగుకోవెలఁ జొచ్చి జాగిలం
బలరుసరంబు నామిషదురాశ సవింగొనిపోవు కై వడిన్.

70

ఉ. ఈక్షరణిన్ హరించి యతఁ డేగెడుచో హరిదబ్జమాల్యద
వ్యాకులదృష్టిచాకచకి నశ్రువు లాఁగికొనంగ హా ! జయ

శ్రీకమనీయ ! హరిఘ్నవరేణ్య ! త్రిలోకశరణ్య ! నాయెడ
న్నీకుఁబరాకు సేయఁ దగు నే యని యాపికవాణి కూయిడన్.

71

లయగ్రాహి. ఆయెలుఁగుచేఁ బులుఁగురాయనికి జోడగు

జటాయు వమరాలి పగదాయకు మొనై యో
రీ యెచటికిం జూణిఁగి పోయెదు పలాదపశదాయని

గరున్నఖముఖాయుధసహాయుం
డై యనికొదార్కొని తదీయమగు తే రయుగమై
యహరిసారథిక్మై యపరథాంగం

బై యిలఁబడంగెడపి యాయసురనాయకుని

కాయమునఁ గొన్ని యసిగాయములు చేసెన్.

72

గీ. నిశితనఖభిన్నదశముఖత్రిశిఖవిశిఖ

పాశకుంతము నగుచును నాశకుంత

మాతనికృపాణిఁ గనెఁ బక్షపాత మమర

పదమొనఁగుభూమిసుతపక్షపాత మమర.

73

సీ. సుగ్రీవసాత్కృతోదగ్రపంక్తిగ్రీవ బహుదోఃప్రతాపసంగ్రహ మనంగ

వాలిరాజ్యప్రాజ్యవైభవతిశయాచితోత్పాతహేతుభూతోల్క యనఁగ

మనువంశ్యమైతీకృతినిమిత్తపుత్తాభిపతదుగ్రభానుబింబం బనంగఁ

నంగదయావరాజ్యరమావినోదోచితాసాదివైయన్నదాబ్జ మనంగ

గీ. నంత వ్రాలె మతంగాది హరులచెంత, నిశిచరేంద్రరథాంతరనీయమాన

జనకతనయోత్తరాసంగకనకపటని, బద్ధపిత్నీప్తమణిమయాభరణసమితీ.

74

ఉ. ఏతరిదైత్యుఁ డాతతిమహీతనయాకృతభూషణావళీ

పాతము నైజతేజమునిపాత మెటుంగక లంక కుద్గదా

జ్ఞాతవిరోధిజాతభయశబ్దకలంకకు నేగి శోకసం

స్మృతను సీత నప్పరి నశోకనికేత నొనర్చి వింతగన్.

75

గీ. సోకుటింతులు నలువంకఁ జుట్టియున్న, జనకతనయామణి నశోకవని భజించెఁ

గేసరితనూజవాలోగ్రకీలితోగ్ర, హుతవహస్తంభనౌషధిలతిక వోలె.

76

శా. సారంగం బగుతాటకేయునియెడన్ శార్దులవిక్రీడితో

దారుం డై చనుదెంచురాఘవుఁడు సీతాప్రేరణం జేసి తన్

జేరన్వచ్చినతమ్మునిం గని మదిం జంతాపరుండై దళా
గారం బంత మెఱుంగులేనిమొగు లై కంటం దడి న్నింపఁగన్. 77

క. వనదేవత లీతనికా, జనకాత్మజవిరహ మనుచు సహితాశ్రువు లై
కనుగొనఁగ వియోగవిడం, బనకు న్దొరకొనియె దూయమానాశయుఁ డై. 78

ఉ. కుందనపున్నెకంబు నిటు గొంచు రయంబున రాక నీవు కా
నం దడ వుండినాఁడ వని నాపయి నేరమి నంత నించి నీ
మందసిత స్త్రీతేందురుచి మామకదృష్టిచకోరి చెందకుం
డం దరువాటిలోఁ గినుక డాఁగితి వేమె ? తలోదరీమణి. 79

మ. సకియా నీమదిలోనికోరిక ఘటించన్ లేక మోహాబ్ధివే
లకుఁ జేరం గొఱగాక పంచవటి చుట్లన్వెట్టు నామీఁదికి
నక్కకు నీకున్ సమయంబె తావకవియోగం బిట్లు సైఁపంగ మా
మకదేహం బిది లోహమో విరసపుంబాషాణసందోహమో. 80

శా. నీకు నిన్వంతమెకంబుమీఁదఁ దమియుం టే నేమి కా దంటి నా
రాకాచంద్రున కంతరంగ మగుసారంగంబు రప్పించెదన్
గైకొ మ్మాహరిణంబు నీకరమునం గన్పట్టునందాఁక శు
ద్ధాకారుం డతఁ డొందుఁగాక భవదీయాస్త్రికదాసోన్నతిన్. 81

సీ. నే నింత తపియింపఁబ్రాణంబుతో నున్నఁ జేర రాకుండునా చిగురుఁబోణి
క్రొత్తనెత్తుట నేల జొత్తిల్లమి గజాదిచర్విత గాచుగా జలదవేణి
పోదుగా తా నొంటి గోదావరీచారుపులినకేలి ఘటంప నలినపాణి
మునిసతీగోష్ఠిఁ జెందె న టన్నఁ బొరుగింటికెలన డాయదు గదా కీర వాణి
గీ. మున్ను సౌమిత్రిహేతిచేముక్కుకొఱత, వడినపగ దీర్చికొననెంచి యడవిఁబొంచి
యున్నజగజంతరక్కసి యుదరశిఖికీ, గబల మై తోఁచె నేమొ కో కంబుకంతి. 82

చ. అని తలపోయు, నుస్సురను, నబ్జముఖి నినుఁ బాయ శ్శక్యమా
యను, వన వాసపూర్తియెడమ నివికేగిన మామసేవకుం
జను టుచితంబె నీ కవనిజా యనుఁ జానరొ నీసమీపమున్
నను దొరయించుకోమి తగునా యను, హాయను, దుర్విధి యనున్. 83

సీ. వని నొక్కయెడ మిన్నుఁ గని చాకచకి చూపుజనకజతనుకాంతి యని చలించుఁ
బొదరింటికిసలయుం బదరిపాటుగఁ దోఁపఁ నదిగొ వై దేహికే లని భ్రమించుఁ

గలకంఠ మెలమావిఁ గంఠకాకలి నింప నిదె నీతరొద యంచుఁ గదియఁ బోవుఁ
గెలఁకుతమ్మిఁకొలంకు చలిగాలి మై సోక నవనినందనతావి యని తలంచు

గీ. మఱియురఘువీరుఁడలఁతఁద్రిమ్మరిన తెఱఁగు, వినఁదరమెయట్టిదురవస్థకనికరంబు
లేక వర్ణించినట్టివాల్కి యెట్టి, బోయయో కాక తొలుతటిపుట్టువందు. 84

వ. ఈకరణఁ దరణికులశిఖామణి నిజహృదయపంజరవిహారకంజశరవినోదకీరమణి
యైనజానకీరమణి నయ్యరణ్యాని లక్ష్మణసమేతుఁడై వెదకుచుం బోయి ముం
దటఁ బురందరాదిబృందారకజయామందభుజబృంద మందోదరీశబంధీకృతవి
భీతసీతానిమిత్తజాతాహతాలూన పక్షమూలతవలన నేల వ్రాలి యున్నతన
జాలి విన్నవించి యంచితవిముక్తిచంచలేక్షణాకుచాభోగమృగమదమేదురా
మోదసఫలితప్రాణవాయు వగు జటాయువు నజతనయదురవాపనై వాపసలిల
యోజనంబునకు భాజనంబు గావించి, తత్త్వణంబ దక్షిణాశాముఖలక్ష్మ్యమాణ
యగు నయోముఖముఖంబున దశముఖానుజాననప్రియసఖ్యంబు గా సంఘ
టించి, నిలింపులు భయంపడఁ గబంధదోర్బంధనిర్బంధంబున కవరజయు
తంబు గాఁ గొంతవడి తగుల్పుడి యనంతరం బనశ్రుపాత్రంబు లగు రక్షః
కలత్రంబులనేత్రంబుల కవేలతరవారు తొనఁగుతరవారులం దదీయచండతర
బాహుదండకదలీయుగళవేదండతుండపాండిత్యంబు హత్తుకొన వర్తిల్లి, య
త్తఱి నరాదుండు మొండెంబు చెండఁ బొలదిండిమేనుం బోనోమి వైమాని
కుం డై కేలుమొగిచి నిలిచి యొకమునికినుక దనుజతను వెనసి మీకతన నతి
పావనుండ నైతి నని భావిభావుకనిదానశ్రమణ్యాశ్రమపథంబు సూచించి దివి
కరుగ, న్దురుగహనసంగతం బగుమతంగమునితపోవనిం దావుకొని, శబరిస
విధంబు చేరి యప్పులిందనుందరీసమాచరితపూజనోపచారి యై ఋశ్యమూక
సరణివిజ్ఞాపనంబు సలుపఁ దదనుజ్ఞచే మనోజ్ఞకీరశారికామృగనికాయంబునకు
నాస్పదం బైన గహనపదంబుఁ గడచి వికచారవిందసౌగంధికానుబంధగంధి
లంబును, ననుపమేయవనదేవతావితానడోలావిహారణానుకూలరిబును నతి
విశాలకూలానువేలఘోలావిఘోలశుండాల గండమండలమదాస్వాదనానుషంగి
యు, ననంగజయనిషంగరంగ త్తరతటరసాలసాలకుసుమ వినరవిలసదాసవాసార
భరవిసారియు, ననేకలతికాపదేశలాసికాదేశికంబును, ననూనకాయమాన
మానితలతాగహవినోద సాదరనిషాదశాతోదరీకచనిచయవిచికిల మకరంద

బిందుతుందిలంబును, నభంగబిసభంగ భోజనప్రమోదజాలపదగరుత్పరంపరా
సంపాతరయ సముత్పత త్పాథోల వాకలిత పాథేయంబును, నగు ననుతటోత్సంగ
పవనంబుచే నెదుర్కొనెడుపంప నవలోకించె నంత. 85

శౌ. హిందూరాజ్యరమాధురీణభుజభూయిష్ఠప్రజాబర్హిణీ
సందోహాభినవాంబువాహ ఘన వాచాస్వాదుమోదా శతా
సందానందకుమారపాదయుగళీ నాళీకపూజాపరి
ష్పందాభ్యంచితపంచశౌఖ సుఖతానంధా కబంధాహితా. 86

క. కుటిలారిమరున్నారీ, ఘటనాచణభుజవిహారికౌక్షేయభవ
స్ఫుటకీర్తివధూటీపద, కటకీకృతచక్రవాళ గండరబాలా ! 87

నత్కుటవృత్తము. అయివరగండ కుండలికులాధిపవాగ్విభవా
నయవినయప్రధాన సుగుణస్ఫురణాభరణా
జయరఘురామభీమబల శత్రువిరామధనం
జయనిభధామ ధీమహితసామ రసామఘవా. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరవరప్రసాద సమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశ రత్నా
కరసుధాకర జగద్విఖ్యాత కవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతి
ప్రణీతంబయిన చంపూరామాయణం బను మహాప్రబంధంబునందుఁ
బంచమాశ్వాసము.

చం పూ రా మా య న ము .

ఋషాశ్వాసము.

కీష్కింధాకాండము.

- క. శ్రీక్షీతివాణీవారిరు, హాక్షీశ్రీతదృగ్భజాస్య యఖిలచ్ఛందో
లక్షణలక్ష్మ్యవిచక్షణ, రక్షణగుణభోజ కనవరాజవిఘ్నజా. 1
- ఉ. పంప న్వల్లదనూనమీనయుగళీపారంపరీశాంబరీ
శంపం గన్గొని నీతకన్దభుకు సాక్షాత్కార మైనట్లు వ
ర్తింపన్ ధైర్యము నిల్పలేక విరహార్తి న్రాఘవుం డాత్మగం
పింపం జైత్రుఁడు నింతనంతటఁ బ్రతాపింపం దొడంగె నవ్విడిన్. 2
- నీ. జిగితీవపడఁతికిఁ జెంగావిపావడ యవనీపదోచితయావకంబు
మాధవశ్రీకి నిమంత్రసిందూరంబు కలికానికాయతారలకు సంజ్ఞ
పరభృతవాఙ్మయప్రదశాంభవీరుచి వనికాపురంధ్ర కాననహరిద్ర
వనదేవతచనుంగవకుఁ గుంకుమముడంబు ధారణీరుహశైలగైరికంబు
గీ. కామినీకాముకవినోదకలనకొఱకు, సమయవర్ధకి పొదరింటిగమికిఁ గీలు
కొలిపిన రుటంపుఁగెంపుతాతఘకుటోడు, బిల్లగుము రెల్లకడనుద్భవిల్లెఁ జిగురు.
- మ. మరునందు న్నరుస్సృష్టి మ్రాఁకులయెడం బాలించుటెక్కున్ స్థిమో
పరిసంహారముఁ జూపి తత్త్రిపురుషీభాగోచితిం జైత్రుఁ డొం
దురజస్సత్త్వతమోగుణోన్నతు లనం దోఁచెం జిగుల్లుం జిగు
ళ్ల రకం బయ్యెఁజుక్రొవ్విరు ల్విరులపట్ల నావ్రీలుభృంగంబులున్. 4
- చ. చనదు వినోదకోప మిఁక సాగవు బింకము లాలకింపుఁడీ
మనసిజాఁ డానతిచ్చినక్రమం బిది యంచు విటీవిటాళికిం
బనుప వసంతుఁ డక్షరసమాజము వ్రాసిన కాగితంబులో
యనఁ దనరె న్సంభరవనాంతర కాంతలతాంతబృందముల్. 5
- మ. సహకారద్రుమసౌరసంయమి పికిసందోహచంచూపుటీ
మహతిం గైకొని పంచమం బతిశయింపన్ పట్టదీగీతికా
బహుళీభూతనినాదర క్తి హవణింపం జూచ్చెఁ దైలోక్యలో
కహృతాఙ్గదకుఁ డైనమాధవుఁడు సాక్షాత్కారముం జెందుటన్. 6

సీ. సుమనోఽపచయమయ్యెసుదతిచూఘ్నలకబ్బుజనములందువినోదవనములందుఁ
దవితె డోలాకేళి ధవయుగ్వధూగాత్రతతులయందు పియోగిమతులయందుఁ
బ్రసవసంపదదోఁచెఁ బ్రతివత్సరవసంతయాజులందు మహీజరాజులందుఁ
గానిపించె రసాలఘనచాపలత కంతుపాణియందునుఁ బికత్రేణియందు

గీ. నొదవె గడురంగు రక్తియు మదనవీర, కదనజయభద్రకాహళీకలకలాను,
కరణచణ్ణోకిలకలాపకంఠకలిత, కాకలికలందును బలాశకలికలందు. 7

సీ. నవలాకటాక్షంబునకు నోఁచెఁ దిలకంబు సకియమో మీఁదగెఁ జంపకంబు
తరుణికే లంటఁ బాత్రం బయ్యె లేమావి గుబ్బెతకాఁగిటి కబ్బెఁ గ్రోవి
వెలఁదినిట్టూర్పుతావి భజించె వాఁలి వనితవక్త్రానవం బెనసెఁ బొగడ
యతివపదాహతి కనువయ్యెఁ గంకేళి పడఁతి నవ్వింపఁ బాల్పడియెఁ బొన్న

గీ. మాటవినెఁ బాటయాల్పించెఁ బోఁటివలన, గోగుప్రేంకణమనఁగోకులకునింకఁ
బంకజాక్షులు రేవగలంకపాళి, గీలుకొనకున్న నవ్వేళఁ దాళవశమె. 8

వ. ఇట్లు జాతకౌతూహలావహ దశావతారగౌరవం జైనమాధవుండు కూర్చిత్రే
డై తావుకొన తీవిమొయ్య వనరాశిలో నమందరాగం బభినవానంతమణి
కిరణ మహూగ్రాహిగుణయుతంబుగాఁ బలాశసుమనఃపరంపర లలవరింప
నత్తటిం గరం బుద్భవిల్లి యుద్వేలకాలకంఠకంఠనిర్భరార్భటి రసాలంబుఁ జెంది
రంభాదు లమర గణికలు ప్రభూతతై తనరఁ, గైతకరజోపిసరపరిపాండురాంగ
సారంగంబు లసమానజననతం జెలంగఁ, జంద్రమండలసుధామధురసోద్యుల్ల
తాంతసంతానమందారపారిజాతప్రభృతు లభ్యుదయంబు నెనయ, సంత నెన
యిడంగెరాని మేనిసౌందర్యంబుతోఁ దోచునిందిరాదేవి యన, భుజాంతర
నిశాంతవిశ్రాంతిం జెందినట్లై, యనంగశాంబరీవిజృంభణం బవెడు కాదం

బీనిం బొడమి యలయించుచంచలాలతికరీతి, లక్ష్మోలక్ష్మతరాకార యై మనో
రథమయారామసీమనుల్లసిల్లు కల్పవల్లియుల్లాసంబునఁ, బాటలప్రభాధరప్ర
పాళంబన మరులుకొలుపుచు, సవేలమోహమయ విభావరీసమాగమోదిత
యై, శీతాంశురేఖ యన, లోచనచకోరికల నూర్కింఛు నంచితగుణాభిజాత
యగుసీత డెండంబునర దవిలి జాలినొందింపఁ బంపాతటరసాలసాలమూల
శీతలశిలోపరి నధివసించి, పంచశరశరవికాసకారణ పటీరగిరిమరుత్ప్రపంచసం
ఛాలితగభీరతౌశరధి యగు దాశరధి లక్ష్మణుం జూచి యిట్లని వితర్కింపం
దోడంగె.

సీ. హృదయవ్యథాశాంతి నొదవించునవ్యదివ్యాషధి యనఁగ నేయుత్పలాక్షి
కేళియం దనురక్తిఁ గీలించు కూర్మి నెచ్చెలికత్తె యనఁగ నేలలితగాత్రి
యనుకూలతవహించు యజ్ఞదీక్షల ధర్మపత్ని యనంగ నేపద్మపాణి
కలనిలో ధీరయై మెలఁగువీరక్షత్రియాణియనంగ నేయలరుఁబోణి

గీ. శిష్టగురుదేవపూజల శిష్య యనఁగ, నాపదల బంధువన మించు నేపురంధ్ర
యట్టితైలొక్కనుత సీత యిట్టియడవి, నేదియుం గాక డాఁగె నిం కేమిసేయ. 10

మ. మలయాద్రి న్నెల వై మెలంగెడు మరున్నతేభ ముత్తుంగత
న్వలగామాపుతుఁ డెచ్చరింపఁ బథికవ్రాతంబు లేదేటిశృం
ఖల మట్టాడుచు శైత్యమాంద్యభరసాగంధ్యంబుల ద్వానధా
రలతోఁ జేరెడు మన్ననోజలజవప్రక్రీడకు న్నక్షణా!

11

చ. అని రఘువీరుఁ డార్తినొలయం గలికాకృతిఁ జెందుమందపుం
జనకు నలక్ష్యపున్నడత సైఁచుట కామనువంశమాళికిం
జనకజనేమముం దెలుపఁజాలినవాఁ డయి వాలిభీతిచే
నినతనయుండు ధౌత్య మెనయించి వడిం దనుఁ బంపఁ బంపకున్.

12

మ. కటిసూత్రంబును ముంజి పిల్లసిగయుం గౌపీనముం జింకతో
ల్పటుజందెంబుఁ బలాశదండ మమరం బౌలస్త్యకీర్తిక్షపా
విటనాశోచితకృష్ణపక్షచరితస్వీకారధారంధరి
న్వటువేషంబు వహించి వచ్చె నటకు నావృతాత్మజుం డత్తటిన్.

13

ఉ. వచ్చి యతండు పల్కు రఘువర్యుల నోయనవద్యులార మీ
రిచ్చటికాన యామని కనేకతఁబూన్ప నిమిత్త మేమి యు
ష్మచ్ఛరణంబు లీయుపలమార్గము సొచ్చుట కెట్టులోర్చె వై
యచ్చరలోకు లిచ్చలకు నచ్చెరువైనవి మీపిలాసముల్.

14

సీ. జిష్ణుచాపవిభూతిఁ జెనయుమీఘనతకు జనలోకసువినతాచరణ మరిది
తమముఁ బోనిడుభవద్రాజమార్తాండవర్తన కింతయాగపద్యంబు వింత
ధృతజటావల్కలొన్నతిఁ దోచుమీభవ్యకల్పనాకృతికి జంగమత హెచ్చు
ప్రాప్తరూపతఁ గాంచు భవదీయమాధవాత్మభవస్థితికి ఘోరతపము చిత్ర

గీ. మకార యుష్మద్గభీరత లమృతలహరి, చెవికిలాహిరిఁగొలుప సాజిహ్వ ప్రహ్వ
యైన దటుగాన మీసమ్ముఖాన కిష్క, డేను వచ్చినవృత్తాంత మేర్పరింతు. 15

మ. కలఁ డుద్యత్తరఁదైర్యనిర్జితహిమగ్రావుండు సుగ్రీవుఁ డ
 న్బలియుం డద్రుచరావలి న్ననుపఁ బెంపం దక్షుఁ డామేటికిం
 జెలినై యుందుఁ బ్రభంజనాంశజననశ్రీ నాంజనేయుండ లో
 కులు నన్ను స్థానుమంతుఁ డండ్రు మిముఁ గన్గోవచ్చితి న్వర్ణి నై.

16

క. నాలి నిరాతంకమహః, కేలిని వారింపఁ గరుణ క్రేగంట నిడన్
 వ్రాలినవా రని మీకడ, కేలినవాఁ డనిచె నను మహీవరులారా !

17

మ. అను నయ్యర్కతనూజమంత్రికి నిజోదంతంబు సౌమిత్రి దె
 ల్ప నతం డంత విధేయుఁ డై తెరువు సూప నృశ్యమూకాద్రికిం
 జని సుగ్రీవునిఁ గాంచి రాఘవుఁడు తత్సఖ్యంబు జాతావనీ
 జనసౌఖ్యం బనలాభిమంఖ్య మమరం జల్పెం బ్రసన్నాత్మఁ డై.

18

చ. అనిలకుమార్కుఁ డిట్లు హరి యై సమవర్తియు నై నభానునం
 దనునకు రామచంద్రునకు నం టికమీదట బ్రహ్మ నౌదు నే
 నను మహిమన్ ఘటింప హరియై సమవర్తియు నై నభానునం
 దనునకు వారికి న్నలువ నం టానరింపఁదలంచు టబ్రమా !

19

ఉ. అంబుజబంధుసూనుఁ డపుడాధిపయోధి నడంచు మిత్రభా
 వంబు తనందుఁ గీల్కొని వారికిఁ గీలి కవార్యమైన శౌ
 ర్యంబు నొసంగుసంగరధురంధరుఁ డై తరుణీవియోగ జా
 తం బగుదుర్దశం దెలుపు దాశరథి న్నెఱనమ్మి యంతటన్.

20

మ. ధరకుఁ బ్రావణఘర్తతాప మడఁగం దద్రామసఖ్యంబుతో
 ల్కరికిం గట్టు మెఱుంగువిత్తనమురేఖి న్వానకీపాతితా
 భరణంబుల్ గని తాను దాచినవి చూప నావ్నిఁ గన్నీట సరి
 స్కరణాభావరజంబు వోఁ దడిపె నైత్వాకుండు శోకార్తుఁ డై.

21

గీ. అంతట నిజానుజుఁడు దేర్ప వంతయుడిగి, తపనతనయునిఁ జూచి యోకపికులేంద్ర
 యింద్రనందనుతో పైర మేల నీకుఁ గలిగె నన నాతఁ డిట్లని తెలుపఁదొడఁగె.

మ. మనుజేంద్రా విను మున్ను దుందుభికి ముహూయావి యనావ్నిఁడు వా
 లి సరిధ్వాంతమరీచిమాలి రణకేళిం రేచికోలై వడిం
 జని పాతాళము సొచ్చిన నివ్విడువ కాశాఖామృగాధీశుఁ డా
 తని వెన్నాడి ననున్రసాతలబిలదావ్వరస్థితం జేయుచున్.

22

- మ. అరి వెన్నాడి హరీశుఁ డాకరణిఁ బోరాడ న్నడిం గ్రొత్తనె
 త్తురు లేఱయ్యును వాలి రామి మిసిమింతుండౌట నూహించి ది
 వ్యరిపుక్రోధగతి నిలవృతబిలదావరుండ నై వచ్చితిం
 బురికి న్నంత్రులయాజ్ఞ వారముదినంబు ల్పానితి న్రాజ్యమున్. 24
- క. ఆలో నాలోలశిఖి, జ్వలోపమకోపశీలి వాలి వడిం బా
 తాలోదితుండై కృతనతి, నై లోఁగెమనాపయి స్థురాలోచనుఁ డై. 25
- క. ఉసురుకొనం గసరిన నెన, దెన చెడి యిక్కొండ నెక్కితి నతం డిటుఁ దా
 రసమై వచ్చుటకు న్నాధ్వసపడఁ గారణముఁ దేటపడ విను మింకన్. 26
- ఉ. దుందుభిదానవోగ్రజయదుందుభి సైరిభమై నిజోన్నతి
 న్వందురి వింధ్య మంతటిది వంధ్యముగా జలధిం గలంచి సం
 క్రందననందనుం బిలిచి కయ్యము దీయఁ గపీంద్రుఁ డంత షా
 నిం దెగటార్చి తత్తనువు నెత్తురుచేతులఁ ద్రిప్పివై చినన్. 27
- మ. లయవాతూలవిలోలతూలగతి లాలాయాంగ మిచ్చో మతం
 గయమిస్వామివనాగ్రభూమిఁ బడి రక్తిం బూన్ప నాతండు కో
 పయుతుం డై హరిసూతి కీగిరి భజింప స్థానిదోఁప న్నపిం
 చె యతీశోక్తి నవాలిపశ్య మగుటం జేకొంటి నీదుర్గమున్. 28
- ఉ. వాలిభయంబు వెన్దగుల వర్తిలు నార్తుడ నౌట మిమ్ము నా
 పాలిటిభాగ్యమంచుఁ దలప స్థితిసాలనినాదుడెంద మాం
 దోళముఁ బాపె మబ్బు దవధూమముగాఁ దలపోయుకేకి కే
 కాలపనంబునింప వలిగాలిగతి స్థానుమంతుఁ డిత్తచీన్. 29
- ఉ. నావుడు రాఘవుండు రవినందన చెందెద వెల్లసౌఖ్యము
 ల్నీ విఁక నావలీముఖు శిలీముఖయుక్తి ననూనవృత్తికిం
 దావొనరింతుఁ జిత్రవధనై పుణి నంచు వచించినంతట
 స్థావరియంచు నమ్మట కిలం దగుదుందుభి దేహమంగుభిన్. 30
- క. తనపదనఖమున దళయో, జనములు చనమింటి వానిసంశయ ముడివో
 మి నతం డడె వాలి దెమల్చినచె ట్లని సప్తసాలిచే వణఁగించెన్. 31
- క. లుప్తాశర మగుశరమున, సప్తజగద్భృతినిమిత్తజడజాతజనుఁ
 క్తప్తస్తంభాశయకృతి, దీప్తం బగుసాలసమితి దెగిపడ నేసెన్. 32

చ. ననుఁ గొని సప్తతాళదళనం బొనరించితి వాపుల స్త్యనం
దననగరంబు సాలదలనంబు ఘటించుట యేమిదొడ్డు నీ
కినజునివంటిబం టనుచు నింద్రజుఁ గున్తుట కెచ్చరించె న
ద్దినమణివంశ్యు నత్తఱిఁ దదీయశరంబు శిలాహతిధ్వనికొ. 33

క. సందేహ ముడిగి యంతట, మందేహవిరోధిసుతుఁడు మాత్సర్యభర ,
స్పందనుఁ డై పోరికి సంక్రందననందనునిఁ జీరె గర్జారభటికొ. 34

సీ. నృహరికంతకరాశకహకహధ్వనిశంక శరభాకృతికి శూలి సంభ్రమింప
వీరభద్రోగ్రహంకారమోహవిభీతి దక్షుఁ డంబుజభవాస్థాని కొదుగఁ
బ్రలయాభ్రనిస్వనభ్రమచేత స్వర్లోక జనులు మహర్లోక మనునరింపఁ
గితిరాజు ఖపుటీఘటఘటభ్రాంతిచే వసుమతీయువతి సంతసముఁజెంద

గీ. భయద మగుసింహనాద మాభానుసూను, వలన నాలించి కోపించి వాలి వెడలి
వచ్చి చిచ్చుటపిడుగుకై వడి నిజాను, జన్ముమార్కొని యని సేయుసమయమందు.

చ. కరము లురంబులు న్నఖముఖంబులు భిన్నతఁజెంద నొంచునం
గరమొనరింపఁ బాల్పడియు గాత్రవిభిన్నతఁ దోపనీని య
య్యిరువురఁ జూచి సాయకము నేయక యూరక యుండె రాఘవే
శ్వరుఁడు సభాంతరంబునఁ బ్రసంగము సేయనివానికై వడికొ. 36

గీ. తరణిజుం డంత వితరణికరణి మార్గ,ణాగతికెదురెదురుచూచి యరికిఁ దలఁకి
తనుఁగదియరా నబాణమోచననిమిత్త, మతని కెఱిగించి క్రమ్ముట ననికీఁబూన్చి.

ఉ. గ్రీవం గుర్తుగ నొక్క-పువ్వసరముం గీలించి రాముండు ను
గ్రీవుం బంప నతం డకాండఘనమై కిష్కింధఁ జేరం దదా
రావాకర్ణనచే నకర్ణభరతారావాక్యుఁ డై వాలి కో
పావేశంబున వచ్చి కూలె రఘువీరాస్రాహతోరస్కుఁ డై. 38

క. అంతట వాలినిపాతో,దంతము చెవిసోఁగి తార యశ్రులహర్యా
క్రాంతతతతారయై శుద్ధాంతనిశాంతంబు వెడలి యాళీయుత యై. 39

సీ. ఉడివోని కన్నీటిజడి ముద్దునెమ్మోము హిమధూసరాబ్జవిభ్రమముఁ జూపఁ
జిటునవుదవై వనచెంగావిజిగిమోవి ననలేనిచిగురాకు నెనకుఁ దీయ
గద్గదస్వరయక్తిఁ గంతనాశంబు మంద్రధురీణ మగువీణెవిధముఁ జెంద
ముడి వీడి క్రొమ్ముడి ముంచుకో నెమ్మేను మొగులులోనిమెఱుంగువగలునెఱిప

గీ. వచ్చి హరిలూనకరివోలె వ్రాలియున్న, వారిఁ గని సోలి జాలిఁ దన్నెలి నంక
పాలి నిడి హేళిజహితానుశీలి నంశు, మాలికులుఁ బల్కె శోకవరాలి దొలుక.

చ. సకలజనార్తిహరి యగుచల్లఁదనంబు సుధాంశుమూర్తికిం
బ్రకృతిగఁ దోచుకై వడిఁ గృపాశుత నీకు నిసర్గ మట్టి తా
వకరదూర్ణార్ద్రభావనిరవద్యత నెక్కడ నిద్రపుచ్చెనో
యకట మదీయపాతకఫలావగుణం బది రాఘవేశ్వరా. 41

మ. ప్రియుఁ డీరీతి రుజ్జు భజింప నొడలం బెన్నాఁగిణముం దాల్చుని
ద్దయురా ల్రక్కసి యంచు బాణహతి న న్దడించినం బాప మే
మియు ని న్నంటదు తాటకావధముచే మేల్సేయవా యుర్వికి
న్దయితాశ్లేషము గా నొసంగు టది పుణ్యంబే యగు వ్రాఘవా. 42

ఉ. భూమిపతు ల్బృగవ్యరతిఁ బూనుట యుక్త మటంచు ధార్మిక
స్వామివి నీవె యానతి యొసంగుట నాచెవి సోకి యుండ శా
ఖామృగిఁ దావకీనశరఘాతనిపాతితఁ జేయకుందురా
యేమృగిమీఁద నేమృగయుఁ డెక్కటికం బిడు రాఘవేశ్వరా. 43

క. ఇతనికి భయపడి మును నీ, హితబంధుఁడు ఋశ్యమూక మెక్కినగతి మ
త్పతియు న్నెలకొనియెడు నా, శితవిశిఖా భేద్యహృదయశిఖరీంద్రంబున్. 44

మ. ఇనవంశోత్తమ నీమొనం దునిసిపో నే వాలినో సప్తసా
లినో మారీచునితల్లినో యవిశిఖాళీభేద్యత న్వజ్రసా
రనిరాతంకహృదంతరాళ నగుతారాకాంత నింతే యింక
న్నను నిన్జింపక నీవు ధన్వి ననుకొన్న న్నవ్వరే యెవ్వరున్. 45

గీ. ఇనకులనృపాలు రాదిగర్భేశు లగుట
శౌర్యమును బోలె మాధ్వ్యంబు సహజమేమొ
వాలి నిరపాయమన్న నోత్తసతినుండ
వీనికై యేల తొడరెదు విల్లుపూని. 46

చ. అని విలపించుతార నయనాశ్రుజలశ్వసనా ప్తిజాతచే
తనుఁ డగురీతిఁ గన్దెఱచి దాశరథీశ్వరుచేతి కంగదు
న్ననుచుట కొప్పగించి దిననాయకసూతికిఁ దా వహించుకాం
చనమయదామకం బొసఁగి సద్గతికిం జనె వాలి యత్తటిన్. 47

ఉ. హాకపినాయకప్రవర హాదశకంధరదందశూకబం

దీకరణాహితుండికపతీకృతవాలధి హాగుణైకర

త్నాకర పోయితే దివికి నంచు వలీముఖు లాచరించి రై

త్వాకునియాజ్ఞ సంస్క్రియలు వారికి శౌర్యజితాంశుమాలికిన్.

48

క. మహితనయావిభుఁ డాతట, మహిరజు నభిషిక్తుఁజేయ మేఘము లీర్వ్యా

వహము లయినట్లు తన్నహి, మహిషిని నభిషిక్తుఁ జేయ మఱి దివిఁదోచెన్.

చ. తనుఁ గిష్కింధ వసింప వేడుకపినేత న్రాఘవుం డే బురం

బునకున్వచ్చు టయుక్త మీఘునదినంబు ల్వీట నీ వుండి ర

మ్మని వీడ్కొల్పు నతండు నేగి నిజరాజ్యప్రాజ్యసౌఖ్యాప్తి బొ

ల్చెను రాముండును మాల్యవంతమున నిల్చె నావనకై యయ్యెడన్.

50

— * ఐర్వాకాలవ్యసము. * —

సీ. హలధరహృదయప్రియానహారంభణం బాశాంతవిపినాంతహవ్యవహము

శాంబరాడంబరచ్చన్నాబ్జహితబింబ మచిరాంశురుచిదీపితాంబరంబు

నవనవారచితార్జునవికాసగరినుంబు ధార్తరాష్ట్రనిరాసదాయకంబు

శితికంతబాంధవప్రతిపాదనోచితం బాయతశక్రగోసావనంబు

గీ. వితతఘనఘోషపోషణం బతిశయోద, యాశ్రితకదంబమాత్తమహావనాగ్ర

జాతికమునై తనర్చి వర్షాదినంబు, దేవకీనందనునితీవిఁ దెలిపె నపుడు.

51

చ. సరకుఁగొనండు నన్నుఁ దనచాయల వారి నడంచె మఱ్ఱురం

దరవిభు సడ్డసేయక యితం డని రాఘవునాలిజాలి ము

న్నరకకుఁదెచ్చుపోలిక ఘనాఘనమాలిక తత్ప్రియాసమా

హరణ జలాశ లాశలను నాఁగె సగర్జితసింహనాద యై.

52

క. కయికొనియె న్రాజులపస, మొయి లపుడు నిరస్తతాపము న్సత్పథవ

ర్తియుఁ పౌరస్థ్యమహాబల, రయచలితము జీవనస్ఫురద్వసుధము నై.

53

వ. అత్తటి వియత్తలంబు హత్తి లాగెత్తు మెఱుపుటొఱిపులాడిన ర్తనచమత్కృ

తికి నచ్చెరుపడి వియచ్చరోచ్చయంబు లిచ్చిన చిరత్సనవరత్నబిరుదమంజీరవల

యంబుమంజిమం జడల నాఖండలీయకోదండంబు దోఁప, నాపురందరశరా

సనంబుఁ గొని ఘనుం డఖండనిజమండలాసహంబు లిప్పాండురాండజంబు లని

శరాసారంబుఁ గురియింప సొంపుసెడి యంచగుంపు లలక కెలఁకుకొలఁకునకై

కటన నది పఱచి వెఱచఱచుటకుఁ గేకవైచు కేకికలకలంబునకు నలికి

కేతకీతతి భుజంగసంఘం బడంగ, నారీతి భోగినీపతుల కగు మొగలితెగల
తగులునకు నగుపగిది వికచకుటజనిచయరుచిర యగునరణ్యానిచే నగణ్య
యగు ప్రావృషేణ్యప్రక్రియకు విక్రియం బూని యాజానకీజాని లక్ష్మణు నిరీ
క్షించి యిట్లనియె. 54

మ. మొట్టుపుందఱు మిటారిచాయదెలుప న్నేఘుండు తన్వంగిపె
న్నెఱిగుంపున్నెఱియింప జాదినవలా నెత్తావి పై నింప ముం
దఱఁ జిందుల్గొనునెచ్చికోమ్మ నటన ల్లార్పంగఁ గందర్పుఁ డి
త్తటి నేపాంధుని నొంపఁ డీనవసయోధారాసమీరాహతిఁ. 55

పృథ్వీ. చెలంగె నలుదిక్కులన్ శిఖిశిఖావళీకంఠ కా
హళీధ్వని వియోగితా మపి నరేషు నారీషు వా
జలాకులఘనే దినే నపది యాంతి కే కా యితి
చ్ఛలారభటితో మనోజరణవేగసంసూచి యై. 56

ఆ-గీ. అభ్రగర్భనిర్యదంబుధారాకరం, భితసమీరభరసమీర్యమాణ
వికచకుటజకుసుమవిసరంబువలన నా, కాశవలయ మనవకాశ మయ్యె. 57

మ. వనధింగ్రోలెడునీటితోఁ దొడరునౌర్వజ్జ్వలచేఁ గుక్షియె
ల్లను దస్తంబగుటం జలించి యవి మర్లం గ్రాయఁజొచ్చెన్ ఘనా
ఘనసందోహము లభ్రచారిదివిషద్గాణిక్యమాణిక్యమో
హనభూషామతిదాయువై ద్యుతలతావ్యాజంబుచే నియ్యెడన్. 58

క. సౌమిత్రి కంటివె చా,లై మహి డిగువర్షధార లభినవజలద
స్తోమశ్యామలపత్ర, వ్యోమనృగ్రోధశాఖియాడలువోలెన్. 59

వ. అని వియోగవృథాదూయమానుం డగురఘుసూనుం డొక్కవిధంబునఁ
బయోదమలినంబు లగుదినంబులు గడపె నంతట. 60

మ. హరినిద్రారజనీదినోదయము హర్షాకర్షణోపాయము
త్రరహస్యం బచిరోపయోగ్యఫలకేదారం బనాలక్ష్మ్యపా
దరిభేలానటనాంతమాంగలికగేయం బన్వితాన్వోన్వజ్జై
త్రరణోద్యోగమహీధవంబు శరదారంభంబుదోచె నిర్విక. 61

సీ. కాకుత్స్థపిరహాకులాకారదశఁ బూనుకరణి మేఘుండు పాండురతఁ జెందె
నినవంశ్యుఁ డెత్తు పిల్లికనంచుఁ డాగిపోయినరీతి నిలదయ్యె నింద్రధనువు.

రఘువీరకీర్తినర్తకిజక్కిణికి యుక్త మగుచామరంబు లై యమరె తెల్లు
కపివాహినులపిండు కాగల్గు టూహించి యంబువాహినులెల్ల నాటదొడంగె
గీ. లంకవంటిది యింక నిశ్శంకరాజ, హంససంచారమునకుఁ దా వగు నటంచుఁ
డెంకియై తోచెఁ బుడమి నిశ్శంకరాజ, హంససంచారమునకు నయ్యవసరమున.

శా. చేతోజాతశరప్రణీతహృదయచ్చిద్రప్రణాళీవిని
ర్యాతస్నేహమయప్రతిశ్రవభరుం డై యుండుమార్తాండి రా
గాతివ్యాప్తి నిరాకరింప భృతకోపాటోపచాపోద్గతిన్
సీతానాయకుఁ డంప లక్ష్మణుఁడు వచ్చె నే్వేగఁ గిష్కింధకున్. 63

— * లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁబోవుట * —

శా. వాలిప్రోద్భవుఁ డప్పు డంతిపురికేవ న్నిల్చి రాగాంధత
నేలెల్ల న్రతిజాగరూకుఁ డగుట స్తేగ్గోని సుగ్రీవుని
ద్రాళుత్వమ్మునకు నివ్చారపడుచో రామానుజులొక భీ
తాలోలస్థ వగార వాపహృతనిద్రార క్తనేత్రాబ్జుఁ డై. 64

క. లేచి కొలువుండి సచివుల, వాచోన్నతిఁ బ్రకృతిఁ జెంది వర్తిలు నవైవి
రోచని సౌమిత్రిధను, ద్వాచండ్య నాదనిశమనానతముఖుఁ డై. 65

మ. ఘనఘోషశ్రుతిచేఁ దలంకునహిరేఖం బీరముం డిగ్గుచో
హనుమంతుండు నినున్ జయొన్నతునిఁ జేయ న్నెయ్యోపున్నినగఁ ద
మ్మునిఁబంపం జను రాఘవుం డని భయంబు న్నాన్ప సౌమిత్రిసాం
త్వనకై తారనుఁ బూన్ప వెల్వడియె నత్తనన్వింగి శుద్ధాంతమున్. 66

గీ. వారుణీయుక్తిఁ దేజంబు వదలి రాజు, కనఁబడ నిశాంత మపుడు నిష్ఠాంతతార
మపగతతమంబు నయ్యెఁ బూర్వాశ నత్త, మిలెడు సత్పథసంచారి మిత్రుఁ డమర.

ఉ. తారథరావతారకరతార యనం ధులలేని మేన్ శృం
గారముతోడ నెన్నడలఁ గార్యవశత్వరఁ దెల్పు నూత్నము
క్తాశనాగుణాంఘ్రికటకస్వనితార్భటితోడ లక్ష్మణుం
జేరఁగవచ్చి కేల్తొగిచి చిలగఁదొడంగె వచోమరందమున్. 68

చ. బిసరుహబంధుసూతి నొక పెన్నిరిపైఁ జెఱయిడ్డె యింద్రజ
వ్యసనమడంచె మున్ను రఘువర్యుశరం బది యుండుఁగాక నేఁ

ఊసపరిచంటిగట్టుఁ దిగనోపని యీకపిరాజుపేంద్రజ
వ్యసనముఁ బాపె నద్దిర భవద్దృఢచాపవిటంకటంక్రియల్.

69

శా. లోకాలోకముదాఁక నేకగతి నాలోకింపఁ బాల్పడ్డ యీ
లోకాలోకవిధాయిసూనుఁ డిప్పు డిల్లు నావకిలిం గల్గి వ
హ్లాక్కాలోదిత మైనపోణిమికి నోఁచంజాలె నిన్నాళ్లకు
స్త్రీకారుణ్యమువంక నిట్టి హితుని స్త్రీ నిల్లు కోపింతురా ?

70

వ. ఏవంవిధోదారతారావచనచారిమా పనీతకోపాటోపతాసముత్పన్నప్రసన్న
తామిళన్నిరవధికమైత్రి యగు సౌమిత్రివెంబడి హనుమదానీతనానావిధానూన
వానరానీకినీవితానసంసేవ్యమానుం డగునచ్చండభానుసూనుండు రాఘవుం డు
న్నకొండదరి కరిగి యతనియమగుతొగరుఁజగురులకు నెఱఁగి తదాదరణభరిత
కౌతూహలాంతరంగతం జెలంగి యుతట.

71

— * సుగ్రీవుఁడు సీతను వెదకుటకు వానరుల నంపుట. * —

స్త్రీ. తలుకు బేగడకొండదండనుండు నితండు పారియాత్రతటీవిహారుఁ డితఁడు
వలిగట్టుచెట్టుపట్టుల మెలంగు నితండు నిషధాద్రిమేఖలానిలయుఁ డితఁడు
తఱిమెట్టుజాళు వాదరి కాఁపరి యితండు గంధమాదనవనోత్కంఠుఁ డితఁడు
కడనేలదాల్పు నిల్కడఁ జెలంగు నితండు పింధ్యాటవీజాతవిహృతి యీతఁ

గీ. డని మతియు నెన్న వసపోని యచలవితతి, నధివసించియు సంఖ్యకు నధికమైన
వానరేశుల వేర్వేఱఁ గానిపించి, యినతనయుఁ డప్పు డారాఘవేంద్రునాజ్ఞ. 72

స్త్రీ. మిహిరుండు వొడముచో మేనుతొల్పంజకుంకుముపెక్కుఁ బూనుదిక్కు నకువినతుఁ
బరువంపువిరివింటిదొరమ త్తకరి యత్త మిలుహరిత్తునకు సమీరతనయు
మొసలి కేజివయాళిమురిపంపుజగరాతు నామి గా నోఁచునాశకు సుషేణ
.. జంటనాలుకకంటసరిదంటచెలినంటు గలదిశకును శతబలికపీంద్రు

గీ. నెలకు జానకిసేనుంబుఁ దెలిసిరండ, టనుచుఁ బంచిన వారలు నచట నచట
నరసి ధరణిజఁ గానక మరలి రంత, హనుమదాదులు దక్షిణాంబునకు నడచి. 73

శా. పోవం బోవ నఖండకండుజటిలభూభంగజాతస్థలీ .

భావోదగ్రసరణ్యరణ్యధరణీభాగంబునం దొక్కర

క్షోవీరుం డెదిరింప వానరబలస్తోమంబు గంపింప న

చోచి వాలిప్రియసూనుఁ డానిశిచరు న్యూలాగ్రభీతామరున్.

74

క. కినుకం దొడరి కచాకచి, యని సలిపి తదీయగాత్ర మసురహితముగా
నొనరించె సురహితం బగు, తనచరితము జనుల కద్భుతము గావింపన్. 75

ఉ. అంతట వానరప్రముఖు లద్రివనద్రుమదంతురీభవ
త్ప్రాంతరయానుజన్య మగుశ్రాంతత వాయ నుపాంతవర్తివే
శంతము పొల్పుఁ దెల్పునవసారససౌరభవంతము న్నుభ
స్వంతము మెచ్చి యొక్కబిలవాటము సొచ్చి తదంతరంబునన్. 76

చ. మును పజాఁ డొక్కమానితపముం జెలుప న్నది మెచ్చి హేమ కి
చ్చిన మయ కృష్ణహేమవనిఁ జెల్వగు మేగుసవర్ణి కూర్చినం
దన నొకతె స్వయంప్రభ యనందగు దివ్యవధూటిఁ గాంచి యా
వనిత మహత్త్వశక్తి బిలవాటము వెల్వడి వచ్చి యొక్కెడన్. 77

— * హనుమదాదులప్రామోదవేశప్రయత్నము. * —

క. మిట్టాడ నరుఁడపుట్టని, నట్టడవి వసించి కపులు నాథుఁడు మనతోఁ
బెట్టినమితిఁ దప్పియు మహి, పట్టిం గనమైతి మెట్టిపాపం బనుచున్. 78

చ. కళవళమంద నంగదుఁ డీక న్నన మూరక పోయినప్పుడే
తలఁ దెగవ్రేయుఁ గాని యొకతప్పును గావఁడు భానుసూనుఁ డా
ఖలమతియుగ్రదండమునఁ గాయము వాయుటకంటె నీవన
స్థలి మునివృత్తిఁ బ్రాణములు దాల్చుట మే లగునంచుఁ బల్కినన్. 79

మ. హనుమంతుం డను నేటిమాట పతికార్యం బట్లు పోక్తార్చి యీ
వని నెట్లుండెడువార మాదొరకు దవా యివ్వనం బెంచుఁ దూ
తినఁ బోనీయక పంపువెట్టి తల లేఱించుం గపిస్వామి యొ
ప్పనియాలోచన మాని మే న్నడలుఁడి ప్రామోదవేశంబునన్. 80

గీ. అనుచు హనుమదాదు లై నవానరులు ప్రా,మోదవేశమునకు నుద్యమంబు
సలిపి కుశలయందు శయనించువా రార్తి, తోడఁ జింతనేయఁ దొడఁగి రిట్లు. 81

మ. మనువంశంబునఁ బుట్టినేమిటికి రామస్వామి దాఁ బుట్టుఁగా
క నిగాఢాటవి కేల వచ్చె. గురువాకృష్ణీకృతి న్వచ్చుఁగా
క నిశాటేశుఁడు సీత నెత్తికొని లంకామార్గముం జేరెనే
ల నతండేగ జటాయు వాయసుర నేలా తాకి కూలె న్నహిన్. 82

క. కూలినజటాయు వట్టె పొ, కాలక రఘుపతికి సీతఁ గైకొని చనియెం
బాలన్యుఁ డచుచుఁ దెలుపఁగ, నేల యతం డలకబంధు నేలాతునుమన్. 83

గీ. చచ్చినకబంధుఁ డేటికి శబరితెఱఁగుఁ, జెప్పె నది యేటి కిననూను చెలిమిఁదెల్పె
వాని పడనేల నుగ్రీవుఁ డేలనేల, మనము రానేల యీనేల వనరనేల ? 84

క. అని వనరుకపుల పరిచే, వనమునఁ జెవిసోఁగు రాఘవుకథాసుధ ముః
న్నినరుచిఁ గమరినతెక్కల, పునరాగమ మనుజవిగమముం దెల్పుటయున్. 85

మ. నుధి నామోదము భేద మొక్కట జనింప న్లేచి తా నున్నవ
న్య దరి న్వేల్వడి వచ్చి యత్తటి నిజోదంతం బెఱింగించి యే
ల దిగు శ్రీ కీఁక రామదూతలకుఁ గల్యాణంబె సంధిల్లు న
ల్లదె మున్నీ రదె లంక దాశరథియిల్లా లందు వర్తిల్లెడున్. 86

క. జనకజకుశలముఁ దెలియం, జనుఁ డని సంపాతి తెలుప సంతసఁడి యా
తని గారవించి యంగద, హనుమన్తుఱు లచటఁ గదలి యటు చని యెగుటన్. 87

సీ. అంజనగిర్యధిత్యకశాద్వలస్థలి పచ్చతాకొణిగెలోఁబారువంబు
బలుతుంగమడుపులోపలిక రేణువు వట చ్చదములో నిసువైన శౌరిమూర్తి
దానవారియురంబులోని శ్రీవత్సంబు భానుజాంతరపద్మపత్రసమితి
కాదంబవనిఁ దోచు నాదినుశ్యామిక మింటనంటిననీలమేఘరేఖ

గీ. యనఁగ నిజమధ్యమున ధాత్రి దనర మెఱయు
బహులవాతూలజవముహర్తు హురుదగ్గ
లహరికాజాలడోలికావిహారదంబు
నరవితానంబు జలనిధానంబుఁ గనిరి. 88

గీ. కనిదురాలోకశరత భీకరతఁ జూపు, శరధికి మొగంబుగాక దాశరథిశర్ధధి
యట్టిదగుటకు బెట్టిదం బైనకలఁకఁ, గపు లలుకతోడ నుండ నంగదాఁడు పలికె.

మ. తగునా హనరులార మానయుతు లై తర్కింప మీ కియ్యెడ
స్సగరు ల్బ్రవిన్ యుష్పకాలువఁ దరించన్ శక్తి లే కున్నచో
నగసంస్తంభనమానిగాతి కటు డాయంగాక యారావ్విగ్నికిం
దెగనాడ న్వసపోని దుర్యశపుటబ్ధి న్నక్యమో దాటఁగన్. 90

— * జాంబవంతుఁడు హనుమంతుని సముద్రలంఘనమునకుఁ బ్రోత్సహించుట. * —

వ. అని పలుకునంగదుని వలన నంగద లడంగ నఖిలప్లవంగపుంగవు లభంగుర
తరంగిణీభుజంగపారీణప్రసంగరీణత మెలంగెడు తెఱంగు లుఁహించి యం
చిత నయోపాయవంతుం డగు జాంబవంతుం చుదయగిరిశిఖరజాత చూతనూ

తనఫలవిమోహకౌతూహలగృహీతాభినవమార్తాండమండల ప్రచల్యబాల్య
చాపల్యకుపితపుగుహూతకరవిధూతభిదురపాత నిహతహనుమదతివిఖ్యాతనా
మధేయుండును, జరాచరనిరోధబాధాకరసమీరణ ప్రసాదనాయాతజలజాత
జాతకరుణాసమాసాదితాసాధారణ బహువిధవధానపాయకాయుండును, సఖిం
డజవసమానాయమానపవమానవైన తేయుండును, సగునాంజనేయుండఁన్న
యెడ కరుగుదెంచి, యతనియతిశయంబు బహుధానుతించి, వెండియు నా
వలీముఖశిఖామణుల కి ట్లనియె.

91

సీ. శాఖామృగస్వామిశాసనంబుఁ దరింప గండ మై యుండిన నుండుఁగాక
విగళితారికళంక యగులంక యిచటికి దూరమై తోచినఁ దోచుఁగాక
దశకంఠభుజమహాదర్ప మల్పేతరస్థేమ వర్తిలిన వర్తిల్లుఁగాక
యవనిజ యునికి మర్త్యమర్త్యగోచరేతరవృత్తి దొరసిన దొరయుఁగాక

గీ. చింత యేటికి మన కింక నెంతకార్య
మైనఁ బవమానసూనుఁడు పూనుకొన్న
సులభత వహించు నితఁడె కావలయు నన్న
గోష్పదముకంటె మున్నీరు కొంచియంబు.

92

మ. అని భల్లూకనిలింపనేత పలుక వ్హాకులస్వాంతఁ డై
హనుమంతుండు త్రివిక్రమానుకృతిచే నంగంబు పొంగఁ బ్రవం
గనికాయంబు చెలంగఁ దుంగలహరీగంభీరవారాశిలం
ఘనజంఘాలజవానుషంగమునకుం గావించె నుత్సాహము.

93

క. తత్తాదృశాసిధారా, కృత్తారాతిక్షిప్తీశకీర్తిశ్రీరా
జత్తర యహార్యధీరా, చిత్తశయాకార యార్య శేఖరగేయా.

94

చ. సలలితరత్నకందుకలసత్కుచభారధురీణహూణకుం
తలరమణీసకంకణర్షణత్కరణాంచితపాణిపల్లవాం
చలపరిధూయమానసితచామరమారుతలోలమానమరీ
జులచికురచ్ఛల్లభమరచుంబితచారుతరాసనాంబుజా.

95

క. సాధూన్నతిగారిగేయ, ఘోధర ప్రాప్తపరాప్తామధ్యాహ్నసమా
రాధితరాధారమణ య, సాధారణవారణేంద్రసప్తాంగహరా.

96

ఉత్సాహ. సింగరిక్షీతీంద్రచంద్రసేవ్యమానభవ్యతి
 శ్వేంగలావనీకళత్రవిశ్రుతాగ్రసంభవా
 రంగనాథపాదపద్మ రాజహంసమానసా
 సంగరాంగణప్రచండశౌర్యగాండి వాయుధా.

97

గద్యము. ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వర వరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితాఃలాస,
 వాసిష్ఠవంశకీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక, ఋగ్వేదికవి తిరువేంగళార్యకలశరత్నా
 కరసుధాకర, జగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక, వేంకటాచలపతి
 ప్రణీతంబైన చంపూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందు
 షష్ఠాశ్వాసము.

చంఘా రామాయణము.

సప్తమాశ్వాసము.

— * సుందరకాండము. * —

క. శ్రీకర విధ్వంససరో, జాకరవర్ధిష్ణుకీర్తిహంసత్రోటి
ధీకృత్కాంచనశైల ని,రాకృతరిపుజాల కసవరాజనృపాలా.

1

ఉ. చారణమార్గసీమను నిశాచరనాయకనీత యైననీ
తారమణీశిఖామణిని దా వెదక న్మదిఁ గోరి వైరిసం
హరిబలోజ్జ్వలం డెగసె నారఘునాథునిదూత తుంగశృం
గోరుమహేంద్రసానువుననుండి యఖండఖగేంద్రవేగుఁ డై.

2

— * హనుమంతుఁడు సముద్రముం దాఁటుట. * —

వ. అప్పు డప్పుడమితా ల్పనల్పకల్లోలినీవల్లభసముల్లంఘనదృఢతరనిహితహను
మచ్చరణతలవీడనంబు సైరింపంగ నక్షమం బై, నిశ్చేషనిస్సరన్నిర్ఘరాఘం
బగుట నిరంతరనిష్పతద్బాష్పవర్షంబునుంబలె, నితస్తతోవితతజీమూత
జాతం బగుటఁ బారిష్లవశిథిలధమ్మిల్లంబునుంబలె, స్సంత్రాసపుంజితకుంజర
యూథం బగుట సంజాతశ్వయధుకంబునుంబలె, సాధ్వసధావమానహరిణ
గణఖరతరఘుకోటిపాటనోద్ధూతధాతుధూళీపాళీపాటలితవికటకటకం బగుటఁ
బ్రక్షరితశోణితంబునుంబలె, దత్త్విణప్రబుద్ధకంఠీరవకంఠకహకహార్దావముఖరిత
కందరం బగుటఁ గృతాక్రందనంబునుంబలె, బరిసరగహ్వరనిబిడనిస్సరత్సరీ
సృపం బగుట నిర్గళితాంత్రమూలంబునుంబలె, బ్రస్ఫురితతటోపలపతనదళిత
కీచకసుషిరసమ్మూర్చ్ఛవనపూరపూరితగగనం బగుటఁ బ్రవర్ధమానోర్ధ్వ
శ్వాసంబునుంబలె, వాగగోచరం బైనచుర్దశావిశేషంబు నొందె నయ్యెడ.

3

ఉ. కేసరిసూనువెంబడిని ఖేచరపద్ధతి నుద్గమించి యెం
తే సరయంబుగా జలనిధిం బడి బంతిగ నుచ్చిఖంబులై
భాసిల్లు భూమిజాతములు భావినలాళినిమిత్తసూత్రవి
న్యాసనిఖాతశంకునివహంబుగతిం గనుపట్టె నంతటన్.

4

ఉ. శ్రీకరపక్షఘాతరయరేచితవీచివిరోచమానర

త్వాకరకుక్షీనుండియు మహాబలనందనవిశ్రమార్థ మై

ప్రాకటతుంగశృంగతలరాజితనిర్జరలోక మైనమై

నాకనగంబు సంభ్రమమునం బొడసూపె మహాద్భుతంబుగన్. 5

క. తనయాత్రకుఁ బ్రత్యూహము, జనియించె నటంచుఁ దను భుజామధ్యతటం

బునఁ దాకి త్రోయు ప్రాభం, జనిఁ జూచి హిరణ్యనాభశైలం బనియెన్. 6

క. మోదమున వచ్చితిఁ జుమి, నీదుపధిశ్రాంతి నడవ నే నిపుడు కృత

జ్ఞోదధిపసుపున నిచ్చట, సాదరముగ విశ్రమించి చనుమా హనుమా. 7

క. పూని గిరిభేదివలనం, దా ననుఁ గాచె న్భవజ్జనకుఁ డటుగానన్

గాను విపత్నుడ నీకిపు, డేనుసపత్నుడఁ జుమి సమీరకుమారా. 8

వ. ఇవ్వీధంబునం బ్రార్థించునవ్వసుంధరాధరంబును సబహుఘానంబుగా నాద

రించి పవమానతనయుం డరిగె నయ్యవసరంబున. 9

మ. జలరాశి న్వలమానమూర్తి యగునాశైలాధిరాజాత్మజు

న్వలమానాతిశయప్రమాధికులిశన్యాపారుఁ డిక్షించి త

ద్భలవన్తారతసూనుసేవనపిధిప్రాగల్భ్యము నైచ్చి యిం

పాలయంగా శతమన్యుఁ డయ్యు గతమన్యుం డయ్యెఁ జిత్రంబుగన్. 10

ఉ. అంత నిశాచరేశ్వరపురాభిముఖంబుగ నేగు నంజనా

సంతతి సాధుపద్ధతికే సంభరితోద్ధతిరోధహేతు వై

యెంతయు నిల్చె నాగజవయిత్రి వడి స్సరసాఖ్య మున్ను భా

స్వంతునిత్రోవ కడ్డుపడు శైలకులప్రవరంబు చాప్పునన్. 11

మ. స్థిరసామర్థ్యమునం దనర్చె సురసాధికార్లీలాసమా

దరసాధిష్ఠతమీటు మారుతిపదద్వంద్వంబు కల్లోలినీ

శ్వరసాంగత్య సమేధమానమయి మస్తం బామరదీప్తిపినీ

సరసాంభకకామాలికాభరణశస్త్రం బై సముద్భాసిలెన్. 12

క. తనువుం దనూకరించుచు, హనుమంతుఁడు సురసయుదరమందుఁ బ్రవేశం

బొనరించి వెడలి వర్తిలె, దనుజారి త్రివిక్రమావతారముదారిన్. 13

శా. భూయఃప్రస్తుతనిస్తులాంబరపథాభోగప్రయాణండు త

చ్చాయేశాన్వయుదూత శాతముఖతాజాగ్రన్నఖాగ్రంబులన్

మాయాసింహముకై వడిం గడువడి న్నమ్మారె ! చించె న్నిజ
చ్చాయాగ్రాహిణి యైనసింహికచకానన్తూర్తి నత్యుగ్రుఁ డై.

14

— * హనుమంతుఁడు సీతాస్వేషణమునకై చింతించుట. * —

ఉ. అంబుజబంధుతేజుఁ డగునాహనుమంతుఁడు వారిరాశిపా
రంబునుఁ జేరి లంబశిఖరంబున నిల్చి యనంతరంబ తీ
వ్రంబుగ లంకయు త్తరపు వాకిటనుండియు ఖండితాంతరం
గంబునఁ జింతిలం దొణఁగెఁ గార్యసిసాధయిమాధురీఁషుఁ డై.

15

సీ. కడచు నేకరణి శాఖామృగానీకంబు ప్రత్యూహకరము వారాకరంబుఁ
గడచుఁగా కేవీక వడిఁ బ్రవేశించు నీరజనీచరాధీశరాజధాని
గావున సర్వధా కడు నిరర్థ కమనోరథుఁ డౌఁ గదా పంక్తిరథకుమారుఁ
డదికాక యేన్లు మహారాద్ర మగునీసముద్రమ్ము దాటుట మోఘ మయ్యెఁ
గీ. గటకట యెఱుంగ సకలలోకప్రతీత, సేమమున నున్నదయ్యె లేదొ భూమిజాత
యని తదస్వేషణార్థమై యాంజనేయుఁ, డరుణకిరణాస్తమయమాత్మ నభిలషించె.
క. శతమఖనిక్షేపమ హేమా, ధృతధనువునకుం బ్రయోజనావసర ముపా
గత మని పాశికిఁ దెలుపఁగ, ధృతిఁ జనుగతి భానుఁ డుం బ్రతీచిం జేరెన్. 17

— * రాత్రివర్జనము. * —

సీ. చరమాచలనితంబనంభవోజ్జ్వలదావపావనోత్కటశిఖాపాటలితమొ
సవిధార్కరశ్చి వేష్టనభృతానలతటీసూర్యకాంతప్రభాశోణితంబా
యాగ్ధంతుమిత్రపూజ్ఞార్హ్యార్థవరుణోద్ధృతాంభోధరత్న కాంత్యరుణితంబా
ఖనదీరసగ్రహోగ్రత్వరాపరపయోరాశిబాడబహేతిరంజితంబా

గీ. యని జనులుడెందముల సందియంబు నొందఁ
గరమురాణించు సాంధ్యరాగంబు వలన
గగనభాగంబు కౌసుంభకంజరాగ
పల్లవజషాభిరూపమై యుల్లసిల్లె.

18

గీ. క్షీరవారాశికన్యానికేతనములు, ముందుగా నత్తటిని బీగముద్ర లయ్యె
వికచకుముద్గాళి మధుకరద్విజకులంబు, నవ్యమకరందభిక్షాటనం బొనర్చె. 19

మ. నలుధిక్కు ల్బుదమంద వీవఁ దొడఁగె న్నంపుల్ల శేఫాలికా
కలికాకాషకషాయగంధవహము ల్లాఢాంధకారచ్ఛటా

చ్ఛలకాలాగురుధూపధూమసమితిశ్యామిక్యతం బయ్యె ను
జ్వలదిక్పాలపురాభిరామసముదంచద్దోపురంబు ల్వేసన్. 20

గీ. పాడమెవిశ్లేష వేదనాపూర్వరంగ, మై కొలంకులఁ జక్రవాకార్తరవము
లలితనక్షత్రమాలికాలంక్రియాభి, శోభితం బయ్యె గగనమత్తేభ మపుడు. 21

క. స్సంతమసతమాలద్రుమ, కాంతారకుఠారధార కష్టారవనీ
కాగతుఁ డుదయాద్రిఁ దోఁచె, స్సంతతశృంగారసారసర్వస్వం బై. 22

క. ఆజాబిల్లికరంబులు, తేజరిలె న్దివిఁ దమస్తతినిరుద్ధము లై
రాజులుకొలఁకుల శైవల, రాజితిరోహితబిసాంకురమ్ములు వోలెన్. 23

చ. అనిలజుఁ డాప్రదోషసమయంబున శాత్రవకీర్తిమండలం
బనువిలసత్తిరస్కరణి యాశుగతి న్నడలించి కన్పడెన్
ఘనసుమనోగణంబునకుఁ శాతుక మావహిలం బులస్త్యనం
దనకటకప్రవేశనవనాటకపాటవసూత్రధారుఁ డై. 24

సీ. ఆవేశ లంకాధిదేవత తనతోడ విగ్రహింపఁగ వధూవిగ్రహంబు
ధరియించి పథినిరోధము సేయఁ దద్వినిగ్రహ మొనరించి యుగ్రతవహించు
తనుఁ జూచి వారిజాసనశాసనముఁ దెల్పు తొలువేల్పుపడఁతుకపలుకులకును
డెందంబునంచు నానందం బమంద మై నలువొంద నంజనానందనుండు
గీ. తదనుమతిఁ గాంచి లంకాభిధానరాజ, ధాని వేగఁ బ్రవేశించి ధరణిసుతను
వెదక మది నెంచి యుంచితవిభవ మైన, యసురపతిసౌధరాజంబు నధిగమించె.

మ. ఇది రక్షోబలగుప్త లంక యిది లేఖేంద్రారిసౌధాగ్ర మ
ల్లదె యజ్ఞేశ్వరు గల్చి తెచ్చినవిమానాధ్యక్ష మీక్షింపు మం
చెదురం దెల్పె సమీరనందనున కెంతే చంద్రమోదీపసం
పదభిద్యోతితవిశ్వదిజ్ఞుఖత్రియామావేశ తా నయ్యెడన్. 25

ఉ. వారక రామ నేత కిటువంటిసహాయతఁ జేసి కీర్తిఁ గ
నూరమిసూనుచే రవి తగుం గృతకృత్వతఁ గాంచి యకార యా
దారినిఁ దానుఁ బేరసముఁ దాల్తునటంచుఁ దలంచి లంక నెం
తే రఘునాథుదూతసరణి న్నెల కన్పడె దిండుకై నడిన్. 27

— * హనుమంతుం డశోకవనముం జొచ్చుట. * —

సీ. అప్పు డప్పవనజుం డన్వీష్ణసుందరీసౌందర్యముద్రాతిశాయిమూర్తి
నిద్రాముకుళితాక్షీనీరజాతంబును వేశవితాసినీవృతము నైన

యవరోధకామినీనివహంబు ననవరోధంబుగా నీక్షించి తత్త ణంబ
 వితథమనోరథవృత్తి యై విరచితచింతాసమాకులస్వాంతుఁ డగుచు
 గీ. నంతఁ బ్రాకారలంఘనం బాచరించి, సురుచిరాశోక కాననాంతరమునందు
 విశ్వవిఖ్యాత సీతను వెదకఁ దలఁచి, యిష్టదై వతవందనం బిటు లొనర్చె. 28
 శ్లో. నమోఽస్తు రామాయ సలక్షణాయ దేవై శ్చ తస్యై జనకాత్మజాయై
 నమోఽస్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుదణేభ్యః

వ. అని యిష్ట దేవతానమస్కారంబు సమనస్కారంబుగా నొనర్చి యంత. 30
 చ. ధరణిజ నిందు నందును బదంపడి రోసి వృథార్తి రోసి ధీ
 సురుచిరుఁ డైనమారుతి యశోకవనావనిఁ జెందె శాంతిమం
 దిరుఁ డగుమాని తాఁ బరగతి స్ఫుజియించునుపాయ మాత్మయం
 దరయుచుఁ గల్గెప్రపశమనైకశుభౌషధి యా త్రయింబలెన్. 31

వ. అందు మందేతరపిచుమందమందారకందరాళ నాగపున్నాగతాలహింతాలత
 మాలకృతమాలసరళవకుళతిలకామలకలికుచకుటజతక్కోలాంకోలలవంగలుం
 గవికంకతకేతకీ కదంబోదుంబర కపిత్థాశ్వత్థకురవకమరువక మధూకమాకంద
 చందనస్యందన చంపకచాంపేయ పనసవేతసపలాశపాటలప్రియాళుప్రాయానే
 కానోకహనికాయపరివృతం బైన యావనావనిం బరిభ్రమించుచు, సభ్రం
 కషవిటపనిబిడితగగనప్రపంచం బగు నొకానొకకాంచనశింశుపాతరువుం గాం
 చి, యారోహించి తత్పత్రసంఘన్నగాత్రుం డై వటవిటపిదళపుటనిలీనకపటవ
 టునిచందంబు నొంది యంత. 32

ఉ. మామిడితోఁపునం దనరుమల్లిని భిల్లుఁడు కల్లిఁ జేర్చిన
 ట్లామిషబుద్ధి వేఁపి యమరాలయమాల్యముఁ గాడుదార్చిన
 ట్లామఘవారి యాత్మపురి కాశ్రమధారణినుండి తెచ్చి దు
 స్కామత నిల్పినట్టి మహికన్యను జూచె నభూషితాకృతిన్. 33

క. ప్రతిపత్పాతైకసముద్యతుఁ డగునధ్యేతవిద్యహరువునఁ గార్ష్య
 నివృత యగుతత్సతిఁ గనుఁగొని, జితారి సామిరి యిటులు చింతిలె నాత్మన్. 34

ఉ. యామినిఁ జంద్రికారహితుఁ డై శశియుండిన నుండు వాసర
 గ్రామణి చాఁయఁ బాసి యధికప్రథ నుండిన నుండుఁగాక యీ
 తామరసేక్షణామణినిఁ దా నెడఁబాసి కకుత్స్థవంశ్యసు
 త్రాముఁడు మేనఁ బ్రాణములు దాలిచియుండుట చిత్ర మెన్నఁగన్, 35

వ. అని యితైఱంగునం జింతాయ త్తచిత్తుం డగుమరు త్తనూజుండు నిశీధనమయం
బుఁ గడప, నిశీధినీనాథుండును జరమగిరిశిఖిగోప కంఠ సేవోత్కంఠితుం డగుడు,
దశకంఠుండు నిద్రావశేషంబున నతనుశరః హారవిశేషంబునం గలుషీకృతా
త్సుండును సరసహరిచందనచర్చానుచర్చిత స్త్వానకీదర్శనేచ్ఛాహలాహాలికం
బ్రకటికృతరాగహృదయుండును, బరివర్తితవైకత్యదామంబునంబ్రకటమకుట
ఘటితరత్నధామంబునం దిరస్కృతనక్షత్రమాలికుండు నై యల్లనల్లన నశోక
వనికాప్రవేశంబు గావించిన.

36

ఉ. ఆసమయంబునం బరిసరాగతవారవిలాసినీకరో
ల్లాసితదీపమార్జనికలం దరళీకృత మై చతుర్దిశా
ధ్యాసితమోవితానము సమస్తము వైశమే చేరెఁ బంక్తికం
తాసురసార్వభౌమహృదయం బొకటే శరణంచు నెంతయున్.

37

ఉ. దానవలోకనాయకుఁ డతండు నితాంతమదాంధుఁ డై కడు
న్యానవకాంత యంచు రఘునాథవధూమణిఁ జేరె నక్కటా!
యానిజమూలపల్లవిత మై తగు సల్లకి యంచు వేగ వై
తానకృశానుకీల సవిధంబును జేరు గజేంద్రముంబలెన్.

38

— * సీతాదేవి రాణునికి హితము చెప్పట. * —

సీ. ఆదశాననుఁ జూచి యాకంపితాంగి మై వై దేహరాజన్యవరునికన్య
పరుషతాసంపత్తిభాజనంబులు విపర్యాసితలోకమర్యాదములును
నాత్మప్రశంసతాప్రాంచస్మృశంసతాపత్రపంబులు నై నపంక్తిముఖుని
సాటోపదుష్ప్రతాపానుపూర్వికలచేత విదార్యమాణచేతస్కు యగుచు
గీ. సంతతాశాంతనుతకీర్తిమంతుఁ డైన, కాంతు శౌర్యంబెఱింగినగఱిత గాన
నసురదృణముగ నెంచినయదియుఁబోలె, బులునడుమనుంచిధీరతఁబలికెనిటులు.
క. సకలసదాచారస్థాపకుఁ డగువిధి కులగురుండు పౌలస్త్యుడ వీ
వకట పరకాంతఁ గోరెద, వొకయింతయు సిగ్గులేదె యోహూ నీకున్. 40
మ. విపరీతోక్తులు మానోవి ధశముఖా విఖ్యాతకూలోపకం
తపరిభ్రష్టతరి న్నదాశుగము కుంతంబై యథాస్థానము
స్నిపుణత్వంబునఁ జేర్చుచందమున నన్నీవుం బ్రతిష్ఠించినం
గృహయు న్నామకజీవి తేశ్వరున కెంతే సంధిలు న్నియెడన్.

41

- సీ. అటులు గాదేని ఖరాసురదూషణత్రిశిరఃప్రముఖదైత్యదేహరక్త
పటలమేదోమాంసపంకిలముఖిము లై మొనయురాఘవశిలీముఖములకును
నైజగాత్రక్షరన్నవశోణితమునఁ బ్రత్యాశనం బెవ్వఁడు నలుపఁగలఁడు
నీవు దక్కఁగను నెండియు నఖండితశాతసౌమిత్రిపటుపత్రిచాతకముల.
- గీ. కేఘనుఁ డమర్చు నభినవాస్యక్ష్పరంప, రారసవదంబుధోరణిపారణంబు
ననుపమపవిత్రచారిత్ర ఘనపులస్త్య, కులపయోరాశికాకోల కుటిలశీల. 42
- గీ. పంచబాణవిభిన్నుఁడౌ పంచముఖుని, నిందుముఖయేకవాణియుఁ బొందదయ్యె
బంచవక్త్రాహిదప్టుఁడౌ పంచజనుని, వినిహతవిషార్తి యశాషధి మనుపఁగలదె.
- సీ. ఈతెఱంగునఁ బల్కు నీతానతోదరి యవధీరణోక్తుల నవధరించి
కినుకచే విముఖుఁడై తనరుపంక్తిముఖుండు తత్కాంతచెంత సంతతమునుండు
కావలిపడఁతులఁ గనుఁగొని మీరీన్మపాంగనఁ జతురుపాయములచేత
వశ్యఁగాఁ జేయుఁ డవశ్యంబు నటుగాని, తఱి నీహతాశ నిత్తలిరుఁబోణి
- గీ. బ్రాతరాశంబునకు వేగఁబాకశాల, గుణుల కొప్పించుఁ డనుచు దుర్గుణగరిష్ఠ
తానిధానంబుకుమతియైయానతిచ్చి, యంతటనిశాంతమగుడు నిశాంతమొందె.
- సీ. తదనంతర ముదారదారుణవీక్షణక్షణదాచరాంగనాజనకతోర
వచనదోషోన్మేషవశముకుళీకృతహృత్పుండరీక యై యినకులాధి
నాధునికూరిమినారీశిరోమణి యాభీలపుండరీ కావృత యగు
రమణీయసారంగరమణిచందమునఁ దాపనదత్తఘోరశ్లాపంబువలన
- గీ. వసుమతీభాగమందు గీర్వాణతరుణి, కరణి నత్యంతదీనతాకలిత యగుచు
బంధుజినహైర్యపరితాపభరముచేత, నెంతయునుజింతిలఁదొడంగె నివ్వీధమున.
- క. నావృత్తాంత మెఱింగిన, యావిహాగాగ్రణి జటాయు వటవి నిలిగెనే
మో విన్నవాఁడు కాఁ డటు, గావున నాయునికి నిచటఁ గాకుత్స్థుండున్. 46
- క. రక్కసుల పెక్కుమాయలఁ, జిక్కువడినయార్యపుత్రు చేతోభువియం
దక్కట యాస్థ గణింపఁగ, నొక్కింతయుఁ బొడమదయ్యెనో నెయ్యమునన్.
- క. నన్నపహించి తెచ్చిన, యన్నీచాత్మకుఁడు సహజ మగు రాముకృపా
భ్యున్నతి హరించెనో కాకున్నఁ బ్రపన్నావనుఁ డతఁ డూరక యున్నే. 48
- వ. ఇవ్వీధంబున నవ్వీధాలలామ బహువిధంబులుగఁ బరిదేవనం బొనర్చి యం
తరంభంబున రఘుపుంగవుం గని సంతతంబునుం జింతించుచు మూర్ఖా
క్రాంత యై యున్నసనుయంబున,

మ. తగుపీఠ్యాతచరిత్ర రామరమణిం దర్శించుదుర్జాతభా
వగరిష్ఠక్షణదాచరప్రమదల న్నావరించి తెల్పె స్తనో
జ్ఞగుణశ్రీనిధి యైనయాత్రిజట యస్వప్నాంతరంగోత్సవం
బగుసుస్వప్నము సాధుసీధుసుధురవ్యాహరభౌరంధరిన్. 50

క. భూమిజ ముపఘ్న మొక్కటి, లేమి నిలం బొరలుచునవలిప్తాసురకాం
తాముఖదర్శిత యగునీ, తామహిలాలతకుఁ ద్రిజట తా జట యయ్యెన్. 51

— * హనుమంతుఁడు సీతాదేవితో సంభాషించుట. * —

గీ. అపుడనుత్యాగ మొనరింప నభిముఖియగు, సీత ననుపేక్షణీయఁగాఁజి త్తమునను
దెలిసి నీతివిచారించి ధృతివహించి, యంతికముఁ జేరె నలభవిష్యద్విరించి. 52

మ. ధరణీభృద్రిపువైరి నిమ్మరవచోదంభోల్లిదీర్ణావనీ
వరకన్యాశ్రవణాంతరవ్రణశమవ్యాపారభై షజ్యము
న్నిరవద్యాన్వయసంగతిప్రథితము నివ్రసంభణార్థంబు దా
శరధిసావ్యమిగుణానుకీర్తనసుధాసారంబుఁ జిల్కె న్రహిన్. 53

సీ. తదనంతరము సమంతాత్ప్రసారితదృష్టి యై శౌఖిశౌఖాగ్రమధివసించు
శౌఖామృగంబును సత్వరంబుగఁ జూచి చకితాంతరంగ యై సానుజుఁ డగు
రామభద్రునకు భద్రంబు గావుత మని వచియించి యపుడు దుస్స్వప్నబుద్ధి
నడలుచు నిర్మిద్రమగు నిజ్జనమునకుఁ గలవచ్చుటకు నేమికారణం బ
గీ. టంచు నూహించి జనకకన్యాలలామ, ప్రబలమాయాసమాయాతపంక్తికంఠ
యామినీచరవల్లభుఁ డనుచు నల్ల, గంధవాహాత్మజునివల్లఁ గరము తలఁకె. 54

క. ఆసమయంబున డిగి వి, శ్వాసనిదానంబు లైనవచనములఁ గృత్తోఁ
ల్లానుఁడు ప్రాంజలి యగుచు మ, హీనుత నీక్షించి హనుమ యిట్లని పలికెన్.

క. వేగమున నెసఁగు నీదువి, యోగమున నితాంతశాంతి నొందించిననా
భాగాన్వయపతిదూతను, గా గరిమ నెఱుంగు నన్నుఁ గల్యాణి మదిన్.

ఉ. నీకును దోడు గాఁచనదునెవ్వనముం గడవేగ నంచి యం
గీకృత జాగరాగరిమభేదవిశేషమున నివ్విభావరీ.
కోకసమానధర్ముఁ డగుకోసలరాజతనూజుఁ డివ్వెయి
న్నీకుశలంబు దా నడిగె నీరజలోచన మన్ముఖంబునన్. 57

క. బౌదలను వంచి మీ కభి, వాదన మొనరించి భక్తివైభవ మెసఁగ
నై వేదేహి లక్ష్మణుఁడు మఱి, యాదిత్యసుతుండు నేమ మడిగె నిమ్మున్. 58

గీ. అని మఱియు జాతవిశ్వాస యైనసీత, కనిలజుడు వాలివధముసూర్యజునిచెలిమి
నొడివి వాల్మీకిమనసుకై వడిని గలిత, రామనామాంక మగునుంగరం బొసంగె.

క. మరుదాత్మజసీతశ్రీ, కరరఘురామాంగుళీయకలితోత్సవవా
సరశతతమాంశమునకు, స్ఫరియే సీతావివాహసంభ్రమదినముల్. 60

క. క్షీత్యాత్మజాత యంతట, నత్యంతప్రమద యగుచు నసురేంద్రునకుం
బ్రత్యాసన్నం బయ్యెను, మృత్యువు హనుమంత! యని మఱియు ని ట్లనియె.

చ. అనల యనంగఁ బేరు గనినట్టి విభీషణపుత్రి తల్లిపం
పునఁ జనుదెంచి రావణుడు పో రొనరించియ కాని యూరకే
యినకులసార్వభౌమునకు నీయఁడు ని న్నని పల్కె నేనునుం
దనువును మాసమాత్రమును దాల్చెదఁ బ్రాణముల న్వరాకి నై. 62

క. నావుడు మారుతి యి ట్లను, దేవీ! వెఱవకుము నిన్ను ధృతిఁ దోడ్కొని నే
నీవార్ధిఁ గడచి డక్షతఁ, బోవుదు రఘుపతిసమీపమునకు న్వేగఁ. 63

గీ. అని మహామేదిసీధరంబునకు సాటి, యైనదేహాభివృద్ధిచే నతిశయిల్లు
నపుడు గాంభీర్యవిస్తారహారి యైన, జలధి యెలదోటకాలువచంద మొండె. 64

ఉ. అంతట సంతసం బొదవ నాహనుమంతునిఁ జూచి రామసీ
మంతిని పల్కె లంఘితమహాంబుధి యై తగునీకు దుష్కరం
బింతయు లేదు పెంపున వహించి ననుం జనువేళ నంబర
ప్రాంతరయానలీల ననపాయని నీకు నుపాయపారగా. 65

వ. మఱియును, 66

శా. పాతిప్రత్యమువాసిచే దశముఖుఁ భస్మంబు గావించినఁ
ఖ్యాతైత్వాకుశరాళికి న్నముచితగ్రాసంబు సంధిల్లఁబో
దే తత్కీర్తినిశాకరుండును విభాషీనుం డగుం గావునఁ
దై తేయు న్రఘునేత గూల్చినతటి న్నారాక యుక్తం బగుఁ. 67

వ. అని సమాఖ్యాతవినయవచనజాత యగుసీతం గనుంగొని శ్రీరామదూత
యి ట్లనియె. 68

ఉ. ఓమిథిలాపురాధిపకులొదధిచంద్రకళా! వనోర్వీ మా
యామృగవృచితాత్మకత నాశరగేహమునంది నీవు శా
ఖామృగసీత వై యిపుడు కన్నడిన ద్వివనేశ్వరాన్వయ
గ్రామణికార్దుకంబులకుఁ గల్గునె కీర్తి యొకింతయు న్భువిఁ. 69

సీ. అది యటులుండని మృవనికన్యామణి రఘువీరగృహిణి కర్హంబు లీదృ
 శాచారమునకును సదృశంబు పంక్తిముఖాపరాధతక్రియ కనుగుణంబు
 కులకాంతయీలువుకును ననుకూలంబు క్షత్రియాణ్యుక్తికి సముచితంబు
 నగు నట్లు పలికితి వనుచుఁ బ్రశంసించి యంజనానందనుం డనియె మఱియు
 గీ. రామలక్ష్మణు లీదైత్యరాజధానిఁ, జేరినా రని యెంచుమీ చిత్తమునను
 రాఘవజ్ఞాతపూర్వకశ్లాఘనీయ, మగు నభిజ్ఞాన మిచ్చి న న్ననుపు మిపుడు. 70

— * హనుమంతునితో సీత ప్రత్యభిజ్ఞానంబు దెల్పుట. * —

వ. అనుటయు నజ్ఞనకరాజనందన నిట్టూర్పు నిగిడించి యిట్లనియె నోయసాధా
 రణమేధానిధానా! సావధానంబుగా నాకర్ణింపుము. మున్ను సమున్నతానేక
 మాణిక్యచాకచక్య ప్రకటతటనిరాఘాటం బగుచిత్రకూటనికటంబున సముల్ల
 సత్పల్లవాంతరసంఘల్లకుసుమసందోహస్యందమాన మకరందధారాసావ్దనిర్భ
 రానందతుందిలమిలిందబృంద ఝంకారహుంకారితసంక్రందనోద్యానవైభవం
 బగువనంబున, రఘునందనోపధానీకృతోత్సంగ యగు నాసముత్తుంగపయో
 ధరపరిసరంబు ప్రఖరనఖరముఖివిదారితం బొనరించిన ధారాధరనామకాకంబు
 నైత్యాకుం డాలోకించి. 71

చ. సమధిక రోషయు క్తవిలసతుఁగ శరూపకు శేశయాననా

స్త్రుము వడి నేసె డుర్మదపురందరనందనవాయసంబు పై
 దమితమదంబు నై యదియుఁ దత్కృపచేత హృతాక్షిమాత్ర మై
 క్షమఁ జిరజీవి నాఁదనగుసంజ్ఞ వహించె యధార్థ వై తగన్. 72

క. అని పూర్వకథాస్తరణంబున ద్విగుణితదుర్దశాసమున్నతి యై యి
 త్తు నభిజ్ఞానాంతర మను,చును హనుమంతున కొసంగెఁ జూడామణియున్. 73

మ. మతి నెంతేఁ బ్రమదంబు సంధిల మణిం బౌలస్త్యసంత్రాసపుం
 జితయాగాగ్నిదశం గృశాంగి యగురాజీవాక్షి యీయం బ్రణ
 మ్రతచేఁ గైకొని యంజనాతనయుఁడు వ్వాణిక్యగర్భాననాం
 చితభోగిప్రతిమానబ్లాహుఁ డగుచుం జెందెం బ్రయాణత్వరన్. 74

క. కృతకృత్యుం డయ్యె విని, ర్గతుఁ డై తనరాక దశముఖజ్ఞాతము గా
 మతిఁ దలఁచి పావని గుణాద్భుతుం డ శోకవనభంగముం గావించెన్. 75

సీ. తనదుకృత్యములచేదగు భూరిశాఖల కవనతినంధాత యగుటవలన
 మఱిసుమనఃకదంబకముల కెల్లను ముఖభంగ మొనరించిపొలుచువలన

శ్రుతిమధురోక్తిసంగతసద్విజాలికి నతిభీతినిర్భాత యగుటకతన
చారణమార్గసంచారక్రియాధురంధరత నుద్దాముఁ డై తగుటవలన
గీ. నముచిదానవరిపుదూతనందనుం డు, దారలంకాపుగాంతరోద్యానమునను
బూనివస్వోక సారాధిపానుజన్తు, పటుతరాటోపలీలను బరిభవించె. 76

— * హనుమంతుఁ డశోకవనభంగ మొనర్చుట. * —

సీ. అంత సత్వరముగా నారక్షకమ హూగ్ర రక్షోనివేదితప్రమదవనవి
భంజనజాతకోపవశారణాలోకభీకరదశముఖప్రేషితులును
గాలకింకరభయంకరులు ప్రహస్తకుమారవిశ్రుతజంబుమాలినహితు
లై యరుదెంచిన యాతుధానులఁద్రుంచి చైత్యతోరణసడేశంబునొందె
గీ. మారుతాత్మజుఁ డామాట మతియు విని ని, శాచరానీకమారణశ్రవణకుపిత
పంక్తిముఖుఁ డావలీముఖుఁ బట్టి తెండ,టంచు వడిఁబంచెఁ బంచసేనాగ్రగులను.
క. వీరులను సప్తమంత్రికు, మారులనుం బనుప సమరమత్తాశయుఁ డై
తోరణపరిఘముచేత స, మీరణనందనుఁడు వారి నెల్లం గెడపెన్. 78

క. వెండియుఁ బవనతనూజుఁ డ, తం డురువడి కోసలేంద్రదానుఁడ ననుచుం
జండత నని ఘోషింపఁగ, భండనమున కత్తుఁ బనిచెఁ బాలస్తువ్రండున్. 79

శా. వక్షశ్చార్చితహేమభిత్తి భృశదీప్యచ్చైత్రధూళిం బగ
ల్పక్షత్రాధ్వము నెఱ్ఱసేయుచు సఖేలదీర్ఘరలక్ష్మీకుఁ డై
రక్షశ్శారములన్ ఊమాఫలకనిర్వర్ణంబులం జల్పఁగా
నక్షత్రీడ యొనర్చె వాయుజుఁడు లంకాళిందభాగంబునన్. 80

చ. అమరవిరోధియోధుల మహాకుపితాత్మకుల న్నిమేషమా
త్రమున వధించి పంక్తిరథరాజతనూజునిదూత గీతవి
క్రముఁ డలచైత్యసాధమునకంబముఁ జేకొని తద్భవాగ్ని హ
ర్త్యమును దహించి తోరణసమాశ్రయుఁ డయ్యె యథాపురోద్ధతిన్. 81

క. ఏవంవిధవృత్తాంతము, దా విని కుపితాత్ముఁ డైన దశకంధరుఁ డెం
తే వింశతివీక్షణముల, దేవాధిపజేతఁ జూచి ధీరతఁ బల్కికెన్. 82

క. భువినిం దివినిఁ బురందర, భవనంబున నైన సమరపరు నిను వీక్షిం
ప వలంతి యెవ్వఁ డిచటికిఁ, బ్లవగంబును దె మ్మటంచుఁ బనిచె న్నుతునిన్. 83

ఉ. సారవిరోధినీకును సంహృతి, బెట్టగురోదనంబు ర
క్షోరమణిగణంబునకు, శోకము రాక్షసనేత, కర్కశ

హారసఖానవాప్య యగులంకకు నగ్నివిశుద్ధి, సేయఁగాఁ
దోరణమందు వాయుజునితో రణ మయ్యె సురేంద్రజేతకున్.

84

శా. ధారాపాతశరాభిఘాతనిరవద్యస్ఫూర్తికం బౌమహా
దారాస్కందనదుర్ద్దినాంతరమున స్వర్షించె దన్తేఘనా
దారంభంబున గంధవాహతనయుం డత్యంతము న్తేఘనా
దారంభంబున నుల్లసిల్లెడు భుజంగాహరిచందంబునన్.

85

శా. హంకారోద్గతుఁ డై నిజాస్త్రచయవై యధ్యంబు సంధించు ని
శ్శంకాతంకజయేందిరాసఖుని రక్షశ్శిక్షకు న్నారుతిన్
లంకాధీశ్వరనందనుండు విజయాలంకార ధౌరేయుఁ డై
పంకేజోద్భవసాయణోత్తమమునన్ బంధించె నాలంబునన్.

86

గీ. అమృతహూగ్రచతుర్వదనాస్త్రమునను, బరవశశరీరుఁ డై యున్నవగవరుని
గట్టిశణవల్కలంబులఁ గట్టివై చి, రేచి యామవతీచరనీచు లకట.

87

ఉ. ఆసమయంబున న్నమదయామవతీచరపాశకృష్ట మా
వాసవదూతసూనుదృఢబంధము బంధవిమోక్ష హేతు వై
భాసిలే మున్బులస్త్యకులపాంసనుఁ డుద్ధతచిత్తవృతిఁ గా
రానదనంబుఁ దార్చిన నురప్రమదాజనకోటి కెంతయున్.

88

క. చతురాననాస్త్రబంధ,చ్యుతుఁ డయ్యును నితరబంధయుతుఁ డగు నమ్మా
రుతిమహిమఁ డెలిసి రావణి, ద్రుతముగ నిజజనకుసభకుఁ దోడ్పొనిపోయెన్.

90

వ. అయ్యెడ.

మ. కనియె న్నారుతసూతి పంక్తిముఖునిం గాలారిలీలాద్రితో
లనభేతాపటుతాపరీక్షితబలాలంకారబాహుం దపో
ఘను బందీకృతనిర్జరేంద్రనగరీగాణికృహస్తారవిం
దనటచ్చామరమారుతాంకురచలన్తంజూ త్తరీయాంశుకున్.

91

మ. పురుహూతాద్భిభయంక రాజికలనప్రోత్సాహ నిర్భగ్నస
త్వరమగ్నమరదంతిదంతకృతముద్రాడంబరక్రోడభీ
కరు ఛాయాత్మకవిభ్రమప్రతితరంగభ్రాజమానక్షపా
కరబింజాఘననాథశై పలినికాకాంతోపమానాకృతిన్.

92

మ. ఘననిశ్చేయనమార్గరోధన మొగిం గావింప మూర్తిభవిం
చినలోకత్రయపాపరాశికరణిం జెన్నొందుగర్వాంధునిన్

దిననాథేందుకృశానుతేజములనున్నిర్జించి యంచత్తపం
బున సాక్షాదభిషిక్త మైనతిమిరంబు బోలుదుశ్శీలునిన్. 93

మ. తరుణాపాటలపల్లవాధరపుటాంతస్ఫారదంష్ట్రామహా
గరిమవ్యాపనశాతఘోరతరజాగ్రద్విగ్రహాభున్యనో
హరసంధ్యాసమయాంబుదాంతరితమధ్యాబ్జాతరేఖాధురం
ధరసంక్రందననీలశైలముగతిన్ రాజిల్లులంకేశ్వరున్. 94

ఉ. అంతదశాననుండును మహాబలనందనుఁ జూచి విస్తయూ
క్రాంతహృదంతరుం డగుచు రాజతభూమిధరప్రకంపనా
సంతతమంతువేగమున శాప మొసంగినయట్టినంది ని
శ్చింతత నిట్టిరూపమునఁ జెంతకు వచ్చె నటంచు నెంచుచున్. 95

క. తనసమ్ముఖమున నిలిచిన, యనుయోగవిధిప్రశస్తుఁడైనప్రహస్తుం
గనుఁగొని యిట్లనియె ఘనా, ఘనరసితవిజృంభమాణగంభీరోక్తిన్. 96

ఉ. ఎక్కడనుండి వచ్చె నిపు డిక్కపి యెవ్వఁడు పంచినాఁడు తా
నిక్కడ కేగుదెంచుటకు నెయ్యది కార్య మభిఖ్యియెద్ది యో
నిక్కముగాఁగఁ దెల్పుమని నీ వనుయోగ మొనర్పు మన్న నా
రక్కసిఁ జూచి యిట్లనియె రాఘవదూత యభీతచిత్తుఁడై. 97

— * హనుమంతుఁడు రావణునితోఁ బ్రసంగించుట. * —

వ. లంకాపురాధిపా! యనహంకారుఁడవై మదాగమనకారణం బాకర్ణింపుము,
త్రిలోకదీపకుం డగుకోకబాంధవునియన్వయం బనుమహాదన్వంతంబునకుఁ
బార్వీకశర్వరీకరుండును సాతత్యసత్యసంధానుబంధబంధురుండును, బిత్పనియో
గసముపనతవన వాసలీలానిరతశీలుండును, బ్రచండశూర్పకారాతిబాధితశూర్ప
ణఖాప్రాప్తవైరూప్యకుప్యత్ఫరప్రముఖనిశిచరబలపలాల జాలకల్పాంతానలకల్ప
శిలీముఖుండును, గపటహారిణ హననసమయ పరిముషితదారాన్వేషణసంజాత
సమగ్రసుగ్రీవసఖ్యుండును సమృత్థాతవాలికంటకుండును దుర్వృత్తశత్రువంశ
వనపవనసారథియు నగుధాశరథిదూతను, సీతాన్వేషణంబునకుం బ్రతిదిశం
బును దపనతనయప్రేషితు లగువానరులయందేనొకండ, గంభీరలవణాంభో
రాశిలంఘనజంఘాలుండ నై భవదీయనగరప్రమదవనసీమంబున రామస్వామి
ధర్మదారావలోకనంబుఁ గావించి నమస్కరించి కృతకృత్యుండ నై పునః
ప్రయాణావసరంబున భవద్దర్శనకుతూహలి నైనారాక నీకుఁదెల్పుటకుఁ బ్రమ

ధితాశోకవనికా నోకహనివహుండను, సమనుభూతనైర్మతలూతాతంతునహ
నుండను నై దురాపం బగునీసమీపంబునకు వచ్చితి నని మఱియును. 98

చ. ఒఱపగులోకవంద్య గుణయూధము రామన్మపావరోధముం
జర మిచట స్నిరోధమును జేసి విరోధము గొంటి వోరి చే
ఔఱుగనికూన ! నీతిగుణహీన ! వితానవిత్తర్దిజాత మా
కరువలినెచ్చెలిం బటినిఁ గట్టఁగ యత్నముచేసి తక్కటా. 99

చ. అనిమొన లక్ష్మణాస్త్రహత మై పడు నీమెయిపైఁ బలాశ డా
సినఖిగమండలిక గొడుగు సేయకు మింక భవన్నిమిత్త మై
యనఘపులస్త్వవంశలయ మయ్యెడునప్పడు త్వత్పురంధ్రధృ
గ్వనజగళన్నవాపము నివాపజలం బొనరింపఁబోకుమీ. 100

మ. పరదారైకపరిగ్రహదరమతిం బాటించు నీవాపిభా
కరవంశోత్తముభార్యఁ దెచ్చుటయె నుష్కార్యం బనార్యాశయా !
మరుదాహారి నటంచుఁ గుండలి గరుత్మత్తుండనిశ్వాసని
ర్భరవాయుస్పృహయాలుతాలుయుగధుర్యం బైనచందంబునక. 101

క. వైశమ భుజచందనధా, రాశేషుధికోటరాంతరచ్యుతరామా
భీలాశుగజహ్మాగ మిఁక, వాలాయము నీచుప్రాణవాయువుఁ గ్రోలుక. 102

చ. సరభసశాంబరీమృగ్గము సంగరనాటకసూత్రధారత
న్నెరపఁగ శాఖికామృగము నీ కరయం బ్రతికూలవాత మై
పరఁగఁగ వీక్షితోద్యమత భాసిలురాముజగాలకోరికిక
సరయగత్తిప్రణామకవచంబు వినా కవచంబు గల్లునే. 103

చ. అని తను జీరికింగొనక యాడినవాయుజుఁ జంపుఁ డంచుఁ గో
పనుఁ డయి యానతిచ్చె భటపంక్తికిఁ బంక్తిముఖుండు నప్పు డా
జననవిశుద్ధుఁ డైనమతిశాలి విభీషణుఁ డగ్రజన్మునిం
గనుఁగొని దూతమార్గణ మకార్య మటంచును మాన్చె నంతటక. 104

సీ. శర్వరీచరలోకసార్యభాముఁడు దురూహ మొనర్చి కపిసమూహమున కేల్ల
నంగకంబులయందు లాంగూల మెంతయు ముఖ్యంబు గావున మున్ను దానిఁ
గార్పానవాసోనికాయవేష్టితముఁ గావించి పావకశిఖాసంచయప్ర
దీపితం బొనరించి యీపురంబునవీధి వీధులందును దోషవితతి నుగ్గ

గీ. డింపుచును సంప్రహారపారంపరీక, ముగను ద్రిష్పడు మీరని మూర్ఖయాతు
ధానులకు సెల విచ్చిన నాన్మశంస, చరితులును నట్ల చేసిరి సరభసముగ. 105

గీ. నిర్ణయాగోచరంబును గర్ణికార, వర్ణదుచిరంబు నైనతద్వాసకీలి
నిర్ణమేషులభాగ్య మున్నేషశాలి, యగుటఁ బూర్ణశిఖోద్గర్ణ మయ్యె నపుడు. 106

— * లంకాపుర దహనము. * —

క. అగచరుదుర్దశ కావలి, మగువలు వినిపింప దూయమానాత్మిక యై
జగతీసుత ప్రార్థించెం, దగఁజేతొభవ హనూమత” యటంచు శిఖి. 107

శా. వాలిప్రాణహరప్రియాఘనతపోవహ్నింధనత్వంబు నే
వాలాయంబుగఁ బొందఁజాల ననుచున్ వై శాన్వినరుం డత్తతే
వేలాతీతసుజాతశీతలగుణావిర్భూతి వాతాత్తభూ
వాలాగ్రంబున రత్నదీపముగతిన్ వర్తిల్లెఁ జిత్రంబుగన్. 108

ఉ. రాతిరి యీదశాన్యునగరంబు ప్రకాశము గాఁగఁ జూడలే
దీతటి నగ్నిసాక్షిగ రహిం గనుఁగొందు నటంచు దైత్యసం
ఘాతములెల్లఁ దోరణలగత్పరిఘంబున సంహరించి నీ
తాతరుణీమనోహరునిదాసుఁడు దుస్సహదోర్విలాసుఁ డై. 109

ఉ. భూవనితాను తేందిరను బూషకులేంద్రున కీదలంచి లం
కావనధిం బరిక్షుభితగాఢబలోర్క్తిభయంకరంబు నెం
తే వనజోద్భవుండు మధియించెను రజ్జుభుజంగరాజభో,
గావృతగంధవాహతనయాహ్వయమందరభూధరంబుచేన్. 110

మ. దనుజస్త్రాణముఖారవిందరజనిన్ ధాత్రీమయూరీఘనా
ఘనవేలాసదృశి న్దశాననయశః కాదంబ కాదంబినిన్
ఘనవైధవ్యదశార్వా వేషవిధిలంకాస్త్రీజట న్రామమో
హనకుం దత్త్రిజటాసమం బఱపె ధూమ్యం గీశుఁ డౌరా దివిన్. 111

ఉ. ఇట్టులు పావమాని మెఱియించినశౌర్యముఁ జూచి కన్నులం
దొట్టెడుహోర్ష బాష్పములతోన బుధుల్ దనుజేంద్రభీతి ను
ద్ఘట్టితులౌట మాటుకొన దానినెపంబయి పర్యే ధూమ్య యి
ప్పట్టున హా దివంబునకు భానుజ జాల్కొనె నంచు నెంచఁగన్. 112

చ. గురుజఘనంబునం దసితకోమలశాటి కటీతటంబున
న్దరకతబద్ధనీవి కుచమండలిఁ గస్తురి గ్రీవ నుత్పలో

తగ్రసరము స్తనుంగవను గాటుక యయ్యె దిశాంగనాళికి
ధరణిధరారివై రిపురదాహసముద్వహాధూమ్య యత్తటిన్.

113

మ. అతివేగంబున లంక కాలెడునెడన్ హతాత హమాత హ
సుత హబాంధవ హమనోదయిత హసున్నిగ్ధ మీరెందుఁ బో
యిత్తిరో నేను హతుండనైతి నని భూయిష్టంబుగాఁ బొరసం
తతినానాపరిదేవనోక్తులఁ బరీతం బయ్యె నల్లిక్కులున్,

114

చ. వఱలు సురీముఖాళికి నివాళి యనీరద మైననింగికిన్
మెఱపులభంగి యంబుధికి మిక్కిలి బాడబ మయ్యె నెద్ది యా
గురుతరవాలకీలి మిణుఁగుర్లు గనుంగొన నద్భుతంబు లై
హరహర వర్తిలె ద్విచతురాహము లాఱక ఘోరకాంతులన్.

115

ఉ. ఆరయ దీప్యమానపవనాత్తజువాలముసంగతి స్తహం
గారసమూహశేష మగుకర్బుర రాజుపురంబుఁ జూచి బృం
దారకవైరు లంబరపథంబుననుండి సృజించి రశ్రువుల్
జోరన నాత్మగేహములఁ జొప్పడ నార్చుతెఱంగు దోపఁగన్.

116

చ. శతమఖవైరియాజ్ఞ నని సల్పినకృత్యము దైత్యరాణ్ణియో
జితులయి యుండియుం గడఁగి చేయ నిశాటు లశక్తు లైరి య
ద్భుత మిది మారుతిప్రథితభూరికృశానుఁడు లంకఁ గాల్చె నే
గతి మఱి యిట్లు తత్పితృసఖిత్వము నొందియుఁ గాల్ప లేడుగా.

117

శా. ఆహనుమన్తహారణిభవానలునందుఁ బ్రణీతశుద్ధి యై
యాహవరంగవిక్రమవిహారకుతూహలీదై త్యుఁ డుల్లస
ద్బాహుబలంబునం దొడరి పట్టిన నిర్జరరాజలక్ష్మీ స
న్నేహతచే నిజాధిపునిఁ జేరుటకుం దగ నిచ్చయింపఁగన్.

118

క. ఏల యిఁక వేయుమాట, ల్పల స్త్యభుజాగ్రగుప్త లంకాపురము
నావ్లిరిపుదూత చేరెను, గాలునిదూతయు సుఖింబుగాఁ జేరుటకున్.

119

చ. మలినదశాస్యపాతకిసమాగమసంభ్రమజాయమాన మా
కలుషము నెల్ల శోధితము గా నొనరింపఁ దలంచి యామహ్న
బలసుతయజ్వ యక్షజయపండితుఁ డై నిజవాలవహ్నిలో
నలఘుగతిం బలాశసమిదావళి హూమము సేసి భాసిలెన్.

120

- సీ. లలితనిరాతంకలంకాపురీమహాదాహక్రియాసముత్సాహసమయ
మందును లవలేశ మైన నార్తి నెటుంగ కిరవొందు భానువంశ్యేంద్రరాణి
నుస్థితి రాణించుశుభచారణోక్తిచేఁ దెలిసిహర్షమునఁ దద్దేవి కెరఁగి
ప్రతియానవిధికిఁ దత్సతినియోగముఁగాంచి శీఘ్రంబె యారివ్వుశిఖరి నెక్కి
గీ. భూరిగంభీరభీకరాంబునిధిదాఁటి, మఱి మహేంద్రధరాధరమధివసించు
కపికులాధీశ్వరులఁబూర్ణ కాములుగను, బళి రెయైనరించెధృతిఁబూనిపావమాని.

— * మధుపనభంగము. * —

- క. వెండియుఁ దనవృత్తాంతము, చండాంశుకులేంద్రదూత సైన్యశులకుఁ
నిండుమనంబునఁ దెలిపె న,ఖండితబహుమానపూర్వకంబుగ నంతఁ. 122
- క. ఆనిలివాక్పముదితకపి, సేన యహంపూర్వకఁ జని (జితశేఖరుమా
గ్ధాన) ద్దధిముఖికృత మవ,మానము నిరసించి చలిపె మధుపానంబుఁ. 123
- గీ. అవుడు మధుపనభంగదృష్ట్యరుణముఖుఁడు
దధిముఖుఁడు వల్కె వాలినందనునిఁ జూచి
మొనసి మధుపానవిధిశీలీముఖము లై న
యీవలీముఖులను మాన్పు మీవె యనుచు. 124
- వ. అంత గిరిశృంగతుంగనిజాంగుం డైన యంగదుండును దధిముఖుం గనుంగొని
యి ట్లనియె. 125

- మ. కనుఁగొంటి న్రఘునాథవల్లభను లంకారాజధానీవనాం
గనమధ్యంబున నంచు నేఘునుఁడు మత్కర్ణామృతాభాషణం
బును జిల్కె న్నటి వానిమాటకును దప్పుం గల్గునే కీశవా
హిని తాఁగ్రోలు యథేచ్ఛగా మధువు నెంతే యీవనాంతంబునఁ. 126

- గీ. అనినయంగదోక్తి నాలించి భీతుఁ డై, దధిముఖుండు వోయి తపనసుతుని
తోడ విన్నవించె చుర్వారవనభంగ, మతఁడు రాముకెలన హర్ష మొందె. 127

- ఉ. సానుమదగ్ర మెక్కి వరుసఁ డిగి మ్రాకులఁ గొగిలించుచుం
గానలఁ బండ్లు మెక్కి మఱి గంతలువై చుచుఁ గూయును న్నదా
నూనతఁ దోఁకపట్టుకొని యొండొరుల న్విడిదాఁటి వ్వాటవా
* పీస కపీశసేన గనిపించె నదూరత నద్భుతంబుగఁ. 128

- ఉ. నిద్దురలేమి శోణతరనిర్భరమై తగుకన్నుదోయిచే
నొద్దన యుండి యూర్తిశ్రియిండు గనుంగొన నాంజనేయుఁడుం

* పీస గపీసేన నపు గనుపించె నదూరత మద్భుతంబుగఁ—మాతృక.

- తరసరము స్తనుంగవను గాటుక యయ్యె దిశాంగనాళికిన్
ధరణిధరారివై రిపురదాహసముద్వహాధూమ్య యత్తటిన్. 113
- మ. అతివేగంబున లంక కాలెడునెడన్ హతాత హమాత హ
సుత హబాంధవ హమనోదయిత హసుస్సిగ్ధ మీరెందుఁ బో
యితిరో నేను హతుండనైతి నని భూయిష్టంబుగాఁ బొరసం
తతినానాపరిదేవనోక్తులఁ బరీతం బయ్యె నల్లిక్కులున్, 114
- చ. వఱలు సురీముఖాళికి నివాళి యనీరద మైననింగికిన్
మెఱపులభంగి యంబుధికి మిక్కిలి బాడబ మయ్యె నెద్ది యా
గురుతరవాలకీలి మిణుఁగుల్ల గనుంగొన నద్భుతంబు లై
హరహర వర్తిలె ద్విచతురాహము లాఱక ఘోరకాంతులన్. 115
- ఉ. ఆరయ దీప్యమానపవనాత్తజువాలముసంగతి స్తహం
గారసమూహశేష మగుకర్బుర రాజుపురంబుఁ జూచి బృం
దారకవైరు లంబరపథంబుననుండి సృజించి రశ్రువుల్
జోరన నాత్తగేహములఁ జొప్పడ నార్చుతెఱంగు దోషఁగన్. 116
- చ. శతమఖవైరియాజ్ఞ నని సల్పినకృత్యము దైత్యరాణ్ణియో
జతులయి యుండియుం గడఁగి చేయ నిశాటు లశక్తు లైరి య
ద్భుతి మిది మారుతిప్రథితభూరికృతానుఁడు లంకఁ గాల్చె నే
గతి మఱి యిట్లు తత్పితృసఖిత్వము నొందియుఁ గాల్పలేడుగా. 117
- శా. ఆహనుమన్తహారణిభ వానలునందుఁ బ్రణీతశుద్ధి యై
యాహవరంగవిక్రమవిహారకుతూహలిదై త్యుఁ డుల్లస
ద్బాహుబలంబునం దొడరి పట్టిన నిర్జరరాజలక్ష్మీ స
న్నేహతచే నిజాధిపునిఁ జేరుటకుం దగ నిచ్చయింపఁగన్. 118
- క. వీల యిఁక వేయుమాట, ల్పొలస్త్యభుజాగ్రగుప్త లంకాపురము
నావీరిపుదూత చేరెను, గాలునిదూతయు సుఖింబుగాఁ జేరుటకున్. 119
- చ. మలినదశాస్యపాతకిసమాగమపంభ్రమజాయమాన మా
కలుషము నెల్ల శోధితము గా నొనరింపఁ దలంచి యామహా
బలసుతయజ్వ యక్షజయపండితుఁ డై నిజవాలవహ్నిలో
నలఘుగతిం బలాశసమిదావళి హూమము నేసి భాసిలెన్. 120

- సీ. లలితనిరాతంకలంకాపురీమహాదాహక్రియాసముత్సాహసమయ
మందును లవలేశ మైన నార్తి నెఱుంగ కిరవొందు భానువంశ్యేంద్రరాణి
సుస్థితి రాణించుశుభచారణోక్తిచేఁ దెలిసిహర్షమునఁ దద్దేవి కెరఁగి
ప్రతియానవిధికిఁ దత్సతినియోగముఁగాంచి శీఘ్రంబె యారిష్టశిఖరి నెక్కి
గీ. భూరిగంభీరభీక రాంబునిధిదాఁటి, మఱి మహేంద్రధరాధరమధివసించు .
కపికులాధీశ్వరులఁబూర్ణ కాములుగను, బళిరెయొనరించెధృతిఁబూనిపావమాని.

— * మధువనభంగము. * —

- క. వెండియుఁ దనవృత్తాంతము, చండాంశుకులేంద్రదూత సైన్యశులకుఁ
నిండుమనంబునఁ దెలిపె న,ఖండితబహుమానపూర్వకంబుగ నంతఁ. 122
- క. ఆనిలివాక్ష్పముదితకపి, సేన యహంపూర్వకఁ జని (జితశేఖరుమా
ర్గాన) ద్దధిముఖకృత మవ,మానము నిరసించి చలిపె మధుపానంబుఁ. 123
- గీ. అవుడు మధువనభంగదృష్ట్యరుణముఖుఁడు
దధిముఖుఁడు వల్కె వాలినందనునిఁ జూచి
మొనసి మధుపానవిధిశీలీముఖము లై న
యీవలీముఖులను మాన్పు మీవె యనుచు. 124
- వ. అంత గిరిశృంగతుంగనిజాంగుం డైన యంగదుండును దధిముఖుం గనుంగొని
యి ట్లనియె. 125

- మ. కనుఁగొంటి న్రఘునాథవల్లభను లంకారాజధానీవనాం
గనమధ్యంబున నంచు సేఘనుఁడు మత్కర్ణామృతాభాషణం
బును జల్కె న్నటి వానిమాటకును దప్పుం గల్గునే కీశవా
హిని తాఁగ్రోలు యథేచ్ఛగా మధువు నెంతే యీవనాంతంబునఁ. 126

- గీ. అనినయంగదోక్తి నాలించి భీతుఁ డై, దధిముఖుండు వోయి తపననుతుని
తోడ విన్నవించె చుర్వారవనభంగ, మతఁడు రాముకెలన హర్ష మొందె. 127

- ఉ. సానుమదగ్ర మెక్కి వరుసఁ డిగి మ్రాకులఁ గౌఁగిలించుచుం
గానలఁ బండ్లు మెక్కి మఱి గంతులువైచుచుఁ గూయుచు న్నదా
నూనతఁ దోకపట్టుకొని యొండొరుల న్విడిదాఁటి ప్లాటవా
* పీన కపిశసేన గనిపించె నదూరత నద్భుతంబుగఁ. 128

- ఉ. నిద్దురలేమి శోణతరనిర్భరమై తగుకన్నుదోయిచే
నొద్దన యుండి యూర్తిభ్రమియుండు గనుంగొన నాంజనేయుఁడుం

శ్రీ

చంపూ రామాయణము.

అష్టమాశ్వాసము.

— * యుద్ధ కాండము. * —

- క. శ్రీమత్ప్రతాపతపనోద్ధామ మహాదూరితారిధరణీపరిణీ
భీమాంధకారజాలా, రామాపాంచాల కసవరాజనృపాలా. 1
- మ. ఇల యదీక్ష యదాటుగానయిన నెంతే వాణిప్రత్యక్ష మా
బలుసారస్యముసాం పెసంగు సభలం బ్రాగల్భ్యము న్బాటిలుం
గళలెల్ల స్పృభిల్లు మర్త్యులకు దిగ్వాప్తంబు తొ సద్యశం
బులు చింతించు మదాత్మ యాగురుపదాంభోజద్వయిన్ భోజునిన్. 2
- ఉ. భూరివచోధురీణుఁ డగుభోజనృపాలుఁ డపూర్తికంబుగాఁ
దా రచియించి నిల్పిన యుదారకృతిం బ్రతనూక్తి నిత్యతీం
బూరిత మాచరించుటకుఁ బూనితి సిబ్బితిలేక యిమ్మహిన్
దారము పేరురమ్మునను దాల్పరె హారముతోడి కూటమిన్. 3
- మ. మతిధుర్యం డగులక్ష్మణుం డొగి శిరోమాణిక్యముం జూచి సం
తతమోహాకులుఁ డైనరాఘవుని ముద్రాముద్రితప్రాణప
ద్ధతి యా సీతను బల్కలుం దలఁచి తత్పైల స్త్యవిధ్వంస ము
ద్ధతిఁ గావింపఁ దొడంగె నుజ్జ్వలకథం దా నేకకాండంబునన్. 4
- ఉ. హృష్టత సీత యున్న దని యింపుగ మారుతి విన్నవింప సం
తుష్టనిజాంతరంగుఁ డగుతోయజబంధుకులాధినాయకుం
డష్టదిశాభయంకరదశాస్యరుషాపరుషాయమాణ యా
దృష్టి శరాసనోపరిఁ బ్రతిష్ఠితఁ జేసె రణైకనిష్ఠుఁ డై. 5
- సీ. అంత సుగ్రీవుఁ డుద్ధతదశగ్రీవదుశ్చరితరోషితరామచంద్రవదన
దర్శనద్విగుణితోదగ్రజాగ్రద్రణోత్సాహుఁ డై సాహాయ్యసమయ మాగ
తం బయ్యె సని ప్రమోదంబున సింధువు సంధువుచందాన నాత్మ నెంచి
యనివార్యకై ర్యగాఢాంతరంగన్నిరాఘాటాధిదూధత్రికూటశైల

- గీ. శృంగ యగులంకఁ జేరంగ శీఘ్రముగను, సాహసోన్నతి మీఱి సన్నాహపటిచే
వినతసీలనలాంగదద్వివిదకుముద, జాంబవద్రంభశరభాదినైన్యములను. 6
- క. తత్త ణమున రఘువంశ్యా, ధృక్షుఘనాపాంగధార నభిపూరిత మై
దక్షిణవాహిన్యధిపన, మక్షంబున కేగెఁ దన్మహావాహినియున్. 7
- వ. మృతీయును బరిచలితసకలర్త్తుసముదయోద్భాసియుఁ గుముదామోదకారియు శర
భాధికప్రసాదశీలశాలియు, నీలేందీవరానందసంధాతయు దశాననదిశాక్రమణ
వ్యగ్రతేజోవిరాజియు సమారూఢతారానందనలాత్మణోదయానుగతి ప్రభా
వానుబంధియు సరయహనుమదుదయ సానుమత్సమారోహియు, నిశాచర
తిమిరహరణనిస్తంద్రుండును నగురామచంద్రుండు గనుపట్ట సమంతతఃకందళిత
బహుళహరిజాలకోలాహలభరితహరిదంతరంబును నిరంతరాస్కందిత నికట
కాంతారావళియు నగువలీముఖిబలమహాంబుధి ససంభ్రమంబుగా విజృం
భించె నయ్యవసరమున. 8

— * కపిసేనలు మలయపర్వతమున విడియుట. * —

- చ. తలఁకెడుదున్నలు న్నిలిచి ధైర్యముతో నెదిరించు సింగముల్
దొలఁగెడునేనుఁగు ల్చెదరుదుష్టులు బెల్కెడుజఘ్నుఁజూపులం
బలుదెసలం గనుంగొనుచుఁ బర్వేడులేళ్లును గల్గి యావన
స్థలి కపివీరఘోషములఁ జాల భయంకర మయ్యె నయ్యెడన్. 9
- చ. బలములతో రఘూద్వహుఁడు వార్ధి నొకానొకపిల్లకాల్వఁగాఁ
దలఁచి వనుల్బయల్పటిచి దారున సహ్యానగాధిరోహముం
జలిపి యసహ్యపాతఘనసౌరభనిర్భరశైత్యమాంద్యదో
హలమృదువాతపోతనిలయం బగునమ్మలయంబు గన్గొనెన్. 10
- వ. కనుంగొని సుమిత్రాపుత్రునితోడ నిట్లనియె. 11
- ఉ. సారెకు నామనంబు కలఁచం దొడఁగెం దటనిర్ఘరోర్కివి
స్ఫారపయోజడీకృతవిశాలపటీరకుటీరవారసం
సారసమేతము ల్కలయశైలనితంబమహీవిహారసం
భారవనప్రియప్రియతమారుతమారుతపోతజాతముల్. 12
- చ. అని యతిదీనభాషణము లాడుచు రామమహీమహేంద్రుఁ డిం
పొనర నిరుద్ధవేల మయి యున్నతిఁ గన్నమహేంద్రశైలమున్
ఘనతరసాలము న్దరిసి కాంచె జలభ్రమముద్రితస్వవం
శ్యన్మపవిశాలకీర్తినిధిచండమునల దనరాదువార్షిధిన్. 13

వ. కాంచి యుదంచితాశ్చర్యధుర్యాంతరంగుం డై యారాజపుంగవుం డి ట్లనియె.

ఉ. ఎవ్వనిలోతు చూడ నురగేంద్రుఁడు చాలఁడు నెల్లమేరలం
దెవ్వని కెల్లదిక్కులును నెవ్వనిపై కతరాశి దీవు లిం
కెవ్వఁడు వాగగోచరుఁడు నిట్టిపయోధి నఖాళి నెవ్వరే
త్రవ్వీరి నించి రట్టికులరాజులచర్యలకు న్నమస్క్రియల్. 15

క. అంతట సుగ్రీవుఁడు మహి, కాంతునియసుమతి మహేంద్రఘనవనవేలో
పాంతమునఁ జలువ తెమ్మెర, చెంతలఁ బొలయంగ సకలసేనల డించెన్. 16

చ. సరసపటీరకుంజవనసంజవనాభిపతన్యగీమద
స్ఫురితసుగంధగంధవహశోభితసింధుతటాంతికంబునన్
సరవి రసాలతాశఫలచర్వణగర్వితచిత్తు లై చరిం
చిరి హరివీరు, లెల్ల నిజచేష్టలు రామున కింపు నింపఁగన్. 17

వ. అంత నిరంతరసమాక్రాంతహరిదంతరం బై నడయాడు రెండవసముద్రం బనంగ
సముద్రతీరంబున రోదసీవిలంఘనవిశృంఖలలాఘవం బగురాఘవానీకం బనీ
కోన్ముఖం బగుట, చారముఖంబున నవధరించి ధార్యమాణహృదయాతంకుం
డై పంకలీనచరణం బగునైరావణంబుకరణి రావణుండు కరణీయంబు నెయ్యది
యెటుంగక జనకరాజతనూజ నుజ్జగింపం జాలక మనోజపరతంత్రితండ్డై మం
త్రులం గూడి కొలువుకూటంబునకు వచ్చి యచ్చట. 18

క. శస్త్రవచస్తుతు లై నప్రహస్తాదులఁ జూచి యస్త్రదభిలాష మిదే
దుస్తరవై రివధోచిత, నిస్తులభవదభిమతంబు నెదఁ డెల్పుండీ. 19

సీ. అనవుడు వార లి ట్లని రాశయ మెటింగి స్వామితావకనిదేశం భానర్పు
నేము ప్రాణములతో నిపు డుండ నీవార్త లాడ నేమిటికి వజ్రాతికఠిన
భుజపంజరానీతభూజాత విడకుము నా విని లంకాధినాయకుండు
రంభాబలాత్కరసంభోగజం బైన యంభోజభవశాప మంతరాయ

గీ. మగుట వచియించె నిటులన్నయన్నజూచి, విన్నప మొనర్చె విజ్ఞానవినయభూష
ణుండు నురుసత్యసంభాషణుం డరోష, భీషణురిడును నైన విభీషణుండు. 20

— * రావణునకు విభీషణుఁడు హితముచెప్పఁట. * —

గీ. అకట డై పోజ్ఞఁ బరకళత్రానురాగ, లాలసుఁడ వై తివి దవాగ్నికీలఁ జూచి
యామిషగ్రాహమోహసంప్రాప్తరసన, చాపలం బైనముగ్ధ కేసరియుఁ బోత. 21

క. అనఘం బగునిజవంశం, బున సీతాహృతికళంకము నివిని హాహా
ధ్వనిమీలితాక్షుఁ డగువిధి, యెనిమిదిచెవులెట్లుమూయు నిఁకఁ గేల్వోయిన్. 22

ఉ. అక్కట వారిరాశి పరిభావృత యై విలసిల్లులంక దా
నెక్కడ దుర్వచం బగుమెయిం గపిచేసినయయ్యపద్రవం
బెక్కడ సీత జానకి మహీసుత నాఁజనుపేళ్ల దై త్యులం
గ్రక్కున నుక్కడంపఁగ నొకానొకమాయ జనించె నేమొకో. 23

మ. నరుని న్వానరునిం దృణంబుగను డెందానం దలం తేని సు
స్థిరదోశ్శౌర్యునిఁ గార్తవీర్యుని బలశ్రీశాలి యశావాలినిన్
వరుసం జూడవె యింతలో మఱచి తే నందీశుశాపంబును
న్నరవర్జ్యం బగుపద్మభూవరము నన్నా ! దై వమి ట్లుండెనా ? 24

వ. ఇత్తైఱింగునం దరంగితజ్ఞాతినీతివచనరచనై కనిష్ఠం డగుకనిష్ఠునినవమానించి
యీజ్ఞాతి యరాతిపక్షపాతి శిక్షణీయుం డని కోపంబున దురాలాపంబు లాడు
ఘాతుకు నగ్రజాతునిం బరిత్యజించి యరుంతుదాచరణరోషభీషణుం డగువిభీ
షణుండు నిరవద్యనీతివిద్యాచతుర చతురమాత్యసహితంబుగా నంబుధిఁ గడచి
రా నప్పుడు తన్ను దవ్వుల విలోకించి కించిద్వితర్కంబున నుద్గీర్ణ లగుసుగ్రీ
వాదులం గుఱించి యంతరిక్షగతుం డై యి ట్లనియె. 25

— * విభీషణుఁడు రాముని శరణుసొచ్చుట. * —

గీ. వెక్కనములాడు నగ్రజు విడిచి బంధు, జనులఁ గా దని నేవిభీషణుఁడ నిదిగొ
రాము రిపు భేదనోద్దాముఁ బ్రణతదైన్య, హరణు శరణని వచ్చితి ననఘులార.

సీ. అనుచు నత్యంతదై న్యంబు మీఱఁగ సమీరితనిజోదంతుఁ డౌ నతని మఱి స
మీరకువజారాభిహితసాధుశీలతోన్నతుని లంకాపురీనాయకాను
జాతునిఁ గర్ణగోచరపథాన్వీతునిఁ గావించియేతదాగచునమునకు
“కింకారణం” బని శంకాకులుం డౌచుఁ గీశపుంగవుఁ డెఱింగింప నప్పు

గీ. డినకులేంద్రుఁడు ధయమానహృదయుఁడును ను
దంచితస్తయమానముఖాంబుజుండు
నగుచు మకరందబిందునిష్యందమాధు
రీనిగాఢోక్తి ని ట్లని యానతిచ్చె. 27

గీ. అభయ మని వచ్చు నితఁడు వై యధ్యక్ష మిపుడు
కనిన రఘువులు లఘువులు గారె వైరి

కనుజః ధై నను తనుజః ధై నను సఖుండ !

ధరణి శరణార్థి కరుణాపదంబు గాఁడె ?

28

క. అనుటయు హృదయజ్ఞం డగు, హనుమంతునిచేత వేగ నానీతుఁడు స
ద్వినయాన్వితుండు నై రా,మునకుం బ్రణమిల్లె నసురముఖ్యుఁడు భక్తి. 29

ఉ. అత్తటి రాముఁ డిట్లను నిశాటకులేంద్ర దశాస్యరాజ్యసం
పత్తికి నెల్ల నిన్నిపుడు పట్టముగట్టితి వైరిఁ గొట్టితిం
జిత్తమునందు సందియము సేయకు మిందునకు న్నిదర్శనం

బుత్తముఁ ధై నభానుతనయుండును వాలియుఁ గారె యారయన్.

30

గీ. ధై వవశమున నరుఁడు పదాననుండి, కనుఁ బదాంతరము విభీషణునియెడ నిది
ప్రబలె రేఖాతపత్ర మౌ రాముపదము, పట్టి యేకాతపత్ర మౌ పదముఁ గనుట.

వ. అంత నాదశగ్రీవానుజుం డగ్రభాగంబునంద భరతాగ్రజాపాంగసుధాతరంగా
భిషిక్తుం డయ్యును బునరుక్తరాజ్యాభిషేకుం ధై సుగ్రీవునికై వడి విశ్వాస
భాజనంబును నగుచు రావణబలంబు నఖిలంబును నెఱింగించి లంకపై విడి
యుటకు సేనాసముత్తరణహేతు వగుసేతువు నిర్మింప నతిగంభీరం బగుపారా
వారంబు నారాధింపు మని సవినయంబుగ విన్నవించిన.

32

క. అంబుధిని మదిఁ దలంచుచు, సంబుధితమహత్త్వదర్శశయనస్థలియం
దంబుధిహృదయేశయుఁ డపు, డంబుధిపై ననిలసఖుక్రియన్ శయనించెన్. 33

క. ఈదారి నతఁడు నియతి మ, హాదర్భాస్తరణమధ్యమధ్యాసీనుం
ధై దివసత్రయ ముండిన, యాదఃపతి యప్రసన్నుఁడై, వర్తిలెన్.

34

శా. భూపాలాగ్రణి రాఘవుండు కుటిలభ్రాభాగుఁ డంభోధిపైఁ
గోపోద్రేకవిపాకపాటలితచక్షుఃకోణ ముజ్జ్యంభిత
వ్యాపారంబుగఁ జాపముం గొనుటకై వాంఛించె వేగంబుతో,
నాపాతాళపితామహప్రథమస్థానోపము న్మాన్వగన్.

35

— * శ్రీరాముఁడు సముద్రునిపైఁ గోపించుట. * —

వ. అంత.

36

మ. బలువి ల్లమ్ములుఁ దెమ్ము తమ్ముఁడ మదప్రారంభగంభీరునిన్
జలధిం గాల్చుడనేసెదంగవుల కస్తద్దోఃప్రతాపంబు ది
కులఁ బేరెక్కఁగ నంచుఁ బల్కుచు నతిక్రోధానురోధోద్ధతిం
బొలిచెం గార్తుకపాణి యత్తటిఁ *దిగుప్పల్లాణి నుల్లాసియె.

37

- క. విలుకేలఁ బూని యత్యు, జ్వలవిశిఖము ననలశిఖము సంధించె మహా
బలశాలి రామభద్రుం, డిల యద్రువన్ గిరులు గదల నినుడు వడంకన్. 38
- క. మున్నీటిమీఁద రాజుల, మన్నీఁ డిటు లస్త్రమేయ మది నూహింపన్
మిన్నేటిబోటి క్రన్ననఁ, గన్నీటి నెపాన నతనికడఁక మరల్చెన్. 39
- ఉ. భానునిభుండు రాఘవుఁడు బాణముఁ బూని యమోఘలాఘవుం
డై నీగిడింప నిశ్వసదుదంచితనక్ర మవక్రకుంభికుం
భీనసంప్రవిష్టగిరిమేదురకందర మయ్యె నమ్మహం
భోనిధి యంతరంబు పరిభూతరసాతలభా గ్విసారమై. 40
- క. జలరాశి తత్త్వణంబునఁ, బ్రళయానలబాడబాగ్ని భాగ్యవపరశూ
జ్వలగరళతాప మోర్చియు, జ్వలననిభాస్త్రంబు వేడిపైఁపం డయ్యెన్. 41
- క. శరణం బని యాశరథియుఁ, దరుణతరశరవృథానిదానం బగుదా
శరథిం జేరెను లోకులు, పరుషకులిశపాతి ఘనునిఁ బ్రార్థింపరొకో. 42
- వ. ఇట్లు చేరి యారత్నాకరుండు నభోరత్నవంశ్యరత్నంబునకుఁ జిరత్నరత్నంబు
లుపదగాఁ గొంచు విసీతవేషంబుతోఁ బరితొషంబుగ వినుతిఁ గావించి నే
వించి దేవా తావకధనుస్సంహితామోఘవైధాత్రాస్త్రంబు వనచరధామం
బగుమదంతర్వర్తిమరుసీమంబునం బ్రయోగింపుము, నియోగింపుము సేతు
నిర్మాణంబునకు విశ్వకర్మాత్మజు. నేఁ బనివినియెద నని యంతర్హితం డయ్యెనంత.
- చ. రవికులుపంపున నవ్వనచరచ్ఛట దెచ్చిన యాజగత్త్రియ
ప్రవితతమూలమధ్యశిఖరక్షితిభృత్తతి లోఁబడంగ న
ర్ణవము వహించెఁ గర్దమఘునత్వము తోడనె తన్మహర్షురీ
భువనభరథిబుచే నహహ పూరితమయ్యె నశేషదిక్కులున్. 44
- చ. ద్రుతగతి వారిధిం బడియె దూరనిపాతవిశీర్ణ వాశ్చర
ప్రతతివిశీర్ణ జీవనదబంధురగంధఘనౌషధు ల్విదా
రితధరణీవినిర్యదహిరేచితపూత్కృతిజాతఘ్నేదభా
గతులగుహాగృహాసికమహాహారు తాగిరు లద్భుతంబుగన్. 45
- చ. ఉరువడి గట్లు కైకొనుట యుంచు టమర్చుట యించు కేని యె
వ్వరికి నెఱుంగకుండఁ గరపాటవ మొప్పు నలుండు సేతు వ
చ్చెరువుగ సంఘటించె నది సీతకు భూమి యభీతిహస్తమున్
దురుసుగఁ జాచెనో యనఁగఁ దోచె వనేచరవీరకోటికిన్. 46

వ. అంత నంతర్ముఖులుంబలె వలీముఖులు ప్రమోదంబునుం బలె సేతుపథంబును
సంసారంబునుంబలె దుస్తరంబగు నకూపారంబునుం గడచి సద్యఃప్రకాశ
మానవిస్ఫూర్తి యగును వేలగిరీశమూర్తి గనుంగొనుచు డెందంబున నమం
దానందంబు నొంది రప్పుడు. 47

చ. తపనకులాధినాయకుఁడు తావుగఁ గైకొనె నావృతస్ఫుర
ద్విపులతటోజ్జ్వలద్బలనివేశనిరంతరసాలజాలముం
గపికులఘోషశీర్షదురుకందరమందిరగర్భసంత్రస
త్కుపితమృగేంద్రభీతమదధూర్వహవేలము నాసువేలమున్. 48

వ. ఆసమయంబున దశముఖుండు శుకముఖంబున నతీతనదీసార్వభౌముని నధి
గతసువేలాగాముని రాముని నెఱింగి వెండియుం దదీయబలంబు విశదం
బుగాఁ దెలియుటకునై పరిప్రేషితులును, విదితవేషవిభీషణప్రేరణకుపితకపి
లోకనియంత్రణ నితాంతఃఖిన్నులును విపన్నాధారదాశరథివిమోచితప్రాణులు
నగుశుకసారణులవచనంబులవలన మహాత్మేధం బగుసౌధంబు నధిరోహించి
వేర్వేఱఁ దదావేద్యమానులును బ్రవర్ధమానసమరసన్నాహమతులు నగువా
నరసేనాధిపతుల నతిధీరతావశంబున సావధీరణంబుగ నవేక్షించి ప్రతిపక్షబల
ప్రశంసు లై నయయ్యిరువుర నుపేక్షించి శార్దూలప్రముఖప్రౌఢగూఢచారు
లచే నవగతాశేషవృత్తాంతండును దాంతుండును నై పెద్దయుం బ్రొద్దు చిం
తించుచు నంతికాసీనుండును నతివినీతిప్రహ్వండును నగు విద్యుజ్జహ్వనితో
మంతనంబు నేమేమొ నొడివి ప్రాసాదంబువలన నవతీర్ణుండయ్యెఁ దత్క్షణంబున .

— * విద్యుజ్జహ్వనిమాయకు సీతవిలపించుట. * —

గీ. అతఁడుసధనుశ్శరము రఘుపతిశిరమ్ము, మాయ నిర్మించి సమరసమాహృతమని
జనకసుతమ్రొల వైవ వాసంతిలతకు, నశనికై వడి దుఃఖదం బయ్యె నదియు. 50

క. రక్షోవరోధవసతియు, రాక్షసరక్షోపరోధరావణదుర్వా
గ్రూక్షత యదర్థమోర్చితి, తత్క్షణముం గనియు సీత తగునా బ్రతుకన్. 51

వ. ఇతైఱంగున నత్యాహితమత్యాకులతాసమేత యగుసీతనుం గనుంగొని చేరి
యోజనకరాజకుమారీ, యీదశ యాదశముఖునిమాయ యందున కేమా
యె, . నీ మనంబున ధైర్యవైధుర్యంబు నొందకు మఖిలజగతీధుర్య భుజ
బలాభిరాముం డైనరామునెడ నిట్టియకార్యం బవిచార్యం బని సుధాధారలు

గుటుకం బలికిన విని యాసారావలంబిని యైనకాదంబిని ఘర్తోద్యేగిని యైన
కేకినింబలె సరమ కర మాశ్వాసింఁచె నంత. 52

చ. మతిగలమాల్యవంతుఁ డనుమంత్రి త్యజింపుము సీత నన్నచో
నతికుపితాత్ముఁ డౌనలదశాస్యుఁడు వాని లఘూకరించి తా
నతనుభుజప్రతాపయుతుఁ డౌటను దోన బహూకరించె న
మృతి నలయప్పరోయువతిమండలము న్నవమాల్యవంతమున్. 53

వ. అంత ననంతకల్యాణగుణాభిరాముం డగురాముండు కామరూపవిభీషణామా
త్యవిదితరక్షోనగరరక్షోదంతుండును, హృదంతరోపజాతసమరసంరంభుండును
నై, యంభోధిమేఖిలాలంకారలంకాద్వారస్థుం డగుప్రహస్తునకుఁ బర్యస్తాహిత
ప్రాణానిలతాభీలుని నీలుని, దక్షిణద్వారరక్షణదత్తు లగుమహూదరమహా
పార్శ్వలకు విశ్వత్రయవిజయధౌరేయుఁ దారేయుని, బ్రత్యద్వారపాలనఫేల
నామోదుం డగుమేఘనాదున కవక్రపరాక్రమశ్రీమంతు హనుమంతుని, నంత
రూహవిహితరక్షుం డగువిరూపాక్షునకు రక్షఃష్లవగఋతౌధ్యక్షులఁ బ్రతి
నిధులం గావించి యధిజ్యోకోదండమండితభుజాదండుం డై తమ్ముండునుం
దానును సమరాభిముఖదశముఖగుప్తోత్తరగోపురద్వారంబును నంతరంగంబగు
బలయాధంబుతో నుపరోధించిన. 54

క. లంక న్దనుజులు ప్లవగా,తంకంబునకుం దలంకి తలుపులు వేయన్
శంకింపక యమపురిఁ ద,తికంకరు లప్పుడు బెడనఁ దెఱచిరి తలుపుల్. 55

వ. తత్క్షణంబ లక్ష్మణాగ్రజుండు సుగ్రీవసహితుం డై సువేలాదికూటంబు నధి
రోగించి త్రికూటావనీభరచూడామణియును, సింహలదీప్తపకమలకర్ణిక
యును, విశ్వకర్తనిర్మాణకౌశలంబును, నిశాచరకేసరినివేశదరియును, ననారత
బంధకృతామరపురంధ్రీబాష్పనదీమాతృకోపవనసీమయును, నిరంతరసేహస
మాగతదిక్పాలకులమాతంగమదాంబుపంకిలబాహ్యంగనోత్సంగియు నగు
లంకం గనుంగొనుచు నం దొక్కచోట సముత్తుంగసౌధంబున నధివసించి యు
న్నవాని సదేహబంధం బగునంధకారంబుచండంబునం దగువాని సేవాసమా
గత సతారకవిభావరీవరోపమా నానుచరోదస్త విమలముక్తాతపత్రచ్ఛాయ
నుండువాని వైమానికవధూవిధూయమానధవళచామరద్వంద్వశోభితుం డై
యభితశ్చలితమందాకినీపరీవాహం బగునంజనశైలంబుకరణి రాణించువాని
నిఖిలజగద్విజయవర్ణావళీమతినిర్ణాయకానేకవివిధసమీకాభిఘాతమగ్నభుగై

రావతవిషాణకులిశాగ్రోత్కిర్ణవిశాలవక్షస్థలఫలకుం డగువాని నానీలత
మాలసచ్ఛాయుండును నాచ్ఛాదితాభినవలోహితపటుండును నై యాపా
టలసంధ్యారాగబంధురం బగుకంధరంబునుంబలె నున్నదశకంధరుం గనుం
గొనియె నప్పడు. 56

ఉ. మీటె న్భానుజుఁ డుగ్రుడై యెగసి పేర్చి నైత్యయాధాధిరా
టోక్రటీరంబుఁ దటానఁ దోడనె కుదుర్కోఁ జేసె వైభీషణం
బాటోపంబునఁ బోరి మాయి యగులంకాధీశుతో మల్లెఁ ద
త్కృటిల్యంబు నెఱింగి రామఃసుగుణగ్రామాభిరాముం గనన్. 57

— * అంగదుని రాయబారము. * —

సీ. అంత రామునిచే సమాదిష్టుడై మంత్రి సమ్మతి సాధిష్టశౌర్యశాలి
వాలిసూనుండు సలీలంబుగాఁ గోట దాటి లంకారాజధానిఁ జొచ్చి
శంకావిహీనుడై హంకారి యగునసురేశ్వరు నీక్షించి యిట్లు లనియెఁ
బాలస్త్య విను మేను భవదీయనిశ్వాసగంధివాలధి యైనకపికులేంద్రు
గీ. నందనుండను ఖరదూషణత్రిశీర్షు, లాదియగు యామినీచరాధ్యక్షులకును
నంతకుం డగుమారీచహంత కనుఁగు, బంట నంగదుండను దైత్యకంటకుండను.

క. తలఁచెద వసురా రఘుపతి, కిలను దృతీయాక్షి యగుమహీజను గదియన్.
జలజ మని శివునొసలిచూ, పెలమిం బ్రాపించుగాంగభృంగముభంగిన్. 59

ఉ. ఒక్కమొగంబు హైహయనృపోగ్రపరాభవ మొంది వాడె వే
ఱొక్కటి దైత్యరాడవినయొన్నతి నొక్కటి మద్గురూధతిన్
నిక్కము నీక తాన నజునెమ్మొగము ల్గడు స్రుక్కె రావణా
చిక్కినమోము నీవటులు సేయకు రామున కిమ్ము జానకిన్. 60

ఉ. కొట్టి కుబేరపుష్పకము గొంటిఁ బెగల్చితి వెండికొండ ని
ట్టటసరానిదిక్పతుల నందఱునుం బఱిగొంటి నంచు హా
యెట్లు వచించె దోరి తగవే విజనం, బగు కాననంబులో
నెట్టన మానివేషమున నీవు హరింపవె యమ్మహీసుతన్. 61

చ. ఘనతరభ క్తితోడ శితికంఠున కింపు ఘటింప వేడి యా
నననవకంబు ము న్బలియొనర్పవె యం దవశిష్ట మాశిరం
బనుపమబాణపిం క్తి కుపహరముగా నొనరింపనెంచె న
ద్రినకరవంశ్యమాళి రణదేవతకు వ్రజనీచరాధమా. 62

వ. అని తనయరుంతుదభాషణంబుల సరోజోన్మేషుం డైనదోషాచరేంద్రుం
డిక్కటుప్రలాపోతకటు మర్కటుం బట్టుండు కొట్టుం డని పంప నాలంబితభుజ
ప్రకోష్ఠు లగునసురశ్రేష్ఠుల నలుపుర నివిహంగపుంగవుండు భుజంగంబుల
భంగి నెత్తికొని గుప్పున నుప్పరం బెగసి తెప్పన నేలకుం బడవైచి పాదాఘాతం
బునం బ్రాసాదశృంగం బరాతిశృంగంబుతెఱంగున విఱుగఁదన్ని తన కెదురు
లేమి తెల్లం బగుటయు నుల్లంబునం బల్లవించునుల్లాసంబున రామసేనానివేశ
ప్రవేశం బయ్యె నంత.

63

చ. కమలహితాన్వయుండు దశకంఠునిభావ మెఱింగి కిన్కతో
బామ ముడివెట్టఁ దోన హరిపుంగవు తెల్లను లంక నుగ్రవి
క్రమమునఁ జుట్టుముట్టిరి యుగప్రలయావసరంబుల న్నసం
భ్రమముగ వార్ధిఁ జుట్టుకొను బాడబకీలలమాడిఁ గ్రక్కునన్.

64

ఁ. భూపియదంతరంబు పరిపూర్తిగ నిండెఁ గపింద్రఘోరసం
ద్రావితతత్త్వణక్షుభితరావణకింకరపాణికోణనా
నావిధతాడనంబుల ఘనాఘనగర్జితబంధుభావసం
భావితజైత్రదుందుభిసమగ్ర మహోగ్రధణంధణార్భటుల్.

65

వ. ఇట్లు సమంతతఃకందశజగద్దళనసంధాధురంధరం బగుదుందుభి గంభీరఘోషం
బునరోషంబునం బ్రేరితు లై గిరికందరంబులనుండి ప్రబుద్ధంబు లై వెడలుసింగం
బుల తెఱంగున మందిరంబులనుండి నిర్గమించినయవత్యంబులుం బలె గత్యంత
రాయసంధాయకంబు లగుదుర్నిమిత్తంబులం గనుంగొనక విమానాధగత
విబుధసీమంతినీవిహరణేచ్ఛలుంబలెఁ బ్రస్థానసమయపరిష్కానముఖు లైన
చంద్రముఖుల నెంచక నిరంతరజ్వలితకోపానల నయనకోణారుణాలాతశతని
పాతవిత్రాసచలిత నిజవారణని వారణాదేశపరవశులును, దిశాముఖముఖరశి హార
వామ్రేడిత త్వేళితవ్యాకులీకృతకులమహీధ్రులును, గృధ్రపక్షువిక్షేపకృతపతా
కాని కాయపానరుక్త్యసముత్తుంగశతాథగ సంఘాతపరిగతులును, నితాంతనిర్జిత
కృతాంత దంష్ట్రాప్లటఖరనఖర పట్టసప్రాసపరశుగదాముసలపరేఘదృఢకృపాణ
ధారులును, దారుణాజగరసరితానసంవీతంబు లగువింధ్యకూటంబులోయనంగ
వ్యూఢాతిక రాశికాలాయనకంకటులును, జాలాంబుదంబులకు వికల్పంబులును,
గాళరాత్రికి నభివృక్షులును, గలికాలంబునకు వివర్తనంబును నగుమఁ గాలు
నకు సైతంబును భయంకరాకారంబులును నై సంగరాంగణంబునకుం జను

దేంచి వీరాలాపంబు లాడుచుఁ జాపంబులువూని ధారాసంపాతంబులతో
ధరాధరంబులం గప్పనంభోధరంబు లనంగ దూరాపాతు లగుశిలీముఖంబుల
రక్షోభటు లఖిలవలీముఖబలంబును విక్షోభంబు నొందించి రాసమయంబున.

చ. కరజధుతాయుధంబు తరుఖండితతోమరము నిలూహత
స్ఫురనురుముద్గరంబు ఘనభూధరభిన్నమదావళంబు నై
కరము దివి న్వపక్షజయకాంక్షను బూని సురాసురుల్ గనన్
హరులకు దైత్యవీరులకు నయ్యె భయంకరసంగరం బొగిన్.

67

వ. క్రమంబునం గుపితకపివీరదూరీకృతనైరృతబలం బగుదశగ్రీవభుజబలంబునం
బలె భానుమంతుఁ డస్తమయంబునొంద మథితాయుధికగళనాళప్రణాళీపరి
వాహి యగులోహితనదీపూరంబు తీరున దూరాంతరితహరిదాభోగం బగు
సంధ్యారాగంబు గనుపట్టి విక్రాంతహరినఖాక్రాంతదంతావళవిపులకుంభస్థల
ముక్తముక్తాకలాపంబువడువున నుడుగణంబు వియత్ప్రదేశంబునం బ్రకాశింప
రణరభసచలిత రథతురగపాదాతగజపాదాహతవిశ్వవిశ్వంభరాంతరాళసంభ
వం బగురజోవ్రజంబువిధంబునఁ దమస్త్రిమంబు దిక్పక్రంబు నాక్రమింప
నిలింపవిమతానీకంబులుంబలెఁ జక్రవాకంబులు సశోకంబు లగుచునుండ దశ
రథకుమారచమూత్కరంబు తెఱంగునఁ గుముదాకరంబు ప్రమదాకరం బై
రహింప నప్పడు.

68

— * ఇంద్రజిద్యుధము. * —

మ. సరసిం గాలభుజంగభీకరశరాసారంబు వర్షించుచుం
బురుహూతాహితయోధయాధములకు న్మోదంబుఁ బుట్టించుచున్
సరసాష్టాదుఁడు మేఘనాదుఁడు మహాసంగ్రామరంగంబునన్
హరుల న్నొంచెను మేఘనాదమొగిఁ జక్రాంగవ్రజంబు నృతెన్.

69

చ. ప్రతతభుజప్రతాపరిపుభంగదుఁ డంగదుఁ డొక్కవృక్ష మా
యతముగఁ బూని ధారుణరణాంగణభూమి హయాళి నొంచి యు
ద్ధతగతిఁ గూల్చె రావణిరథంబు సదైత్యమనోరథంబుగా
శితశతకోటిధారఁ గొని జిష్ణుఁడు పర్వతకూటము నృతెన్.

70

ఉ. డాయక యంబరంబుననె డాగి యశాన్యతనూభవుండు బ
ల్గాయ ఘటించి రాముని సలక్షణు లక్ష్యముగా నొనర్చి య

త్యామత జిహ్వాగాక్యతి నుదారము లైనయజిహ్వాగంబులం
బాయనిగోషవేగమునఁ బై నిగిడించెఁ గపుల్ భయంపడన్.

71

గీ. సరసలక్ష్మణయోగనిస్తంద్రుఁ డైన, రామచంద్రుని బంధించె రాహుభీక
రంబు లగుతచ్చరంబు తారా సమస్త, బంధనిర్మోచనుండును బద్ధుఁ డయ్యె. 72

చ. ఛేలఁగుచు నింద్రజిత్తు పురిఁ జేరెను రావణనాజ్ఞఁ బూని మై
ధిలియు విమాన మెక్కి నరదేవులఁ జూచి తపించె నంతలోఁ
దలఁగెను నాగపాశములు తార్క్ష్యగరుత్పవనాంకురంబుచేఁ
బాలిచిరి రాకుమారు లహిముక్తరవీందులమాడ్కిఁ జూడ్కికిన్.

73.

ఉ. రాక్షసవానరేంద్రనికరంబును ఘోరరణం బొనర్ప ధూ
మ్రాక్షుని నయ్యకంపనుని మారుతసూతి వధించె వజ్రదం
ష్ట్రక్షణదాచరుం గెడపె సాహసి యంగదుఁ డంత నీలుఁడు
నత్తణమే ప్రహస్త నిధనం బొనరించె వినె న్దశాస్యుఁడున్.

74

వ. ఇట్లనీకినీనాథవధంబు విని వినిద్రకోపోద్రేకజృంభమాణాయోధనోత్కంఠం
డగుదశకంఠంబు సకలజగదండభరితజయానకభయానకనినదబధిరితాశేష
శేషాహిలోచనుండును రోచిష్ణుజిష్ణుకోదండధరుండును నై జలధరంబు సము
త్తుంగం బగుసుమేరుశృంగంబునుంబలె శతాంగంబు నలంకరించుచు సర్వత
శ్చలిత చతురంగసంఘం డగుట ననుగమ్యమానలంకానగరుండునుంబలెఁ గ్ర
మంబునఁ బురతోరణం బతిక్రమించి పురతోరణవ్యాపారం బగువానరపరి
వారంబుం గనుంగొనియె.

75

గీ. ఇట్లు చనుడెంచునిఖిలదిగీశజేత, నసురనేతను జూచి యయ్యర్కకులుఁడు
నిజశిరము నూచెఁ దత్సవ్యభుజశిరంబు, నపుడ యద రెను జెద రెను గపిబలంబు.

వ. ఇత్తైఱంగున నప్రతిహతవిహారుండును మదగర్జితతర్జిత దిగంతదంతావళుండు
ను నై మహార్ణవంబునం దిరుగు నాదివరాహంబుచందంబున వరాహవోన్ము
ఖుం డగుదశముఖుండు కందళితాస్కందనామర్షుండును నుపరిపరికలితగిరివర్షుం
డును నగుహరిపతి నిష్ఠురముష్టిఘాతప్రదాతయగు. వాతాత్మజుని సమోఘలా
ఘవాక్రాంతధ్వజకీరీటారీచలుండగు నీలుని నిఖిలజగద్విజయోజ్జ్వలం బైన
మహాబలంబున వాతూలంబు తూలరాశింబలెఁ దూలించుచు, నవిరతశరా
సారవర్షంబుతో నభ్యమిత్రిణుం డగుసామిత్రియురస్థలంబున మహాశ్చక్తనా
టించి మూర్ఛితుం జేసె నంత.

77

క. అనుజుని నశ్రుజలంబుల, దనుజుని శరములను ముంచె దాశరథి మిశ్ర
ద్వనకరుణవీరరసుడై, పొనరిచె శుక్ప్రమదశబలముగఁ దనబలమున్. 78

గీ. అనుఁగుఁదమ్ముఁడుగత మోహుఁడగుచుననికి, నెంతలోనున్ముఖుం డగునంతలోన
దితిజపతిగల్పి రఘుపతి యతనిచటుల, *ప్రాణము ల్గొని డిగవై చె బాణములను.

గీ. అపుడురఘువీరశరనిహతాంగుఁ డగుచుఁ, బ్రథమయుద్ధంబునంద పరాభవంబు
నొంది గతవై భవత లంకఁ జెందె నలద, శాననుఁడు దినదీపదశాననుండు. 80

వ. అంత. 81

— * కుంభకర్ణయుద్ధము. * —

క. అనురపతి కుంభకర్ణుని, నసమయమున నిద్రలేపె నగ్రజునాజ్ఞన్
దెనచెడి యతఁడున్ వెడలె, న్వేస నని కపునఃప్రబోధనిద్రార్థంబై. 82

వ. ఇ ట్లంజనాచలనికాశుండును బ్రకాశమానకరతలభ్రమితత్రిశూలుండును నై
జగత్త్రయోద్యుక్తుం డగుశూలధరుండునుం బలె నరుగుదెంచు నక్తంచర
స్వామ్యనుజుం జూచి శామ్యత్సహభుజ తేజోవిశేషంబును నశేషదిగ్ధావమానం
బును బవమానచలితజలదపారిష్లవంబును నగుష్లవంగమబలంబుం గనుం
గొని యంగదుం డభంగురధీరవచోభంగి ని ట్లనియె. 83

క. కపులార కై కసేయులు, విపరీతమతి స్ఫుటించు వెఱబొమ్మనుండి
యిపు డింకఁ బ్రాకృతం బగు, నుపకృతభయవైకృతంబు నుడుగుఁడు మీరల్.

గీ. అనిన విని యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు హరులు

దిక్కరులమాడ్కి మరలుచు దివిజగజము

పగిది మత్తిల్లు ఘటకర్ణుపెనివైచి

రగములు లయానిలములు వింధ్యాద్రిఁబోలె. 85

చ. పొలిచె వలీముఖప్రహితపుష్పితవృక్షము లెల్ల సీవీన్నతా
కలితసురారివక్షమున గందవొడింబలెఁ జూర్ణితంబు లై
పలుమలు యుద్ధభూమి నలబల్లిదుపేరెదఁ దాకి నిష్ఠూరా
చలములు కొన్ని వేమరలి సల్పెఁ బ్రహర్తకు ఖేదభేదముల్. 86

క. నేల వడంక్కఁగ నొకచే, శూలము శిఖినిభముఁ ద్రిప్పుచు నృత్తుం డై
తూలిం చె గంధమాదను, నీలుని ఋషభు న్లవాక్షుని నృరభునినిన్. 87

- సీ. అంతటఁ గపివీరు లతిని జచావలాధిగతలాఘవు లౌచు దీనదశను
జెంది రాఘవు శరణొంద నేగుటఁగని యాశ్చర్యభుజవీర్యుఁ డగునినజుఁడు
వారల నెల్ల నాశ్వాసించుచును జేరి వైరిపైఁ దరుగిరు లై వ్రచికొనుచుఁ
జిత్రయుద్ధంబు సుస్థిరముగ నొనరించి తన్ముక్తఘనశైలతాడితాంగుఁ
- గీ. డగుచుఁ గులిశాహతం బైనయద్రివోలె, వ్రాలె జేతనహీనుఁడై వ్రాలునతని
నసుర కొనిసోవ వాలిక్యతావమాన, మడఁగ సురవైరి గని తదీయబల మలరె.
- వ. అం దమందకుసుమపరిమళఝరీమిళచ్ఛిశిరరథోపచారసచేతనోద్గ్రీవుం డగు
సుగ్రీవుండు సచమత్కారంబుగా నుల్లంఘితప్రాకారుండును దారుణాకారుం.
డును నగున క్తంచరవీరుని నఖముఖాకలితశూర్పణఖాముఖానుకారునిం గా
వించి యుచితలాఘవంబున రాఘవసదేశప్రదేశంబుచేరిన నంతఁ గుంభకర్ణుండు
భానుసూనుం గానక ప్రతినివృత్తుండును మత్తుండును విషమతారేక్షుండును
బ్రతిక్షుణంబునఁ బ్రతిపక్షబలంబులంబలె స్వపక్షబలంబును భక్షించుచు లక్ష
ణునిలక్షీకరింపక తుంగం బగుశైలశృంగంబునుం బ్రయోగించుచు నతివేగం
బున రామునిం జేరిన.

89

- శా. ఆయిత్వాక్రకులుండు సత్వరముగా నయ్యద్రిశృంగం బతి
స్థాయత్తివ్రతార్థచంద్రనిహతిఁ భంజించి యామేటిమై
చాయం దూపులు వాలిసొంద ఖరదోశ్చర్యఘ్నము జ్ఞాలమి
*న్వాయవై యంద్రములేసె శాత్రవవధూ వైధవ్యదంబు ల్వడిక.

90

- సీ. అంత రాఘవబాణహతరాక్షసాంగం బుం దొక్కభుజము మంథాద్రివోలె
బడియె వానరసైన్యపాథోనిధానంబునందు వేటొకభుజం బబ్ధిలోనఁ
బతితమై కనుపట్టె వితతమా రెండవనలసేతురీతిచిహ్నంబు లందు
మఱి తృతీయంబైనమస్తకంబు చెలంగె నింగిత్రికూటంబు శృంగముగను

- గీ. నప్పు డాభీలశాఖామృగాతివేల, నవ్యకోలాహలాకర్ణనంబువలన
బవరమునఁ గుంభకర్ణునిపాటుఁ దెలిసి, తాంతముఖుఁడై పదంపడి దశముఖుండు.

- వ. మహాదరమహాపార్శ్వల రావించి సహాయులం గావించి కుమారు లగు
నరాంతకదేవాంతకాతికాయత్రిశీర్షులం బంప వారలును దరసాశనపతినిదే
శంబు శిరసావహించి పితృపతినివేశనంబునుంబలె సమీకప్రదేశంబుం బ్రవే
శించి రాసమయంబున.

92

క. తరుచరనిశిచరవరులకు, దురము సరోషహతశిరము దుష్కరము మరు
తరుణీప్రమోదకరము, స్ఫురమునికి నదృష్టచరము సారిదిం గలిగెన్. 93

గీ. తరుచరాంతకుఁ డగునరాంతకుని దునిమె
నంగదుండు హనూమంతుఁ డంతఁ గడఁగి
యలసురాంతకుఁ గెడపె బురాంతకుండు
భీకరాంతకు నడచినవీక దోఁప. 94

వ. వెండియు నసమసమరశీలుం డగునీలునిచే మహానరుండును, మరున్నంద
నుచేఁ ద్రిశిరుండును, మహాపార్శ్వదివాహినీపతులునుం దెగుటయు విషాద
రోషపరవశుం డై నిశాచరాకారం బగునంధకారనికాయంబునుంబలె నతి
కాయుండు సుమిత్రాపుత్రునిం గినిసి వృత్రాసురుండు సుత్రామునితో బలె
జిత్రాహవం బొనరించె. 95

గీ. అతఁడును భుజాభుజిఁ బెనంగి యితఁ డవధ్యుఁ
డనుచు ననిలోక్తిఁ దెలిసి బ్రహ్మస్త్రమేయ
నప్ప డయ్యసురునిశిరం బవనియందుఁ
బడియె రాహువుబలె నతిభయద మగుచు. 96

వ. అంత.

— * ఇంద్రజిత్తు రెండవయుద్ధము. * —

గీ. విధురుఁ డగుతండ్రి నూరార్చి పృథురణధుర
రథియు సధనుశ్శరథియునై రావణియును
దాశరథి కున్ముఖుం డయి తరలి వచ్చె
నాశరచమూశరథియుఁ దన్నాశ్రయింప. 98

వీ. వచ్చి సమరంబున నరాతిజయమనోరథంబుకొఱకు రథరక్షార్థంబు గా రాక్ష
సుల నలుగడల నుండ నియమించి ప్రదక్షిణశిఖుం డగుశిఖావంతుని హవి
రర్పణంబున సంతర్పితుంజేసి మృత్రాధిగమవిచిత్రంబు లగునస్త్రంబులు ధరి
యించి తిగోహితుండై నిశితముఖంబు లగుశిలీముఖంబుల నిఖిలమర్త్యాహతి
నిర్తాణాలంక ర్తీణుండై క్రవ్యాదుండు వ్యాధుండునుంబలె హరుల విధురులం
గావించి. 99

క. అకటలు రాము సలక్షణు, వికలశయు విధురసత్త్వు విరచించె నితాం
తకరోగ్రీష్ణము తమ్మికోలనిబలె జేరె నంత మేటై లంకన్. 100

చ. క్షతరుచిరామచంద్రముగ శామ్యదినోద్భవదీప్తి గాఁ గృతో
 ధృతశరవృష్టియై ఘనుఁ డతం డరుగం జలజీవనంబు ను
 వ్యతకుముదంబు నస్తనల మాహతనీలమహాత్పలంబు బృం
 భితవరలక్ష్మణం బయి తపించెను వాహిని తత్త్వణంబునన్. 101

గీ. . వాయునందనుఁ డతివేగవంతుఁ డగుచు, జాంబవంతునియాజ్ఞ నౌషధనగంబుఁ
 దెచ్చిన విశల్యమయ్యె నెంతేబలంబు, స్వర్గులమనంబును విశోకశల్య మయ్యె.

వ. మఱియును సహజ తేజస్సముజ్జ్వలం బగుదవానలంబునుంబోని వానరబలంబు
 చెదరికొనువిధంబున దందహ్యమాన యగుపురినుండి దశాస్యనిదేశంబున
 హరిగతి న్వేడలునిఖిలలోకప్రకంపనుం డగునకంపనుండును నాహతప్లవంగ
 సంఘుం డగుప్రజంఘుండును నంగదప్రతాపానలంబునకు శలభంబులగుట
 విని మహారథు లగువిరూపాక్షయూపాక్షులు మైందద్వివిదవారితు లగుటఁ
 గనుంగొని కోపాటోపవిజృంభమాణసంరంభు లగుకుంభనికుంభులు సుగ్రీవ
 హనుమంతులతోడ మారీచసుబాహులు రాఘవనిభుడంబులతోవలె సముత్త
 భితభుజు లగుచు మహాద్భుతయుద్ధం బొనరించిన యనంతరంబ. 103

క. ఇరజునిచేఁ గుంభుం డని, మొనఁ దెగినఁ దదీయవిరహమును సైఁపక పా
 వచిచే నికుంభుఁ డమరీ, స్తనకుంభావాస మొండెఁ దన్నామధృతిన్. 104

గీ. అంతనసురాధిపనియుక్తు లఖిలసైన్య, యుక్తుఖరసూను మకరాక్షుయుద్ధముఖరు
 నిజవిపక్షు సపక్ష తోనిరత మగుచు, జనకుఁ జేర్చెను నై త్వాకుసాయకంబు. 105

చ. జనకునియాజ్ఞ మౌళి నిడి సంఖ్యముఁ జేరి మహేంద్రజేత యం
 దనలుని వేల్చి యస్త్రచయ మంది దివంబుననుండి మాయచే
 ఘనశరము ల్నిగిడ్చి బలగర్వము లెల్ల నడంచి రాము కో
 పనత యెఱింగి భీతుఁడయి పట్టనముం జొఱఁబాఱెఁ గ్రక్కునన్. 106

వ. అంతఁ బ్రత్యక్షప్రీతిహారంబుననుండి ప్రాతిహారికుండై నయతండు నిర్గమించి
 యాంజనేయసన్నిధానంబున మాయాసీతను నిశాత హేతిచేత విదారితం
 జేయుటయు నాకులితస్వాంతుం డైనహనుమంతుం డతథ్యంబు నాకస్తికంబు
 నయిన యది తథ్యంబుగాఁ దలఁచి యుద్ధం బొనర్చి నిరాశుండై దాశరథిస
 దేశప్రదేశంబునకుం బోవునవ్వేళ నయ్యంద్రజిత్తు పశువిశననప్రారంభియై నికుం
 భిలాస్థలింజేరి విచిత్రసత్రప్రవర్తకుం డయ్యె నయ్యవసరంబున హనుమదావేదిత

మేదిసీసుతావృత్తాంతుడై రామభూమికాంతుండు వజ్రనిర్ఘోషంబున మా
నసచరం బగురాజహంసముంబలె విదీర్ణమానసుండై నేల వ్రాలి సౌమిత్రిచేత
నాశ్వాస్యమానుం డగుచు సకరుణంబుగా బిట్టు నిట్టూర్పు నిగిడించుచు విల
పింపం దొడంగె. 107

చ. అరణినిఁ గీలలీల జనకాధ్వరవాటమునందుఁ బొందుగా
ధరణినిఁ బుట్టినట్టి యతిధన్యపు మానవవంశ్యరత్నమై
గురుయశమొందుపం క్తిరథుకూరిమికోడల వెంచ నిట్టి నీ
కరయ విరామ మయ్యెఁగద హారఘరామున కేమి చెప్పుదున్. 108

క. పవనజయత్నము వృథ నలు, నవసేతుక్రియ యథావినాశిని విశిఖం
బువిహతత నందె నీదృగ్భవదీయ శుగభి దాటఁగలనా ? లలనా 109

ఉ. మానుగ నెందునేని బవమానతనూజునిపూన్కి వ్యర్థ మెం
దేని నవీనసేతుకృతికి న్నలుఁడుం జతురత్వ మొదఁ డెం
దేని మదగ్ని బాణమును దీక్ష ముగా దిటువంటినీశుగం
భోనిధి నిస్తరింప ననుబోఁటికి శక్యమఁటే వధూమణీ. 110

వ. ఇత్తైఱంగున విలపించురామునిం గనుంగొని విది తాసురమాయావిశేషుం
డగువిభీషణుండు దేవా నీవంటిమహానుభావునకు నస్థానంబున దీనం బగునవ
స్థాంతరం బేటికి నిరంతరాయమఖనిర్వర్తనార్థంబుగాఁ బురందరారి యొనరిం
చిన కపటకృత్యం బిది, సత్యంబు గా దని తద్వధంబునకు లక్షణం బురస్క
రించికొని నికుంభిలోపరోధంబు గావించిన. 111

చ. హరిపరీవారఘోరనినదారభటిం జలితాంతరంగుడై
గిరిదరినుండి వెల్వడిన కేసరియుంబలె రోషభీషణ
స్ఫురణముచేఁ దదధ్వర మపూర్ణముగా నెఱవేర్చఁ జేసె చు
ష్కరమగుసంగరంబు బలశాసనశాసనుఁ డద్భుతంబుగన్. 112

క. ఆవానరసేనకు ఝం,ఝావాత్సాలంబు తూలచయమునకుబలెన్
రావణతనయాగ్రణి విద్రావణుడై సంచరించె రణాక్షంగమున్. 113

వ. ఇట్లనుపదంబును ననీకోన్తధనసంరబ్ధసంవర్తివర్తియగు నమవర్తిచందంబున
నమందస్యరదనారూఢుం డై వచ్చుసంక్రందనపరిపంధిం గని గంధవహానందన
సంధవర్తియై సౌమిత్రి ప్రవర్తితనిశితశరధారుం డై శతధారపాణి జంభా
సురునింబలె స్తంభితుం జేసిన. 114

మ. అపు డన్యోన్యమదోత్కటంబును సముద్యద్వీరవాదోద్భటం
బు పరిత్రుట్యదుదారకంకటభరంబు స్థిన్నశస్త్రాస్త్రకం
బు పరిజ్ఞాతజయాశయంబును ద్రిణోకాత్యంతభీమంబుగా
ద్విపరాజంబులభంగి సంగరము నర్థింజేసి రయ్యిర్వరున్. 115

క. చవిశిఖ విశిఖముల సహ, స్రవిఖండము గాఁగ మహార్వి సవరించి యనిం
బ్రవిహతసారథిగా నిం, ద్రవిరోధి నొనర్చె దాశరథి యధికధృతిన్. 116

ఉ. మాయికి నేది యుక్తమొ సమగ్రభుజాబలశాలి కెద్ది యీ
డో యసురేంద్రనందనున కోపిక యెంతయొ యింద్రజేత కా
హ యిపు డేమి యొ ప్పగునో యంతయుఁ జేసె నవార్యశౌర్యధా
రేయుఁడు రావణాత్మజుఁ డరీణరణోర్వి నిజోచితంబుగన్. 117

వ. అంత నరిభీషణంబుగా ఘోషించుచున్నవిభీషణుపై నక్తంచరేంద్రనందన విముక్తం
బైనశక్తి నర్థచంద్రబాణంబుచే నివారించి తదీయదుర్వినయంబుసైరింపక సుమి
త్రాపుత్రుం డమోఘలాఘవ నిస్తంద్రంబైన యొంద్రాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించిన.

క. వ్రాలెఁ దదస్త్రము మఱియును, వ్రాలె న్నశిరస్త్ర మ య్యరాతిశిరంబున్
వ్రాలె భువిఁ బుష్పనృప్తియు, వ్రాలెన్తటి బాష్పవృష్టి రక్షోంగనకున్. 119

వ. తత్క్షణంబున సహస్రాక్షజిద్వధంబు నాకర్ణించి శోకోద్రేకంబున రక్షోఽధ్య
క్షునిముఖంబులు నితాంతక్లాంతంబులును నిశ్వాసధూసరంబులును నిర్గళద
శ్రునిష్యందంబులును నిర్వేలాక్రందంబులును నిరవధికపూత్కారంబులును
నిగాఢకోపాటోపవిపాటలంబులును నిరూఢకుటిలితభూవల్లికంబులును నిఖిలా
భీకరవృక్షేక్షణంబులును నిర్దిష్టాధరోష్ఠంబులును నిష్ఠురాట్టహాసంబులు నయ్యె,
ననంతర్బంబ పురందరాదిప్రముఖవిక్రాంతు లపక్రాంతులును కుంభకర్ణాదిసోద
రులు నిహతులును బ్రహస్తపూర్వకసచివులు విధ్వంసులును విరూపాక్షప్రభృతి
సేనాపతులు వ్యాపాదితులును నిఖిలబలంబు నిశీర్ణంబును లంక పౌరవధూజన
కరుణపరిదేవనోత్తరంగ యగుటయు నాతంకాతిశయరోషణుం డై రావ
ణుండు హర్యక్షంబు హరిణింబలె నిహ్వాకునాయకుదయితను హింసించి నిశ్చ
యించి యంతికగతవృత్తిచే నివార్యమాణుండై సారథి సంహోదితరథుండును
దాశరథిజయవిహితసంగరుండును నగుచు సంగరాంగణంబున కరుగు దెంచి.

— * రామరావణయుద్ధము. * —

క. శరచాపపరిఘతోమరధరుఁ డై నై కముఖభుజతఁ దాననిలో న్నా
క్కరుఁడయ్యును లోచనగోచరుఁ డయ్యెను బంధువర్గసహితునిభంగిన్. 121

క. దనుజేంద్రుడు ఖడ్గము గొని, వనచారులమస్తకములు వడినేయుచు నొ
య్యన నితడు నీకు నీకితఁ, డని యచ్చరలకును దేలుపునట్లు మెలంగెన్. 122

వ. తత్త్వణం బక్షోహిణీక్షోభకందళితామర్షుండును నతిపరుషవిశిఖదలితధ్వజం
డును సర్ధచంద్రనికృతధనుష్కుండును, సప్త్రధారావిదారితసారథియు నతి
విస్తయనీయకరలాఘువుండు నగు నారాఘవానుజు నమర్షవేగముక్తం బైన
శక్తిచే యాతుధానుండు ముహూర్తమాత్రం బుపరాగంబున నిశాకరునింబలె
మూర్ఖానిమిలితుం జేసిన. 123

గీ. రాముఁ డంతట శక్తినిర్దళితహృదయు, ననుజుఁ గనుఁగొని శోకవిద్ధాత్తుఁ డగుచుఁ
గోపమునఁజూపముంగొని కుండలించె, వెండి విధి దైత్యుతలవ్రాలు కుండలించె.

చ. వలయితచిత్రచాపుఁడును వారితపంక్తిముఖుఁ డతిక్రుధా
విలమతి రాఘవుండు శరవృష్టి నిగడ్చిన దైత్యకోటిలో
పల నొకఁడైనఁ దప్పించని పట్టనముం జొరఁడయ్యె వేలుపుం
జెలువలలో నొకర్తు వరుఁ జెందకయున్నది లేదు చూడఁగన్. 125

వ. అప్పు డాంజనేయపురానీతమహీధరమహాషధినమేధిత జీవితానుజ్ఞాశ్లేషసుఖ
లబ్ధమనోరథుండును బ్రవర్ధమానసమరకౌతుకోపలంభుండును సంరంభోదం
చితపులకకంచుకితగాత్రుండును నగుదాశరథి యుద్ధమధ్యంబునందుఁ బురంద
రానుగ్రహంబుచే మాతలిసమానీతం బైనరథంబును విశంకటం బగుకంకటం
బును బరిగ్రహించె. 126

పంచపాదీ సరిజో దబ్బె నటంచుఁ జూపుదురు దోశ్శౌండిర్య మనోన్యమున్
సరపిం గాంతురు రోమహర్షమును శస్త్రాశస్త్రీ బోరాడ మె
త్తురు మేల్కొని సాహసించుతటి నెంతో ప్రాణపర్యంత ని
ర్భరదుస్సంకట మైన నవ్వుదురు మూర్ఖు న్నొంత విశ్రాంతు లా
దురు. ఘోరాజిని రామరావణు లమర్తు లిష్టస్థయం బందఁగన్.

వ. అనంతరం బవిశ్రాంతవిముక్తదివ్యాస్త్రులును నాఖిండలవృత్రసన్నిభులును
నగునయ్యిరువురకును విచ్ఛిన్నంబు లగుమార్గణంబులును, విటానంబు లగు
ధనుర్ధుణంబులును వినిహతంబు లగుధురీణంబులును నిర్భిన్నంబు లగుసాం
యోగికరథంబులునుం గలుగునట్లుగా నిర్వైకల్యవిజయమనోరథంబు నిరతిశ
యవిశదయశోధనంబు నగునాయోధనం బయ్యె. 128

క. పొదీనుండి కొనుట పూన్చుట, తుది నేయుట తెలియ దయ్యె దురుసున నచ్చోఁ
బదపడి యచ్చోటనె యున్నది యన రాఘవునిహస్త మలవడి యుండెన్. 129

చ. శరముల రాముఁ డర్థపరిజల్పితచారువినాదపంక్తికం
ధరుముఖ మెద్దిద్రుంచె నది దారున మొల్చి వచించె శేషమ
త్తట్లే జతురత్వరీతి నలధన్వికి మాయికి సామ్య మై కనన్
ధరణిపతన్నిజాస్యములఁ దాఁ గని లజ్జితుఁ డయ్యె దైత్యుడున్. 130

చ. దనుజశరక్షతక్షరదుదంచిత శోణితబుద్ధుదాంకచం
కనదమరేంద్రకంకటవిగాఢసహస్రవిలోచనాఘ్నైః డై
కనఁబడె రాఘవుండు బలఖండనరోషకషాయితాక్షుఁ డై
తనరు ధరాధరాహితువిధంబున దారుణసంగరంబునన్. 131

వ. అంత వారుణంబున వైశ్వానరంబును వైన తేయంబున వాతంధయంబును
వాయవ్యంబున వారిదంబును వైభాకరంబునం దామిస్రంబును మాహేంద్రం
బున దానవంబును వైష్ణవంబున మాహేశ్వరంబునుం గాఁ బరస్పరంబు నిట్ల
స్త్రుంబుఁ బ్రత్యస్త్రుంబుచే భేదించునయ్యిరువురకును నాహవాగ్రహంబున నవి
దితంబు లై సప్తవాసరంబు లతిక్రమించె. 132

— * రావణమరణమునకు విభీషణాదులు దుఃఖించుట. * —

మ. ధనురామ్నాయగురుండు రాముఁ డురుశస్త్రాశస్త్రికౌతూహల
ప్రణయుం డయ్యు విచారకర్షితసతి న్భావించి తొలేవ్విల్పుతే
నినవాంకూరశిరోగణం బవునరున్మేషంబుగాఁ ద్రుంచె మా
కొని బ్రహ్మస్త్రముచే జగద్భయముతోఁ గూడ ని మేషంబునన్. 133

చ. ఘనభుజఁ డాదశాస్యుఁ డతికంటకుఁ డీల్గిన లబ్ధకాములై
యెనయఁగఁ బుష్పవృష్టిఁ గురియించునమర్త్యజనాళి కెల్ల శ్లా
ఘనపద మయ్యె రాముఁ డలకాముఁడు దా నటు మున్న చాలశ్లా
ఘనపదమై చెలంగెఁ బరికల్పితశూర్పణఖివికారుఁడై. 134

వ. అనంతరంబ సమాలింగితరణవసుధధరుండును శరతల్పశయానుండును సధిగత
నిషంగోపధానుండును నగుయాతుధానపతిం జేరి నేల వ్రాలి సోదరస్నేహ
సులభవై ధుర్యుండఁ గదర్యుండ నే నని విహితనిజదూషణుం డగుచు విభీష
ణుండు పెద్దయుంబ్రొద్దు విలపింపం దొడంగె. 135

గీ. అన్న సమసుఖదుఃఖులై నట్టిబంధు, జనులదోబుట్టు వగునిన్ను సాహసమున
విడిచితిఁ గులక్షయనిమిత్తవిహితధర్మ, పరుడ నైతి నకీర్తి నేఁ బాయఁగలనె ?

క. అనిఁ బ్రోవఁ గుంభకర్ణం, డనుజం డొకఁడుండె నీకు నతఁ డిపు డీల్గెన్
నినుఁ జంపుకొంటి నాబ్రతు, కునకై యిది విధి సహించుకొని యుండెడిఁగా.

వ. అనుచు విభీషణుండు విలపించుచుండఁ దద్యత్తాంతంబు విని శుద్ధాంతంబున
నుండి దీనంబుగా మొఱవెట్టుచు నంతరితయాధనాథలగుకరేణులకరణిఁ బ్రేక్ష
ణీయ లగుతరుణీమణులతోడం గూడి వచ్చి సమరమధ్యంబున నశనిహతమం
దరవసుంధరాధరంబుచందంబునం బడియున్న దశకంధరు నిరీక్షించి నిహతో
పఘ్ను మగులేదీఁగైకై వడి హా ! నాథ ! హా ! నాథ యనుచు విషాదాకుల
యై నిషాదాహతదయితవిధురీకృత యైనకురరితెఱంగున మందోదరి యమందం
బుగా నాక్రందింపం దొడంగె.

138

ఉ. సారెకుసారె దిగ్విజయసంభ్రమవేళలయందు నీవు ము
న్నారసి యేది చూచితివో యాయమరాట్పురి సర్వలోకసా
ధారణవృత్తి వై మగిడిదైవవశంబునఁ జూడఁ బోయితే
ధీరవరేణ్య నాదుదురదృష్టము నింకిట నేమిచెప్పదున్.

139

క. జనకుఁడు దనుజకులేశుఁడు, పెనిమిటి త్రైలోక్యవిజయబిరుదాంకుఁడు నా
తనయుఁడు మహేంద్రజైత్రుం, డని గర్వితనైననన్నుహా విధి చెఱిచెన్.

140

ఉ. ధారణిలో రఘూద్వహుఁడు ధర్మవిదుండును నైనరాముఁ డే
దారినిొ యట్ల యగ్రజునితావునఁ దన్నునిఁ దెచ్చి పూన్పువాఁ
డై రహి వాలిమున్నుకొని యంతటఁ బోకిటువచ్చె నేమొ మ
జ్జారె కకుత్స్థవంశసదృశం బొకొ యీదృశధర్మ మక్కటా.

141

గీ. లంక నీరయ్యెఁ బ్లవగవాలానలమున, మైథిలితపోనలమ్మున మడిసి తీవు
నింత శోకానలం బాత్త నెఱియ సుఖత, నైన ననుఁ జంపునే యీచితానలంబు.

వ. అని మఱియు దివసావసాససమయంబున సవిత్ప్రభయుంబలె భగవంతుండైన
వైశావనరునియందుఁ బ్రవేశించి చంద్రునిఁ జంద్రికయుంబలె మేఘుని మొఱుం
గ్గుతెఱంగువ ని న్ననుగమించి నిర్మతరవిరహాదహనదందహ్యమానం బయిన
యాశరీరంబు శాంతిం బొందించెద నని కరుణంబుగాఁ బరిదేవనం బొనర్చు
మందోదరిని మందిరంబున నిజానుమతిని నిశాచరపతికి యథావిధి

గాఁ బితృమేధంబు నిర్వర్తించి నవిధంబున సమేధమానవిషాదుం డై వర్తించు
విభీషణు నశేషరాజ్యాధిపతిఁగా రఘుపతి యఖిలతీర్థాహృతంబు లగుతోయం
బులఁ దోయదం బనలాకులం బగువనస్పతింబలె నభిషిక్తుం గావించె. 143

గీ. అంత రాఘవచరితపట్టాభిషేక, సమధిగతరాజ్యఁ డగువిభీషణుఁడు పొలిచె
శనుదినవివృద్ధమండలుండగుచుఁజండ, రుచిసుధాపూరణమునఁజంద్రుండువోలె.

క. సీత స్నిభృతవిభీషణ, సీత స్సతులం దుదారనిర్మలశీలన్
ఖ్యాతం గనుఁగొని మనుకుల, నేతకు మది హర్షశోకసవిడం బయ్యెన్. 145

— * సీత యగ్నిప్రవేశము. * —

వ. అనంతరం బరుంధతియుంబలె పవిత్రచారిత్రనిధి యన ధరిత్రీపుత్ర పతివ్రతా
శిరోమణి యని తెలియంబడియును మర్త్యధర్మం డైనపరమపురుషునకును
లోకంబునకును బ్రత్యాయనంబునకై పురందరముఖు లగుబర్హిర్ముఖులును
భగవంతుం డగునరవిందాసనుండును సాక్షులుగాఁ బునరుదయంబునకై వన
రుహబంధునిం బ్రవేశించు నిందుకళయుంబలె సముజ్జ్వలజ్వలనంనంబు బ్ర
వేశం బొనరించె. 196

గీ. పూతచారిత్ర యయును భూమిపుత్ర, నిజవిశుద్ధికినై హవ్యభుజునిఁ జొచ్చె
నతఁడు నపవిత్రవస్తుసంగతనిజాఘ, దమనుఁ డయ్యెను దత్ప్రవేశమునఁజేసి. 147

క. అనలానుషంగమునఁ బా,వనఁగా జానకి నెఱింగి వై భాతికవే
శను భానుఁడు ప్రభనుంబలె, నినకులుఁడు పరిగ్రహించె నెల్లరు మెచ్చన్. 148

వ. మఱియు దాశరథి యధిగతనిజప్రశంసావిధానం డగువిధాతచేతఁ బ్రదర్శ్య
మానుండును నారూఢవిమానుండును మహారథుండు నగుదశరథునకుం బ్రణ
మిల్లి తదీయశాసనంబు శిరసావహించి దురంబునఁ గాలధర్మంబు నొందినపా
నరోత్కరంబును బాకశాసనవరంబునం బ్రతికించి వారిచే ననుగమ్యమానుం
డును బ్రమోదఘానమాననుండును సుగ్రీవునితోఁ గృతసంభాషణుండును
నగుచు విభీషణుఁ గరుణారసంబుతో విలోకించుచు జానకీలక్ష్మణులతోడం
గూడ నయోధ్యాప్రయాణాభిముఖుం డై కామచరంబును గౌబేరంబును నగు
విమానం బధిరోహించె. 149

క. మణిపుష్పకగతుఁ డై తత్త్వణమున లంకోపకంఠదశకంఠరణాం
గణములు సింధువు సేతువు, నణమధ్యకుఁ దెలిపికొనుచు నవ్వీభుఁ డరిగెన్. 150

గీ. పుష్పకంబది యెంతెంతపొడవు పోవు, నంతకును నింగి విరివయ్యె నతిహాచూడు
పుడమినొకపల్వలముబలె జడధిదోఁప, నగచరులు మారుతికిఁ దెల్పి నగెదరిందు.

క. ఎయ్యది దవుదప్పులఁ గని, నెయ్యముతో నీకుఁ దెల్ప నేఁ గోరితినో
యొయ్యారి విచిత్రముగా, నియ్యడ నది వెనుకఁబడి యదృశ్యతఁ జెందెన్. 152

వ. తరుణి ధరణినుతా కనుఁగొను ముత్తుంగమహీరుహానీకం బగుఋశ్యమూకం
బిది యిందుముఖ బిందుసరోవరం బిది గంధసింధురగమనా కబంధనిగఁధన
వసుంధర యల్లది కరభోరూ ఖరాదికలహస్థలం బిది మధురవర్ణాలాపా మన
పర్ణశాల యిది కురంగలోచనా కుహనామృగమృగయావనం బిది కుటిలా
యతకబరీ గోదావరీమహానది యిది కుంభికుంభ స్తనీ కుంభసంభవాశ్రమం
బిది విలాసవతీ విరాధవిధ్వంసనభూమి యిది యంగనాలలామా యత్రిమునీ
శ్వరాశ్రమం బిది విదేహరాజపుత్రీ విచిత్రకూటం బైనచిత్రకూటం బిది యని
వీనులకు సుధలై న పింతపింతకథ లెఱింగించుచు భాగీరథీరంబునందుఁ బా
వనం బైనభరద్వాజతపోవనంబు చేరి మహీగర్భశుక్తిమాక్తికమణి యగుమ
హిళామణిం జూచి మఱియు ని ట్లనియె.

153

గీ. సకియ నిద్రాణబర్హిణశ్వాసపార,ణాసుఖత మయ్యె నిదిగొ ఫణాధరంబు
కంబుకంఠి కంఠీరవకరజముల మృగంబు కంఠూవినోదనోత్కంఠి కంటె. 154

వ. అంత. 155

— * భరతాదులు రాము నెదుర్కొనుట. * —

సీ. మహితభరద్వాజవిహితాతిథేయుఁ డై దప్పుగఁ జని యయోధ్యాసమీప
మొంది మ్రోల సమీరనందనావేదితోదంతుఁ డై గురుని ముంఠఱ నిడికొని
యానందబాష్పధారాపూర్యమాణలోచను లై ననన్తంత్రజనులతోడ
వచ్చు పావనతపోవ్రతరతు నాజానభక్తిసంభరితుని భరతుఁ గాంచి

గీ. సమధ్యోత్సాహవాత్సల్యసౌహృదములు, డెందమునఁ గడలింప నమందగతిని
యత్తురాజవిమానంబునవేతరింప, మానవాధీశుఁ డుత్కంఠమానుఁ డగుచు.

వ. విదేహరాజపుత్రం గనుంగొని వెండియు ని ట్లనియె. 157

క. చదుననుండి విమానం, బిది నాహృదయము నెఱింగి యెంత డిగియెనో
ముదితా యంతంతకు భువి, గదిసెడు భీమిఁదఁ బ్రేమగలుగుట ననఁగన్. 158

గీ. అతివతో నిట్లు ముచ్చట లాడికొనుచు, దండనిలిచినయినజుకై దండఁ బూని
ప్రణతుఁడైవిభీషణుఁడుమార్గంబుచూప, మండపమునకుడిగియెనమ్మనుజవిభుఁడు.

చ. ముదము దలిర్పఁ బాదుకలు ముందట నుంచి కడు న్విసీతుఁడై
పదముల మీఁద వ్రాలునతిభక్తిరతుఁ భరతు న్దయాళుఁడై
యధనున లేవనెత్తి యురమానిచి తా విడఁజాలఁడయ్యెఁ బో
పదపడి రాముఁ డాతనితపఃకృతదేహము సంస్పృశించుచున్. 160

గీ. ఆర్యసమృతసుఖదుఃఖుఁ డైనలక్ష్మ
ణునిని గౌఁగిటఁ జేర్చి కన్గొనుచు నలరె
భరతుఁ డతఁడును నలరె నాభరతు సుదృఢ
సహజభక్తివ్రతుని రాజ్యసౌఖ్యవిముఖు. 161

వ. లంత భరతుండును బురతోభివాదితపూర్వజోపలాలననిఘ్నుండగుశత్రుఘ్నుం
డునుం దానును జనకనందనకుఁ బ్రణామం బొనర్చి యవరోధనధూసమేతు
లగుసుగ్రీవదశగ్రీవానుజాదిరాజ్యాధిపతుల యథోచితోపచారవిధుల సంతో
షితస్వాంతులం జేసి యామంత్రితమంత్రిలోకుండును నాలోకనానుగృహీత
పౌరవర్గుండును నగునగ్రజన్తుని నిజావసథంబుఁ జేర్చె నందు. 162

సీ. రమణీయసుగుణాభిరాముఁ డౌరాముండు జానకీసౌమిత్రిసహితుఁ డగుచు
ననుపమవాత్సల్య యైనకౌసల్యకు నపయశశృల్యశోకాతిరేక
యైనకైకేయికి నతిపవిత్రచరిత్ర యైనసుమిత్రకు నతులభక్తి
గరిమసాష్టాంగంబుగ నమస్కృతులు చేసి తగనిజాలోకనితాంతహర్ష

గీ. కందళితలైనవారిచేఁ గలశజలధి
లహరికలచేతఁ బ్రతిమాకలానిధి బలె
మఱియు మఱియును బరిరభ్యమాణుఁడగుచు
ఁడందమునయందు నిర్భరానంద మొందె. 163

— * శ్రీరామపట్టాభిషేకము. *

ఉ. బంధురతేజఁ డజ్జలజబంధుతనూజుఁడు పంప దైత్యని
ర్గంధనుఁ డౌజగత్పతిని రామునిఁ దాగభిషిక్తుఁ జేయఁగా
మంధరయానము న్విడిచి మంధర నాత్మఁ దలంచుచు న్వేస
స్సింధులనుండి తీర్థములు నేనగఁ బెచ్చరి వానరోతముల్. 164

గీ. అంత రాముఁ డలంకృతుఁ డై యమాత్య
కప్తపట్టాభిషేక మంగీకరించి
పురమునకుఁ బోవ రథ మొందె బొందెనలమ
హారథుఁడు భరతుఁడును మనోరథమును.

165

వ. అప్పుడు నిజసేవాపితక్షణులగుశత్రుఘ్నలక్ష్యణునులచేతవిధూయమానభవళవా
లవ్యజనుండునుబరిజనాచారనిరతభరతో దస్తవిమలముక్తాతపత్రుండును విచిత్ర
విహితమనుజవేషచారులును నారూఢశతాంగమాతంగులును నలంకృతాం
గులును నగునాశరప్లవంగపుంగవులచే ననుగమ్యమానుండును బ్రవర్త్యమాన
శేషాక్షతలాజోపచారుండు నగురఘువీరుండు పౌరపురంద్రీకదంబసంరంభచ
లితమంజుమంజీరమణి కాంచీవలయవాచాలితవాద్యమానమాంగళికభేరీమృ
దంగ శంఖాద్ధివివిధరవశ్రవణసమయోచ్చలితసామోదపౌరసంబాధంబును సౌ
ధాంతరగవాక్షచలితశ్రీతరుణీకటాక్ష చ్చటాసీహోత్పలదామ తోరణాభిరామ
రథ్యాంతరంబు నగునయోధ్యాపురంబుం బ్రవేశించి.

166

సీ. శ్రీతరుణీమణీస్థిరవిహారనికేత మై తనరారుసాకేత మొంది
భక్తివిసీతినంపన్ను లై కొల్చుతమ్ముల నాదరించుచు మోదమెనగ
భానుతనూభవప్రముఖుల నెల్లను నిజనిజపదముల నెలవుపఱిచి
జనకరాజన్యనందనతోడఁ గూడి స్వచ్ఛందుఁ డై సామ్రాజ్యసౌఖ్యములను

ననుభవించుచు ఘనసారహారజాల, పాదసితకీర్తివై భవామోదిని యగు
నిఖిలమేదినిఁ బాలించె నీతిప్రబల, ధన్యగుణహారి రామాభిధానశౌరి.

167

ఉ. దుష్కువితానిరాకరణధూర్వహ చార్వహారాననోల్లస
త్పుష్కరపత్రనేత్ర మతిబోధన మానసుయోధనా మిళ
న్నిష్కపటప్రచార మనునీతినరణ్యనుసార సారవ
ద్భస్మయణీపయోమధురుభాషణ బంధుసమాజపోషణ !

168

క. శాలామానసమోహన, లక్ష్మణమకరాంక కేరళీ కుకరీ బం
గలీ ధృతముకురీతాం, బూలకరంకాసిఫేటముఖనృపచిహ్న !

169

పంచమశ్వాసము. వరాటలాటభోటభోః వత్సమత్స్యశాడగూ
ర్జరోత్కళాదిరాట్పరంశరాశిరఃకిరీటసం

ఘృరింఖదజ్జరాగరత్న కాంతిరంజతాంఘ్రియు

గ్మగోచమాన ! యాచమానమానవామరద్రుమా ! 170

గద్యము. ఇదిశ్రీమదుమామ హే శ్వరవరప్రసాదసమాసాదిత సరసకవితావిలాస
వాసిష్ఠవంశక్షీర్తిప్రతిష్ఠాసంపాదక ఋగ్వేదికవితిరువేంగళార్యకలశరత్నాకరసుధా
కీరజగద్విఖ్యాతకవిరాజకంఠీరవబిరుదాంక వేంకటాచలపతిప్రణీతం బైన చం
పూరామాయణం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ బ్రబంధపరిపూర్తిశోభితవిలా
సం బైనదుష్టమాశ్వాసము.

171

సర్వము సంపూర్ణము.

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	బంతి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౧౬	ధీరు న్నద్దురు	ధీగున్నద్దురు
	౨౨	వాలంబు కంపన	వాలం బకంపన
౭	౨౯	నంశానతార	వంశానతారం
౧౬	౨	ను,మంతుఁడు	ను,మంత్రుఁడు
	౪	యవ్విరించి చం	యవ్విరించిచం
		చదా	చదా
౨౦	౭	కలంకదలంక	కలంకఁదలంక
	౧౦	ము న్వేలుంగు	మువ్వేలుంగు
౨౨	౨౪	నీరధికుమారిం	నీరధికుమారీ
		జానకిం	జానికిం
౨౮	౨౮	సచిరసంకోచిత	నచిరసంకోచిత
౨౯	౪	నంభోజినీకు	నంభోజినీకుటుం
		టుంబ	బి
	౭	పోలికఁగ్రతి	పోలికఁగ్రది
౩౩	౭	గూట్టు	జూట్టు
౩౮	౨౯	జయింప దగు	జయింపఁ దగు
౪౦	౧	వాసిష్ఠసద్దంబు	వాసిష్ఠసద్దంబు
౪౧	౧౬	విజృంభమాన	విజృంభమాణ
౪౨	౬	రోధోఽంతర	రోదోఽంతర
౪౩	౧౧	వేదండతండంబు	వేదండదండంబు
౪౫	౬	బెడ,గుఱులైతగ	బెడఁ,గురులైతగు
	౨౨	కరుఁ డెదిరించి	కరు నెదిరించి
౪౬	౧౪	బోఁటికి	బోటికి
౪౯	౧	వేదండ	వేదండ
	౯	సంతతస్ఫర్థా	సంతతస్ఫర్థా
౫౨	౨౨	జిలుగు	జిలుగు
౫౩		నుదంచధ్వని	నుదంచధ్వని
౫౯		లేబోటి	లేబోటి
	౨౪	మయినారఘు	మయినారఘు

పుట.	బంతి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౦	౧౨	మం	మం (ఇట్లై
	౧౩	దర	ధర యంతట)
౬౧	౭	ని	నీ
	౮	శ్రుతము	శ్రుతము
౬౩	౧	జగత్తయి	జగత్తయి
౬౪	౧	బ్రాయమిచ్చు	బ్రాయమిచ్చి
౬౫	౨౫	కౌసల్యపదం	కౌసల్యపద
౬౬	౩	యనుర్ని	యను జి
	౧౩	పెందూళి	పెందూళి
	౨౧	లోచత్తు	లోకచత్తు
	౨౫	నిశీధ	నిశీధ
	౨౭	నిషంది	నిష్యంది
౬౭	౧	మాలంబుగను	మాలంబును
	౨౧	లక్ష్మణుఁడు	లక్ష్మణుఁడ
	౨౩	భాగీరథి	భాగీరథ
	౨౫	జటా	జటా
	౨౬	ధరోధక్షరక్షీర	ధరోధఃక్షరక్షీర
౬౯	౭	రాత్రులుం	రాత్రులుం
	౧౫	న్యదేభ	న్యదేభ
౭౨	౧౨	ప్రదత	ప్రదత
	౧౮	రింఖర్షురి	రింఖర్షురి
౭౩	౩	నిశీధిని	నిశీధిని
	౧౮	వాని	వాని
	౧౯	తములన	దములనఁ
౭౪	౧౧	దుద్యోత	దుద్యోత
	౧౩	మంచుపద	మంచుబద
౭౫	౨	తండ	దండ
౭౬	౭	కార్ష విగళత్వ	కాషవిగళత్వ
౭౮	౯	స్తోమ	స్తోమ

తప్పాప్పుల పట్టిక.

పుట	బంతి.	తప్ప.	ఒప్పు.	పుట.	బంతి.	తప్ప.	ఒప్పు.
౭౯	౨	లాజా	జాలా	౧౧౪	౨	రాధతక్రియ	రాధక్రియ
	౧౦	పిల్లగ్రోవి	పిల్లగ్రోవి	౧౨౧	౨౩	మాకుల	మాకుల
౮౨	౨౮	జత	తజ	౧౨౯	౧	ప్రమోదంబునం	ప్రబోధంబునం
౮౪	౨౪	కరిణి	కరణి			పథంబును	పథంబున
౯౦	౧౮	సంజ్ఞ	సంజ		౨౩	మోర్చితి, తత్త్వయ	మోర్చితి, దత్త్వయ
	౧౩	మరు	మఱు	౧౩౪	౬	మైథిలి	మైథిలి
౯౧	౧౧	బోటి	బోటి		౮	రాకుమారు	రాకొమారు
౯౩	౫	కేలిని	కీలిని	౧౩౫	౧౨	సహభుజ	సహజ
౯౪	౨౦	నింప	నించు		౧౬	నుడుగుడు	నుడుగుడు
	౨౬	చెట్లని	చెట్లన	౧౩౮	౧౩	సముత్త	సముత్తం
౯౫	౮	కొదుగ	కొదుగ	౧౩౯	౨౫	రంగము	రంగమున
౯౬	౮	నన్దడించి	నన్దండించి	౧౪౪	౮	బలెపవిత్ర	బలెబవిత్ర
౧౦౭	౯	సర్వధా	సర్వధా		౧౨	జ్వలనంబు	జ్వలనంబునం
౧౦౯	౬	మరుదణేభ్యః	మరుద్దణేభ్యః				
౧౧౧	౭	పంచముఖుని	పంక్తిముఖుని				